

KAFKA ARAMIZDA ÖLÜMÜNÜN 100. YIL DÖNÜMÜNDE FRANZ KAFKA

EDİTÖR **DOÇ. DR. FATMA KARAMAN**

Kafka Aramızda

Ölümünün 100.Yıl Dönümünde Franz Kafka

Editör

Doç. Dr. Fatma KARAMAN

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi
Kasım 2024

ISBN: 978-625-396-377-4

Yayıncı Sertifika No: 52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -

Editör

Fatma KARAMAN

Kafka Aramızda

Ölümünün 100.Yıl Dönümünde Franz Kafka

Baskıya Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları

Tel: 0332 353 62 65- 66

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 65

Konevi Mah.
Larende Cad. No:20/A
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 66

Siyavuşpaşa Mah.
Gül Sk. No:15 B
Bahçelievler/**İstanbul**
(0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com

📞 / cizgikitabevi

İçindekiler

7	Önsöz
13	Umut Balcı Franz Kafka Özdeyişlerinin İçerik Analizi
31	Cemile Akyıldız, Ahmet Sarı Franz Kafka'nın "Sirenlerin Sessizliği" Öyküsünde Çılgınlıkların İçindeki Sessizlik
41	Selçuk Ünlü Franz Kafka'nın, <i>Die Verwandlung</i> (Dönüşüm) Adlı Hikâyesinin Yorumu Üzerinde Açıklayıcı Notlar
59	Yazan: Marcel Krings, Çev. Ali Osman Öztürk Yaşam Ve Özgürlük Arasında Kafka'nın Özlü Öyküleri Üzerine
65	Edanur Çağlar, Lokman Tanrıkulu Franz Kafka'nın 'Dönüşüm' Adlı Romanında Böcek Metaforu
83	Coşkun Doğan Kafka'nın Bir Köy Hekimi Eserinde Ego Sapması
99	Gülezer Korkmazer Franz Kafka'nın "Babaya Mektup" Adlı Eserinde Anne İmgesi
111	Cihan Tuncer, Merve Karabulut Kafka'ya Maslow'un Gözünden Bakmak
129	F. Gül Koçsoy, Zennure Köseman Doctor Image in Franz Kafka's "A Country Doctor" and Ernest Hemingway's "In Another Country"
143	Süreyya İlkılıç Kafka'da Anne Baba'ya Mektup ve Dönüşüm'de Anne Motifi
157	Fatma Karaman Franz Kafka'nın "Milena'ya Mektuplar" Adlı Eserinde Kadın
177	Tomris Kaplan Gregor Samsa und das Gefühl der Isolation und Entfremdung in Franz Kafkas, <i>Die Verwandlung</i>

Önsöz

Sadece Alman edebiyatında değil; dünya edebiyatında da önemli bir yer edinen Praglı Franz Kafka, 1883 yılında doğmuş, verem hastalığından 1924 yılında hayata veda etmiştir. 41 yaşında hayatını kaybeden Kafka, 41 yıllık kısa bir sürede dünya edebiyatını etkileyen çok sayıda edebi esere imza atmıştır. Ürettiği edebi eserler sadece edebiyat alanında değil, iletişim, hukuk, güzel sanatlar, sosyoloji, psikoloji, felsefe ve sinema olmak üzere birçok disiplin tarafından incelenmiş ve önemli çalışmalara kaynaklık etmiştir. Dolayısıyla Franz Kafka'yı, üzerine çok sayıda bilimsel çalışma yapılmış, halen eserlerine ilişkin farklı çalışmaların devam ettiği ve araştırıldıkça bitmeyen bir dünya yazarı olarak nitelemek yerinde olacaktır. Farklı disiplinler tarafından araştırılmaya değer görülen Kafka'nın bu özelliği ise kendisinin kaleme aldığı eserlerinin birçok kitleye hitap edebilmesi özelliğine bağlı olarak eserlerin derinliklerinin fazla olmasıyla açıklanabilir.

Kafka'nın yazma süreci edebi bir kaygı ile değil, başta babası olmak üzere ailesinin ona karşı tutumu, iş ve sosyal çevresine karşı yabancılaşması, iç dünyasında yaşadığı birtakım duygu durumları, hayatına giren kadınlarla sağlıklı bir ilişki kuramaması ve içinde yaşadığı topluma aidiyet duygusu besleyememesi gibi birçok problematik durumunun neticesinde maruz kaldığı yalnızlığını yazma eylemiyle iyileştirmesi ve kendi dünyasında nefes almayı tercih etmesi sonucunda başlamıştır. Bu durumun en önemli göstergesi ise Kafka'nın kaleme aldığı eserlerini arkadaşı Max Brod'a ölümünden sonra yakması için teslim etmesidir. Brod ise Kafka'nın eserlerinin yazıldığı dönemin çok ötesinde yazarlar olduğunu kavraması nedeniyle Kafka'nın vasiyetini yerine getirmeyerek bir asırdır çalışmalara konu olan tabiri yerindeyse Kafka külliyatının dünyada ses getirmesini sağlamıştır. Bu külliyattaki her bir eserde genel olarak yabancılaşma, umutsuzluk, din, ölüm, baba-oğul ilişkisi, varoluşçuluk, adalet, toplumsal düzene uyum sağlayamama gibi çeşitli konuların ön plana çıktığı görülmektedir. Kafka'nın eserleri incelendiğinde eserlerinin Kafka'nın 41 yıllık hayatında olumlu ve olumsuz deneyimlerden

izler taşıdığı anlaşılmaktadır. Eserlerinde can ve kan verdiği her bir karakter, gerçek hayatta Kafka'yı etkileyen kişilerin Kafka'nın simgesel, özgün ve güçlü kalemıyla kurgulanmasıdır. Dolayısıyla Kafka'da yazmak sosyal çevresiyle paylaşmadığı iç dünyasının, ıstıraplarının dışa vurumuna bağlı olarak ruhsal bir arınma sürecidir. Eserler aracılığıyla okur, anlaşılması pek de kolay olmayan Kafka'nın karmaşık dünyasını farklı disiplinlerle de ilişkilendirme yaparak anlamlandırma olanağı elde edebilir.

İçinde bulunduğumuz yıl olan 2024 yılında Kafka'yı ölümünün yüzüncü yıl dönümüyle anmaktayız. Ölümünün üzerinden bir asır geçen Kafka'nın eserleri incelendikçe tükenmeyen ve eskimeyen nitelikte eserlerdir. Nitekim bu kitapta da farklı araştırmacılar tarafından Kafka'nın eserlerine ilişkin incelemeler yapılarak önemli sonuçlar elde edilmiştir.

Ölümünün 100. yılının anısına *“Kafka Aramızda Ölümünün 100.Yıl Dönümünde Franz Kafka”* başlıklı kitabımızı Germanistler olarak Franz Kafka'ya bir borç olarak görmekteyiz. Aşağıda kitabımıza katkı sunan her bir yazarımızın araştırmalarına ilişkin kısa bilgiler yer almaktadır.

Prof. Dr. Umut BALCI *Franz Kafka Özdeyişlerinin İçerik Analizi* adlı çalışmasında Franz Kafka'nın özdeyişlerini içerik analizi yöntemini kullanarak tematik bağlamda incelemiştir. Balcı, çalışmasında Franz Kafka'nın *“Taşrada Düşün Hazırlıkları”* adlı eserinde bir bölüm olarak yer alan özdeyişlerin tematik analizini yaparak, kodlamalar aracılığıyla da Kafka'nın en çok hangi bağlamda özdeyiş ortaya koyduğunu tespit etmiştir. Franz Kafka'nın ilgili eserinin detaylı bir şekilde analizi sonucunda elde edilen veriler ayrı ayrı içerik analizi ile incelenmiş, her bir özdeyiş ise konusu bağlamında kodlanmış ve çalışmanın sonucunda Kafka'nın kaleme aldığı özdeyişlerin tematik ağırlık noktası tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda Franz Kafka'nın toplamda 231 özdeyişi listelenerek söz konusu özdeyişlerin 68 farklı konuda yazıldığı tespit edilmiştir.

Prof. Dr. Cemile AKYILDIZ ve Prof. Dr. Ahmet SARI *Franz Kafka'nın “Sirenlerin Sessizliği” Öyküsünde Çılgınlığın İçindeki Sessizlik* başlıklı çalışmalarında eser üzerinden eserin alt yapısında yatan konu ile mitolojik açılardan ilişkilendirmeler yapıp *eserde, günümüz insanının da bazı nahoş özelliklerini açığa çıkararak analizler yapılmıştır*. Kafka'nın bu eserinde esasında bireyin sesini duyuramamasına bağlı olarak maruz kalınan sessizliği anlatılır. Sirenlerin sesi, sadece duyabilen ya da duymak isteyen için bir anlam kazanır, tıpkı kendinizi anlatmak için kurduğunuz her cümlemin karşı tarafın bunları ne kadar duymak istemesine, anlamasına bağlı olması gibi ya da bütün söyle-

nenlere bireyin kulaklarını tıpkı Odysseus'un yaptığı gibi tıkamasıyla mümkün olması gibi.

Prof. Dr. Selçuk ÜNLÜ'nün "Dönüşüm" eserini çeviri sürecinde aldığı notların Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK tarafından yayına hazırlandığı *Franz Kafka'nın, Die Verwandlung (dönüşüm) Adlı Hikâyesinin Yorumu Üzerinde Açıklayıcı Notlar* adlı çalışmada Ünlü eserin baştan sona çeviri sürecinde karşılaştığı çeviri sorunlarının üstesinden nasıl geldiğine, hangi sözcüğü veya cümleyi nasıl yorumladığına dair bilgiler vermiştir. Bu yönüyle notların, çeviri karşılaştırması yapacak araştırmacılara birinci elden açıklamalarla yardımcı olması amaçlanmıştır.

Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK, *Yaşam ve Özgürlük Arasında. Kafka'nın Özlü öyküleri üzerine* adlı çalışmasında Franz Kafka, *Der Geier. Parabeln.* (Mit einem Nachwort herausgegeben von Marcel Krings. Ditzingen: Philipp Reclam jun. Verlag, 2024; = Reclams Universal-Bibliothek Nr. 14431) baskısına Marcel Krings tarafından yazılmış Sonsöz'ü Türkçeye çevrilmiştir.

Arş. Gör. Edanur ÇAĞLAR ve Doç. Dr. Lokman TANRIKULU *Franz Kafka'nın 'Dönüşüm' Adlı Romanında Böcek Metaforu* adlı çalışmasında Kafka'nın "Dönüşüm" romanında ailesinin borçlarını ödeyebilmek için kumaş pazarlamacısı olarak çalışan ve bir sabah devasa bir böceğe dönüşen başkahraman Gregor Samsa'nın trajik yaşam öyküsü, Maslow'un İhtiyaçlar Teorisi Modeli çerçevesinde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu bağlamda, bireyin temel insani ihtiyaçları karşılanamadığında ortaya çıkan vahim tablo gözler önüne serilmiştir.

Öğr. Gör. Dr. Coşkun DOĞAN *Kafka'nın Bir Köy Hekimi Eserinde Ego Sapması* başlıklı çalışmasında Alman Edebiyatının dünya edebiyatındaki yerinden yola çıkarak dünyaca ünlü yazar Franz Kafka'nın yaşamını, edebi kişiliğini ve eserlerinin hangi edebiyat akımı bağlamında değerlendirilebileceğini açıklayarak çalışmaya konu olan Kafka'nın "Bir Köy Hekimi" adlı öyküsünü metin içerisindeki anlatım zamanı ve yazarın olayın ana karakteri olarak kendini bilinmeyen olayların akışına bırakışı, Kafka'nın ve kendi döneminin özelliklerini yansıtmaları açısından irdelemiştir. Çalışma sonucunda öyküde benliği kontrol altında tutmanın olanaksız olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Güleser KORKMAZER *Franz Kafka'nın "Babaya Mektup" Adlı Eserinde Anne İmgesi* başlıklı araştırmasında Kafka'da anne figürünün nasıl olduğunu araştırarak anne karakterine daha fazla yer verip, sürekli sorun çıkartan bir baba imgesine karşılık Kafka'nın zihnindeki anne imgesini

incelemiştir. İlgili çalışmada Franz Kafka'nın zihnindeki anne imgesinin sevecen, iyimser, destekçi, çocuklarıyla empati kurabilen ve çocuklarını mutlu etmek için eşi tarafından belirlenen kurallara her zaman uymayan, ailevi sorunların kendisini çok yıpratmasına rağmen, çocukları ve eşi arasında ar buluculuk yapan bir kurtarıcı ve denge unsuru olduğu kanaatine varılmıştır.

Doç. Dr. Cihan TUNCER ve Doç. Dr. Merve KARABULUT *Kafka'ya Maslow'un Gözünden Bakmak* başlıklı çalışmalarında Kafka'nın yaşamından ve yapıtlarındaki figürlerden yola çıkarak Maslow'un ihtiyaçlar piramidindeki olası konumlanışını tespit etmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada yazar, Maslowcu perspektiften günlükleri, mektupları gibi hem birincil hem de hakkında kaleme alınan ikincil kaynaklardan elde edilen bulgulara dayanarak yorumlanmıştır.

Doç. Dr. F. Gül KOÇSOY ve Doç. Dr. Zennure KÖSEMAN *Doctor Image in Franz Kafka's "A Country Doctor" and Ernest Hemingway's "In Another Country"* (Franz Kafka'nın "Bir Köy Hekimi" ve Ernest Hemingway'in "Başka Bir Ülkede" Adlı Öykülerinde Hekim İmajı) başlıklı çalışmalarında 20. yüzyıl dünya edebiyatını etkileyen iki modernist yazar olan Franz Kafka'nın "Bir Köy Hekimi" ile Ernest Hemingway'in "Başka Bir Ülkede" adlı öykülerini ele almışlardır. Çalışmada, öykülerdeki hekim figürleri üzerinden, söz konusu kişilerin mesleklerini icra etmede başarılı ya da başarısız olma durumları araştırılmıştır. Eserlere ilişkin incelemeler sonucunda her iki hekimin de meslek etiğini yerine getirmek için mücadele ettiği, ancak başarısız olmaya mahkûm kişiler olduğu belirlenmiştir.

Doç. Dr. Süreyya İLKILIÇ *Kafka'da Anne: Baba'ya Mektup ve Dönüşüm'de Anne Motifi* başlıklı çalışmada Kafka'nın annesi Julie Kafka üzerinden anne motifini, 'Babaya Mektup' (Brief an den Vater) ve 'Dönüşüm' (Die Verwandlung) adlı romanlarda biyografik yöntem kullanarak analiz etmiştir. Eserlere ilişkin yapılan incelemeler sonucunda gerçek hayattaki annesi Julie Kafka ile Kafka'nın eserlerindeki anne figürünün birbiri ile uyumlu olduğu tespit edilmektedir. Günlükleri ve mektuplarında Kafka'nın yaşamında var olmasına rağmen maddi ve manevi anlamda annesinin varlığını ve desteğini hissetmediği anlaşılmaktadır.

Doç. Dr. Fatma KARAMAN *Franz Kafka'nın "Milena'ya Mektuplar" Adlı Eserinde Kadın* başlıklı çalışmada Kafka'nın "Milena'ya mektuplar" adlı eserinde kadın imgesini araştırmıştır. Çalışmada Kafka'nın bir kadın olarak Milena'yı nasıl nitelendirdiği, bunun yanı sıra Kafka'nın kitapta yansıttığı Milena'nın nitelikleri ile Kafka'nın tasavvurunda var olan kadın Milena

arasında benzerlik ve farklılıkların olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaca ulaşmak için çalışmada pozitivist yöntem kullanılmıştır. Eserde yapılan incelemeler sonucunda Milena'nın kararlı, karşı cinste duygusal bir etki yaratabilen, sert ve mesafeli kadın olarak nitelendirildiği anlaşılmaktadır. Kafka'nın tasavvurundaki Milena; kararlı, karşı konulmaz fiziksel özelliklere sahip, hakimiyet sahibi, yalnız, sert ve güçlü bir kadinken; gerçek hayatta belki de sert ve mesafeli bir karakter olmamasına rağmen, Kafka'nın onu bazen sert bir karakter olarak değerlendirdiği belirlenmiştir.

Tomris KAPLAN *Gregor Samsa und das Gefühl der Isolation und Entfremdung in Franz Kafkas 'Die Verwandlung'* adlı çalışmasında Kafka'nın, Dönüşüm adlı eserinde başkahraman Gregor Samsa'nın yabancılaşma ve izolasyon duygularını hangi anlatım teknikleri ve dilsel araçlarla aktardığını incelemiştir.

Doç. Dr. Fatma KARAMAN

Editör

Franz Kafka Özdeyişlerinin İçerik Analizi

Umut BALCI*

Özet: Özdeyişler edebiyatın kısa edebi türlerindendir ve genellikle uzun edebi türlerin içine –bilhassa romanların içine- yazarlar tarafından serpiştirilmektedir. Bazı yazarların farklı edebi eserlerinden derledikleri özdeyişleri bir araya getirip ayrı bir eser olarak yayınlamaları da sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu çalışmanın ana sorunsalını Franz Kafka’nın özdeyişleri oluşturmaktadır. Bundan hareketle çalışmanın amacı Franz Kafka’nın “Taşrada Düğün Hazırlıkları” adlı eserinde bir bölüm olarak yer alan özdeyişlerin tematik analizinin yapılması, yapılan kodlamalar aracılığıyla da Kafka’nın en çok hangi bağlamda özdeyiş ortaya koyduğunu tespit etmektir. Franz Kafka’nın ilgili eserinin detaylı bir şekilde analizi sonucu elde edilen veriler (özdeyişler) teker teker içerik analizine tabi tutulmuş, her biri konusu bağlamında kodlanmış ve çalışmanın sonucunda Kafka’nın kaleme aldığı özdeyişlerin tematik ağırlık noktası tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında Franz Kafka’nın toplam 231 özdeyişi listelenmiş ve bu özdeyişlerin 68 farklı konuda yazıldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen 68 konu başlığının neredeyse hepsinin anlamsal olarak olumsuz oldukları gözlemlenmiştir. Kafka’nın sayısal olarak en fazla *Kötülük, İnanç, Acı, Ölüm ve Umutsuzluk* üzerine özdeyiş yazdığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Franz Kafka, Özdeyiş, Bir Savaşın Tasviri, İçerik Analizi.

Content Analysis of Franz Kafka’s Sayings

Abstract: Proverbs are one of the short literary genres and are often interspersed by authors within longer literary genres, especially novels. It is also common for some authors to compile aphorisms from different literary works and publish them as a separate work. The main problem of this study is the aphorisms of Franz Kafka. bjective of this study is to conduct a thematic analysis of the maxims included in Franz Kafka’s “Wedding Preparations in the Countryside” and, through the codifications made, to determine the context in which Kafka most frequently presents maxims. The data obtained from the detailed analysis of Franz Kafka’s related works were subjected to content analysis. Each maxim was coded in the context of its subject, and as a result of this process, the thematic focus of the maxims written by Kafka was determined. The study identified a total of 231 maxims written by Franz Kafka, which were found to address 68 distinct topics. It was observed that the majority of these topics were characterised by negative semantic connotations. The most frequently addressed themes were evil/death, faith, pain, death and despair.

Keywords: Literature, Franz Kafka, Aphorism, Description of a War, Content Analysis.

* Prof. Dr. / Batman Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, balci_u@yahoo.de
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8196-4351>

Giriş

Edebiyat bilim kuramlarıyla, akımlarıyla ve türleriyle ön plana geçip araştırmacılara devasa büyüklük ve genişlikte araştırma alanı sunan bir bilim dalıdır. Edebi türler bağlamında düşünülecek olursa, edebiyat biliminde üç ana tür (Alm: Gattung; İng: Genre) üzerinden bir sınıflandırmanın yapıldığı görülmektedir. Bunlar epik, lirik ve daramadır. Bu sınıflandırma edebi metinlerin biçimsel özellikleri göz önünde bulundurularak yapılmıştır, çünkü epik metinler düz yazı şeklinde, lirik metinler genellikle kıtalar veya ardışık mısralar şeklinde, drama metinleri ise diyaloglar şeklinde kaleme alınan metinlerdir (Bkz: Brunner ve Moritz, 2006:132; Balcı, 2017:176; Zengin, 2011; Zettl, 2009). Bu üç ana tür kendi aralarında da boyut açısından alt türlere ayrılmıştır, örneğin epik türler, kısa epik türler: *bilmece, bulmaca, özdeyiş, fıkra, anekdot, masal, tekerleme, efsane, menkıbe, kısa öykü, takvim öyküsü* vs. ve uzun epik türler: *destan, roman, nuvel* şeklinde sınıflandırılmıştır.

Kısa epik türlerin her birinin kendine has özellikleri olmalarına rağmen, az sayıda benzer özellikten dolayı birbirleriyle karıştırıldığı durumlar da ortaya çıkmaktadır. Örneğin bazen *menkıbe* ile *efsane*, *masal* ile *öykü*, *kısa öykü* ile *takvim öyküsü*, *anı* ile *anekdot* birbirleriyle karıştırılmaktadır (Aksöz ve Balcı, 2023a; Aksöz ve Balcı, 2023b). Bu karmaşanın önüne geçmek için bu kısa edebi türlerin net bir şekilde kategorize edilmesi, özelliklerinin düzenli bir şekilde ortaya konması gerekmektedir.

Kısa edebi türler genellikle uzun edebi türlerin içine serpiştirilmiş bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Örneğin romanlarda fıkra, özdeyiş, atasözü, tekerleme, anekdot veya masal gibi kısa edebi türlerin sıklıkla yer aldığı görülmektedir. Özdeyişlerde de benzer bir durum söz konusu olup özdeyişler bazen romanlara ya da diğer edebi türlerin içine serpiştirilmektedir (Bkz. Karagöz ve Oryaşın, 2014). Bazı yazarların farklı edebi eserlerinden derledikleri özdeyişleri bir araya getirip ayrı bir eser olarak yayınlamaları da sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Batı edebiyatında Franz Kafka, Wolfgang von Goethe, Friedrich Schiller, Hermann Hesse, Oscar Wilde, Nietzsche, Mark Twain ve Shakespeare gibi yazarlar, özdeyişleriyle de oldukça ün salmış yazarlarken; Türk edebiyatında Cemal Süreyya, Orhan Pamuk, Mevlana, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi yazarların da özdeyişleri ünlüdür¹. Batı edebiyatında özdeyiş geleneği çok yaygınken ve ciddi derecede önemsenirken, Türk edebiyatında özdeyişlerin öneminin henüz tam anlamıyla kavranmadığı, bu doğrultuda Batıya oranla çok az çalışma yapıldığı görülmektedir (Bkz. Kerimoğlu, 2010; Bak, 2016).

¹ Yazarların dile getirilen derleme özdeyiş kitapları (genellikle “Aforizmalar” başlığı kullanılmaktadır) bazen kendileri tarafından oluşturulmakta, bazen de yazarlar hayatlarını kaybettikten sonra aileleri, yakın arkadaşları veya yayınevleri tarafından toplanıp kitaba dönüştürülmektedir.

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın ana sorunsalını Franz Kafka'nın özdeyişleri oluşturmaktadır. Bundan hareketle çalışmanın amacı Franz Kafka'nın "Taşrada Düğün Hazırlıkları" adlı eserinde bir bölüm olarak yer alan özdeyişlerin tematik analizinin yapılması, yapılan kodlamalar aracılığıyla da Kafka'nın en çok hangi bağlamda özdeyiş ortaya koyduğunu tespit etmektir. "Taşrada Düğün Hazırlıkları" adlı eserde yer alan özdeyişler Kafka tarafından temiz ve güzel bir el yazısıyla küçük kâğıtlara teker teker yazılmış ve bunların her birine Kafka'nın kendisi tarafından numara verilmiştir. Bu özdeyişler Kafka'nın verdiği sıraya göre kitaba konmuştur (Bkz. Kafka, 2000:13).

Franz Kafka'nın ilgili eserinin detaylı bir şekilde analizi sonucu elde edilen veriler (özdeyişler) teker teker içerik analizine tabi tutulmuş, her biri konusu bağlamında kodlanmış ve çalışmanın sonucunda Kafka'nın kaleme aldığı özdeyişlerin tematik ağırlık noktası tespit edilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın dokümanını "Taşrada Düğün Hazırlıkları" adlı eser, verilerini ise tarama yöntemiyle elde edilen özdeyişler oluşturmaktadır (Doküman analizi için, bkz: Sak vd. 2021; Kırıl, 2020; Büyüköztürk vd., 2012).

Özdeyiş

Yazılı ve sözlü dilde kullanılan çok sayıda metin türü vardır (Bkz. Aksöz 2012; Balcı 2013, 2021 ve 2023; Balcı ve Darancık, 2017). Bunların bir bölümü edebi metin türleridir. Burada irdelediğimiz özdeyişler kısa edebi türler kategorisine girmektedir. *Aforizma* veya *vecize* olarak da adlandırılan (Keseroğlu, 2017) özdeyişler genellikle sahip oldukları özellikleri bağlamında tanımlanmıştır. Örneğin Püsküllüoğlu (2015:108) *bir konu üzerine en çok bilinmesi gereken şeyi birkaç sözcükle ve çarpıcı bir biçimde anlatan, kimin söylediği genellikle bilinen özlü söz; örneğin 'ne mutlu Türk'üm diyene' gibi şeklinde bir tanımlama yoluna gitmiştir. Burada Püsküllüoğlu özdeyişlerin kısalığına ve anlatım yoğunluğuna vurgu yapmıştır. TDK'nın güncellenmiş çevrimiçi sözlüğünde² bir düşünceyi, bir duyguyu, bir ilkeyi kısa ve kesin bir biçimde anlatan, genellikle kim tarafından söylendiği bilinen özlü söz; vecize, kelamıkıbar, aforizm, aforizma, motto şeklinde bir tanımlama yapılmış, tanımda özellikle kesinlik ve kısalık vurgusu yapılmış ve özdeyişin anlamdaşları verilmiştir. Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü'nde³ (TÜBA) ise *bir düşünce, duygu veya gerçeği kısa, çarpıcı ve yalın bir biçimde anlatan, yazarı veya söyleyeni bilinen söz* tanımı yer almaktadır. Bu tanımın diğer tanımlardan tek farkı yazarının kesin olarak bilinmesi ifadesidir.*

² Özdeyiş; <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 09.02.2024).

³ Özdeyiş; <http://terim.tuba.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 09.02.2024).

Önceki tanımlarda yazarı için *genellikle bilinen* ifadesi yer alırken, bu tanımda *yazarı belli* ifadesine yer verilmiştir.

Yukarıdaki tanımlamalardan da faydalanarak özdeyişin temel özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- *Kaynağı bellidir*: Özdeyişler genellikle tanınmış bir yazar, düşünür, lider veya halk figürü tarafından söylenmiştir. Söyleyeni net olarak bellidir. Söyleyeni belli olmayan özdeyişler ise *atasözü* olarak adlandırılır.

- *Kısa ve özlüdür*: Genellikle birkaç cümle ile ifade edilir. Uzun özdeyişlerde anlam kayması ve bulanıklık ortaya çıkabilmektedir. Oysaki özdeyişlerin kısalığı anlamın net olmasını ve mesajın çabuk anlaşılmasını sağlar.

- *Kabul edilebilirlik*: Özdeyişler özlü sözler oldukları için her kültürde kabul edilen, sevilen ve genel geçer kabul edilen bir türdür. Her toplumda kullanılır ve geçerli kabul edilir.

- *Anlam yoğunluğu*: Toplumsal ilişkiler, kültür, yaşam, insanı duygular gibi evrensel konularda derin anlamlar içeren ifadelerdir. Az sözcükle çok şey anlatırlar.

- *İşlevsellik*: Bilgelik içeren ifadeler oldukları için özdeyişlerin yol gösterici, ders veren bir özellikleri vardır.

Çalışmanın başında da ifade edildiği gibi, bazı edebi türler birbirleriyle karıştırılmaktadır. Bu karışıklığın sebebi türlerin boyut ve içerik açısından çok benzer olmasıdır. Özdeyişler de genellikle atasözleri ile karıştırılan bir türdür. Çünkü atasözleri de yukarıda maddelenen özdeyiş özellikleri gibi kısa, özlü, genel geçer, anlam yoğunluğu ve işlevsel boyutu olan sözlerdir. Aradaki tek fark atasözlerinin toplumların sözlü geleneğinden ortaya çıkıp günümüze kadar gelen anonim bir tür olması, özdeyişlerin ise yazarının bilinmesidir. Aynı şekilde Demir de (2013:40) atasözleri ile özdeyişleri anonim olma/olmama üzerinden ayırtmaktadır.

Taşrada Düşün Hazırlıkları

*Taşrada Düşün Hazırlıkları*⁴ Kamuran Şipal tarafından Türkçe'ye çevrilen ve içinde Franz Kafka'nın farklı türde yazılarını barındıran bir kitaptır. Örneğin kitaba adına veren öykü (*Taşrada Düşün Hazırlıkları*) bir romana ilişkin fragmanlarından oluşmaktadır ve Kafka'nın bu fragmanları 1907 ile 1909 yılları arasında yazdığı tahmin edilmektedir. Üç adet farklı manüskrişi bulunan bu fragmanların ilki gotik harfleri ve kurşun kalemle yazılmış,

⁴ Bu çalışmada yapılan bütün alıntılar ve kitaba dair bilgiler *Kafka, F. (2005). Taşrada Düşün Hazırlıkları. (Çev. Kamuran Şipal). İstanbul: Cem Yayınevi* künyeli kitaptan alınmıştır.

ikincisi temize çekilmiş bir bölüm olup ilk sayfalar mürekkep, sonraları kurşun kalem ile yazılmış, üçüncüsü ise sadece altı sayfadan oluşmakta olup son cümle yarım kalmıştır. Bu öyküyü Kafka'nın özdeyişleri takip etmektedir. Bu özdeyişler Kafka tarafından temiz bir yazıyla kaleme alınmış, her küçük sayfaya bir adet özdeyiş yazılmış ve her özdeyişe Kafka tarafından bir numara verilmiştir. Bu özdeyişlerin ne zaman yazıldığına dair bilgi bulunmamaktadır.

Kafka'nın ölümünden sonra sekiz küçük mavi oktav defter bulunmuştur. Bu defterlerde yer alan yazıların hepsi sırasıyla *Taşrada Düşün Hazırlıkları* adlı bu kitabın içine monte edilmiştir. İlk oktav deftere Kafka, 19 Şubat 1917 tarihini düşmüştür. Bu defterde Kafka'nın daha önce yayınlanmamış Çakallar ve Araplar öyküsü yer almaktadır. İkinci oktav defterde *Bir Komşu, Bir Melezleme, Avcı Gracchus Fragmanı* gibi öyküler vardır. Üç ve dördüncü defterlerde Eylül 1917 tarihlerine ve burada da sıklıkla özdeyişlere rastlanmaktadır. Beşinci oktav defterde çeşitli yazılar mevcut olup Kafka sonlara doğru son zamanlarda okuduğu ve okumayı planladığı kitapları listelemiştir. "Venedik'te Ölüm, Agustinius'un İtirafı, Von Gogh'un Mektupları" bu kitapların bazılarıdır. Altıncı oktav defter pek anlaşılmayan bir mektup taslağının yanı sıra Kafka'nın Çin Seddinin İnşasında adlı öyküsünün özgün metnini içermektedir. Yedinci oktav defterde bir oyun fragmanı olan *Mezar Bekçisi*, son oktav defterde ise İbranice yazılmış küçük notlar yer almaktadır.

Kitabın başka bir bölümü ise *Defterlere ve Tek Kağıtlara Yazılmış Fragmanlar* (S. 154) başlığını taşımakta ve fragmanların yanı sıra pek çok özdeyiş de içermektedir. Kitabın diğer bölümleri ise şu şekilde başlıklandırılmıştır: *Bir Çiftliğin Savunulmasından Sahneler* (S. 173), *Ek* (S. 343), *Yiddiş Dili Üzerine Bir Konuşma* (S. 347), *Şölende Bir Konuşma* (S. 352), *Richard ve Samuel İçin Taslak* (S. 355), *Bir Daireye Verilen Dilekçe* (S. 358), *Ölmeden Önce* (S. 361).

Kafka'da Özdeyiş Kullanımı

Taşrada Düşün Hazırlıkları adlı kitabın ikinci bölümü, özdeyişler başlığını taşımakta ve bu bölümde Kafka tarafından sırayla numaralandırılmış 107 adet özdeyiş yer almaktadır. Sekiz tane oktav defterin farklı yerlerine serpiştirilen 124 özdeyiş de tespit edilmiş olup bu çalışma kapsamında Franz Kafka'nın toplam 231 özdeyişi ana konusu itibarıyla analiz edilmiştir. Bu özdeyişlerin 68 farklı konuda yazıldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen 68 konu başlığının neredeyse hepsinin anlamsal olarak olumsuz oldukları gözlemlenmiştir. Yani Kafka bu özdeyişlere huzursuz iç dünyasını yansıtmıştır. Tespit

edilen konu başlıkları alfaabetik sıraya göre şu şekilde sıralanmaktadır: *Acı-Keder, Acımasızlık, Aldatma, Bilgi, Bitkinlik, Cehalet, Cennet, Cesaret, Cinsellik, Çaresizlik, Değersizlik, Din, Doğru yol, Düşman, Gerçeklik, Günah, Hastalık, Hayat, Hedefler, İlk günah, İlişki, İnanç, İnsan/lık, İntihar, İç karartısı, Kadın, Kibir, Korku, Kötü/lük, Kurtuluş, Kusur, Kuşku, Mutluluk ve Mutsuzluk, Mülkiyet, Nefis, Nezaket, Öbür dünya, Ödev, Ölüm, Özgürlük, Ruh, Sanat, Savaş, Sevgi, Sonsuzluk, Sorgu, Soru sormak, Sorumluluk, Süreklilik, Şüphe, Tedirginlik, Tiksinti, Tutsaklık, Umut/suzluk, Utanç, Uyumsuzluk, Varoluş, Yalan, Yalnızlık, Yanılgı, Yargı, Yok etmek, Yokluk, Yol/culuk, Zaman, Zorluk-Sıkıntı, Yabancılaşma*

Yukarıda yer alan özdeyiş konu listesi, konuların kullanım sıklığına göre 3 grupta toplanmıştır. 10 ve daha fazla kullanımı tespit edilen özdeyiş konuları birinci gruba, 5-9 arası kullanım sıklığına sahip özdeyişler ikinci gruba, 1-4 arası kullanım sıklığına sahip özdeyişler ise üçüncü gruba dahil edilmiştir.

İçerik analizi yapılan 231 tane özdeyişin 10'un üstünde tekrar eden konu başlıkları şunlardır⁵: *Kötü/lük* 18 defa, *İnanç* 13 defa, *Acı-Keder* 13 defa, *Ölüm* 10 defa ve *Umut/suzluk* 10 defa özdeyişlere konu olmuştur. Bu beş konuya dikkat edilecek olursa bunların Kafka'nın en çok tekrar ettiği konular olup hepsinin de tamamen olumsuzluk odaklı olduğu görülecektir.

⁵ Tespit edilen 231 adet özdeyişin hepsini alıntılanak çalışmanın kapsamını açacağından, burada her konuya dair birkaç örnek verilmiştir. Zira çalışmanın örneklemini oluşturan kitapta (Kafka, 2005) özdeyişler sırasıyla verilmiştir.

Kafka kötünden ve kötülüklerden oldukça korkan bir insandır ve bunu sürekli dile getirmiştir. Her an kötü bir şeyin olabileceği duygusu ve dünyada çokça kötülüğün olduğu vurgusu yaygındır Kafka'da. Aşağıdaki özdeyişlerde de görüleceği gibi, Kafka kötülüğü vurgularken karşısına sıklıkla iyiyi ve iyiliği koymaktadır, ama iyi kaybetmektedir:

1. *Kötü, İyi'nin yıldızlarla döşenmiş göğüsüdür (S. 84).*
2. *İyiler uygun adım yürür. İyilerin varlığından habersiz olan öbürleri, iyilerin çevresinde halka yapar, zamanın oyunlarını oynarlar (S. 80).*
3. *Bir öztanı, ancak Kötü tarafından gerçekleştirilebilir (S. 78).*
4. *İyi üzerinde bilgi sahibidir Kötü; ama İyi, Kötü'nün farkında değildir (S. 78).*
5. *Bir kez Kötü'ye kapılar açılmayı görsün, kendisine inanılmasını gereksinmez artık (S. 37).*

Kafkanın inanç konu başlığıyla kaleme aldığı özdeyişleri ise aslında *ira-de/sizlik* vurgusu yapmak amacıyla kaleme alınmıştır. Yani burada konu başlığımız olan inanç sözcüğü olumlu değil, tersine olumsuz yönde işlenmiştir. Kafka'daki inanç şüphe odaklıdır (Bkz. Özdeyiş 1). Ama bazen de inanç kesinlik ve gerçeklik (Bkz. Özdeyiş 4), bazen de tanımlanamayan bir unsurdur (Bkz. Özdeyiş 5).

1. *Yorgunluk ille de inanç güçsüzlüğü anlamına gelmez, yoksa gerçekten öyle midir? (S. 101).*
2. *İnancın, insanın kendi sözleriyle kanuları arasında doğru dürüst üleştirilmesi gerekiyor. Bir kanı, daha farkına varıldığı anda, çakılan bir kibrit gibi söniüp gitmeye bırakılmamalıdır (S. 79).*
3. *Düşünce alışverişi, inanılan şeyin temelde güçsüzleştirilmesi anlamını taşımaz, yakınılacak bir şey de değildir böyle bir durum – ama inanılan şeyde güçsüz bir tarafın bulunduğunu gösterir (S. 79).*
4. *İnanan kişi, mucizelere kapalıdır. Gündüzün yıldızlar görülmez (S. 78).*
5. *Giyotin gibi bir inanç, o kadar ağır, o kadar hafif (S. 45).*

Kafka, özdeyişlerinin çoğunda acı çeken, kederli ve ızdırap dolu bir kişiliktir. Ve bu duygularını incelediğimiz özdeyişlerinin yanı sıra, aslında pek çok eseri ve günlüklerine de yansıttığı görülmektedir. Acı ve keder onun odak noktası gibidir. Aşağıya alıntılanan 4 özdeyiş Kafka'nın acıdan, ıstıraptan nasıl beslendiğini, acıyı alışkanlık haline getirdiğini ve sanki acıdan keyif aldığını göstermektedir:

1. *Sağlam bir çekicim var, ama bir türlü yararlanamıyorum kendisinden, çünkü sapı kor gibi yanıyor (S. 276).*
2. *Istirap bu dünyanın tek olumlu ögesi, hatta bu dünyayla Olumlu arasındaki biricik bağlantıdır (S. 100).*
3. *Kendi kendini silkip atmak değil, kendi kendini yiyip tüketmek (S. 97).*
4. *Çevremizdeki acıları bizim de çekmemiz gerekmektedir. Hepimizin ortak bir vücudu yoktur, ama ortak bir büyümesi vardır; bu ise şu yada bu şekilde acılar içinden çekip götürür bizi (S. 48).*

Yine, Kafka'nın en çok işlediği konulardan biri ölümdür. Özdeyişlerinde bu konuyu çokça kaleme alan Kafka, ölümden korktuğu için mi, hayatın faniliğini dile getirmek için mi, yoksa olumsuzluk takıntısını körüklemek için mi yaptığı ayrı bir araştırma konusudur. Ama aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, Kafka ölüm temasını acıyla iç içe işlemektedir:

1. *Hayatımı zevke karşı kendimi savunmak, ona bir son vermekle geçirdim (S. 266).*
2. *Kurtuluşumuz ölümdür, ama bu ölüm değil (S. 109).*
3. *Ölümdeki amansızlık, son'u değil, sonun gerçek acısını beraberinde getirmesidir (S. 113)*
4. *Sınıfın duvarında asılı İskender Savaşı tablosu gibi karşımızda duruyor ölüm (S. 45).*

Kafka'nın en çok tekrarlanan diğer konu başlığı ise *umutsuzluktur*. Özdeyişlerinde Kafka, büyük bir umutsuzluk aktarıcısıdır. İşlerin iyi gideceğine, dünyada iyi şeylerin de olabileceğine, her umutsuzluğun içinde bir umudun da gizli olabileceğine inancı yoktur. Kafka'nın günlüklerini inceleyen Karaman (2017) da Kafka'nın diğer bütün yapıtlarında olan o umutsuz ve karamsar tavrın günlüklerde de tespit edildiğini ve bu umutsuzluk halinin adeta yazarın üstüne sinmiş kötü bir koku gibi olduğunu dile getirmiştir. Umutsuzluk üzerine birkaç özdeyiş örneklendirecek olursak:

1. *İnsan devcileyin bir bataklık gibidir; kendini bir esrikliğe, bir coşkuya kaptırışı genel görünümde öyle bir değişikliğe yol açar ki, bataklığın bir köşesindeki bir yerden bir kurbağa sanki cump diye yeşil suyun içine atlamıştır (S. 288).*
2. *Neye dokunsam dağılıp dökülüyor (S. 125).*
3. *Ama bütün dumanların altında ateş vardır; dört bir yanında kara dumandan başka bir şey görmemesi, ayakları yanan için kurtuluş sayılmaz (S. 95).*

İçerik analizi yapılan özdeyişlerin ikinci gurubu ise 5 ile 9 arasında tekrarlanan konu başlıklarını içermektedir. Bu grupta *Korku 7, Din 7, Özgürlük*

7, Hayat 7, Hastalık 6, Savaş 6, Varoluş 6, İlk günah 6, Cennet 5, Gerçeklik 5, Soru sormak 5, Yol/culuk 5, Günah 5 defa tekrarlanmıştır.

Bu grupta Kafka'nın korkuya dair sıkça tekrarlanan özdeyişlerini görmektediriz. Kafka'da hayata dair, sosyal ilişkilere dair ve en önemlisi geleceğe dair sürekli bir endişe ve korku söz konusudur:

1. *Geceden korku. Gece olmamasından korku* (S. 65).
2. *Dünyada korkunun, hüznün ve ıssızlığın varlığını anlıyor, ama bunların yüzeyde gezinen silik ve genel duygular olmasından kaynaklanıyor anlayışı* (S. 210).

Özdeyişler incelenirken Kafka'nın dine bakış açısı ve yaklaşımı da ortaya çıkmıştır. Kafka'nın dine sıkı bir bağlılığı söz konusudur. İnsanı bir yerde günahkar olarak yorumlayan Kafka, özellikle ilk günah vurgusunu defalarca tekrarlamış, ilk günahın insanın yaşam serüveninde belirleyici bir yönünün olduğunu özdeyişleriyle belirtmiştir. Kafka bu özdeyişlerde günah ve ilk günah motiflerini ayrı ayrı kullanmıştır, yani insanların normal günahlarını işlerken, ilk günahı bunlardan hep ayrı tutmuştur. Cennet ile ilgili özdeyişlerini de genellikle günah ve ilk günah ile ilişki kurarak yazmıştır. Dolayısıyla cennet kavramı burada olumlu değil, tersine genellikle olumsuz anlamda kullanılmıştır. Sonuç olarak *din*, *ilk günah*, *günah*, *cennet* gibi özdeyişlerin çokluğu aslında yine Kafka'nın belirsizlikten ve gelecek korkusundan kaynaklanmaktadır:

1. *İsa insanlık için acı çekti, insanlığın da İsa için acı çekmesi gerekiyor (S. 109).*
2. *İlk Günah'ı cezalandırmada üç olasılık söz konusuydu: İçlerinde en hafifi gerçekleştirmiş olanıydı, yani cennetten kovulmuştu; ikincisi cennetin yok edilişi, üçüncüsü, ki cezaların en korkuncu olurdu bu, ebedi yaşam kapısını kapamak ve onun dışında her şeyi nasılsa öyle bırakmaktı (S. 97).*
3. *Tanrı'dan ikili bir ayrılış içindeyiz: İlk günah bizi ondan ayırıyor, yaşam ağacı onu bizden ayırıyor (S. 93).*
4. *Cennetten kovulduk, doğru: ama cennet ortadan kaldırılmadı. Cennetten kovuluş, bir bakıma mutluluktur; çünkü biz kovulmasaydık, cennetin yok edilmesi gerekecekti (S. 94).*
5. *Cennetten kovulduktan sonra Adem'in ilk evcil hayvanı yılandı (S. 88).*
6. *Mesih öylesine bir zamanda çıkıp gelecek ki, artık gelmesine gerek kalmayacak, dünyaya ayak basışından ancak bir gün sonra gelecek, Son Gün'de değil, en sonuncusunda gelecek günlerin (S. 83).*
7. *Cenette yaşamak için yaratılmıştık, cennet hizmetimize verilmişti. Sonra yazgımız değiştirildi, cennetinde yazgısında değişikliğe gidildi mi, belli değil (S. 44).*

Kafka'nın hayatı varlık ve yokluk üzerinden sıkça sorguladığı özdeyişleri aracılığıyla gözlemlenmiştir. Özdeyişlerinde varoluş sorunsalını sıkça ele alan Kafka, hayat (yaşam) konulu özdeyişlerini de genellikle bu çerçevede yazmıştır. Ayrıca Kafka için hayat bir yolculuktur ve yol/culuk bağlamında kaleme aldığı özdeyişlerde de hayat bağlantısı kurmuştur. Dolayısıyla hayat konulu 7 özdeyiş, varoluş konulu 6 özdeyiş ve yol/culuk konulu 5 özdeyiş bir birleriyle bağlantılı, paralel bir şekilde yazılmıştır.

1. *Yaşam sürekli oyalayıştır, öyle bir oyalayış ki, neyi dikkatten kaçırdığımı düşünüp anlamaya bile fırsat vermez (S. 262).*
2. *Yaşamak, yaşamın ortasında bulunmak demektir; yaşamı yaratan bakışla yaşamı görmem demektir (S. 106).*
3. *Yol değil, yalnızca bir hedef var. Yol dediğimiz sadece bir duraksamadır (S. 231).*
4. *Yol sonsuzdur, ne kısaltılacak ne de uzatılacak yönü vardır, ama yine de herkes kendi çocuksu karışını tutar üzerine, onu kısaltmaya bakar. Ama elbet o bir karışıklık yolu da yürümen istenecektir, bu bakımdan unutan olmayacaktır seni (S. 39).*
5. *Bir hedef var, ama hedefe götürecek yol bulunmuyor, bizim yol dediğimiz, duraksamadan başka bir şey değil (S. 37).*
6. *Sahip olma diye bir şey yoktur, ancak bir varoluş, son nefesini vermeyi, havasızlıktan boğulup gitmeyi özleyen bir varoluş bulunuyor (S. 38).*

7. *Belki sahip olabilirsin, ama varolamazsın savına verdiği yanıt, yalnızca bir titreme ve yürek çarpıntısıydı (S. 38).*

Ve Kafka'nın yaşamını, hayata bakış açısını, arkadaşlarıyla ilişkilerini birinci dereceden etkileyen en önemli konulardan biri *hastalıktır*. Kafka özdeyişleri aracılığıyla hastalık konusuna sıkça vurgu yapmıştır, çünkü hastalık onun hayatında belirleyici role sahip olan bir durumdur. Kafka hayatını ağırlıklı olarak sağlıksız bir şekilde geçirmiş, sürekli hastalıklarla boğuşmuş ve sonuçta bir hastalık yüzünden hayatını kaybetmiştir.

1. *Sanki bir ağaç yaprağı altında yatar gibi, her amacın arkasında sinmiş yatıyor hastalık (S. 230).*
2. *Akşam ormana doğru gezinti, büyüyen ay, geride bırakılan karmaşık bir gün ve mide sancıları (S. 72).*
3. *Perişan durumda, ilk baharda bir samanlık, ilkbaharda ince hastalıklı biri (S. 62).*

Kısa yaşamı I. Dünya Savaşı'na denk gelen Kafka'nın olumsuzluklarla dolu hayatında savaşın da ciddi etkisi vardır ve özdeyişlerinde *savaş* konusunu sıkça kullanmıştır:

1. *Öyle bir savaş ki, hiçbir an ve hiçbir şekilde sırt sağlama alınamıyor. Bilinmesine karşın, sürekli unutulur bu gerçek! (S. 99).*
2. *Dünyayla arandaki savaşta dünyanın yanında yer almaya bak (S. 40).*
3. *Kötü'nün elinde bulunup insanı baştan çıkaran en etkili silahlardan biri savaşa çağrıdır (S. 35).*

Soru sormak, Kafka'nın hayatı değerlendirirken önemli çıkış noktalarından bir tanesidir. Sorduğu sorularla hayatın muhakemesini yapmış, eserlerini ve özdeyişlerini şekillendirmiştir:

1. *Bir güz akşamı ağaçlar altında, sokağın karanlığında. Ben soruyorum, sen yanıt vermiyorsun (S. 210).*
2. *Eskiden soruma niçin yanıt alamadığımı bilemiyordum. Bugün soru sorabileceğime eskiden nasıl inandığımı aklım almıyor. Ama inandığım da yoktu hiç; yalnızca soruyordum (S. 38).*
3. *Ansızın değişim. Tetikte, ürkek, umutlu sorunun çevresinde dolanıyor yanıt, arayan bakışlarını sorunun yanına varılmaz çehresinde karamsar gezdiriyor; en saçma yollarda soruyu izlemeye çalışıyor (S. 43).*

Bu kategoride ele alacağımız son konu ise özgürlüktür. Bu kavram olumlu gibi görünse de aslında Kafka özgür olmanın mutluluğunu değil, özgür olmamanın kederini yansıtmıştır sürekli.

İraden özgürdür, yani çölü dilediğinde özgürdü. Çölden geçerken tutacağı yolu kendisi seçebileceği, yürüyüş biçimini kendisi belirleyebileceği için özgürdür; ama çölü geçmen gerektiği için de özgür değildir; seçilecek her yol, bir labirent gibi çölün hiçbir parçasına uğramadan geçemeyeceği için özgür değildir (S. 109).

1. Özgürlük ve bağımsızlık, temel anlamda tek şeydir. Hangi temel anlamda? Kölenin özgürlüğünü yitirmediği, yani kimi bakımdan özgürden de özgür yaşadığı anlamda değil (S. 105).
2. O, yeryüzünün özgür ve güvenlik içinde bir vatandaşıdır, çünkü yeterince uzun bir zincire vurulmuştur (S. 42).
3. Us, ancak bir destek olmaktan çıkınca özgürlüğe kavuşur (S. 43).

Kafka özdeyişlerinin son gurubunu, 1 ile 4 arasında kullanım sıklığı tespit edilen özdeyişler oluşturmaktadır, bunlar: *Acımasızlık, Aldatma, Bilgi, Bitkinlik, Cehalet, Cesaret, Cinsellik, Çaresizlik, Değersizlik, Doğru yol, Düşman, Hedefler, İlişki, İnsan/lık, İntihar, İç karartısı, Kadın, Kibir, Kurtuluş, Kusur, Kuşku, Mutluluk ve Mutsuzluk, Mülkiyet, Nefis, Nezaket, Öbür dünya, Ödev, Ruh, Sanat, Sevgi, Sonsuzluk, Sorgu, Sorumluluk, Süreklilik, Şüphe, Tedirginlik, Tiksinti, Tutsaklık, Umut/suzluk, Utanç, Uyumsuzluk, Yalan, Yalnızlık, Yanılgı, Yargı, Yok etmek, Yokluk, Zaman, Zorluk-Sıkıntı, Yabancılaşma.*

Kafka'nın özdeyiş konularını oluşturan yukarıdaki sözcük kümesi aslında Kafka'nın hayatını özetlemektedir. Çünkü bu sözcüklerin anlamlarından da anlaşılacağı üzere içlerinde olumluya, güzelliğe ve mutluluğa yönelik neredeyse hiçbir şey yoktur. Tamamen olumsuzla odaklanma üzerine kurgulanmış bir yaşam ve bu yaşamın özdeyişlere yansımaları söz konusudur. Özdeyişlerin bazılarını alıntılacak olursak:

1. *Kimseyi aldatmamalı, dünyayı da aldatıp bir zafer olanağından yoksun bırakmamalı* (S. 40).
2. *Onu seviyor, ama onunla konuşamıyorum. Onu pusuda bekliyor, ama onunla karşılaşmaktan kaçınıyorum* (S. 182). (Cesaretsizlik)
3. *Kadınlarla yapıp yatakta sonlanan bir savaş gibidir adeta* (S. 35).
4. *Çalılık eski yol kapayıcıdır. İleri geçmek istedin mi, onu ateşe vermek gerek* (S. 77) (Cesaret).
5. *İnsanlarla düşüp kalkmak, insanı ayırtıp kendini gözlemlemeye götürür* (S. 43). (İlişki)
6. *Kadın, belki daha kesin bir deyişle izdivaç, kozunu paylaşman gereken yaşamın bir temsilcisidir* (S. 110). (Kadın)
7. *Kim bilgelik uğrunda özellikle çaba harcarsa, bilgeliliğe karşıt doğrultuda çaba harcadığından kuşkulananmak gerekir* (S. 96). (Kuşku)
8. *Her anın zaman dışı bir karşılığı vardır. Ancak, bu bu dünyayı öbür dünya izleyemez; çünkü öbür dünya ebedidir, yani bu dünyayla zamansal ilişki içinde bulunamaz* (S. 86). (Öbür dünya).
9. *Uzakta, uzakta gerçekleşen dünya tarihi, senin ruhunun dünya tarihi* (S. 202). (Ruh)
10. *Ruhu gözlemleyen kişi ruhun içine giremez, ama bir kenar çizgisi bulunur ki, orada ruhla bağlantı kurar* (S. 85). (Ruh)
11. *Sanat ve yaşam, sanatçının kendisinde de değişik perspektifleri elinde bulundurur* (S. 95). (Sanat)
12. *Sonsuzluk zamanın donakalışı değildir. Sonsuzluk tasarımı bizi sıkan, onun zaman kavramına kazandıracağı akıl almaz haklılık, dolayısıyla bunun şu andaki durumumuzdan ötürü bize kazandıracağı haklılıktır* (S. 104). (Sonsuzluk)
13. *Başkalarının varlığının, bakışının ve yargısının omuzlarıma yüklediğinden ayrı bir sorumluluğun baskısı altında bulunmadım hiç* (S. 232). (Sorumluluk)
14. *Pek büyük bir sorumluluğu, daha doğrusu bütün sorumluluğu üstlenerek kendini sorumluluk altında eziyorsun* (S. 98). (Sorumluluk)

15. *Yolun değişik istasyonlarında umutsuzluğun değişik biçimleri* (S. 82) (Umutsuzluk)
16. *Tiksinti ve kin dolu başı öne eğmek* (S. 39). (Utanç)
17. *Kendine yabancı bir nesne gibi bakmak, bakılan şeyin manzarasını unutmak, bakışın kendisini saklayıp korumak* (S. 83). (Yabancılaşma)
18. *Bir yalan dünyasında Yalan, karşısı Doğru'la bile ortadan kaldırılamaz, onu ancak bir Gerçek dünyası yok edebilir* (S. 100). (Yalan)
19. *F. gitti. Gözyaşları. Her şey güç, haksız, ama yine de doğru* (S. 89) (Yalnızlık)
20. *İnsanlık tarihi yolda giden birinin attığı iki adım arasında geçen saniyelerdir* (S. 69). (Zaman).
21. *İçinde yaşadığımız o bir tek anın çeşitliliği ortasında çeşitli dönüp duran çeşitlilikler. Ve hala o bir tek an sürüp gidiyor, bak işte!* (S. 202). (Zaman)

Sonuç

Bu çalışma, Franz Kafka'nın "Taşrada Düğün Hazırlıkları" adlı eserinde yer alan özdeyişlerin tespit edilip listelenmesini, sonra da toplanan bu özdeyişlerin ele aldıkları konu bağlamında içerik analizlerinin yapılmasını amaçlamıştır. Bu doğrultuda, adı geçen örneklem kitap tarama yöntemiyle analiz edilmiş ve toplamda Kafka'nın 231 adet özdeyişi ve bu özdeyişlerin içerdiği 68 farklı konu başlığı tespit edilmiştir.

Tespit edilen 68 konu başlığının neredeyse hepsinin anlamsal olarak olumsuz oldukları gözlemlenmiştir: *Acı-Keder, Acımasızlık, Aldatma, Bilgi, Bitkinlik, Cehalet, Cennet, Cesaret, Cinsellik, Çaresizlik, Değersizlik, Din, Doğru yol, Düşman, Gerçeklik, Günah, Hastalık, Hayat, Hedefler, İlk günah, İlişki, İnanç, İnsan/lık, İntihar, İç karartısı, Kadın, Kibir, Korku, Kötü/lük, Kurtuluş, Kusur, Kuşku, Mutluluk ve Mutsuzluk, Mülkiyet, Nefis, Nezaket, Öbür dünya, Ödev, Ölüm, Özgürlük, Ruh, Sanat, Savaş, Sevgi, Sonsuzluk, Sorgu, Soru sormak, Sorumluluk, Süreklilik, Şüphe, Tedirginlik, Tiksinti, Tutsaklık, Umut/suzluk, Utanç, Uyumsuzluk, Varoluş, Yalan, Yalnızlık, Yanılgı, Yargı, Yok etmek, Yokluk, Yol/culuk, Zaman, Zorluk-Sıkıntı, Yabancılaşma.*

Kafka'nın sayısal olarak en fazla *Kötü/lük, İnanç, Acı, Ölüm ve Umutsuzluk* üzerine özdeyiş yazdığı görülmüştür. Bu da yazarın karamsar iç dünyasını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Fakat sadece sayısal olarak en fazla tekrar eden konu başlıkları değil, daha az sıklıkta kullandığı konular da tamamen olumsuzluk üzerine odaklanmıştır (Bkz. Yukarıdaki 68 adet konu başlığı).

Kafka, özdeyişlerinde iyi ile kötüyü karşılıklı bir şekilde ele alıp kötünün gücüne vurgu yapmıştır sürekli. Yani kazanan hep kötü olmaktadır. Kazanan kötü olunca bu durumda Kafka'nın korkusu su yüzüne çıkmıştır. Korku, hayatı daha fazla sorgulamasını, sorgu ise bu noktada inancı ön plana çıkarmıştır. Ama bu inanç çoğunlukla iradesizliği ve şüpheyi vurgulayan bir inançtır. Dolayısıyla, Kafka'da mevcut olan olumsuz bir duygunun başka olumsuz bir duyguyu ortaya çıkardığı ve bunun diğer olumsuzlukları da besleyip zincirleme bir şekilde devam ettiği tespit edilmiştir. Yani Kafka'nın özdeyişlerinde yer alan olumsuz konu başlıkları birbirlerini zincirleme bir şekilde var etmiştir.

Özdeyişlerin analizi sonucunda ulaşılan diğer bir sonuç da Franz Kafka'nın isyan eden, hesap soran, direnen bir yönünün olmadığıdır. Onda, olanı olduğu gibi kabul eden bir yaklaşımı söz konusudur. Bu da aslında olabilecek her türlü olumsuzluğu kendine çekebilecek bir tutumdur. Örneğin din ile ilgili özdeyişleri de buna işaret etmektedir. Cennet, öbür dünya, din ile ilgili pek çok özdeyişi söz konusuyken; bunların hiçbirinde bir isyan yoktur. Sadece kabulleniş vardır.

Kafka'nın korku, yalnızlık, acı ve mutsuzluk odaklı özdeyişleri büyük bir açıklıkla, herhangi bir duyguyu saklamadan küçük kağıtlara teker teker yazılmıştır. Kafka bunları hayattayken yayınlamamış ve bunların ölümünden sonra yayınlanmasını da istememiştir. Belki de bunları kimsenin okumayacağını bilmesi, duygularını 68 farklı konuda bu kadar net ve açık yazmasını sağlamıştır.

İncelenen özdeyişlerin tümü göz önüne alındığında, Kafka'nın aslında zihinsel bir hapishanenin içinde yaşayıp o zihin aracılığıyla hayatını zehirlediği görülebilmektedir. Çünkü her insanın hayatında belli oranlarda da olsa güzellikler olmasına rağmen, önemli olan kişinin niyeti ve beklentileridir, yani o güzellikleri görme isteğidir. Hayatındaki olumlu yönleri odaklanmak yerine sürekli olumsuza odaklanmak, belli bir yerden sonra alışkanlığa dönüşmektedir. Özdeyişler de Kafka'da durumun aynen böyle olduğunu göstermiştir. Kafka, olumsuzluklara odaklanmayı ve onları yazı aracılığıyla dile getirmeyi alışkanlık haline getirmiş, hayatını belki de zehir etmesine rağmen bunu yapmayı sürdürmüştür. Temiz olmayan zihin bedensel hastalıkları çağırır. Kafka'nın bedensel anlamda zayıf, kırılgan ve hastalığa hep yakın olmasının, bununla bağlantılı olma ihtimali yüksektir.

Kaynaklar

- Aksöz, M. (2012). *Kısa Anlatı Türleri ve Öğretimi*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Aksöz, M. & Balcı, U. (2023a). Masal Edebiyat Türünün İnternet Sitelerindeki Türkçe Tanımlanması. 4. *International Istanbul Current Scientific Research Congress, Proceedings Book*, S. 323-332.
- Aksöz, M. & Balcı, U. (2023b). Türkçede Karşılığı Olmayan Biçemlerin Bazılarına İsim Önerisi. 4. *Uluslararası Dicle Bilimsel Araştırmalar ve İnovasyon Kongresi, Tam Metin Bildiri Kitabı*. S. 861.870
- Bak, H. (2016). Türk Dili ve Rus Dilindeki Aşk ve Dostluk ile İlgili Özdeyişler Üzerine Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (56), 169-175.
- Balcı, T. (2013). Almanya’da Kültürel Öğeler İçeren Levha Metinleri. *Turkish Studies*, vol. 8, no.12. S. 121-131.
- Balcı, T. (2021). Almanya’daki Türk Pazarıcıların Dili ve Manipülasyon. *Schriften zur Sprache und Literatur V / Dil ve Edebiyat Yazıları V*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları. S. 9-14.
- Balcı, T. (2023). İnternet Haberciliğinde Nitelik Sorunu. *Schriften zur Sprache und Literatur VII / Dil ve Edebiyat Yazıları VII*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları. S. 41-55.
- Balcı, T. & Darancık, Y. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Facebook Ortamındaki Dil Edimleri. *Schriften zur Sprache und Literatur / Dil ve Edebiyat Yazıları*, London: IJOPEC Publication. S. 283-296.
- Balcı, U. (2017). *Kursbuch zur Prüfung ÖABT*. London: Ijopec Publication
- Balcı, U. (2019). Franz Kafka’da Mekân ve Yabancılaşma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(3), 35-41.
- Brunner, H. & Moritz, R. (2006). *Literaturwissenschaftliches Lexikon. Grundbegriffe der Germanistik*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Demir, E. (2013). Atebetü'l-Hakayık'ta Geçen Deyimler, Atasözleri ve Özdeyişler. *Journal of Turkology*, 23(2), 37-52.
- Kafka, F. (2000). *Taşrada Düşün Hazırlıkları*. (Çev. Kamuran Şipal). İstanbul: Cem Yayınevi
- Karagöz, M., & Oryaşın, U. (2014). Cemal Süreya Şiirlerinde Özdeyişler. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(12).
- Karaman, F. (2017). Franz Kafka’da Umutsuzluk İntihar ve Ölüm. *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, 5(2), 158-165.
- Kıral, B. (2020). “Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi”. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Kerimoğlu, C. (2010). Hakan Günday Romanlarında Aforizmalar. *Turkish Studies*, (5)/1, 1147-1166.

- Keseroğlu, H. S. (2017). Bilgi ve Belge Yönetimi Alanında Dil Üstünde Özdeyişler. *Türk Kütüphaneciliği*, 31(4), 520-523.
- Püsküllüoğlu, A. (2015). *Edebiyat Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınları
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256.
- TDK-Sözlük. Özdeyiş; <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 09.02.2024).
- TÜBA-Sözlük. Özdeyiş; <http://terim.tuba.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 09.02.2024).
- Zengin, D. (2011). *Başından 19. Yüzyıla Kadar Alman Edebiyatı*, Ankara: Pelikan Yayınevi.
- Zettl, E. (2009). *Geçmişten Günümüze Almanya. Alman Kültür ve Edebiyat Tarihi*. Ed. Prof. Dr. Ali Osman Öztürk, Çevirenler: Prof. Dr. Ali Osman Öztürk / Araş. Gör. Umut Balcı / Araş. Gör. Özlem Gencer, Çanakkale, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Yayınları.

Franz Kafka'nın “Sirenlerin Sessizliği” Öyküsünde Çıgıllıkların İçindeki Sessizlik

Cemile AKYILDIZ*

Ahmet SARI**

“Yalnız sözün olduğu bir dünyadan bahsedilemez,
ancak yalnız sessizliğin olduğu bir dünyadan bahsetmek mümkündür.” (Breton, 2021: 9)

Özet: 20. yüzyılın en önemli yazarlarından biri olan Praglı Franz Kafka 1883 yılında doğmuş, 1924 yılında ölmüştür. 41 yaşında dünyaya gözlerini kapatan Kafka bu sene, 2024 yılında ölümünün yüzüncü yılı nedeniyle anılmaktadır. Yazarken mükemmeliyetçi bir karaktere sahip olduğundan yaşadığı dönemlerde kaleme aldığı çok az eseri kitaplaştırmıştır. Max Brod'un ısrarı ve fedakârlığı ile bugün Kafka külliyatı elimizdedir. Çalışmamızda inceleyeceğimiz *Sirenlerin Sessizliği* adlı öykü 1917 yılında kaleme almıştır. Bu çalışma da 1930 yılında, ölümünden sonra Max Brod tarafından yayınlanmıştır. Kafka'nın bilgi susuzluğu, sadece Alman edebiyatı, dili ve kültürüne değil dünya edebiyatı, kültürüne karşı ilgisi onun eserlerinde farklı kültür dokularının görülmesini sağlamıştır. Dinler tarihine, antropolojiye, sosyolojiye, destanlara, efsanelere hele de yazımızın da konusu olan mitolojiye karşı ilgisi hep olmuştur. Kafka'nın yazdıklarında mitolojik veri olarak Kandaulları, Ödipus'u, Antigone'u işlediği, hele de *Prometheus*, *Poseidon*, Şehir Arması ve *Sirenlerin Sessizliği* adlı öykülerinde bize verili mitolojik bilgileri yeniden yorumladığı ve tersyüz ettiği söylenebilir. Bizim ele alacağımız *Sirenlerin Sessizliği* adlı öyküsünde Homeros'un *Odysseia* destanındaki mitolojik karakter Odysseus'un sirenler ile ilgili bölümünü alıp yaşadığı döneme uygun olarak değiştirmiştir. “Sirenler” ve “sessizlik” kelimelerini yan yana getirerek sesleri ile denizcileri büyüleyen ve onların ölümüne sebep olan bu mitolojik femme fatal tipolojiyi yerle bir etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Franz Kafka, Sirenlerin Sessizliği, Odysseia, Odysseus, Sirenler, Sessizlik.

Silence Within the Screams in Franz Kafka's Story “The Silence of the Sirens”

Abstract: One of the most important writers of the 20th century, Prague-born Franz Kafka was born in 1883 and died in 1924. Closing his eyes at the age of 41, Kafka's centenary of his death is celebrated this year in 2024. Since he had a perfectionist character while writing, very few of his works written during his lifetime were published. With Max Brod's insistence and sacrifice, we have the Kafka corpus today. The story titled *The Silence of the Sirens*, which we will analyse in this study, was written in 1917. This work was published by Max Brod in 1930, after his death. Kafka's thirst for knowledge, his interest not only in German literature, language and culture,

* Prof. Dr./Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı, yildizercan@atauni.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3395-9651>

** Prof. Dr./Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı, asari@atauni.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6959-8771>

but also in world literature and culture has enabled him to see different cultural textures in his works. He has always been interested in the history of religions, anthropology, sociology, epics, legends and especially mythology, which is the subject of this article. It can be said that Kafka reinterpreted and inverted the mythological information given to us, especially in his stories *Prometheus*, *Poseidon*, *The City Coat of Arms* and *The Silence of the Sirens*, in which he deals with the Kandaals, Oedipus and Antigone as mythological data. In his story *The Silence of Sirens*, which we will discuss, he took the mythological character Odysseus' episode with the sirens in Homer's *Odyssey* epic and changed it in accordance with the period he lived in. By juxtaposing the words sirens and silence, she destroys this mythological femme fatal typology that fascinates sailors with their voices and causes their death.

Keywords: Franz Kafka, the Silence of the Sirens, Odysseia, Odysseus, Sirene, Silence.

Giriş

Kafka'nın ölümünün 100. yılını idrak ettiğimiz bu günlerde ömrünün 41 sene gibi kısa süreye sıkışmasının hüznünü, yazarımızın bu kısa ömrüne sıkıştırdığı güzelim metinleri okumakla elde ettiğimiz mutlulukla birazcık giderebilmekteyiz. Kafka erken yaşlarda ölse bile Mehmet Öztürk'ün "Franz Kafka ve Sinema" adlı kitabında dediği gibi ele aldığı konuların zenginliği, tekinsizliği, korkutucu yönü, daha doğru bir ifadeyle dillendirecek olursak "kafkaesk" kavramının kuşattığı bütün temalar daha sonraki zamanlarda bir "Kafka Yüzyılı" oluşturduğu söylenebilir (Öztürk, 2007: 123).

Dışavurumcu dönemde ele aldığı konular hele de bürokrasi ve bürokrasinin insanın ruhuna yaptığı fenalıklar, baba-oğul çatışması üzerine yazdıkları (bkz, Karaman, 2014), anlatılarındaki korku dolu unsur, tekinsizlik, fantastik öğelerin sıradan anlatıma müdahaleleri, hayvanların anlatılara zenginleştirici karakterler olarak eklenmeleri Öztürk'ün de dillendirdiği gibi "kafkaesk" kavramının yazar olarak sadece Kafka'da görünmesini haklı kılmaktadır. Bugün Duden sözlüğünde "kafkaesk" (Duden, 2023: 505) kavramı vardır ve dünyada başka hiçbir yazarın adının sonuna "esk" takısı takılmamıştır. Bu Kafka'nın anlatı mükemmeliyetçiliğinden, anlatı aurasında kendine ait bir atmosfer oluşturmaktan kaynaklanmaktadır. Mehmet Öztürk'ün "Franz Kafka ve Sinema" adlı eserinde "kafkaesk" sıfatının neye karşılık geldiğini bir hatırlayalım:

"Almanca kökenli olan kafkaesk sıfatı, Kafka'dan türetilmiş olup bir mekânı, bir atmosferi ifade eder. Daktilo, masa, büro, dosya, loş bir ışık, labirent sokaklar, merdivenler, mahkeme salonu ve koridorları, yoksul kesimlerin barındığı bir avlu, kentin harap bir köşesi, kirli bir saray, tren garı, disiplinli hep uysal bir biçimde birbirinden farksız tekdüze çalışma düzeni, grotesk, tuhaf ve aptalca tipler, acımasız, çirkin ve iri adamlar, boş, terk edilmiş alanlar bu atmosferin ve ortamın tanımlayıcı öğeleridirler, kafkaesk bir "dünyayı", onun nesne ve ilişkilerini temsil ederler (Öztürk, 2007: 123).

Hitler'in II. Dünya Savaşı'nda Yahudilere uyguladığı pogrom politikası henüz o katılığıyla çağın sonu döneminde (fin de siecle), Kafka'nın yaşadığı zamanlarda (1883-1924) görülmesi de, Kafka'nın bir Yahudi olarak I. Dünya Savaşı zamanlarını gördüğü ve savaşın o dehşetini bizzatı yaşadığı söylenebilir. Savaşın bittiği zamanlar her ne kadar Kafka'nın bünyesinin, bedeninin tüberkülozdan dolayı eridiği ve Kafka'nın hastalıklı, sanatoryum zamanlarına denk gelse de Kafka'nın hastalığından kurtulmak için çekildiği asketik alanlarda, tüberküloza iyi gelecek sıcak yüksek mekânlarda o dehşeti yaşadığı bir gerçektir.

Askere gitmek istemesi, askerlik kaydını yaptırmak istemesi ama bedensel zayıflığından, gençlik hastalığından askere alınmamasının acısını ömrü boyunca hissetmiştir Kafka. Her ne kadar avukat olsa da Felix Weltsch, Max Brod, Oskar Baum, Franz Werfel gibi arkadaşlarının toplandığı kafelerde, evlerde onların yanında yer almış, bir avukat ama derinde mükemmel bir yazar olarak ileride yazacağı öyküleri, nuveleri zihninde şekillendirmiştir.

Bir "Yazı Makinesi" Olarak Kafka

Avukatlık mesleğini hiç sevmemiş, bir "yazı makinesi" (Benjamin, 2014:77) olmayı, geceleyin hayat Prag'dan çekildiğinde, Prag'a sessizlik çöktüğünde yazmayı seçmiştir. Kafka'nın yaşarken yayınlandığını gördüğü eserler iki elin parmaklarını geçmez. *Değişim*'i, *Açlık Cambazı*'nı, *Ceza Sömürgesi*'ni, *Josephine ve Fare Ullusu*'nu, içinde 18 kısa anlatının bulunduğu *Gözlem*'i, yine içinde 14 öykünün bulunduğu *Köy Hekimi* metinlerini biraz da Max Brod'un ısrarıyla yayımlamıştır. Kafka'nın sessizliği yakaladığı ve zihnini toparladığı zamanlarda *Yargı* öykünün oluşumunda da görüldüğü üzere sekiz saat aralıksız bir yazma edimiyle bugün elimizde otuz sayfaya yakın bir öyküyü bir çırpıda, kesintisiz bir çalışma disipliniyle nasıl sekiz saat içinde çıkarabildiği şaşılacak bir yazı performansdır.

Kafka'nın yazma eylemindeki mükemmeliyetçiliği, ayrıntılı ve derinlikli anlatım kudreti, sabırlı yazma ahlakı, çok garip ve esrarengiz olayları birbirine harmanlama gücü, gündelik hayatın akışına fantastik öğeleri, tekensiz olayları ekleme kudreti kendi zamanı için bile mükemmel metinlerin oluşmasını, özgün konuların işlenmesini sağlamıştır.

Kafka'nın yaşadığı zamana kadar gelmiş Almanca konuşulan dillerde, kültürde, edebiyatta konu olarak *Değişim* gibi bir tema hiç işlenmemiştir. Bir böceğin anti-masal evreninde gerçekçi çilesi, yaşadıkları ve ölümü zamanında Thomas Mann'dan Stefan Zweig'a kadar Alman dili ve edebiyatının kutupları sayılacak yazarlardan bile aşırı övgü almıştır.

Hermann Kafka'nın üç kızı olduğundan sahip olduğu asbest fabrikasının varisi, devam ettiricisi olarak görülen Kafka, babasının bu fabrikasından nefret etmekte, babasından ziyade işçileri savunmakta, fabrikanın sıkıcı atmosferinin yazı dünyasını mahvedeceğine inanmaktadır. Kafka'nın yazı dünyasına karşı merakını gören, geceleri yazdığına şahit olan Hermann Kafka *Değişim* adlı kitabın bütün Almanya'da, en büyük yazarlar tarafından övgü alması sonucu oğlunun yazı kudretinin olduğuna inanmıştır. Yahudi geniş aile olmaları hasebiyle Kafka'nın yaşadığı zamanlarda "kendine ait bir oda"sı olmamış, *Değişim*'den sonra yazarlığı babası tarafından da kabul edildikten sonra artık kendisine yazmak için kalacağı, tek kişi için uygun yerlere bakılmıştır.

Kafka yukarıda da dillendirdiğimiz gibi kendine ait bir yazı atmosferi, bir yazı aurası oluşturduğu; eserlerinde belirsizliği, simgeleri, metaforları, eksiltmeleri ve parabolleri çok kullandığı için yazdıkları her zamanı kuşatacak eserler olarak klasikleşmiştir. Bu bakımdan Kafka'nın eserlerinin sadece fin de siecle metinleri ya da kendisinin bugün tasnif edildiği üzere dışavurumcu bir yazar olduğu ile sınırlandırılmaz.

Ölümünden beri Türkiye'de Germanist camiada belki de kendisi hakkında en çok tez yazılan, en çok makale yazılan yazarlardan biridir. Germanist camianın yanı sıra felsefe, reklamcılık, sosyoloji, halkla ilişkiler, işletme, hukuk ve iletişim olmak üzere çok farklı disiplinlere de Kafka'nın eserlerinin konu olduğu anlaşılmaktadır (Karaman, 2019). Dolayısıyla Kafka'yı tüketmek mümkün değildir. Post yapısal dönemde geldiğimiz hatta post-truth çağını neredeyse bitirdiğimiz bu zamanlarda Gilles Deleuze ve Felix Guattari'nin *Kafka-Minör Bir Edebiyat İçin* metni Kafka hakkında yüzyıl geçse de her daim yeni ve özgün çalışmaların yapılacağını bizlere gösterir.

Kafka Çalışmalarının Mitolojik Boyutu

Kafka hakkında bu sınırsız çalışmalar arasında mitolojik çalışmalar da dikkat çekmektedir. Kafka'nın gündelik hayatı, daha doğrusu avukat olarak çalıştığı Assicurazioni Generali şirketinde gündüz yazmaya vakit bulamadığı için geniş okumalar yaptığını, bunlara geceleyin devam ettiğini Gustav Janoach'ın tanıklığıyla bilmekteyiz. Janoach, *Kafka ile Konuşmalar*'ında Kafka'ya hangi kitabı getirse, onun o kitabı çoktan okuduğunu söyler bizlere (Janoach, 1966: 34). Dinler Tarihi, efsaneler, destanlar, politik metinler, klasik metinler, güncel yazarların yeni çıkmış metinleri ve elbette mitolojik metinler de bunlardan bazılarıdır. Dolayısıyla Kafka'nın yazdıklarında Alman ve

dünya kültürünün bütün verileri, kutsal metinlerinden, düşünce tarihinden, efsanelerden mitlere kadar her unsurun görülebildiği; bunların şifrelerle, hermetik bir dille yazılmadıklarını açık göndermelerle, başlıklarla kaleme alındıklarını görmekteyiz.

Kafka'nın mitolojiyle bağlantısı söz konusu olduğunda onun mitolojiyi bildiği, mitolojik metinleri okuyup bunları kendi süzgecinden geçirip bizlere kafkaesk bir söylemle yeniden yazdığını görmekteyiz. Michel Teffet, *Franz Kafka und der Mythos* adlı makalesinde Kafka'nın dört mitolojik öyküyü parabolleştirdiğini, bunları revize ederek kendi yazı iklimine kattığını dillendirir. Bunlar *Sirenlerin Sessizliği*, *Prometheus*, *Poseidon*, Şehir Arması adlı kısa öykülerdir (Reffet, 2017). Yazı dünyasında derinlikli etüt gerçekleştirildiğinde Kafka'nın Kandaulları, Ödipus'u, Antigone'u da eserlerine eklediği dillendirilse de apayrı bir parabol çalışması olarak Michel Teffet'in tasnifi mantıklı görünmektedir. Kafka söz konusu mitolojik verileri yeniden ele almakta, kendince yorumlamakta ve bunları okurlar için modern bir yazı aurasında sunmaktadır.

Kafka'nın sadece kültürel iklimi oluşturacak destanlara, efsanelere değil Yunan mitlerine karşı da kendine özgü bir ironisi olduğu görülür. İnsanlık için arketip olmuş bu anlatılar, onların yüceliği kafkaesk ölçülü dilden geçer, kafkaesk tekinsizlik ve dehşet mitolojik metinlerin de kaderidir. Poseidon, Kadim Yunan ve Olympos dağının güçlü bir tanrısı, denizlerden sorumlu yüce bir tanrıyken onun denizlerde dolaşmasına izin verilmemektedir. Kafka'nın laytmotiflerinden biri olan bürokratik çarkta, masa başı görevi yapmakta, hesap kitap işleriyle uğraşmaktadır. Bu bağlamda Kafka için Olympos dağında gerçekleşmiş, olağanüstü ya da fantastik olan tanrıların yaşadıkları her olay gündelik rutine indirgenir. Mitolojide sirenleri çalan Ulysses, Prag'da kendi rutininde toplu taşımada tramvayın yüksek sesini işiten kondüktör haline gelebilir. Richard Sennett'in *Kamusal İnsanın Çöküşünde* dillendirdiği, Max Weber'in kamu hizmeti sosyolojisine yakın bir insan modeline çekilir tanrılar. Kafka yerinde ironi, yerinde humor, yerinde tekinsizlikle çok eski zamanların idilik ortamlarını, hayat anlayışından ziyade insanın modernleştikçe bürokrasinin kölesi haline gelişine dair doneler sunar bizlere.

Naomi Chmileski "Kafka ve Oidipus. *Yargı'da Kral Ödipus Miti*" başlıklı çalışmasında, Franz Kafka'nın 1912 yılında kaleme aldığı ilk öyküsü *Yargı'da*, Sofokles'in *Kral Oidipus* mitinin izini sürmektedir. Sigmund Freud'un Oedipus kompleksi kuramı eşliğinde Franz Kafka'nın *Babaya Mektup* adlı eseri de eserin içine eklenir.

Kafka'nın *Prometheus*, *Odysseus* ve *Sirenlerin Sessizliği* Adlı Öykülerinde Mitolojik Öğeler

Kafka'nın *Prometheus* adlı öyküsü de Kafka'nın kendi yazı iklimini mitolojik bir metne uyguladığı anlatılardan biridir. *Prometheus* adlı öykü 1918 yılında kaleme alınmış ama 1931 yılında basılmıştır. Burada Kafka mitolojik kahraman olan, insanları yaratan, bundan dolayı da insanların atası sayılan, insanlara ateşi veren ve böylece ilk tanrılara başkaldıran asi Prometheus söylencesini dört farklı şekilde ele almıştır. Yine Yunan mitolojisinde deniz tanrısı olan Poseidon'un ismini taşıyan öyküsünde bürokratik işlerden ve işlemlerden yorulan, memuriyet işlemleriyle masasının başında uğraşan, bıkmış yorulmuş bir tanrıyı okuyucuya sunar. Kadim Yunan'ın bizlere aktardığı Poseidon bilgileri Kafka metninde tepetaklak olur. Kafka bu kısacık *Poseidon* öyküsünü de 1920 yılında kaleme almıştır. Yine 1920 yılında yazıldığı düşünülen Şehir Arması adlı öyküsünde de Babil kulesinin inşası ele alınır. Üç neslin Babil kulesini inşa sürecinde anlaşmazlıkları, nasıl başarısız oldukları, fikir ayrılıkları ve kanlı savaşları anlatılır öyküde. Göksel bir yumruğun daha kurmadıkları Babil kulesini yerle yeksan edeceği öngörüsünü de bildiklerinden en yeni neslin dilemması okurlara sunulur.

Franz Kafka'nın 1917 yılında kaleme aldığı ama 1930 yılında ölümünden sonra yayınlanan *Sirenlerin Sessizliği* adlı kısa öyküsü kadim Yunan'da Homeros tarafından yazılan *Odysseia* destanının kahramanı olan Odysseus'un sirenler ile olan bölümünün farklı bir versiyonu olarak çıkar karşımıza. On yıllık Truva savaşına katılan yarı ölümlü kahraman Aşil'in de bu savaşa katılması hususunda kendisini ikna eden kurnaz, cin fikirli İthake kralı Odysseus Truva'lıların yenilmesinde önemli bir rol oynar. Kurnaz bir kral olan Odysseus tahta Truva atını bulup inşa ettirir ve böylece yaklaşık on yıl süren savaşın kazanılmasını sağlar. Savaş bitip Truva yerle bir olduktan sonra hayatta kalanlar savaş ganimetleri ile tekrar ülkelerine, krallıklarına dönmek üzere yola koyulur. Ama hiçbir Yunan krallarının ve askerlerin yolculuğu İthaka kralı Odysseus'un gibi zorlu olmamıştır. On yıl Truva savaşının ardından bir on yıl da denizlerde nice tehlikeli maceralarla karşı karşıya kalan Odysseus'un edebiyatta sadık eş olarak ele alınan karısı Penelope'nin yanına dönmesi için gereken süre toplamda yirmi yılı bulmuştur. Eve dönüş yolunda denizlerde kat ettiği tehlikeli maceralardan birisi de mitolojide yarı insan efsanevi deniz yaratıkları olan ve erkekleri hem güzellik hem de sesleriyle büyüleyen sirenlerdir. Karşı konulamaz bir çekiciliğe sahip olan ve sesleriyle denizcileri büyüleyen sirenler, sarp kayalıklarda dalgaların arasındayken şarkılar söyleyen gemilerin kayalara çarpmasını ve paramparça olmasını sağlayarak denizcilerin ölümüne neden olurlar. Bu bize Alman edebiyatın-

da 1779 yılında Johann Wolfgang von Goethe'nin *Balıkçı* adlı baladını, sonra 1801-1802 yılları arasında kaleme alınan Clemens Brentano'nun *Lore-Lay* adlı baladını ve 1824 yılında yazılan Heinrich Heine'nin *Lorelei* adlı şiirini hatırlar. Bu şiirde de Ren nehrinden geçen denizcileri, büyüleri ve güzelliği ile büyüleyen ve denizcilerin ölümüne sebep olan Lorelay adlı ölümsüz ruh tıpkı sirenler gibidir. Yine Melih Cevdet Anday'ın 1963 yılında yayınladığı *Kolları Bağlı Odysseus* adlı şiir kitabı gelir aklımıza. Burada da Anday tıpkı Homeros'da olduğu gibi Odysseus'a tanrıça Kirke, sirenlerle ilgili tehlikeyi anlatır. Kirke Odysseus'un merakına yenilebileceğini düşündüğünden onların etkileyici ve büyüleyici şarkılarını duymak isterse ne yapması gerektiğini kendisine söyler. Bertolt Brecht'in *Odysseus ve Sirenler*, yine Robert Walser'in *Odysseus* adlı kısa öyküleri bulunmaktadır.

Mitolojide büyü ve şifacıların anası sayılan büyücü Kirke, Truva savaşında başarı kazanmış Odysseus'u sirenlerle karşı ikaz etmiştir ve onlarla karşılaştığında neler yapması gerektiğini kendisine söyler. Böylece sirenler karşılaştığı her denizciye mutlak ölüm getirirken; Odysseus bunlara karşı nasıl önlem alacağını bilmektedir artık. Odysseus hem büyüleyici şarkıları dinlemek ister hem de hayatta kalmak için o meşhur ünlü kurnaz zekâsını kullanır. Öncelikle adamlarına kayalıklara yaklaşmalarına yakın kulaklarını balmumu ile tıkamalarını söyler ve böylece adamları sirenlerin seslerine duyamayacaklar ve hayatta kalacaklardır. Odysseus ise adamlarından kendisini kopmaz halatlarla geminin direğine bağlamalarını ve aynı zamanda sirenlerin büyüleyici sesini duymak istediğinden kendi kulaklarını tıkamaz. Kulaklarında insanı kendinden geçiren müziği işittiğinde buna karşı duyduğu özlem ve arzu ile çığlıklar atar. "O da çok iyi bilir ki, en büyük zevklere sadece büyük bir acı ile katlanabilir" (Köhlmeier, 2004: 132). Bu bağlamda Odysseus sirenlerin büyüleyici seslerini duymalı ve hem de sağ kalmalıdır. Balmumu ile kulaklarını tıkayan adamları duymadıkları için, sirenlerin davetkâr ve ölüm getiren büyüleyici sesini kulakları duymasına rağmen kendisini halatlarla direğe bağlattığından Odysseus hayatta kalır. Homeros'un destanındaki Odysseus ve bilinen bu şekildeki öyküsünü Kafka biraz değiştirerek var olan sirenler söylencesini ve Odysseus'u tepetaklak eder. Franz Kafka, Homeros tarafından yazılan *Odyseia* destanına da ismini veren başkahraman Odysseus'un denizde on yıllık kaybolmalarının ve maceralarından biri olan sirenlerle ilgili bölümü, dönemine ve kendi ruh dünyasına uygun olarak yeniden kaleme almıştır. *Sirenlerin Sessizliği* adlı öyküsü başlığında bile çok fazla ileti içermektedir. Günümüzde ambulansların çıkardığı ve duyduğumuzda hepimizi bir şekilde etkileyen seslerine "sirenler" dememiz bile anlamlıdır. Özellikle bir de sirenlerin ölüm getirdiğini düşünürsek insanın

kulağını tırmalayan bu sesin aynı zamanda bir insanın ölümle karşı karşıya kalmasını çağrıştırdığı da söylenebilir. Sirenler kuş kanatlı, kadın gövdeli, belden aşağısı balık şeklinde olan güzel sesli yaratıklar olarak betimlenirler. Daha sonra ise orta çağın yarattığı ve özellikle kuzey folklorunda görülen figürlerin etkisiyle Sirenler kanatlı olmaktan çıkmış ve yarı insan, yarı balık biçiminde denizkızları diye canlandırılmıştır (Bkz. Erhat, 1984: 292).

Kafka'nın öyküsünde Odysseus bu doğaüstü büyüleyici ve cezbedici femme fatal kadınların gücünü bilir ve onların ölüm getiren şarkıların büyüüne kapılmamak için hem kendini geminin direğine bağlatır hem de kulaklarına balmumu tıkar. Aslında bütün hazırlıklarını yapmış olan Odysseus sirenlerin yanından geçerken sirenlerin sessizliğini duymaz, işitmez. Onların büyüleyici sesleriyle şarkı söylediğini ancak bunu önlem aldığı için duymadığını zanneder. Aslında Odysseus'un hesaba katmadığı *sirenlerin çok daha korkunç-ölümcül silahları vardır, o da sessizlikleridir* (Olbrich, 2005: 9). Homeros'un yazdığı *Odyseia* destanında Odysseus ise kendini halatlarla bağlattığında kulaklarına sirenlerin sesini duyabilmek için balmumu ile tıkamamıştır. Homeros'un Odysseus'u hem seslerini duymuş hem de ölüme meydan okumuştur. Tilki gibi kurnaz olma özelliği ile dikkat çeken Odysseus sirenlerden bu şekilde akılcıca davranarak hayatta kalır. Kafka'nın kısa öyküsünde ise sirenler artık şarkı söylemez sessizliğe gömülürler, çünkü modern insan içindeki çılgınlara susarak cevap verir. Çünkü yanlarından geçerken sirenlerin gırtlaklarının inip çıktığını, şişip duran göğüslerini, yaşlarla dolu gözlerini ve yarı açık dudaklarını görür (Olbrich, 2005: 9). Tıpkı sirenlerin yaptığı eylemler ölüm getiren şarkılarını sesli olarak söylerken yapılan eylemler gibidir. Kulaklarının balmumu ile kaplı olmasından dolayı Odysseus'un işitmediği şarkıların eşlikçileri olduğunu düşünmesi kaçınılmazdır.

"Ne var ki, sirenler her zamankinden daha bir güzel gerinip uzandılar, sonra arkalarına döndüler, korkunç saçlarını rüzgârda uçurmaya bıraktılar ve kayaların üstüne sere serpe açıp yaydılar pençelerini. Artık, Odysseus'u ayartıp baştan çıkarmayı düşünmüyor, yalnız ondaki bir çift iri ve parlak gözü elden geldiğince uzun süre seyretmek istiyorlardı" (Olbrich, 2005: 9).

Bu kısa öyküde Kafka sesleri ile denizcileri büyüleyen ve onları ölüme götüren, güzellikleri ile baştan çıkaran sirenlerin tam aksini ele alarak sessizliklerinin duyulması için çırpınan ve konuşsanız bile kulakları sağır olan ve bundan dolayı da acı çeken insanı anlatır. Sesinize, yaptığınız eyleme duyarız olanlara belki de sadece sessiz kalarak cevap verebileceğinizi düşünmüşsünüzdür. Çünkü kulaklarını tıkamak modern insanın en büyük duyarsızlığı ve bencilliği olarak karşımıza çıkmaktadır. İçimizdeki sesli olarak ifade ettiğimiz çılgınlıkları artık kimse duymamakta ve gittikçe insan sessiz kalmayı

tercih etmektedir. Kafka'nın bu kısa öyküsü de tam bu noktada sesini duyuramamanın sonucu yaşanan sessizliği anlatır. Sirenlerin büyüleyici ve yok edici sesi, sadece duyabilen ya da duymak isteyen için bir anlam kazanır, tıpkı kendinizi anlatmak için kurduğunuz her cümlemin karşı tarafın bunları ne kadar duymak istemesine, anlamasına bağlı olması gibi ya da bütün söylenenlere kulaklarını tıpkı Odysseus'un yaptığı gibi tıkamakla olur. Homeros destanında Odysseus'a korkunç sirenlerin sesinden kaçması için neyi nasıl yapmasını öğreten büyücülerin anası Kirke'dir. Sesinize, çılgılıklarınıza duyarsız olan insan ise size yabancılaşmış insandır ve bundan dolayı da duyulmadıkça sizde tıpkı Kafka'nın öyküsündeki sirenler gibi iletişimsiz, sessiz ama içinizde çılgılıkların koptuğu dünyanıza çekilirsiniz. Kafka da böyle değil miydi zaten? En yakınındaki baba onun içindeki yazma tutkusuna karşı değil miydi? Kendini anlatmak istedikçe duyarsızlıklarla karşılaşması Gregor Samsa karakterinde kendini gösterir. Kafka da tıpkı sirenler gibi sesini, sözünü yani iletişimin olanaklı olmadığı alıcısını bulamadığı noktada sessiz dünyasına gömülür. Kafka der ki: *"Sirenlerin bilinçleri olsaydı yok olup giderlerdi. Sessizliklerinin duyulmamış olmasının yükünü taşıyamazlardı"* (Hızlı, 2024) tıpkı yazarın kısıacak ömründe olduğu gibi.

Kafka'nın kanımızca asıl anlatmak istediği bu kısa öyküsünde sesinizi sadece duymak isteyenler duyabilir, sessiz çılgılıklarınız size gerçekten değer verenler için bir ses, bir çılgık gibidir. İnsan *birinin şarkılarından kurtulabilir, ama ya sessizliğinden* (Olbrich, 2005: 9) der Kafka kısa öyküsünde. Kısaca sizin sessizliğinizin gücü ve önemi sadece sizi duymak ya da duyabilenlere işlemektedir. Aynı zamanda birinin sesini –şarkılarını duymamak için önlemler alınabilir, sessizliğine karşı asla bir şey yapılamaz. Kısa öyküyü yazar, yine tam da kendinden beklendiği şekilde şu sözlerle bitirir:

Sonra buna ek olarak öteden beri şöyle bir şey anlatılır:

Odyseus, öylesine kurnaz, öylesine tilkinin biriymiş ki, Yazgı Tanrıçası bile içindeki gizli niyeti keşfedememiş; hani insan aklının alacağı şey değil ama, sirenlerin sustuğunu Odysseus belki, gerçekten sezmiş ve yukarıdaki düzmece olayı hem sirenlere hem tanrılara karşı adeta kalkan diye kullanmıştı. (Olbrich, 2005: 10)

Yazar bilinen Odysseus ve sirenlerle ilgili söylencenin tam tersi bir öykünün de anlatıldığını dile getirir. Kader Tanrıcaları'yla ilgili en eski kaynaklardan biri Homeros'ta geçer. Pay veren anlamına gelen Moira'lar Yunan mitolojisinde üç tanedir ve insanlara yaşam paylarını verirler ve Hesiodos üç kız kardeş olarak aktarır, dişidir tıpkı sirenler gibi. Moira'lar bir insan dünyaya geldiğinde onun ömür ipliğini bükmeye başlarlar ve günün birinde de keserler, o anda insan ölür. Bu üç sayısını doğum, yaşam ve ölüm olarak da düşünebiliriz. Ölümlü insanların kaderlerini kontrol eden bu Tanrıçaların

verdiği kararlara, Tanrılar Tanrısı Zeus bile karşı duramamaktadır, çünkü onlar insana ait her türlü bilgiyi bilen ve onların ne yaşayacağı hakkında bilgilere göre onların hayatlarını şekillendirmektedir. Ölümlü insanın kaderini kontrol eden bu kız kardeşleri bile yanıltmış olabileceği düşüncesini Kafka tam da kısacık öyküsünün sonunda yazar ve böylece akıllarda soru işareti bırakarak öyküsünü bitirir. Daha önce de değindiğimiz gibi Odysseus kurnazlığı ile meşhurdur mitolojik söylencelerde. Kafka da buna vurgu yaparak belki de onun sirenlerin sustuğunun farkında olduğunu ama yine de kadim kültürdeki sirenler ile ilgili düşüncenin devamı için bunu belki de açığa çıkartmadığını ifade eder. Kısaca bu öykü seslerini duyuramayan ve verdikleri iletilere karşılık alamayan insanın öyküsüdür, çünkü insan sesini duyurmak ister. Tekrar duyulabilmemiz ve görünür olmamız dileğiyle.

Kaynaklar

- Benjamin, W. (2014). *Kafka Üzerine*. (çev. Barış Tanyeri). İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.
- Breton, D. L. (2021). *Sessizlik Üzerine*, (çev. Zeynep Turan). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Duden (2023). *Duden, Das Aussprachewörterbuch 8. Auflage, Bearbeitet von Stefan Kleiner und Ralf Knöbl in Zusammenarbeit mit der Dudenredaktion*. Berlin: Duden Verlag.
- Erhat, A. (1984). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Janoach, G. (1966). *Kafka ile Söyleşiler* (çev. A. Turan Oflazoğlu) Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Karaman F. (2014). Oğuz Atay'ın "Korkuyu Beklerken" ve Franz Kafka'nın "Babama Mektup" Yapıtlarında Baba İzleği. *Mersin Üniversitesi V. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi, Yayınlanmış Bildiri Tam Metni*. S.292-305
- Karaman, F. (2019). *Türkiye'de Franz Kafka ile İlgili Yapılan Çalışmaların Derlemesi, içinde Multidisipliner Çalışmalar (Dil ve Edebiyat Üzerine Araştırmalar)*, (Ed. Bülent Kırmızı) Konya: Aybil Yayınları. S.189-198.
- Köhlmeier, M. (2004). *Tanrıların Masalları* (çev: Atilla Dirim) Ankara: Yurt Kitap Yayın.
- Olbrich, W. (2005). *Antike Mythen in moderner Prosa*. Stuttgart: Philipp Reclam Verlag.
- Öztürk, M. (2007). *Franz Kafka ve Sinema*. İstanbul: Donkişot Yayınları.
- Reffet, M. *Franz Kafka und der Mythos*. <https://jahrbuch-bruecken.de/cms/wp-content/uploads/2017/02/brucken2001-1-2.-Reffet.pdf> (Erişim Tarihi: 30.07. 2024).
- <https://serkanhizli.wordpress.com/tag/sirenlerin-sessizligi/> (Erişim tarihi: 10.06.2024).

Franz Kafka'nın, *Die Verwandlung* (Dönüşüm) Adlı Hikâyesinin Yorumu Üzerinde Açıklayıcı Notlar

Selçuk ÜNLÜ*

Özet: Franz Kafka'nın "Die Verwandlung" adlı eserinin konusu yazarın yaşamıyla, karakterleri de aile üyeleriyle benzerlik gösterir: Kafka, Samsa'ya, kızkardeş Ottla Grete'ye benzerken ebeveynlerin de benzer oldukları gözden kaçmaz. Bu otobiyografik eserin yazarın diğer romanlarına gönderme yapması dışında içeriği bakımından ilginç oluşu Türkiye'de ilgiyle okunmasını sağlamış ve çok sayıda çevrilmesine neden olmuştur. "Değişim", "dönüşüm" ve "başkalaşım" gibi farklı başlıklarla yayınlanan çevirilerde çevirmenlerin neyi nasıl yorumladığı gibi hususlar çeviribilim ve edebiyat bilim araştırmacıları için merakını celbeder. Selçuk Ünlü burada yayınlanan notlarında eserin baştan sona çeviri sürecinde karşılaştığı çeviri sorunlarının üstesinden nasıl geldiğine, hangi sözcüğü veya cümleyi nasıl yorumladığına dair bilgiler vererek önemli ipuçları sağlamaktadır. Bu yönüyle notların çeviri karşılaştırması yapacak araştırmacılara birinci elden açıklamalarla yardımcı olmak amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kafka, *Die Verwandlung*, Dönüşüm, Değişim, çeviri.

Explanatory Notes On The Interpretation of Franz Kafka's Story *Die Verwandlung* (the transformation)

Abstract: The plot of Franz Kafka's 'The Metamorphosis' resembles the author's life and the characters resemble family members: Kafka resembles Samsa, his sister Ottla resembles Grete and the parents also resemble each other. The fact that this autobiographical work is both interesting in terms of content and has references to other novels by the author has led to it being read with interest in Turkey and has resulted in numerous translations. In the translations, which have appeared under various titles such as 'Wandel', 'Transformation' and 'Metamorphose', the questions of how the translators interpret, what the translators interpret and how they interpret it are interesting for translation and literary studies. In his notes published here, Selçuk Ünlü provides important information on how he overcame the translation problems he encountered during the translation process of the work from beginning to end and how he interpreted which word or sentence. In this respect, the notes should help researchers to make translation comparisons with first-hand explanations.

Keywords: Kafka, *Die Verwandlung*, Transformation, Change, translation.

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi emekli öğretim üyesi. Bu yazı Prof. Dr. Ali Osman Öztürk (Necmettin Erbakan Üniversitesi, A.K. Eğitim Fakültesi, Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, aozturk@erbakan.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2759-2096>) tarafından yayına hazırlanmıştır.

Giriş Yerine¹

Kafka'nın hayatını incelediğimizde, bu eserin konusu ile büyük benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Kafka, annesi, babası, kız kardeşi Ottla ile birlikte yaşamaktadır. Babası biraz dominant, annesi müşfik, kız kardeşi Ottla da ağabeyi Kafka'ya düşkün birisidir. Eserde Gregor Samsa da Kafka gibi anne, baba ve kız kardeşi ile birlikte yaşamaktadır. Eserde de baba biraz sert, anne müşfik ve narin, kız kardeşi Grete ağabeyi Gregor'a çok yardımcıdır.

Kafka, gerçek hayatında kız kardeşi Ottla için geleceğe yönelik iyi niyetler beslemektedir. Gregor Samsa da Grete için aynı duyguları taşır, onu korur ve hatta pahalı olmasına rağmen onu müzik eğitimi almak üzere konservatuvara göndermeyi düşünür. Bu sürprizdir. Kafka'nın "Briefe an Ottla"sına (Ottla'ya Mektuplar) baktığımızda bu sıcak ağabey-kardeş ilişkilerini görürüz. "Brief an den Vater" (Babaya Mektup) de babasının sertliği karşımıza çıkar. Baba Kafka'ya karşı mesafelidir. Bu onun ailede kendisini yalnız hissetmesine sebep olur. Tıpkı Gregor'un böcek olup aileden dışlandığı gibi. Kafka'nın mektuplarında bu yalnızlığı itiraf ettiği görülür. Kafka: Çekçe karga anlamına gelir ve o, "aile içinde bir karga gibi yalnızım" der.

Bütün bunları göz önüne aldığımızda eserin otobiyografik unsurlar taşıdığını söyleyebiliriz. Bazı edebiyatçılara göre de Kafka: Samsa'dır (Beicken, 1983: 55). Her iki isim beşer harften ibarettir ve aynı sesli harfleri barındırmaktadır. Kafka büyük romanları olan *Schloss* (Şato), *Amerika* ve *der Prozess*'de (Duruşma) ana kahramanları K'ların, Kafka'nın kısaltılmış şekli olduğunu itiraf eder.

Eserdeki olaylar, dönüşerek böcek halini alan Gregor'un gözü ve düşüncesiyle yansıtılır. Dolayısıyla, gerçek dünyadan ayrılır. Zaten araştırmacılar ve edebiyat tarihçileri de Kafka'yı realizm, sürrealizm, egzistansiyalizm, gibi değişik edebi hareketlere dâhil ederler. Onun eserlerini anlamak için de ana figürlerin ruh-iç dünyalarına nüfuz etmek gerekir.

Kafka'nın kahramanları 20. yüzyıl başlarında daha kalabalık ve gürültülü büyük şehirdeki iş hayatından şikâyetçidirler. Hayat, kendi hâline bırakmadığı insanı K'larda olduğu gibi bazı insani vecibe ve değerlerden uzaklaştırır. Bu onların suçunu oluşturur. Kafka, Türkçeye aktarılmış eserleriyle okunulan, bilinen ve sevilen bir yazardır. II. Dünya Harbi sonrası Kafka'nın eserlerinde ele aldığı hususlar, bir realite olarak ortaya çıktığı için bir Kafka-Boom (ani canlanma) yaşanır.

¹ Bu bölüm yazarın *Dönüşüm* çevirisinden aynen alınmıştır (bkz. Kafka, F., *Dönüşüm*. Çev. Selçuk Ünlü. Konya: Palet Yayınları, 2020, s. 5-6; "Eser Hakkında"). (Y. Haz. Notu)

Yorumlar ve Açıklayıcı Notlar*

Gregor Samsa (s. 31): Kafka, ana karakterlerini çoğu zaman, onları kendisinin bir yansıması olarak görmeye teşvik edecek şekilde tasvir eder. Bu, belirgin bir şekilde (*Der Prozeß*'te Josef K. veya *Das Schloß*'ta K. olarak) veya neredeyse özel bir kodda (örneğin, '*Das Urteil*'de Georg Bendemann, "Bende" ön ekinin, Kafka'nın 2 Haziran 1913'te Felice Bauer'e yazdığı mektupta, kendi adıyla karşılaştırmasında görülebilir. "*Die Verwandlung*" ile bağlantılı olarak yazar, doğrudan arkadaşı Gustav Janouch tarafından sorgulandığında şu yorumda bulunmuştur: "Der Held der Erzählung heißt Samsa," sagte ich. Das klingt wie ein Kryptogramm für Kafka. Fünf Buchstaben hier wie dort. Das S im Worte Samsa hat dieselbe Stellung wie das K. im Worte Kafka. Das A - Kafka unterbrach mich. "Es ist kein Kryptogramm. Samsa ist nicht restlos Kafka. Die Verwandlung ist kein Bekenntnis, obwohl es - im gewissen Sinne - eine Indiskretion ist (Janouch, 1974: 55). "Nicht restlos" uyarısı, kısıtlama olduğu kadar bir ipucudur. Yazar ve ana karakter arasındaki ilişki, John Hibberd tarafından "Eleştiri Rehberi"nde çok iyi analiz edilmiştir (Hibberd, 1974: 52-64).

Aus unruhigen Träumen: "huzursuz rüyalar". "Unruhiger Schlaf" ve "Schlechte Träume"yi hatırlatan biraz sıra dışı bir ifade. Göze batmasa da, ifade önemlidir. Çünkü Gregor Samsa'nın mevcut durumundan hemen önceki durumuna bir ipucu (belirsiz de olsa) sağlar. Kafka, uyanma anını 'der riskanteste Augenblick im Tag' olarak tanımladı (Kafka, 1958: 305).

Zu einem ungeheueren Ungeziefer: Tüm öykü için hayati önem taşıyan bu cümle, Kafka'nın aldatıcı bir şekilde basit üslûbunun özelliği olan tuhaf çeviri zorlukları sunar. Ungeheuer'in "devasa" ve "canavarca" ile "korkunç" arasında bir dizi anlamı vardır. "Ungeziefer", haşerat (böcekler) anlamına gelir ve genellikle çoğul olarak anlaşılır. Bu nedenle, kolayca görselleştirilebilen bir varlıktan ziyade, bir niteliğe haşere olma, ortadan kaldırılması gereken bir baş belası şeklinde atıfta bulunur. Kafka, kendisi böceğinin çizilemeyeceği konusunda ısrar etti (Briefe 1902-1924: 136) ve kasıtlı belirsizlik, Gregor Samsa'nın kendi dış görünüşüne dair net bir algıya sahip olmasının imkânsızlığına tekabül ediyor ki, bu ancak deneyimle acı verici bir şekilde kurulabilir. Bizler, okuyucu olarak, onun bakış açısıyla sınırlıyız. Bu, anlatı perspektifinin tamamında doğrudur (bkz. Giriş) "Ungeziefer" kelimesinin olumsuz çağrışımları, açıkça önemli, tematik bir etkiye sahiptir. Burada, ayrıca 'un-' ön ekinin üç katlı kullanımına dikkat ediniz. Kafka'nın çalışması, düzenli olarak üç desen içeriyor.

Seinen gewölbten... Bauch: Sanki etrafındaki bir dizi çemberle bölümlere ayrılmış, yuvarlak, kahverengi göbeği. “Versteifungen”, bir kadının elbisesinde bulunan halka veya sertleştiricilere atıfta bulunabilir.

Menschenzimmer: Şu ya da bu şekilde insanla hiçbir bağlantısı olmayan bir oda hayal etmek zor olduğundan, bu isim totolojiktir, ancak Kafka’nın hikâyesinde anlatmak istediği böceğin görüş (bakış) açısını oluşturabilmesi için bir araç durumundadır.

Das Bild: Bu resmin tasvir edildiği ilginç dil, dikkatimizi çeşitli yorumlama düzeylerine çekiyor ve Gregor’un meraklı zihniyetine ilk ipucu sağlıyor. Eleştirmenler iki olası kaynağa dikkat çekmişlerdir:

- 1- Gogol’un “The Coat” (Palto) adlı eserinde Akaki’nin çizdiği resim.
- 2- Leopold von Sacher-Masoch’un “Kürklü Venüs” eserindeki Wanda figürü.

Gogol’un hikâyesindeki Akaki’yi röntgenci konumuna çeken resim, çok büyük yoğun (fazla) sakallı genç bir adam tarafından yarı açık bir kapıdan izlenirken ayakkabısını çıkaran bir kadın. Bunun Gregor’un resmiyle çok az ortak yanı var gibi görünse de Gogol’un öyküsü, Kafka’nın bir bütün olarak öyküsüyle bir dizi başka, farklı, daha belirgin paralellikler taşır (bkz. Beicken, 1983: 78-82). Başka bir deyişle, bu paralel (benzerlik) pek çok kişiden biri olabilir ve cinsel hayal kırıklığı hüsrân fikrini anımsatabilir.

Sacher-Masoch’a gönderme ihtimali çok daha güçlü görünüyor. 1870 yılında yayımlanan Kürklü Venüs adlı eseri, kendisini kırbaçlamaktan ve kürk giymekten zevk alan bir kadına mazoşist bir tavırla teslim olan Gregor adlı bir karakterin hikâyesini anlatıyor. Kafka’nın “(hanımefendisinin)” kürkü dışında çıplak olduğu açıktır ve açıklaması bize Kürklü Venüs’teki Wanda’yı hatırlatabilir. Kafka’nın “Kürkü” üç kez tekrar edilmiş ve bu îmânın altı çizilmiş gibi görünürken, “Samsa” kelimesinin kendisi, Gregor’un açıkça sahip olabileceği düşündürücü gücü yoğunlaştırır: “Samsa”, Sacher-Masoch’un ilk harflerinin bir anagramıdır. Bu görüntü, birkaç muhtemel yoruma neden olabilir. Gregor, Sacher-Masoch’un “Gregor’u ile karşılaştırılabilir mi? Başka bir deyişle, gizli bir mazoşist mi? Kendinden tikslenme duygusuna teslim oldu ve kendisi olarak düşünebileceği acınası, omurgasız yaratığa mı dönüştü? Ya da öte yandan, hayal kırıklığına uğramış bir röntgenci mi? Annesi ve kız kardeşinin onu uzaklaştırmalarından korktuğu için, ya da basitçe, hayvan olma konusundaki eski bir arzuyu mu yansıtıyor? Kadın, her halükârda üzerini giyinme arzusu gösterir.

als im eigentlichen Geschäft zu Hause (s. 32): Fiilen ana ofiste gerçekleştirilen işlemlerle üretilir. Menschlicher Verkehr: “insan ilişkisi” ismin seçimi, cinsel ilişkiyi mümkün kılar, (Geschlechtsverkehr = cinsel ilişki) fakat İngilizce karşılığından çok daha az etkilidir.

die Schuld der Eltern (s. 33): Ailemin (ebeveynlerimin) borcu; ancak Schuld kelimesi Almanca’da suçluluk anlamına da gelir ve bu tür bir ilişki, Kafka’nın yarattığı garip bağlam tarafından teşvik edilir. Benzer şekilde “Der Teufel soll das alles holen!” veya “Himmlischer Vater!” ya da “Plage” günlük konuşmada kaybettikleri bir kutsal kitap rezonansını yeniden kazanır. Bu, hikâyenin bu noktasında bu tür ifadelerin ortaya çıkma sıklığıyla açıkça yoğunlaşır. Das sollte ich bei meinem Chef versuchen... Vom Pult hätte er fallen müssen... Dann wird der große Schnitt gemacht”: Patronum, bundan kurtulmama asla izin vermezdi... Bu, onu gerçekten yol kenarına iterdi... İşte o zaman tam bir mola vereceğim. Tüm bu ifadeler, Gregor’u ve onun sıradan meşguliyetlerini karakterize eden alışılmış düşünceleri akla getirir. Onların aşinalıkları ve bayağılıkları, Gregor Samsa’nın kendisinin içinde bulunduğu durumla belirgin bir zıtlık içindedir.

Kasten: (Yüksek Almanca bir ifade): gardrop.

Sollte der Wecker nicht geläutet haben?: Tarz, dolaylı anlatımın ilk net örneği, tartışmalı olarak daha önce bazı örnekler olsa da, budur. Bu araç, bir karakterin düşüncelerini üçüncü kişide anlatmayı içerir, böylece, mesela, kısa süre sonra yukarıdakini takip eden satır: ‘Nun ruhig hatte er ja nicht geschlafen’, “nun ruhig habe ich ja nicht geschlafen” yazısını da okuyabilir.

Kafka’nın, hikâyeyi Gregor Samsa’ya bakış açısından okuyucuya çok az avantaj sağlayacak veya hiç avantaj sağlayamayacak şekilde anlatmak için kullandığı araçlardan sadece biri, aynı zamanda onunla çok büyük bir özdeşleşme cesaretini kırıyor.

ohne Rückgrat: “omurgasız”; ironiktir ki, Gregor Samsa neredeyse tamamen “omurga”dır ve bu nedenle hareket edemez.

alle Einwände...abscheiden: Sigorta şirketinin doktoruna başvurarak itirazları kısaltın (azaltın). Kafka’nın bir sigorta şirketinde çalışması bize hatırlatılmıştır.

das die Worte förmlich... zu zerstören (s. 34): Yankılanma, onları o kadar kötü bir şekilde çarpıtmadan önce, sözlerini yalnızca bir an için net bir şekilde fark edilir kılan...

Schlürfte: (orta Almanca). Daha yaygın olarak ‘schlurfen’: karıştırmak, kullanılır.

der Vorbote einer tüchtigen Verkühlung (s. 35): Kötü bir soğuk algınlığının erken belirtisi. “Erkältung” daha yaygın bir kelimedir.

So war es das erste, daß es sich streckte: Olan ilk şey düz (dümdüz) gitmesiydi.

Gleichzeitig aber vergaß er nicht, sich zwischendurch daran zu erinnern (s. 36): Bu formülasyon, “sich erinnern’in” iki anlamı, yani hatırlamak ve kendini hatırlatmak üzerinde biraz durur. İlki otomatik, diğeri bilinçli bir seçimdir. Mesele şu ki, Gregor Samsa’nın alışılmış düşünce süreçleri yeni fiziki bağlamda gittikçe daha az alâkalı hale geliyor, bu yüzden bir zamanlar otomatik bir zihinsel refleks olan şey, şimdi bilinçli bir çaba gerektirmeye başlıyor.

und dann bloß vorsichtig dulden müssen, daß... einen Sinn bekommen würden s. 37): ‘ve sonra onun küçük bacaklarının kendi haline geleceği şansın olduğu yere dönmesini bekleyin.’ “Sinn” kelimesi, burada yer alan tamamen işlevsel olandan daha genel anlamda ‘anlam’ anlamına gelebilir. Böylelikle, Gregor Samsa’nın ve *Die Verwandlung*’un okuyucularının çıkmazına bir tür keskin ima vardır. Mecazi olarak, ayaklarını yere indirmeye ve bu garip gidişatın anlamını anlamaya çalışıyor.

In irgendeiner unsinnigen Hoffnung: ‘Bir tür saçma umutla’. Bu cümle, birdenbire artan aciliyeti sebebiyle ortaya çıktığı pasajdan sıyrılıyor. Bu tür ani hız değişiklikleri, Kafka’nın karakteristik bir aracıdır ve yalnızca kusurlu ve belirsiz bir şekilde kavrayabileceğimiz daha geniş bir bağlamın kısa bakışlarını ima eder.

samt und anders Lumpen (s. 38): “İstisnasız bir grup düzenbaz.”

bis (s. 39): (Prag Almancası): ‘wenn’.

Wie man will, leider oder glücklicherweise: neyse ki veya maalesef, ona nasıl baktığınıza bağlı. Baş Kâtip’in konuşması, nezaket, bilgiçlik ve zımnî (imâlı) tehditlerin oldukça tüyler ürpertici bir karışımı ile karakterize edilir.

sie betraf das Ihnen seit kurzem anvertraute Inkasso (s. 40): ‘Bu, size yakın zamanda emanet edilen nakit toplama işiyle ilgiliydi.’

wohl infolge der im Bett bereits erlangten Übung (s. 41): “Muhtemelen yatağında zaten kazandığı pratiklerin bir sonucu olarak.”

wie es in Wohnungen... geschehen ist (s. 42): “(Büyük bir talihsizliğin meydana geldiği) evlerde olduğu gibi.” Bu genelleştirici ifade, onunla ilgili benzetme gibi bir şeye sahiptir.

Trotzdem: (Prag Almancası) – Bu, burada (ve metin boyunca düzenli olarak) “obwohl” anlamında kullanılmaktadır.

Die Zuversicht... getroffen worden waren: “İlk emirlerin verildiği güven ve güvence.”

Sessel (s. 43): (Prag Almancasında) bu, alışlagelmiş “koltuktan ziyade sandalye” anlamına gelir.

dafür: Öte yandan, diğer yandan.

daß er sich zweifellos irgendeinem Schaden zufügte: kesinlikle kendine biraz zarar veriyordu

und fiel inmitten... nieder (s. 44): ve yere düştü, etekleri etrafına yayıldı.

Sondern lehnte sich... Türflügel: ‘Bunun yerine çift kapının sağlam bir şekilde tutturulmuş olan kanadına yaslandı.

nach Beseitigung des Hindernisses (s. 45): ‘sorun çözüldüğünde’. Konuşma ifadesi yerine ‘resmi dil’.

In der Klemme: ‘sıkışma içinde’, ‘biraz düzeltmede’; Bu bölümün geri kalanında sicilden biraz uzak ve Gregor’un pozisyonunun ironik bir yetersizliği.

“Halten sie im Geschäft meine Partei”: “Benim için iş yerinde iyi bir söz söyleyin.”

Ein Heidengeld: bir servet. Bir kelimenin önüne “Heiden-” koymak genellikle yoğunlaştırma etkisine sahiptir. Örneğin: “ein Heidenpaß, eine Heidenangst, ein Heidenkrach.” Bu bağlamda böyle bir ön ek dini unsurun altını çizer.

der in seiner Eigenschaft... beirren läßt (s. 46): Firmanın sahibi sıfatıyla, sık sık çalışanlarının aleyhine yargı hataları yapar (yanlış kararlar alır).

ein Opfer von Klatschereien... Beschwerden: dedikodunun, talihsiz tesadüflerin ve asılsız şikâyetlerin kurbanı.

die... auf ihre Ursachen hin nicht mehr durchschauenden Folgen: Temel nedenleri çoktan gizlenmiş olan sonuçlar. “Hin” partikeli (sözcüğü) “auf” edatını ve belirli bir ifadeye güç verme akuzatifini takip eder, “auf die Gefahr hin” (risk altında), “auf sein Befehl hin” (onun emrinde). Bu durumda ‘etwas auf etwas hin untersuchen’ (belirli bir amacı olan bir şeyi aramak veya incelemek) ifadesi ima edilmektedir.

eine geradezu überirdische Erlösung: “neredeyse doğüstü bir kurtuluş.” Ani ve güçlü kayıt değişikliği ile bağlamından sıyrılan bir başka ifade. ‘Überirdische Erlösung’ aynı zamanda “Yüksek kefare” anlamına gelirken, ‘geradezu’ (neredeyse, kesinlikle) kullanımı güçlü bir yıkıcı etkiye sahiptir, çünkü konuşmada çok kullanılan bir kelimedir. Burada da esprili abartı ile bir arada yer almaktadır.

dieser Damenfreund, sich von ihr lenken lassen (s. 47): “Bu kadın düşkün” erkeğin dikkatinin dağılmasına sebep olurdu. Burada sadece Gregor’un kız kardeşinin zekâsına olan hayranlığı değil, aynı zamanda onun erotik çekiciliği konusundaki farkındalığı da söz konusu ediliyor. Bu motif, hikâyenin ilerleyen kısımlarında geliştirilmiştir.

die endültige Besserung alles Leidens: Bu cümlelerin de ortaya çıktığı anlık şartları çok aşan imaları vardır.

Schaukelnd vor verhaltener Bewegung: Kendi hareketini bastırma çabası, onu bir yandan diğer yana sallıyor.

sinnlos: körü körüne veya anlamsız anlamına gelebilecek tuhaf bir kelime seçimi. “Sinn” kelimesiyle ilgili bir başka oyun.

nahm einen Anlauf (s. 48): ileri atıldı. Buradaki cümle yapısının, karakterlerin çaresiz davranışlarını nasıl yansıttığına dikkat edin.

der Prokurist mußte etwas ahnen: Baş kâtip böyle bir şey beklemiş olmalı, ancak burada, başka yerlerde olduğu gibi, günlük “ahnen” sözcüğü de “karanlık önzeler” olmalı anlamında daha ciddi bir kayıta okunabilir.

in des Vaters Hand: Gregor Samsa’nın babasının elinden bir ‘tödlicher Schlag’ dan korktuğu bu bağlamda, çok çarpıcı, arkaik, İncil’deki bir form. İlahi cezanın imaları kaçınılmazdır.

und so begann er... langsam umzudrehen (s. 49): Bu, ritmik olarak mükemmel kontrol edilen asonant paralellik, farklı bakış açıları veya karakteristik parlaklıkla algılama biçimleri arasında korkunç çelişkiyi ve aynı zamanda rüyalarda yaşanan ortak bir duyguyu ihtiva eder.

einen jetzt wahrhaftig erlösenden starken Stoß: Bu sefer gerçek kurtarıcı güçlü bir itme: (yani Gregor Samsa’yı odasına geri getirdi)

“Wahrhaftig erlösend”, yukarıda bahsedilen ‘erlösen’deki belirsizlik üzerine oynar. Öykünün ilk bölümünün kapanış pasajlarında, bu tür çok değerlikli ifadede bir artış görülmesi önemlidir.

aus seinem schweren ohnmachtsähnlichen Schlaf (s. 50): ‘Derin, neredeyse koma uykusundan’. İkinci bölümün başlangıcı, birincisinin başlangıcına açıkça paraleldir ve bu sebeple, muhtemelen orijinal duruma geri dönecek başka bir dönüşüm beklememize yol açabilir. Bu bakımdan yazar, beklentilerimizi boşa çıkarıyor. Gregor’un karanlıkta uyandığını ve hikâyenin geri kalanında ışığa, giderek daha fazla bir ilgi duyduğunu hatırlayınız. Ayrıca, o “ilk ışıktaki” ölür. Kafka’nın eserinin başka yerlerinde karanlık, cehalet ya da suçluluk duygusu, ışık, bilgi veya gerçeği temsil eder (akla getirir).

Ende mit Schrecken (s. 51): ‘kötü bir son’. Bu, Almanca’da bir dizi cümledir. Kafka bağlamında ‘Schrecken’ kelimesi, artık klişe olmayan ‘terör’, ‘dehşet’ gücünü yeniden kazanır.

Gott... er hatte doch nicht wegfliegen können (s. 52): O, burada bir yerde olmalı, uçup gitmiş olamaz. Bu, metnin ana gövdesinde ‘bakış açısı’ değiştiğinde birkaç durumdan biridir. Bu sözler, doğrudan kız kardeşin zihninden alınan

‘erlebte Rede’dir ve ana figürün bakış açısına çok yakın olan anlatıcının kendisine ait değildir. Kız kardeşin de “Yüce (ulvî) olana” atıfta bulunduğuna dikkat ediniz.

als sei sie bei einem Schwerkranken oder gar bei einem Fremden: Sanki tehlikeli derecede hasta birini, hatta bir yabancıyı ziyaret ediyormuş gibi. ‘Oder gar’ bizi, sonrasının ciddi şekilde hasta bir hastadan daha kötü bir şey olacağını beklemeye götürür ve bu nedenle antiklimaktik yabancı bizi şaşırtmalı. Peter Beicken (Beicken, 1983: 27), kız kardeşinin tavrının (Gregor’u ölü bulmak için) kendi adına bir dileği ortaya çıkardığını, ancak, kızın böyle bir arzu-yu hemen sansürlediğini öne sürer. Beicken’in görüşü, eğer bu, kız kardeşin bakış açısından anlatıldı ise, ki öyle değil, biz anlatıcıyla birlikte dönüyoruz ve düşünce gelişimi konusu bizi meraklandırmaktadır. Bu tür düzensiz özellikler, Kafka’nın yazarken yaşadığı kesintilere ve rahatsızlıklara bağlanabilir. (‘Schade, daß in manchen Stellen der Geschichte deutlich meine Ermüdungszustände und sonstige Unterbrechungen und nicht dazugehörige Sorgen eingezeichnet sind, sie hätte gewiß reiner gearbeitet werden können, gerade an den süßen Seiten sieht man das’ (Kafka, 1969: 160).

Und aus Zartgefühl (s. 53): “Ve bir nezaket duygusuyla.” Anlatı perspektifindeki ilginç değişiklikler, anlatıcı tarafından bildirilen kız kardeşin eylemlerinin ve duygularının gerçekten yaşadığı şey olup-olmadığı veya Gregor’un bunların çoğunu ona atfedip etmediği konusunda bize kesin bilgi vermiyor. Hikâye geliştikçe, ikincisinin doğru olduğundan şüpheleniyoruz.

Gewiß... aber vielleicht... vielleicht... denn tatsächlich (s. 54): Bu cümle, Kafka’nın sözde ‘onaylama-olumsuzlama’ dizilerinin iyi bir örneğini sunar; öyle ki içeriğinin değerinden şüphe ederiz. (Koyu renkle yazılmış olan cümleler öyle nitelenir ki, içeriklerinin değeri konusunda şüphe duyar hale geliriz.)

es selbst zu holen (s. 56): ‘kendisi gidip getirmek için’. Yazının yazıldığı sırada, şişelenmiş bira mevcut olmasına rağmen, evde, içenlerin kendi bölgelerinde sürahiye doldurmaları daha yaygındı. Kız kardeşin, onu, kendisinin getirme teklifi, artan özgüveninin başka bir yönünü ortaya çıkarır.

die ganzen Vermögensverhältnisse und Aussichten: “Bütün mâli durum ve gelecekteki ihtimaller.” Bu, babanın ailenin reisi olarak, konumunu yeniden savunmaya başladığının ilk göstergesidir.

Wertheimkassa: Avusturyalı Wertheim firması tarafından üretilen sağlam bir kutu (die Kassa/die Cassa: para veya belgeler için bir kutu veya sandık) prestijli marka adı, babanın eski, güvenli malî durumunu gösterir.

nach Entnahme des Gesuchten: ‘aranan nesnenin çıkarılmasından sonra, hikâyenin tonu, düzenli olarak bürokratik fiiller yerine isimleri tercih eder. Bu genellikle, anlatıcının tarif ettiği şeyin duygusal yönlerini hafife almasına izin verir.

Kommis: (arkaik) ‘katip’. Gregor’un aniden iktidara yükselişi, babasının ani düşüşüyle eşleşir.

und diesen Arbeitserfolge... verwandelten: “ve işindeki başarısı hemen komisyon şeklinde paraya dönüştü.” Anahtar fiil ‘verwandeln’, okuyucuyu Gregor’un önceki dönüşümünü, şimdiki haline ters bir paralel olarak görmeye davet edebilirken, bu cümlelerin başlarında “fast (hızlı) über Nacht” kullanımı, ani, bir gecede kader değişimlerinin başka bir hatırlatıcısıdır.

Onu, ailenin gözünde dönüştüren şeyin, nakit sağlama yeteneği olduğuna dikkati çekiyoruz, ancak bu durumda, dönüşüme neyin neden olduğu konusunda hâlâ gerçek bir fikrimiz yok, aşağıdaki cümlelerden biri, ebeveynlerin kızgınlığının ardından gelmiş olabileceğini düşündürmektedir. (eine besondere Wärme wolte sich nicht mehr ergeben. Bu cümleler, Gregor’un daha önce bulunduğu duruma geri dönme isteğini açıklayabilir. (Ekmek kazanan babasının yerini gasbetmek istemesi, kendinden nefret etmesine sebep olmuş olabilir).

ein allerdings ganz kleines Vermögen... hatten anwachsen lassen (s. 57): oldukça küçük bir meblağ... bu arada faizine dokunulmadığı için biraz artmıştı. O andan itibaren, para konusu aile için merkezi bir konu haline geliyor.

der ihre bisherige Lebensweise so sehr zu gönnen war (s. 58): Kimin, bu noktaya kadar yaşam tarzı uygun görülürdü? (Onaylanırdı) Gregor’un kız kardeşine karşı son derece hoşgörülü tutumu bir diğer açık ve net örnektir.

das Befreiende, das früher... zu schauen (s. 59): Ona daha önce pencereden dışarı bakarak kazandığı bir özgürlük hissi veren şey; Kafka, pencereyi düzenli olarak bir umut veya kaçış sembolü olarak kullanır.

Charlottenstraße: Hikâyeyi belirli bir kasaba ile sınırlamayan ortak bir cadde adı. Genel olarak Kafka, sokak isimlerinden bile kaçınır: Eserlerinden hiçbirisi belirli bir yerde geçmez. Ayrıca tarihlerden de kaçınır. Ortaya çıkan ‘zaman-sız, mekânsız’ atmosfer, gerçekçi detaylarla garip bir tezat oluşturuyor ve geniş bir uygulama alanı sağlıyor.

Türe: Büyük ölçüde modası geçmiş bir kapı biçimi. Anlatıcı, sadece odaya girdiğinde, kız kardeşin, kapıyı kapatmadığını vurgulamak için çaba sarfeder – aksi takdirde anlatıcının – diğerlerinin Gregor’u görmesini önlemek

üzere onu kapatmak için çok dikkatli davrandığını görüyoruz. Bu, okuyucunun, özellikle anlatıcının güvenilirliğini sorgulamaya ve benimsediği sınırlı bakış açısının tanımaya teşvik edildiği anlardan biridir. Bir sonraki cümlede, Grete'nin temiz hava almak için pencereye koştuğu (als ersticke sie fast) ve odadaki atmosfer iğrenç olduğu için buna ihtiyacı olduğu anlaşılıyor. Kokunun kaynağı, odadaki eski yemek artıklarından daha çok Gregor'dur. Okuyucu, kız kardeşin tepkisini göstererek, anlatıcının ve ana karakterin neyi takdir edemediğinin farkına varır. Başka bir deyişle, burada ince bir bakış açısı kullanımına sahibiz.

die guten Einwirkungen... entbehren (s. 63): "Mobilyaların, mevcut durumu üzerindeki olumlu etkileri olmasaydı yapamazdı." Gregor'un "erlebte Rede" si eski insan halinin bu hatırlatıcıları ile temas halinde kalma konusundaki umutsuz arzusunu gösterdiği için, burada ton daha acil hale gelmektedir.

Vielleicht aber spielte auch der schwärmerische Sinn... die Lage Gregors noch schreckenerregender machen zu wollen (s. 64): 'Ama belki de onun yaşındaki kızların vahşi duyguları burada da rol oynadı; her fırsatta şımartılmaktan hoşlanan ve şu anki duyguları, Grete'yi Gregor'un konumunu daha da korkunç hale getirmesi için baştan çıkardı. Böylelikle kendisi için şu anda yaptığından daha fazlasını yapabiliirdi. Aşağıdaki cümle bunu açıklıyor:

Bu oldukça tuhaf bir tahmin: Eğer, kimse odaya girmeye cesaret edemezse, Grete'nin görevleri daha da önemli görünecektir, çünkü onları yalnızca o yapabilir. Bu noktadan itibaren Gregor, eski sevgili kız kardeşine karşı daha az hoşgörülü görünüyor.

wirkte...wie ein großer, von allen Seiten genährter Trubel...das Ganze nicht lange aushalten werde (s. 65): 'Onda her taraftan büyüyen büyük bir kargaşanın etkisini yarattı ve bunu özgürce itiraf etmek zorunda kaldı. Başını ve bacaklarını çekti ve vücudunu yere doğru bastırdı, bütün bu işe uzun süre dayanamayacaktı. Hikâyenin bu bölümünde Gregor'a duyulan sempati zirveye çıkıyor.

fiel mit ausgebreiteten Armen... über das Kanapee hin (s. 66): Sanki her şeyden vazgeçiyormuş gibi kollarını açarak kanapeye düştü. Annenin hareketi, Tanrı'ya yalvardıktan sonra, çarmıha gerilmeyi hatırlatabilir. "Alles" kelimesine yapılan gönderme belirsizdir ve buradaki fiil de karakteristik olarak sübjektif ruh halindedir.

zu einer Geschäftsreise ausgerückt war (s. 68): Bir iş gezisine çıkmıştı. "Ausrücken" 'in özellikle askeri çağrışımları vardır ve burada bu fiilin kullanılması, Gregor'un işine karşı benimsediği tutumu da akla getirir.

Daß der Vater ihm gegenüber... ansah: İlgilendiği kadarıyla, babasının yalnızca en büyük ciddiyet derecesinin uygun olduğunu düşündüğünü söyledi. Bu bize elbette, babanın ilk Gregor arayışını hatırlatıyor ve benzer bir olayla ilgili beklentimizi uyandırıyor.

die hier allerdings... versteht waren (s. 69): “Elbette dikkatlice oyulmuş mobilyaların keskin kenarları ve noktaları”

ein Apfel: Literatürde en çok bilinen sembollerdendir. Bir elma yemek, “Cennet Bahçesi”nin bilgi ağacından yemektir. Kafka burada İncil hikâyesini tersine çevirir, ancak Gregor meyveyi yemiyor, babası tarafından vücuduna fırlatılıyor. Gregor daha sonra İncil’e, (Çarmıha çivilenmiş Mesih’e) olası bir başka gönderme olan “wie festgenagelt” olarak tanımlanır. Hem H. Binder, hem de P. Beicken, Kafka’nın 3 Mayıs 1913 tarihli günlük eskizinde, evli adamı karşılaştırılabilir bir şekilde gerilmiş ve kolları haç şeklinde açılmış olarak gördüğü benzer bir resme dikkat çeker: “Der Ehemann ist von einem Pfahl [...] von hinten getroffen, niedergeworfen und durchbohrt worden. Auf dem Boden liegend klappt er mit erhobenem Kopf und ausgebreiteten Armen (Kafka, 1954: 304).

Bu olası imaların işlevi net değildir. Bir anda, Gregor, kısa bir süre sonra Mesih ile, Âdem ile karşılaştırılmış gibi görünüyor. Bir sonraki bölümde “üçüncü saate” bir referans buluyoruz. Bu tür imalar, bizi olası yorumlama düzeyleri üzerine düşünmeye sevk eder, ancak bunlar tutarlı bir şekilde kullanılmaz. Yaptıkları şey bizi metnin dini boyutlarına karşı uyarmaktır.

in gänzlicher Vereinigung mit ihm (s. 70): onunla tam bir birlik içinde. Bu ifade, koşarken annenin iç çamaşırlarının düşme imgesi ile pekiştirilen net cinsel imalara sahiptir.

blieb... als sichtbares Andenken im Fleische sitzen: Kimse onu çıkarmaya cesaret edemediğinden, elma görünür bir hatırlatma olarak, etinde saplı kaldı. Hem “Andenken” hem de “Fleisch” burada aşırı derecede ağır görünüyorlar ve hafif bir kutsal kitap halkasına sahipler.

wie ein alter Invalide: Invalide, aynı zamanda sakat bir askere de atıfta bulunabilir. Acı çeken bir kişiyi, toplum tarafından dışlanmış olarak, Gregor teması şeklinde bir karşılaştırma yaparak gündeme getirmektedir.

während Mutter und Schwester einander müde zulächelten (s. 71): Anne ve kız-kardeş birbirlerine yorgun bir şekilde gülümserken, gerçekçi bir detayın doğruluğu ortaya çıkıyor. Hızla kötüleşen Gregor’un, etkili (belirgin) şekilde yabancılaşmış görüldüğü gözlemleniyor.

Mit einer Art Eigensinn... seine Dieneruniform abzulegen: Baba, bir tür inatla, evde olduğu zaman bile, iş üniformasını çıkarmayı reddetti. “Dieneruniform” kullanımı (Dienstuniform) yerine, biraz olağandışıdır ve bu üniformanın ona önceki bölümde verdiği yüksek otorite imajının aksine babanın düşük pozisyonunu vurgular. Babanın kıyafetlerini değiştirmeyi reddetmesi için açık bir neden gösterilmemiştir. Bir yandan yeniden kazanılan haysiyet duygusunu korumak konusunda endişeli görünüyor ve bu, üniforma tarafından sağlanıyor. Öte yandan, aşağıdaki satırlarda yeni üstlerine karşı görev duygusunun motive edici faktör olduğu ileri sürülmektedir.

aber beim Vater verding das nicht (s. 72): Ama, bunun baba üzerinde hiçbir etkisi olmadı. Bu olayların anlatıldığı ayrıntı, bizi babanın yatağa çekilmeyi sembolik olarak reddetmesini görmeye teşvik ediyor. Kafka’nın çalışmasının başka yerlerinde yatak, genellikle bir hakikat ya da vahiy yeridir. (Gregor’un dönüşümünün yatakta gerçekleştiğini hatırlayalım) Bununla birlikte, burada, babanın isteksizliği, koltuğunda ailenin başında kalma arzusunun bir parçası olabilir.

Was die Welt von armen Leuten verlangt: Dünyanın yoksullardan talepleri. Anlatıcı tarafından yapılan bu biraz küçümseyici dokunuş, neredeyse Dickensian bir tarza sahip. Dickens, elbette Kafka’nın en sevdiği yazarlardan biriydi.

was ihm, auch wenn er keinen Hunger hatte, immerhin gebührte (s. 73): ‘Aç olmasa bile, her şeye rağmen hakkı olan şey’. Bu noktadan, sembolik bir ağırlık taşıdığı açık olan gıdanın önemi sıklıkla ileri sürülmektedir. Gregor’un “vadesi”, belki de bu tür manevi rızıktır. Bu bile reddedildiğinde, hayatı onun için bütün önemini yitirir.

Dabei wachte sie... ihr vorbehalten blieb (s. 74): “Ve yine de onun için tamamen yeni bir dokunma duygusuyla – dahası bütün aileyi etkileyen bir duyguyla – kız kardeşi, Gregor’un odasının sadece kendisi için toplanmasına özen gösterdi. Kız kardeşin, Gregor’a yardım etme çabaları en alt seviyede olduğu için, yine de aile içinde onun, buradaki hassasiyeti önem taşıyan bir figür olarak görülebilir – muhtemelen, annesinin pozisyonunu gasbetme arzusu vardır.

die Schwester... desen überdrüssig geworden war, für Gregor...zu sorgen (s. 75): Kız kardeş, Gregor’la ilgilenmekten bıkmıştı.

Mistkäfer: “bok böceği”; dışkı ile olan ilişki, Gregor’un iğrençliğine yeni bir boyut kazandırır. Bu, böcek kavramının ele alındığı ilk olaydır.

drei Zimmerherren (s. 76): ‘üç centilmen kiracı.’ Kafka’nın ‘üç’ kalıbı konusundaki eğilimi, bu cümlede “Zimmer” kelimesinin üç kez tekrarında ortaya çıkar. (Bu kelimenin ve önceki cümlede ‘z’ harfinin tekrarına da dikkat ediniz. Kafka, bu cümle içinde yaygın olarak ünsüz veya ünlü ses kümeleri oluşturmuştur).

Kiracıların otomatik hale gelen davranışları, bize, Keller’in “*drei gerechte Kammacher*” veya Dickens’in “*Karşılıklı Dostumuz*”daki dört tampo- nu hatırlatabilir. Temelde bir komedi kaynağıdır. (Eleştirmenler, Kafka’nın “Yiddish” tiyatrosu deneyiminin, bu figürlerin sunumuna karar vermiş olabileceğini öne sürdüler.) Ailenin varoluşunun en alt noktasına, üç kişinin, daha önce baba, anne ve Gregor tarafından el konulan koltuğu devralmasıyla ulaşılır.

und daß man auch mit den schönsten... könne (s. 77): “ve en iyi dişsiz çeney- le bile, hiçbir şey başaramayacağını...” Kafka, daha sonraki hikâyesi “*Ein Hungerkünstler*”de et yeme ve ince (zarif, güzel) diş motiflerini geliştirir. Gregor gibi, bu masalın kahramanı da doğru yiyeceği bulamaz, ölür ve ye- rini ete olan iştahına atfedilen bir leopar alır. Dişler ve et bu motife verilen önemin kısmen yazarın kendisinin etten hoşlanmamasından kaynaklandığı düşünülebilir.

die rechte Hand zwischen... gesteckt (s. 78): Beicken, sağ elinin, ceketinin iki düğmesi arasına yerleştirilmesinin, kusursuz bir Napolyon duruşu olduğu- na dikkati çeker. Baba, kiracılara karşı köle muamelesi göstermenin yanı sıra ailede otoriter bir duruş sergiliyor.

Ihm war, als zeige sich ihm... Nahrung (s. 79): Öyle görünüyordu ki, onun arzu duyduğu, bilinmeyen bir beslenme yolu kendini belli ediyordu. Anlaşılan, anlatıcı, aniden bize Gregor’un neye ihtiyacı olduğuna dair net bir göster- ge sunuyor, ancak sübjektifin kullanımı ve “Weg”’in belirsizliği, okuyucuda biraz şüphe bırakıyor. “Nahrung” ve özellikle “Weg” Kafka’nın diğer eser- lerinde kullanılır ve bariz bir sembolik güce sahiptir. Yine de, tam olarak neyi sembolize ettikleri açık ve net değildir. Okuyucuyu, anlamlılığı anlama- ya teşvik etmenin bu yöntemi, yazarın tipik özelliğidir, ancak imgelerini ve açıklamalarını tek bir anlama indirgemek imkânsızdır. Görünüşe göre, açık- lığa kavuşturmaya çalışan Kafka, aslında daha da gizemli hale getirmektedir. *die ihnen jetzt aufgehende Erkenntnis* (s. 80): onlar tarafından idrak edilmeye başlanan uyanış.

die Verlorenheit: “Kaybolmuşluk”. Bu alışılmadık bir kullanım, ancak kız kar- deşin gelişiminde Gregor’un amansız rakibi olarak ortaya çıktığı önemli aş- mayı ifade ediyor.

war sie mit dem Aufbetten fertig (s. 81): Yatakları yapmayı bitirmişti. “Auf” ön eki, Avrupa’daki kuş tüyü yatak takımları silkelemeyi ve şişmeyi ifade eder.

Er fürchtete... Zusammensturz (s. 82): her şeyin, kendisine yöneltilen birleşik bir saldırganlık patlamasıyla çökmek üzere olmasından korkuyordu.

Untier: yaratık, canavar. “un” ön eki, olumsuz anlamda çoğu kez aşırı yoğunlaşma etkisine sahiptir, ancak zorunlu değildir. Kelime, Gregor’un yeni durumunun “ungeheueres Ungeziefer” olarak orijinal tasvirini hatırlatıyor.

und nahm durch Schließen... Unmöglichkeit diesen in sich auf (s. 83): ‘Ve gözlerin kapanmasıyla, kız kardeşinin, bunun imkânsız olduğuna dair inancına gereken önemi verdiğini belirtti.

weg muss es: ondan kurtulmalıyız. Max Brod, bütün eserlerin baskısında “es”i, “er” olarak değiştirdi. Sonraki bazı yorumcular, gözlemlerini, orijinalin bu tahrifatına dayandırdılar. Nötr zamirinin kullanımı, açıkça, kız kardeşin yeni tutumunu yansıtıyor. Onun ölümünden sora, “er” kullanmaya geri döner.

stieß sich förmlich von ihrem Sessel ab: Kelimenin tam anlamıyla kendisi, annesinin sandalyesinden uzaklaştı.

und das nahm sich allerdings auffallend aus: Ve bu aslında tuhaf bir izlenim yarattı.

die dritte Morgenstunde schlug (s. 85): “Üçüncü saat geldi”. Bunun bir ima olabileceğini düşündüren ağır bir cümle – ama öyleyse, belirsiz bir cümle. Burada İncil’den bir yankı olabilir (İncil’in etkisi olabilir). Ancak, çarmıha gerilmenin zamanlaması ayrıntılara tam olarak uymuyor. Mesih, dokuzuncu saatte öldü, ki bu ilginç bir şekilde, öğleden sonra 3’e tekabül eder, modern zamanda eleştirel ön ek ‘Morgen’ böyle dolaylı bir imayı geçersiz kılar.

Öte yandan, bu saatin seçimi, Kafka’nın, hikâyesinin diğer birçok kısmında bulunan “üç” rakamını tercih etmesinin başka bir örneğini temsil ediyor olabilir. Merakla, Kafka saati vurgulasa da, Gregor aslında sabah 3:00’te ölmüyor. Aşağıdaki cümle, onun şafak sökene kadar yaşadığını gösteriyor. Başka bir deyişle, öldükten sonra odayı ışık doldurur. Şafağın “allgemeines Hellerwerden” olarak tanımlanması, bir başka alışılmadık ifadedir.

Genel aydınlanma, anlayış kavramını ifade eder.

Und hatte zu tun, den Schrecken über die Bedienerin zu verwinden: Ve hizmetçinin aniden ortaya çıkışının şokunu atlatmak zorundaydı (yani, asıl önemini anlamaya başlamadan önce)

als ob sich die Dinge... zusammenstellten (s. 87): Sanki şartlar veya muhtemelen onun düşünceleri yeniden düzenleniyormuş gibi, zihninde sıraya giriyor-

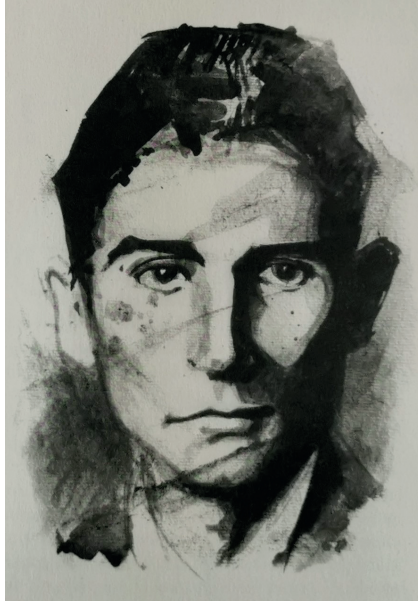
muşçasına...bu ifade, Samsa'nın evindeki güç yapısında oldukça radikal bir değişim yaşandığını ve Samsa'nın kendi evinde tam otoriteyi yeniden kazandığını gösteriyor gibi görünüyor.

als verlange er...eine neue Genehmigung: Sanki, tevazunun aniden son bulması, bu kararı almak için de yepyeni resmî bir izin istediği anlamına geliyordu.

Yayına Hazırlayanın Sonsözü

Prof. Dr. Selçuk Ünlü, 2010 yılında emekli olduktan sonra akademik faaliyetlerini sürdürmüştür. Özellikle çeviri kapsamında Franz Kafka, Heinrich von Kleist, Joseph Roth ve Stefan Zweig'in eserlerini Türkçeye aktarma konusunda büyük çaba harcamıştır. Özellikle Zweig külliyatının tamamını çevirip Palet Yayınları'ndan yayınlamış olması dikkate şayandır.

Kafka'nın *Die Verwandlung* adlı eseri onunla adeta özdeşleşmiş olup ülkemizde de çok sayıda çevirmen tarafından Türkçeye kazandırılmıştır. Bu bağlamda *Değişim*, *Dönüşüm* ve *Başkalaşım* başlıklarıyla yayınlanan öykünün Selçuk Ünlü tarafından çevirisi hakkında fikir vermesi açısından burada yer verilen açıklayıcı notlar araştırmacılar için yararlı olacaktır. Çevirmen olarak kendisini tescilleyen bu notların çeviri araştırmaları ve karşılaştırmaları için fikir verici olacağına inanıyoruz. Yeni tartışmalara fırsat vermesi bakımından da önemli olduğunu düşündüğümüz bu notların özel arşivinden gün ışığına çıkmasına cesaret ve müsaade ettiği için Sayın Prof. Dr. Selçuk Ünlü Hocamıza teşekkür ederiz.

Kaynak: (Kafka, 2020: 7).

Kaynaklar

- Beicken, P. U. (1974). *Kafka, Eine kritische Einführung in die Forschung*, Frankfurt/Main 1974; *Erläuterungen und Dokumente*. Franz Kafka, *Die Verwandlung*, Stuttgart 1983 (Reclams Universal Library No. 8155); G. Zanolich, *Gespräche mit Kafka*, s 55.
- Beicken, P. U. (1974). *Franz Kafka: eine kritische Einführung in die Forschung*, Frankfurt am Main: Fischer Athenäum.
- Beicken, P. U. (1983). *Erläuterungen und Dokumente: Franz Kafka. Die Verwandlung*, Stuttgart: Reclams Universal-Bibliothek Nr. 8155).
- Hibberd, J. (1985). *Kafka, Die Verwandlung*. London: Grant & Cutler.
- Zanolich, G. (1951): *Gespräche mit Kafka*. Frankfurt am Main: Fischer Verlag.
- Kafka, F. (1954). *Tagebücher*. Frankfurt am Main.
- Kafka, F. (1958). *Der Prozess*, Frankfurt am Main.
- Kafka, F. (1958). *Briefe, 1902-1924*, Frankfurt: S. Fischer Verlag.
- Kafka, F. (1969). *Briefe an Felice*. Frankfurt: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Kafka, F. (2020). *Dönüşüm* (çev. Selçuk Ünlü) Konya: Palet Yayınları.

Yaşam ve Özgürlük Arasında Kafka'nın Özlü Öyküleri* Üzerine**

Yazan: Marcel KRINGS

Çev. Ali Osman ÖZTÜRK***

Kafka'nın kısa düzyazıları, "Landarzt" (Taşra Doktoru) serisinin (1920) ve "Hungerkünstler" (Açlık Cambazı) cildinin (1924) iyi bilinen metinleriyle sınırlı değildir. Bunlara ek olarak, 1907 yılı civarında yazılan çok sayıda önemli öyküden bir seçki bu ciltte sunulmaktadır. Bunlar farklı çalışma bağlamlarından gelir ve kronolojik olarak Kafka'nın çeşitli yazma aşamalarıyla irtibatlandırılabilir. *Kinder auf der Landstraße, Der Kaufmann, Wunsch, Indianer zu werden ve Unglücklichsein* (Köy Yolundaki Çocuklar, Tüccar, Kızılderili Olma Arzusu ve Mutsuzluk), Kafka'nın 1912'de basılan ve 1907'den 1911'e kadar olan metinleri bir araya toplayan ilk romanı

Betrachtung adlı kitabından alınmıştır. *Die Brücke, Der Kübelreiter ve Der Schlag ans Hoftor* (Köprü, Kova Sürücüsü ve Çiftlik Kapısı Vuruşu) Landarzt cildi bağla-

* Burada kullandığımız "özlü öykü" terimi Almanca "Parabel" karşılığı olarak önerilmiştir. Bu hususta görüşlerine başvurduğum sayın eğitimci yazar Yusuf Çotuksöken'e, Prof. Dr. Tahir Balcı'ya ve Prof. Dr. Fatih Tepebaşı'ya teşekkür ederim. (Ç.N.)

*** Bu metin Franz Kafka, Der Geier. Parabeln. (Mit einem Nachwort herausgegeben von Marcel Krings. Ditzingen: Philipp Reclam jun. Verlag, 2024; = Reclams Universal-Bibliothek Nr. 14431) baskısına Marcel Krings tarafından yazılmış Sonsöz'ün Türkçeye çevirisidir (bkz. s. 89-96). Çevirinin yayınlanmasına izin verdiği için yazara içtenlikle teşekkür ederim.

*** Necmettin Erbakan Üniversitesi, A.K. Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. E-Posta: aozturk@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2759-2096

mına yerleştirilebilir. *Der Kreisel*'e kadar olan diğer on bir metin, Kafka'nın 26 Ağustos ile Aralık 1920 ortası arasında tamamladığı, 51 ayrı sayfadan oluşan ve günümüzde »*Konvolut 1920*« olarak bilinen düzyazı koleksiyonunda bulunabilir (*Nachgelassene Schriften und Fragmente II*, s. 223-362). Ve son olarak *Der Aufbruch, Von den Gleichnissen, Gibs auf! ve Heimkehr* (Ayrılış, Benzetmelerden, Vaz geç! Ve Eve Dönüş), Kafka'nın 1921 sonu ile 1923/24 kışı arasında kullandığı çok farklı defterlerde bulunmaktadır.

Belki *Zur Frage der Gesetze* (Yasalar Sorunu Üzerine) veya *Die kleine Fabel* (Küçük Hayvan Öyküsü) dışında, tüm öykülerin ortak noktası, genel olarak "Landarzt" veya "Hungerkünstler" serisi ile karşılaştırılabilecek bir popülerliğe ulaşamamış olmalarıdır. Bunun bir nedeni muhtemelen bazılarının olgunlaşmamış olduğu iddia edilen erken dönem çalışmalarına atfedilmiş olmasıdır: *Das Urteil* (Hüküm), *Der Heizer* (Ateşçi) ve *Die Verwandlung*'u (Dönüşüm) yazdığı kritik 1912 yılından önce yazılmış, ilki ve kendi değerlendirmesine göre, tamamen geçerli öyküler henüz eski metinlerin ağırlığını taşııyordu. Bunun bir başka nedeni de, *Betrachtung* hariç, burada söz konusu olan kısa düzyazıların Kafka tarafından ne bir seri halinde bir araya getirilmiş ne de -*Kübelreiter* dışında- yayımlanmış olmasıdır. Peki onlara hangi statüyü vermek gerekir? Tamamen bağımsız metinler miydi, birbiriyle bağlantılı mıydı, Kafka bunları gözden geçirmek mi istiyordu, yoksa onları bir kenara mı atacaktı? Bu kuşku, Max Brod'un 1936'da *Beschreibung eines Kampfes. Novellen, Skizzen, Aphorismen aus dem Nachlaß* (bkz. *Gesammelte Werke*, Bd. 5) başlıkla- rıyla hazırladığı ilk yayında da kendini göstermektedir. Hangisi geçici bir taslaktı, hangisi bitmiş bir kısa romandı, hangisi belki de sadece birkaç satırlık kısa bir aforizma idi? Brod bu belirsizliği ortadan kaldırmak için kısa düzyazılara kendi inisiyatifine göre başlıklar vererek onlara bir eser statüsü kazandırmaya çalıştı.

Kafka aslında *Betrachtung* dışında sadece üç metne başlık vermişti: *Kübelreiter*, *Zur Frage der Gesetze* ve Brod'un *Gibs auf!* olarak yeniden adlandırdığı *Ein Kommentar* adlı kısa parça. Ancak görünüşe göre bu, ölümünden sonra ortaya çıkan düzyazıları şüphesiz tamamlanmış seri metinlerle eşit bir zemine yerleştirmek için yeterli değildi ve 1990'ların başındaki eleştirel Kafka baskısı Brod'un müdahalelerini görünür kılıp geçersizleştirerek metinleri orijinal biçimlerine döndürünce, eski kuşkular da böylece tekrar canlandı.

Bu tür temel sorular aslında ilk çalışmaların değersizleştirilmesi kadar temelsizdir. Bugün Kafka'nın metinlerinde ne kadar özeleştirici yaptığını, yayınlarda ne kadar zorlandığını ve aynı zamanda daha önce yayınlanmış olanlarla arasına mesafe koymaktan hoşlandığını biliyoruz. Bu nedenle yayın sorusu, kalite değerlendirmesinin tek kriteri olamaz ve elbette öyküler bu kriterlerden tamamen bağımsız olarak yorumlanabilir (bkz. Krings 2022). İlk

çalışmalarına geri dönerseniz, deyim yerindeyse Kafka'yı iş başında görmek mümkündür: o zaman gözünüzün önünde olağanüstü bir tutarlılıkla gelişen bir edebi düşünce belirecektir (bkz. Krings 2018).

Eski meditatio türünden türetilen *Betrachtung* serisi, Kafka için sonuna kadar önemli olan bir temayı yansıtıyor: dünyevi hiçbir şeyle sınırlanmayacak olan özgürlük teması. Eğer bunu başarmak istiyorsanız, giriş metni olan *Kinder auf der Landstraße*'nin de gösterdiği gibi, her zaman sınırlı olan bir hayata veda etmeniz gerekir. Bunu yapmanın en radikal yolu, Kızılderili oyununda tekrar tekrar prova edilen ölümdür. Anlatıcı bir yandan çocukların uyur gibi hendeğe düştükleri ve bir daha kalkmamayı tercih ettikleri hastalıklı fanteziyi sever, ama sonunda ölüme karşı ve yaşamdan yana karar verir. Bu şekilde metin, tüm seri gibi, bize insanların özgürlüğün sesini duysalar da onu takip etmediklerini çünkü her şeye rağmen – gayri hür ve sınırlandırılmış olsalar bile - yaşamayı tercih ettiklerini anlatır.

1917'den sonraki metinler, temel tema olarak özgürlük ve yaşam arasındaki karşıtlığı üzerinedir, ancak zamanla daha fazla anlam katmanı ve motifler zenginleştirilir. Bu arada Kafka, *özlü öykü* (Parabel) türünü kullanmış ve Yunan mitleri, Çin ve Yahudilik gibi geleneksel bağlamlardan yararlanmıştır. Bu arka plan bağlamında, özgür olmak istemeyen ya da olamayan kahramanları ele alır. Prometheus mitine gönderme yapan *Poseidon* ve *Geier* özellikle antik tanrı mitlerinden etkilenmiştir.

Kafka bu edebi örnekleri her iki seferde de yeniden şekillendirir ve kendi tarzında yeniden kurgular. Eserinde Yunan deniz tanrısı, yeryüzünün tüm sularını ölçmekle görevlendirilmiş bir idari memur haline gelir. Yorgunluğuna rağmen bu imkânsız görevine azimle devam eder çünkü bu görev onu -*Sato* romanındaki haritacının öncüsü- sınırlı varoluşunu hoş bir şekilde aşan bir sınırsızlığa yönlendirir. *Der Geier*, kartalın işkence ettiği Titan Prometheus'u ironik bir şekilde, akbabanın ölümcül özgürlük dürtüsünü, yaşam içgüdüünün kişileştirilmesi anlamında yanına gelen beyin yardımıyla savuşturan bir yurttaş paradigmasına dönüştürür.

Kafka'nın "*Konvolut 1920*"deki sözde Çince metinlerinde de çok benzer konumlanmalar görülebilir. *Die Abweisung*, *Zur Frage der Gesetze* ve *Die Truppenaushebung*, *Landarzt* serisindeki *Bau der chinesischen Mauer* (Çin Seddi'nin inşası), *Kaiserliche Botschaft* (İmparatorluk Elçiliği) ve *Altes Blatt* (Eski Yaprak) motiflerinden kaynaklanır. Kafka, 1916/17'de Çin imparatorluk toplumunu, 1911/12'den beri ayrıntılı olarak incelediği eski İsrail'in bir benzetmesi olarak anlamıştı. Özlü öykülerde, aristokratik kast ve herhangi bir ölümlünün erişemeyeceği tanrı benzeri bir imparator üzerinden, rahiplik, yasa ve ulaşılamaz bir Efendi ile İsrail ilişkileri kolayca tasvir edilebilirdi.

Kafka 15 Mayıs 1916'da şöyle der: "[Ben] temelde Çinliyim" (Briefe 1914-1917, s. 161), bu da bir Yahudi olarak kendisini eski Çin'de ne kadar aşına bulduğunu gösterir. Yahudi perspektifinden bakıldığında, metinler yasa altında olmanın zorluğunu ele alır. İnsanları itaat etmeye zorlayan ilahi bir temel olarak bu yasa, özgürlük gibi, dünyevi sonluluğun ötesinde bir aleme işaret eder. Bu da Kafka'nın kahramanlarının genellikle özgürlükle olduğu kadar yasayla da pek alâkaları olmadığını gösterir. *Truppenaushebung* özlü öyküsü, askere alınanların çoğunun çağrılmaya isteksiz olduğunu ve bir-çoğunun bundan kaçmaya çalıştığını anlatır. Metin, Yakup'un Yabbok'taki savaşından bu yana (bkz. Mose [Yaratılış] 32:29) Yahudilerin 'İsrail', yani 'Tanrı'nın savaşçıları' olarak adlandırıldığı bilgisini varsayar. Neredeyse hiç kimse Tanrı'nın birliklerine dahil olmak ve yasaya itaat etmek istemez ve metin sınırdaki savaşlardan bahsettiği için, Yahudiliğin dış düşmanları tarafından tehdit edildiğini anlamalıyız. Burada, 1912'den sonraki yıllarda olduğu gibi, Kafka çağdaş Yahudiliğin durumu hakkında endişeliydi. Seküler düşüncenin ve asimilasyonun baskısı altında son bulacağından ve seçilmiş halk olan Yahudilerin genel insan ırkı içinde kaybolacağından korkuyordu.

Yasadan duyulan bıkkınlık, *Frage der Gesetze* ve *Abweisung* metinlerinde de fark edilebilir. Bununla birlikte, her iki metin de yasanın asla tamamen reddedilemeyeceğini savunur. Zira tüm dini geleneklerin radikal bir şekilde ortadan kaldırılması, Yahudiliği diğer dinlerden ayıran ve varlığını sürdürmesini sağlayan şeylerin terk edilmesi anlamına gelecektir. Dolayısıyla sonuçta, dünyadaki kanunların dayattığı kısıtlamalara boyun eğmek önemlidir, çünkü bunlar - her ne kadar hiç kimse bu Tanrı'yı kesin olarak kanıtlamasa da - arkalarındaki sınırsızlık fikrini ortaya çıkarır.

Dolayısıyla Kafka 1920'li yıllarda ister istemez dünyevi olana tutunmuş olsa da kısa süre sonra kanaatini yeniden değiştirmiştir. Örneğin, *Kleine Fabel* ve *Von den Gleichnissen* adlı kısa metin, bizi, tıpkı *Kinder auf der Landstraße* metni gibi, »koşu yönümüzü« (Laufrichtung) (s. 73) yarın yerine bugün değiştirmeye ve "karşıya geçmeye" (s. 81), yani kendimizi bir fare gibi kedinin ölüm pençelerine atmaya ve hayata veda etmeye teşvik etmek ister. Ancak böylesine radikal bir özgürlük etiği son söz değildir. Kafka, yaşamı özgür olmayan ve aşıklık, ama ölümü temelde kabul edilemez bulma ikileminden gerçek bir çıkış yolu bilmemektedir.

Belki de *Heimkehr* son dönem çalışmalarında konumunu en doğru şekilde formüle ediyor. Bu öyküde, tüm görevlerden ve yürürlükteki yasalardan kurtulmak istediği için babasının çiftliğini terk eden bir oğul hakkında bir şeyler okuruz. Oğul yıllar sonra geri döner - burada Luka İncili'ndeki kaybolan oğul özlü öyküsüne yapılan gönderme (Luka 15:11-32) gözden kaçmaz. Ancak kendisini babasına ve çiftçi topluluğuna göstermek yerine, düşünceli

bir şekilde kapının önünde durur: Evden ayrılması doğru mudur? Yoksa sınırlı alanda kalanlar mı haklıdır? Metin kararsız biter ve bu açık son okuru daha fazla düşünmeye davet eder. Kafka'nın cevabının ne olacağını kim bilebilir? Ama bu noktada yalnızca birkaç aylık ömrü kalmıştı.

Kaynaklar

- Glinski, Sophie von: *Imaginationsprozesse. Verfahren phantastischen Erzählens in Franz Kafkas Frühwerk*. Berlin / New York 2004.
- Hoffmann, Werner: »Ansturm gegen die letzte irdische Grenze«. *Aphorismen und Spätwerk Kafkas*, Bern/München 1984.
- Kafka, Franz: *Beschreibung eines Kampfes. Novellen, Skizzen, Aphorismen aus dem Nachlaß*. Hrsg. von Max Brod, Frankfurt a. M. 1976. (Gesammelte Werke. Bd. 5.)
- Konvolut 1920. F. K.: *Nachgelassene Schriften und Fragmente II*. [KKAN II.] Hrsg. von Wolf Kittler, Hans-Gerd Koch und Gerhard Neumann. Frankfurt a. M. 1992. s. 223-362.
- Briefe 1914-1917. Hrsg. von Hans-Gerd Koch. Frankfurt a. M. 2005. (*Kritische Ausgabe der Schriften, Tagebücher und Briefe*.) [KKAB III.] Kraft, Werner: Franz Kafka. Durchdringung und Geheimnis. Frankfurt a. M. 1968.
- Krings, Marcel: Franz Kafka: *Beschreibung eines Kampfes und Betrachtung*. Frühwerk - Freiheit Literatur. Heidelberg 2018.
- Franz Kafka: *Der Hungerkünstler-Zyklus und die kleine Prosa von 1920-1924*. Spätwerk - Judentum - Kunst. Heidelberg 2022.
- Neymeyr, Barbara: *Betrachtung*. Kafka-Handbuch. Leben - Werk - Wirkung. Hrsg. von Manfred Engel und Bernd Auerochs. Stuttgart/Weimar 2010. s. 111-126.
- Rolleston, James: *Betrachtung: Landschaften der Doppelgänger*. Der junge Kafka. Hrsg. von Gerhard Kurz. Frankfurt a. M. 1984. s. 184-199.
- Scheuer, Hans-Jürgen / Hartlieb, Justus von / Salmen, Christina (Hrsg.): *Kafkas Betrachtung*. Lektüren. Frankfurt a. M. / Berlin / Bern 2003.

Çevirenin Notu

Reclam Yayınevi'nin aynı seriden Marcel Krings'in kaleme aldığı Sonsöz'lerle yayına hazırladığı *Landarzt. Erzählungen, Die Verwandlung* ve »*Wahrheit ist unteilbar*«. *Die Aphorismen* başlıklı kitaplarıyla bir takım oluşturan *Der Geier. Parabeln* kitapçığı aşağıdaki özlü öyküleri içermektedir: Kinder auf der Landstraße (s. 1), Der Kaufmann (s. 13), Wunsch, Indianer zu werden (s. 17), Unglücklichsein (s. 19), Die Brücke (s. 27), Der Kübelreiter (s. 29), Der Schlag ans Hoftor (s. 33), Nachts (s. 37), Die Abweisung (s. 39), Zur Frage der Gesetze (s. 49), Die Truppenaushebung (s. 53), Poseidon (s. 59), Das

Stadtwappen (s. 61), Der Steuermann (s. 65), Die Prüfung (s. 67), Der Geier (s. 71), Kleine Fabel (s. 73), Der Kreisel (s. 75), Der Aufbruch (s. 77), Gibs auf! (s. 79), Von den Gleichnissen (s. 81), Heimkehr (s. 83).

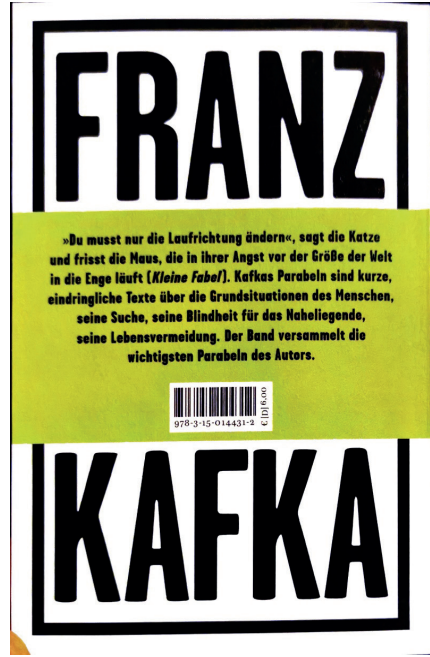
Notlar bölümünde verilen bilgiye göre metinler, Jürgen Born, Gerhard Neumann, Malcolm Pasley ve Jost Schillemeit'in editörlüğünü yaptığı *Kritische Ausgabe der Schriften, Tagebücher und Briefe Franz Kafkas* yayını dikkate alınarak sıralanmıştır. Özlü öykülerin alındığı kaynaklar şöyledir:

Franz Kafka: Drucke zu Lebzeiten. Hrsg. von Wolf Kittler, Hans-Gerd Koch und Gerhard Neumann. Frankfurt a. M.: S. Fischer, 1994. - Buradan: *Kinder auf der Landstraße* (s. 9-14); *Der Kaufmann* (s. 21- 24); *Wunsch, Indianer zu werden* (s. 32 f.); *Unglücklichsein* (s. 33-40); *Der Kübelreiter* (s. 444-447) özlü öyküleri;

Franz Kafka: Nachgelassene Schriften und Fragmente I. In der Fassung der Handschriften. Hrsg. von Malcolm Pasley. Frankfurt a. M.: S. Fischer, 1993. - Buradan: *Die Brücke* (s. 304 f.); *Der Schlag ans Hoftor* (s. 361-364) özlü öyküleri;¹

Franz Kafka: Nachgelassene Schriften und Fragmente II. In der Fassung der Handschriften. Hrsg. von Jost Schillemeit. Frankfurt a. M.: S. Fischer, 1992. Buradan: *Nachts*, s. 260 f.; *Die Abweisung* (s. 261-269); *Zur Frage der Gesetze* (s. 270-273); *Die Truppenaushebung* (s. 273-277); *Poseidon* (s. 300- 302); *Das Stadtwappen* (s. 318 f., 323); *Der Steuermann* (s. 324); *Die Prüfung* (s. 327-329); *Der Geier* (s. 329 f.); *Kleine Fabel* (s. 343); *Der Kreisel* (s. 361 f.); *Der Aufbruch* (s. 374 f.); *Gibs auf!* (s. 530); *Von den Gleichnissen* (s. 531 f.); *Heimkehr* (s. 572 f.)² özlü öyküleri alınmıştır.

Yazım modernize edilmiş olup edebi anlatım güncel kurallara uyarlanmıştır, bunun dışında noktalama işaretleri korunmuştur. Varsa, kısaltmalar açılmıştır.

¹ Başlıklar Max Brod'a aittir. *Der Schlag ans Hoftor*'da son paragraf ile metin arasındaki bağlantı kesin değildir.

² *Zur Frage der Gesetze* başlığı Kafka tarafından formüle edilmiş olup diğer tüm başlıklar Max Brod tarafından verilmiştir. *Gibs auf!* orijinal olarak Kafka tarafından "Ein Kommentar" şeklinde başlıklandırılmıştır.

Franz Kafka'nın 'Dönüşüm' Adlı Romanında Böcek Metaforu

Edanur ÇAĞLAR*

Lokman TANRIKULU**

Özet: Abraham Maslow'un 1943 yılında geliştirdiği İhtiyaçlar Hiyerarşisi, insan motivasyonunu açıklayan bir gelişimsel psikoloji teorisidir. Bazı fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik temelli ihtiyaçlardan teşekkül eden bu model, söz konusu ihtiyaçların belirli bir sıra ve düzen içerisinde karşılanması gerektiğini vurgular. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nde yer alan fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları, sosyal ihtiyaçlar, saygınlık ihtiyaçları ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçları, bireyin yaşamdan tatmin olması, sağlıklı, mutlu ve huzurlu bir hayat sürdürebilmesi için karşılanması gereken temel gereksinimler olarak kabul edilmektedir. Franz Kafka'nın *Dönüşüm* adlı öyküsü üzerine yapılan edebi çalışmalarda genellikle sosyolojik yaklaşımlar ön plana çıkmakta ve söz konusu eser, ağırlıklı olarak yabancılaşma, toplumsal dışlanma gibi olgular çerçevesinde ele alınmaktadır. Ancak bu çalışmada, *Dönüşüm*'ün başkahramanı Gregor Samsa'nın trajik yaşam öyküsü, Abraham Maslow'un "İhtiyaçlar Hiyerarşisi Modeli" temelinde incelenecektir. Yapılacak analizlerle Gregor'un fizyolojik, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının ne ölçüde karşılandığı ve bu ihtiyaçlar karşılanamadığında bu durumun Gregor'un yaşamı üzerindeki etkilerine ayrıntılı bir biçimde değinilecektir. Bu bağlamda, çalışmanın *Dönüşüm* (1915) eserine daha önceki incelemelerden farklı bir perspektif sunması hedeflenmektedir.

Anahtar sözcükler: Franz Kafka, Dönüşüm, ihtiyaçlar hiyerarşisi modeli, Abraham Maslow.

The Insect Metaphor In Franz Kafka's Novel 'The Transformation'

Abstract: Hierarchy of Needs, developed by Abraham Maslow in 1943 is a developmental psychological theory that explains human motivation. This model, which consists of some physiological, psychological and sociological needs, emphasises that these needs should be met in a certain order and sequence. The physiological needs, the safety needs, the social needs (love needs), the esteem needs and the need for self-actualization in Maslow's Hierarchy of Needs are accepted as the basic needs that must be met for the individual to be satisfied with life and to lead a healthy, happy and peaceful life. In literary studies on Franz Kafka's *The Metamorphosis*, sociological approaches generally come to the fore and the said literary work is mainly discussed within the framework of phenomena such as alienation and social exclusion. However, in this study, the tragic life story of Gregor Samsa, the protagonist of *The Metamorphosis*, will be analysed on the basis of Abraham Maslow's "Hierarchy of Needs Model". Through the analyses to be made, the extent to which Gregor's physiological, social and emotional needs are met and the effects of this situation on Gregor's life when these needs are not met will be discussed in detail. In this context, the study aims to provide a different perspective on *The Metamorphosis* (1915) from previous analyses.

Keywords: Franz Kafka, The Metamorphosis, Hierarchy of Needs Model, Abraham Maslow.

* Arş. Gör./Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi, e.caglar@nevsehir.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1598-7752>.

** Doç. Dr./Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi, ltanrikulu@nevsehir.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1862-8176>.

Giriş

Eserlerinde alegorik anlatım ve absürt tarzı benimseyen Franz Kafka, edebiyat dünyasında özel bir konuma sahiptir. Kaleme aldığı eserler, edebiyat alanında kendine has bir alt türün öncüsü olarak kabul edilmekte olup, bu tür, edebiyat çevrelerinde “Kafkaesk” terimiyle anılmaktadır. Kafka, özgün üslubu, ironiyi ustaca kullanma biçimi, toplumsal analizleri ve varoluşçu tonlarıyla, 20. ve 21. yüzyılın en önemli yazarları arasında sayılmaktadır. Eserlerinin her biri önemli mesajlar içeren, derin ve yoğun anlam katmanlarına sahip olup, ayrı ayrı ele alınmaya değer yapıtlardır (Satır & Bal, 2018: 195). Roman ve öykü yazarı Franz Kafka’nın (1883-1924) ilk olarak 1915’te “Die weißen Blätter” dergisinde yayımlanan ve özgün adı “Die Verwandlung” olan eseri, yazarın en ünlü hikâyesi olarak bilinir (Altıparmak & Durakoğlu, 2016: 172). Kafka’nın ‘Dönüşüm’ adlı uzun öyküsü, değişim ve dönüşüm olgusunu metaforik bir biçimde ele almasıyla dünya çapında büyük bir ün kazanmış; alegorik yapısı ve Kafka’ya asıl şöhretini kazandıran eser olması nedeniyle de pek çok açıdan derinlemesine incelenmiştir (Arık, 2013: 77).

Birey; yalnızlık, güçsüzlük ve iletişimsizlik gibi duygularla baş başa kaldığında, bu durumlar onun psikolojik durumunu derinden etkileyebilir ve zamanla depresyona sürüklenmesine neden olabilir. Özellikle modernizmin getirdiği değişimlerle bu olgular daha da karmaşık hale gelmiş, insanın kalabalıklar içinde kendini tek başına ve terkedilmiş hissetmesi, şaşkınlık ve belirsizlik duygularıyla iç içe geçmiş bir deneyim oluşturmıştır. Bu bağlamda birey, değişim sürecine girerek hatta hiçlik duygusuyla yüzleşebilir. Modern bireylerin yaşadığı bu dönüşüm, çeşitli edebi eserlerde farklı imgeler ve sembollerle detaylı bir şekilde işlenmiş ve ele alınmıştır (Karabulut, 2019: 33). Bu bağlamda, yaşantılar edebi metinlerde metaforlar, simgeler ya da mitlerle ilişkilendirilerek, anlam çıkarmak için edebi ve tutarlı hikâyeye dönüştürülmektedir. İnsan deneyimleri günümüze açıklık getiren mitlerin karakterine bürünürler (Karacabey, 2017: 301-302).

Kafkaesk dünyada, dış dünya ve toplumla baş etme mücadelesi veren bireyi bekleyen nihai aşama, yabancılaşmayı kabullenme ve dönüşüm sürecidir. Bu son evre, Kafka’nın imgeler dünyasında ‘böcekleşme’ metaforu aracılığıyla tasvir edilir (Bulut, 2019: 66). Karabulut’a (2019) göre “böcek” metaforu, bireydeki değersizleşme, dışlanmışlık ve hiçleşmenin somut bir yansımasıdır. Dönüşüm öyküsünün başkahramanı Gregor da böceğe dönüşmeden önce, varlığı ve benliği ailesi ve çevresi tarafından onaylanmayan ve değer görmeyen bir karakterdir. Bu durum, onun bir böceğe dönüşmesine ve

başkalaşmasına yol açmıştır. Böceğe dönüşme süreci, Gregor'un diğer insanlarla olan bağlarının tamamen kopması, gerçek dünyanın dışında bir varoluşa itilmesi ve insanlarla iletişim kuramama durumunu gözler önüne serer. Bu dönüşüm, varlıktan hiçliğe doğru acı verici bir süreç olarak betimlenir, bireyin sosyal bağlarından koparak giderek daha yalnız ve anlamdan yoksun bir hale gelmesini simgeler. Kafka'nın *Dönüşüm* adlı öyküsü üzerinde gerçekleştirilen edebi çalışmalarda genellikle sosyolojik perspektifler öne çıkmakta; yabancılaşma, toplumsal dışlanma gibi olgular çerçevesinde incelenmektedir. Ancak bu çalışmada, *Dönüşüm*'ün başkahramanı Gregor Samsa'nın trajik yaşam öyküsü, Amerikalı klinik psikoloji profesörü Abraham Maslow tarafından geliştirilen "ihtiyaçlar teorisi modeli" çerçevesinde ele alınacaktır. Bu model, fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik temelli ihtiyaçları kapsamlı bir şekilde değerlendirir. Yapılacak analizler sonucunda, Gregor'un fizyolojik, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının ne derece karşılandığı ve bu ihtiyaçların eksikliklerinin Gregor'un hayatı üzerindeki etkileri detaylı bir biçimde ortaya konacaktır.

Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Amerikalı bir klinik psikoloji profesörü olan Abraham Maslow (1908-1970), 20. Yüzyılın ortalarında ortaya çıkan Hümanist psikoloji akımının kuramsal temellerini atmıştır. Abraham Maslow tarafından 1943 yılında insan motivasyonunu anlamak için geliştirilen "ihtiyaçlar teorisi modeli", bir gelişimsel psikoloji teorisi olarak tanımlanmaktadır. Bazı fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik temelli ihtiyaçlardan teşekkül eden bu model, söz konusu ihtiyaçların belirli bir sıra ve düzen içerisinde karşılanması gerektiğine dikkat çeker (Şengöz, 2022: 165-166). Maslow'un ihtiyaçlar teorisi modeli, toplamda beş basamaktan oluşmaktadır. Modelin ilk basamağında fizyolojik ihtiyaçlar yer almaktadır. Motivasyon teorisi için başlangıç noktası olarak kabul edilen fizyolojik ihtiyaçlar, diğer tüm ihtiyaçlar arasında en güçlü olanlarıdır. Hayatta her şeyden aşırı derecede yoksun olan bir insanın temel motivasyonunun diğer ihtiyaçlardan ziyade öncelikli olarak fizyolojik ihtiyaçları karşılamaya dönük olacağı belirtilmektedir. Fizyolojik ihtiyaçları tam olarak karşılanmayan organizmanın bilinci, tamamen açlık gibi temel ihtiyaçların hakimiyeti altına girer, diğer tüm ihtiyaçlar önemsizleşir veya arka plana atılır. Bu durumda, bilinç açlık tarafından tamamen etkilenir ve alıcılar, efektörler, zekâ, hafıza, alışkanlıklar, gibi araçların hepsi açlığı gidermeye yönelik olarak hizmet etmeye başlar. Fizyolojik ihtiyaçlar, beslenme, nefes alma, uyuma, giyin-

me ve barınma gibi hayatta kalmak için zaruri olan temel gereksinimlerdir (Maslow, 1987: 35-37). Fizyolojik ihtiyaçları yeterince karşılanan bir bireyde, bir sonraki adımda güvenlik ihtiyacı olarak adlandırabileceğimiz bir ihtiyaçlar kümesi ortaya çıkmaktadır. Güvenlik ihtiyaçları ise kişinin can güvenliği, aile güvenliği, mülkiyet güvenliği ve ahlaki güvenlik gibi unsurları içermektedir. Güvenlik ihtiyacı basamağında bilhassa mikro toplum olarak değerlendirilebileceğimiz aile içerisinde ebeveyn ve çocukların arasında karşılıklı güven duygusunun tesis edilmesi, kritik bir öneme sahiptir. Çocuklar her bakımdan güvenli ve düzenli bir ortamda yaşamını sürdürmeye, dışardan gelebilecek her türlü tehlike ve tehdit unsurlarına karşı onu koruyan ve kollayan güçlü ebeveynlere gereksinim duymaktadırlar. Aile içerisinde husule gelen şiddetli kavga ve tartışmalar, ayrılık, boşanma veya ölüm gibi birtakım olaylar, çocuğun kendini güvensiz ve tehlikede hissetmesine neden olabilmektedir. Tüm bunlara ek olarak ebeveynlerin çocuğa yönelik öfke, tehdit, fiziksel veya psikolojik şiddet içeren olumsuz davranış ve tutumları da çocuğun dehşete kapılmasına neden olarak güven duygusunu ortadan kaldırır (Maslow, 1987: 39-41).

Toplum içerisinde kaygıdan uzak huzurlu bir ortamın tesis edilmesinde fiziksel güvenliğin yanı sıra toplumun her bir üyesinin ekonomik ve sosyal yaşam açısından da güvende hissedebilmesi için birtakım önlemlerin alınması bu doğrultuda birtakım düzenlemelere gidilmesi hayati bir öneme sahiptir. Kişinin ekonomik anlamda kendini güvende hissedebilmesi için düzenli bir işe sahip olması, yaşamsal giderlerini karşılayabileceği bir gelirin olması gerekmektedir. Toplum içerisindeki bireylerin ekonomik ve sosyal yaşamını güvence altına alan sağlık, işsizlik, maluliyet ve yaşlılık gibi çeşitli türdeki sigortalar da güvenlik ihtiyacı kapsamında değerlendirilmektedir (Maslow, 1987: 41). Hem fizyolojik hem de güvenlik ihtiyaçları açısından yeterince tatmin edilmiş bir bireyde bir sonraki aşamada sevgi, şefkat ve aidiyet ihtiyaçları ortaya çıkar. Aidiyet ve sevgi basamağı olarak adlandırılan bu basamakta ise bireylerin aile içerisinde, toplum içerisinde ve ikili ilişkilerindeki duygusal gereksinimleri söz konusudur. Birey aile, iş ve sosyal ortamında sevmeye ve sevilme ihtiyacını yoğun bir şekilde hissetmektedir. Kişinin sevgi ve güven temeline dayanan güçlü aile bağları, samimi dostluklar kurabildiği ve kendi grubu içerisinde bir yer edinebildiği bir durumda kişinin büyük ölçüde aidiyet ve sevgi ihtiyacı açısından tatmin olduğu söylenebilir. Aile ortamından ve sosyal çevresinden yeterli sevgiyi alamamış ve değer görmemiş bireylerde uyumsuzluk ve daha ağır psikopatoloji vakalarına daha sık rastlanılmaktadır (Maslow, 1987: 43-44). Maslow'a (1943) göre, kademeli bir biçimde fizyolojik,

güvenlik, aidiyet ve sevgi ihtiyaçlarını giderememiş bireyin, varlığını tehdit eden birtakım fizyolojik ve psikolojik sorunlarla karşılaşması kaçınılmazdır. Birey ancak bu temel ihtiyaçlarını karşılayabildiği takdirde özsaygı ve saygı gibi daha yüksek sosyo-psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir çaba içerisine girebilir.

Dördüncü basamakta yer alan saygınlık ihtiyaçları, bireyin öz saygı ve saygı görme ihtiyaçlarını içermektedir. Bu basamağı iki alt grup şeklinde ele alan Maslow, bireyin hem içsel hem de dışsal motivasyon kaynaklarına dikkat çeker. İçsel motivasyon kaynağı olarak değerlendirilen öz saygı ihtiyacı, bireyin öz değerlendirmesini ve kendine olan güvenini içermektedir. Bireyin özgür, bağımsız ve özgüvenli bir kişilik yapısı inşa etmesinde, elde edilen güç, başarı ve sahip olduğu yetkinlik ve yeterlilik düzeyi başat rol oynamaktır. Öz saygının yanı sıra birey ailesinden, yakınlarından ve sosyal çevresinden de saygı görme gereksinimi duymaktadır. Birey, aynı toplum içerisinde yaşadığı insanlardan saygı ve itibar görmeyi arzu etmektedir. Kişi için yakın sosyal çevresi ve toplum tarafından kabul görmek, onaylanmak, takdir edilmek, kişinin toplum içerisinde sağlam bir statü ve yer edinebilmesi, kendisini değerli ve önemli hissetmesi için son derece önemlidir (Maslow, 1987:45). Saygınlık ihtiyacının tatmini veya engellenmesi, bireyin psikolojik durumu üzerinde çok etkilidir. Saygınlık ihtiyacı tatmin edilen bireyin özgüven, kendine değer verme, kendini önemli ve faydalı hissetme gibi duyguları güçlenir. Bunun sonucunda kendine güveni artan birey, kendini gerçekleştirme ve gerçek potansiyelini ortaya koyma noktasında cesaretlenir. Saygınlık ihtiyaçlarının engellenmesi durumunda ise bireyde aşağılık, zayıflık ve çaresizlik duyguları ortaya çıkmakta ve birey kendisini değersiz ve önemsiz hissetmektedir. Saygınlık ihtiyaçları yeterince karşılanmadığı durumlarda, bireylerde depresyon ve nevrotik eğilimler ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle saygınlık ihtiyacının tatmin edilmesi, bireyin hem ruh sağlığının korunması hem de genel yaşam doyumuna ulaşması ve yaşam kalitesinin artması açısından hayati bir önem taşımaktadır (Maslow, 1987: 45).

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin beşinci ve son basamağı olan kendini gerçekleştirme basamağı, bireyin yapabildiklerine, potansiyeline ve kapasitesine karşı bir farkındalık geliştirmesi, kişisel tatmin, yaratıcılık, yeteneklerini keşfetme, ruhsal olgunluğa ulaşma gibi unsurları içermektedir. Maslow, bireyin kendi doğasına sadık kalmadığında ve kendisine uygun olanı yapmadığında gerçek anlamda bir yaşam doyumuna ulaşamayacağından genellikle hoşnutsuz ve huzursuz bir ruh haline sahip olacağını söyler.

Maslow'un deyimiyle 'bir insan ne olabilirse, o olmalıdır'. Maslow'a göre bireyin kendini gerçekleştirme ihtiyacını hissetmesi, hiyerarşi açısından daha alt basamaklarda yer alan fizyolojik, güvenlik, sevgi ve saygı ihtiyaçlarının önceden tatmin edilmesine bağlıdır. Tüm ihtiyaçları tatmin olan bireyler, yaşam doyumuna ulaşmış, fiziksel ve psikolojik yönlerden sağlıklı bireyler olarak kabul edilir dolayısıyla yaratıcılık ve üretkenlik ise bu bireylerden beklenir (Maslow, 1987: 46-47).

Kafka'nın 'Dönüşüm' Adlı Öyküsünün Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Ele Alınması

Çalışmanın ana bölümünde ayrıntılı olarak ele alınan Maslow'un 'İhtiyaçlar Teorisi Model'indeki fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları, sosyal ihtiyaçlar (aidiyet ve sevgi), saygı ihtiyaçları ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarının her biri, insanın yaşam doyumuna ulaşması, sağlıklı, mutlu ve huzurlu bir yaşam sürdürebilmesi için karşılanması gereken gereksinimlerdir. Bu çalışmada ailesinin borçlarını ödeyebilmek için kumaş pazarlamacısı olarak çalışan ve bir sabah devasa bir böceğe dönüşen başkahraman Gregor Samsa'nın trajik yaşam öyküsü, Maslow'un İhtiyaçlar Teorisi Modeli çerçevesinde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu bağlamda, bireyin temel insani ihtiyaçları karşılanamadığında ortaya çıkan vahim tablo gözler önüne serilecektir.

Fizyolojik İhtiyaçlar

Beslenme, nefes alma, uyuma, giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçlar, bir insanın yaşamını sürdürebilmesi için vazgeçilmez olan fizyolojik gereksinimler arasında yer alır. Öykümüzün başkahramanı Gregor Samsa'nın hayatına baktığımızda, ağır çalışma koşulları nedeniyle bu ihtiyaçlar arasından özellikle uyku ihtiyacının yeterince tatmin edilmediğini fark ederiz. Aktarma trenlerinin yarattığı stres ve ulaşımın zorlukları karşısında bunalan Gregor, her seferinde uykusunu tam olarak alamadan yeniden işe gitmek zorunda kalmaktan oldukça hoşnutsuzdur.

"Şu sabahları erken kalkmak yok mu," diye geçirdi içinden, "insanı tamamen aptallaştırıyor. Oysa insan uykusunu alabilmeli (Kafka, 2018: 2).

Gregor'u mutsuz eden bir diğer mesele de beslenme ihtiyacının yeterince özenli ve kaliteli bir şekilde karşılanmamasıydı. Hem böceğe dönüşmeden önce hem de dönüşüm sonrasında, sunulan yemeklerin düzensizliği ve va-

satlığı yüzünden Gregor oldukça hoşnutsuzdu. Böceğe dönüştükten sonra, bakıma muhtaç hale gelen Gregor'un sorumluluğunu kız kardeşi üstlendi ve başlangıçta ona büyük bir özenle yaklaştı. Ancak zamanla Samsa ailesinin, Gregor'un iyileşip eski haline döneceğine dair umutları sönmeye başladı. Gregor'un çalışamaz hale gelmesi ve bu nedenle kız kardeşi Grete'nin evin geçimini üstlenmek zorunda kalması, onda Gregor'a karşı derin bir öfke uyandırdı. Duyduğu bu öfke nedeniyle artık Grete, Gregor için hazırladığı öğünlere gereken özeni göstermemeye başlamıştı.

Kız kardeşi artık Gregor'un neyden hoşlanacağını hiç düşünmeden sabahları ve öğlenleri işe gitmeden önce alelacele rasgele bir yemeği ayağıyla Gregor'un odasına itiyor, (...). (Kafka, 2018: 55)

Böceğe dönüştükten sonra ailesi tarafından odasına kapatılan ve tecrit edilen Gregor'un tek yaşam alanı artık odası olmuştur. Ailesi, Gregor'un odasından çıkmasına kesinlikle izin vermemiş, odasından çıkmaya çalışan Gregor'a babasının tutumu oldukça sert olmuştur. Böylece Gregor, odasında adeta bir hapis hayatı sürmeye başlamıştır. Tıpkı beslenme ihtiyacında olduğu gibi, tek yaşam alanı olan odasının temizliği de ciddi şekilde ihmal edilir. Kız kardeşi tarafından gelişi güzel bir şekilde toparlanan oda, hijyen koşullarından oldukça uzaktır. Odanın içinde biriken pislikler ve yoğun toz tabakaları, Gregor'un yaşam alanını sağlıklı ve rahatsız edici bir hale getirir.

(...) Gregor'un odasını toplama işini de göz açıp kapayıncaya kadar hallediyordu. Bütün duvarlar pislik içindeydi, orada burada yumak yumak tozlar ve dışkılar göze çarpıyordu. (...) Etraftaki pisliği Gregor kadar o da görüyordu, ancak hiçbir şeye dokunmamaya karar vermişti bir kere. (Kafka, 2018: 55-56)

Güvenlik İhtiyaçları

Toplumun bir üyesi olarak her birey fiziksel güvenliğin yanı sıra, ekonomik ve sosyal açıdan kendisini güvende hissetmek ister. Kişinin ekonomik olarak kendini güvende hissedebilmesi için düzenli bir işte çalışması ve yamsal giderlerini karşılayacak bir gelir elde etmesi zorunludur. Bu durum ne yazık ki Gregor ve ailesi için söz konusu bile değildir. Samsa ailesi, borç yükü nedeniyle ekonomik açıdan kendilerini güvende hissedememektedir. Ailenin geçimini tek başına üstlenen Gregor, bu ağır yük altında her geçen gün daha da ezilmektedir. Ne kadar başarılı olursa olsun, Gregor sürekli olarak patronu ve yöneticileri tarafından işine gereken özeni göstermediği, tembellik ettiği ve çeşitli bahaneler öne sürerek işten kaytarmaya çalıştığı gibi birtakım suçlamalara maruz bırakılmaktadır. İşe geç kalma veya hastalık gibi

insani gerekçeler bile patron tarafından mazeret olarak kabul edilmemekte ve Gregor'un işini kaybetme durumu hem ailesi hem de kendisi için bir tehdit unsuru olarak sıkça kullanılmaktadır. Eserin birçok yerinde bu olgunun ayrıntıları açıkça gözler önüne serilmektedir.

Kız kardeşi niçin diğerlerinin yanına gitmiyordu ki? Herhalde yataktan yeni kalkmış ve henüz giyinmemişti. Peki şimdi niçin ağlıyordu? Gregor yataktan kalkıp firma temsilcisini içeri almadığı için mi, işini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu için mi, yoksa patronu her zamanki gibi alacağından dolayı baskı yapacağı için mi?. (Kafka, 2018: 11)

Gregor'un patronu, Samsa ailesinin içerisinde bulunduğu çaresizliğin farkındadır ve bu durumu sürekli bir şekilde suiistimal etmekte, her fırsatta Gregor ve ailesi üzerinde sıkı bir denetim ve yoğun baskı kurmaktadır. Eserde, Gregor'un sabah beş trenine yetişip yetişmediğini kontrol eden ve bu bilgiyi patronuna ileten bir büro memurunun varlığına da vurgu yapılmaktadır.

Ve trene yetişse bile, patronunun hisminden kurtulması mümkün olmayacaktı, çünkü onu beş trenine bekleyen büro hizmetlisi, treni kaçırdığını çoktan patrona bildirmiş olmalıydı. (Kafka, 2018: 4)

Firmadan bir görevlinin, Samsa ailesinin evine gelerek Gregor'un işe gelmemesinin nedenini araştırması ve Gregor'a işini her an kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu ima etmesi, Gregor'un iş hayatındaki sıkı denetim ve yoğun stresin bir yansımasıdır. Ekonomik olarak başka bir güvencesi bulunmayan Gregor, bu psikolojik baskıya boyun eğmek zorunda kalmıştır. İşe gidemeyecek durumda olması, Gregor'da derin bir panik hali yaratmıştır.

(...)çünkü beş dakika sonra saat yediyi çeyrek geçiyor olacaktı -tam bu sırada evin kapısı çalındı. "Firmadan biri geldi," dedi kendi kendine ve adeta donup kaldı, küçücük ayakları ise daha bir telaşla titremeye başladı. (Kafka, 2018: 8)

Gregor'un böceğe dönüşümünden sonra, ekonomik güvencelerini kaybetmek korkusuyla yüzleşmek zorunda kalan Gregor ve ailesi, patronu ve yöneticilerini ikna etmek için çetin bir mücadele içerisine girerler. Bayan Samsa Gregor'un işe gelmemesi üzerine, evlerine gelen firma temsilcisini, Gregor'un kendini iyi hissetmediğine ve normal şartlar altında işten kaytarma gibi bir durumun kesinlikle söz konusu olamayacağına inandırmaya çalışır.

"O iyi değil," dedi annesi temsilciye, kocası kapının önünde konuşmaya devam ederken "o gerçekten iyi değil, inanın bana sayın temsilci. Yoksa hiç kaçırır mıydı

Gregor treni? Oğlanın kafasında işten başka bir şey yok. Akşamları hiç dışarı çıkmamasına neredeyse kıızıyorum; son olarak sekiz gün kentteydi, fakat bir akşam bile dışarı çıkmadı. (Kafka, 2018: 10)

Gregor, iş ve ekonomik güvenliğe sahip olmadığı gibi can güvenliğine de sahip değildir. Böceğe dönüştükten sonra Gregor'un babasının ona olan düşmanca ve sert tavırları sonucunda bedenine ağır darbeler almaktadır. Odasına doğru giderken sığmadığı için kapıya sıkışan Gregor, babasından aldığı sert bir darbeyle yaralanır, kanlar içinde kalır.

(...) sol eliyle masadaki büyük gazeteyi kaptı ve ayaklarıyla yere vurarak bastonu ve gazeteyi sallayarak Gregor'u odasına sokmaya çalıştı. (Kafka, 2018: 21)

(...) derken tamamen sıkıştı ve tek başına hareket etmesi olanaksız hale geldi, bacaklarının birkaçı havada çırpınıyordu, birkaçı da ağır bedeniyle zemin arasına sıkışmış, acı içinde kıvranıyordu- tam o sırada babası arkasından öyle bir kuvvetle vurdu ki Gregor sıkıştığı yerden kurtulup kanlar içinde odasının içine adeta uçtu. (Kafka, 2018: 23)

Aidiyet ve Sevgi İhtiyacı

Fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçları karşılanmış bireylerde, bir sonraki aşamada duygusal ihtiyaçlar ön plana çıkmaya başlar. Birey, aile, iş ve sosyal çevresi tarafından sevmek ve değer görmek arzusundadır. Ancak, sevgi ve güven temeline dayanan güçlü aile bağlarına sahip, samimi dostluklar kurabilen ve yaşadığı toplumda sağlam bir yer edinen bireyler, aidiyet ve sevgi ihtiyaçlarını büyük ölçüde tatmin edebilirler. Dönüşümünden önce ve sonrasında da başkahraman Gregor Samsa'nın ailesi ve sosyal çevresiyle olan ilişkilerine bakıldığında, sevgi ve aidiyet ihtiyacından ciddi anlamda mahrum bırakıldığı açıkça görülmektedir. Evden işe işten eve monoton bir yaşam süren, iş hayatının dışında hiçbir sosyal hayatı ve bir arkadaş çevresinin bulunmayan (Kafka, 2018: 10) Gregor Samsa, kendini içerisinde yaşadığı topluma ait hissetmemektedir, çünkü iş ortamındaki ve yakın sosyal çevresindeki insanların arasındaki ilişkileri oldukça sığ ve samimiyetten uzak olarak görmektedir:

(...) sürekli değişen, hiç kalıcı ve samimi olmayan insan ilişkileri. Şeytan görsün hepsinin yüzünü!". (Kafka, 2018: 2)

Eserde, Samsa ailesinin borç batağına düşmeden önceki sıcak ve samimi aile ilişkilerinden bahsedilmektedir. Ancak, Gregor'un anne ve babasının borçlarını ödemek için tüm yükü omuzlarına almasıyla birlikte, bu durum

köklü bir değişime uğramıştır. Geçim sıkıntısı ve sosyal destekten yoksunluk, aile içi ilişkilerin maddiyat ekseninde şekillenmesine ve çıkar odaklı bağların güçlenmesine yol açmıştır. Gregor'un ailesiyle derin duygusal bağları yoktur; aile üyeleriyle arasında karşılıklı sevgi ve güven temelinde bir ilişki yerine, çıkar ilişkisine dayalı bir bağ bulunmaktadır. Gregor çalışamaz hale gelip ailesinin borçlarını artık ödeyemeyecek duruma düştüğünde, ailesi tarafından kolayca gözden çıkarılmıştır. Gregor'un ailesi tarafından artık tamamen gözden çıkarıldığı, kız kardeşi Grete'nin şu sözlerinden net bir şekilde anlaşılmaktadır:

“Sevgili anneciğim, sevgili babacığım, « diyen kız kardeşi söze başladığını göstermek için masaya vurdu, “bu böyle devam edemez. Belki siz farkında değilsiniz ama ben farkındayım. Şu yaratığın önünde ağabeyimin adını telaffuz etmek istemiyorum, bu nedenle tek bir şey diyeceğim: bundan kurtulmanın bir yolunu bulmalıyız. Biz insan olarak ona bakmak, ona tahammül etmek konusunda elimizden geleni yaptık, sanırım kimse bizi bu konuda en ufak bir şekilde suçlayamaz.” “Bin kere haklı,” dedi babası kendi kendine. (Kafka, 2018: 65)

Gregor, aile üyelerinden farklı olarak, anne-babasını ve kız kardeşi ni herhangi bir menfaat ya da çıkar gözetmeksizin, kalpten sevmektedir. Dönüşümünden sonra bile önceliği kendisi değil, ailesidir. Hiçbir koşulda, özellikle anne ve babasının üzülmelerini ya da rahatlarının bozulmasını istemez. Gregor, ailesine duyduğu bu içten sevgiyle, onların huzur ve mutluluğunu her şeyden üstün tutar. Ailesinin sevgisini kazanmak için her türlü fedakarlığı yapmaya hazırdır. Gregor, derin sevgiyle bağlı olduğu ailesinin huzurlu ve mutlu bir yaşam sürmesini her şeyin üzerinde görmektedir.

“Ailem nasıl da sessiz bir yaşam sürüyormuş,” dedi Gregor kendi kendine ve gözlerini önündeki karanlığa dikerken anne ve babasıyla kız kardeşine böyle güzel bir evde bir yaşam sağlayabildiği için gururlandığını hissetti. Fakat ya şimdi bütün bu huzur, bütün bu rahatlık ve memnuniyet korkunç bir şekilde sona erecek olursa? Bu tür düşünceler içinde kendini kaybetmemek için harekete geçti ve odada bir aşağı bir yukarı sürünmeye başladı. (Kafka, 2018: 26-27)

Eserde, Gregor'un kız kardeşine olan düşkünlüğü de açıkça görülmektedir. Anne ve babasının onayını almamış olmasına rağmen, Gregor, masraflı olacağını bilmesine karşın kız kardeşinin konservatuvar hayalini gerçekleştirmeyi arzu etmektedir.

(...) Gregor gizliden gizliye, kendisinin aksine müziği seven ve çok güzel keman çalabilen kardeşini, masrafları ne kadar yüksek olursa olsun, para bir şekilde bulurdu, gelecek yıl konservatuvara göndermeyi planlıyordu. (Kafka, 2018: 33)

Eserde, özellikle baba-oğul arasındaki çatışma Kafka'nın 'Babama Mektup' eserinde olduğu gibi (Karaman, 2014) dikkat çekici bir şekilde işlenmiştir. Gregor ve babası arasındaki ilişki oldukça soğuk ve gerilimlidir. Gregor böceğe dönüştükten sonra, babasının yüzünde düşmanca bir ifade belirir ve Gregor'a karşı saldırgan tavır sergilemeye başlar. Babası, Gregor'u çoktan gözden çıkarmış durumdadır. Attığı elmalardan biri Gregor'un sırtına isabet eder ve Gregor ciddi şekilde yaralanır. Tüm bu olaylar, Gregor'u derin bir dehşete sürükler (Kafka, 2018: 48-49).

Sırtında gömülü bir elma bulunmasına rağmen, aile üyelerinin bu durumu düzeltmeye yönelik hiçbir çaba göstermeyerek ağır yaralanmış Gregor'u adeta ölüme terk ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, yazarın böcek metaforunu kullanma amacını bu paragrafta görmek mümkündür. Gregor, yazarın tanımladığı üzere, artık acınacak ve iğrenç bir görünüme sahip bir böcek haline gelmiştir. Bu bağlamda, yazar, Gregor'a ailenin bir bireyi gibi davranılmadığını, aksine ona karşı düşmanca ve nefret dolu bir tutum sergilendiğini vurgulayarak bir eleştiride bulunmaktadır.

Gregor'un bir aydan daha uzun bir süre acısını çektiği ağır yarası -hiç kimsenin cesaret edip çıkaramadığı elma o günün bir anısı olarak sırtında gömülü kalmıştı-, o acınacak ve iğrenç görünümüne rağmen babasına bile Gregor'un ailenin bir bireyi olduğunu hatırlatmışa benziyordu. Ona bir düşman gibi davranılmamalıydı, aksine aile sorumluluğunun gereği olarak ona karşı duyulan nefret bir kenara bırakılıp sabredilmeliydi, yalnızca sabredilmeliydi. (Kafka, 2018: 51)

Eserde, Gregor'un böceğe dönüşümünden sonra aile bireylerinin ona karşı tutum ve davranışlarının büyük ölçüde değiştiği görülmektedir. Gregor, artık dış görünümünden dolayı tiksiniç bir varlık haline gelmiştir. Başlangıçta Gregor ile yakından ilgilenen kız kardeşi, yoğun iş bir temposuna girdikten sonra Gregor'a içten içe öfke duyar ve gerekli özeni artık göstermemeye başlar. Aynı şekilde, anne ve babası da Gregor ile ilgilenmeyi bırakmış, onun beslenmesine dikkat etmemiş ve odasını pislik içinde bırakmıştır. Evin giderlerini karşılayamayan Samsa ailesi, çareyi evin bir odasını kiralamakta bulur. Artık kullanılmayan eşyalar, Gregor'un odasına istiflenmiştir. Tüm bu durumlar, Gregor'un ailesi tarafından tam anlamıyla sevilmediğini ve çabucak gözden çıkarıldığını göstermektedir. Buna rağmen, Gregor, ailesini düşündüğünde hala içi sevgiyle dolmaktadır.

Sırtındaki çürümüş elmayı ve yumuşak tozlarla kaplanmış iltihaplı çevresini neredeyse artık his setmiyordu bile. Ailesini düşündüğünde içi sevgiyle doluyor ve duygulanıyordu. Kız kardeşinden daha da kararlı bir şekilde, yok olması gerektiğine inanıyordu. (Kafka, 2018: 68-69)

Gregor'un ölümünü ilk fark edenin hizmetçi olup, diğer aile üyelerine haber vermesi sonrasında, hepsinin Gregor'un cansız bedeni etrafında toplanarak istavroz çıkartmaları, toplumsal dışlanmışlığın kurbanı olmuş birinin ölümünün adeta bir kutlamaya dönüştürülmesine işaret eder. Burada ise Kafka'da ölüm olgusunun yansımaları görülmektedir (Karaman, 2017).

"Şimdi," dedi Bay Samsa "Tanrıya şükredebiliriz artık." Istavroz çıkardı, üç kadın da aynısını yaptı. (Kafka, 2018: 70)

Saygınlık İhtiyacı

Kişi, öz saygısının yanı sıra, ailesinden, yakın çevresinden ve toplumsal çevresinden de saygı görme ihtiyacı hisseder. Toplumda birlikte yaşadığı insanlardan saygı ve itibar görmek, bireyin en temel arzularından biridir. Yakın sosyal çevresinin ve toplumun onayını, takdirini kazanmak, bireyin toplum içinde sağlam bir statü edinmesi ve kendini değerli hissetmesi açısından büyük önem taşır.

Gregor, patronundan ve iş arkadaşlarından hak ettiği saygı ve itibarı göremeyen bir karakterdir. Patronuyla olan ilişkisi oldukça sorunlu bir durumdadır. Anne ve babasının patronuna olan borcu, Gregor'u adeta kısıp almıştır. Bu durumun bilincinde olan patronu ise her fırsatta Gregor ve ailesi üzerinde baskı kurmakta ve zorbaca davranışlar sergilemektedir. Gregor'un patronu, çalışanlarına karşı kibirli ve kendini beğenmiş bir tutum takınmakta, onları küçümsemektedir. Eserin bir yerinde Gregor, patronunun bu tutumunu şu şekilde dile getirir:

Zaten çok garip bir şey, zeminden yükseltilmiş kürsü gibi bir masaya kurulup çalışanlarla öyle tepeden bakarak konuşmak, (...). (Kafka, 2018: 3)

Gregor'un patronu, çalışanlarına adeta birer makine, robot muamelesi yapmakta ve onların insani yönlerini tamamen göz ardı etmektedir. Çalışanlarının hastalanma veya işe geç kalma gibi insani gerekçelerini kesinlikle kabul etmemektedir. Gregor'un hasta olduğunu bildirmek zorunda kalması, onun için büyük bir utanç kaynağıdır (Kafka, 2018: 4). Ayrıca, Gregor'un beş yıl boyunca hiç hastalanmamış olması, bu durumun onun üzerinde yarattığı baskının ne denli yoğun olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Gregor'un hastalanmaya dahi hakkı olmadığını düşünmesi, işverenlerin çalışanlarını yalnızca birer iş gücü olarak görmelerinden ve onlara insanca bir yaklaşım sergilememelerinden kaynaklanmaktadır.

Gregor'un böceğe dönüşümünün ardından işe gidememesi nedeniyle hemen bir görevlinin Samsa ailesinin evine gelip, Gregor'un işe gelememe

nedenini araştırması hem Gregor'un hem de ailesinin özel hayatının ihlal edildiğini hem de Gregor'un saygınlığının ciddi şekilde zedelendiğini açıkça ortaya koymaktadır. Kumaş pazarlamacısı olarak çalışan Gregor, beş yıllık iş yaşamı süresince gösterdiği özveri ve elde ettiği başarılarına rağmen, patronu ve üst düzey yöneticilerini sürekli olarak yeterliliği ve yetkinliği konusunda ikna etme çabası içindedir. Sürekli olarak tembellik ve işten kaytarmakla suçlanan Gregor, bu suçlamaların gerçeği yansıtmadığını kanıtlamaya çalışmaktadır.

"Pekala," dedi Gregor ve soğukkanlılığını kaybetmeyen tek kişinin kendisi olduğunun bilincinde, "derhal giyineceğim, koleksiyonumu toplayıp yola çıkacağım. Gittiğimi görmek istiyor musunuz, istiyor musunuz? Gördüğünüz gibi sayın temsilci ben inatçı biri değilim ve çalışmayı seviyorum; (...). (Kafka, 2018: 18)

Patronunun ve üst düzey yöneticilerinin saygısını kazanma çabası içinde olan Gregor, aile içindeki yerini de sağlamlaştırmak ve saygınlık elde etmek için, mesleğinden ve iş ortamından memnun olmamasına rağmen büyük bir özveriyle çalışmıştır. Babasının iflasından sonra, ailesine umut ışığı olmayı, bu şekilde onların sevgisini kazanmayı ve değer görmeyi arzulamıştır.

O tarihlerde Gregor için en önemli şey, ailenin tüm fertlerini derin bir umutsuzluğa götüren iflası olabildiğince kısa bir sürede unutturmaktı. Ve böylece Gregor o tarihlerde büyük bir şevkle çalışmaya başlamış (...). (Kafka, 2018: 32-33)

Gregor'un anne ve babasının çocuklarını birer teminat olarak gördüğü ve üzerlerinde belirli bir tasarruf yetkisi bulundurduğu oldukça açıktır. Çocuklar, ekonomik olarak eve katkıda bulundukları sürece ebeveynleri tarafından takdir edilmekte, değer görmektedir. Gregor çalışamayacak duruma düştüğünde, kız kardeşi Grete iş bulmak zorunda kalmıştır. Önceleri işe yaramaz olarak görülen Grete, ekonomik bağımsızlığını kazandıktan sonra artık evde söz sahibi olmaya başlamış ve anne-babası tarafından onaylanmıştır.

İlk on dört gün anne ve babası dayanamayacaklarını düşündükleri için Gregor'un odasına gelmediler ve Gregor, onların o güne kadar işe yaramaz bir kız olarak gördükleri ve bu nedenle çok öfkelendikleri kız kardeşini şimdi yaptığı işten dolayı sık sık takdir ettiklerini duyuyordu. (Kafka, 2018: 38)

Zorlu yaşam koşulları ve içine düştüğü çaresizlik girdabı, Gregor'un tüm hayatını derinden etkilemiştir. Hayatının kontrolünü elinde tutmasına fırsat tanımamış, dolayısıyla seçimlerinde özgürce hareket edememiştir. Gregor, anne ve babasının borçlarını ödeyebilmek için patronunun baskıcı ve zorbaca davranışlarına katlanmak zorunda kalmıştır. Bu zorunluluklar nedeniyle, içsel duygularını ve düşüncelerini patronuna ifade etme özgür-

lüğünden yoksun olduğu gibi, işinden istifa etme veya mesleğini değiştirme olanağına da sahip değildir.

Annem ve babam için kendimi tutmak zorunda olmasam, çoktan istifa ederdim; patronumun önüne dikilir, içimde ne varsa dökerdim. (Kafka, 2018: 3)

Anne ve babasının Gregor'un hayatı üzerinde ciddi bir tasarrufu bulunmaktadır; Gregor'un hangi mesleği seçeceğine kadar tüm kararları ebeveynleri almaktadır. Gregor'un kendi hayatıyla ilgili ne istediği ise ebeveynleri için hiç önemli değildir. Gerçekten de, Gregor ebeveynlerinden hak ettiği saygıyı maalesef görememektedir.

Annesiyle babası tüm bu olanlardan pek bir şey anlayamamışlardı; aradan geçen yıllar içinde Gregor'un hayatı boyunca bu işte çalışacağından çok emindiler, (...). (Kafka, 2018: 19)

Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı

Maslow, bir insanın yalnızca kendi doğasına sadık kalarak ve kendisine uygun bir iş yaparak yaşam doyumuna ulaşabileceğini öne sürer. Yani birey, yeteneklerine uygun ve keyif alabileceği bir mesleği tercih etmelidir. Öykünün başkahramanı Gregor Samsa'nın durumu da bu bağlamda benzerlik göstermektedir; hayatın getirdiği mecburiyetler nedeniyle, hiç de hoşlanmadığı bir mesleği sürdürmek zorunda kalmıştır.

"Ah Tanrım," dedi içinden, "nasıl da güç bir meslek seçmişim kendime! Hemen her gün yoldayım. Bütün bunlar bürodaki asıl işlerden daha yorucu, üstelik bunlar yetmiyormuş gibi bir de yolculuğun çilesi, aktarma trenlerinin stresi, düzensiz, kötü yemekler, (...). (Kafka, 2018: 2)

Sonuç

Abraham Maslow'un (1943) geliştirdiği "İhtiyaçlar Teorisi Modeli"ni oluşturan fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları, aidiyet ve sevgi ihtiyacı, saygınlık ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacının her birine, çalışmanın teorik bölümünde ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Araştırmanın bulgular bölümünde ise bu ihtiyaçların içeriği, hikâyeden alınan referanslar ile somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Maslow'un İhtiyaçlar Teorisi Modeli'nde yer alan fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları, sosyal ihtiyaçlar (aidiyet ve sevgi), saygı ihtiyaçları ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçları, bireyin yaşamdan doyum sağlaması, sağlıklı, mutlu ve huzurlu bir hayat sürdürebilmesi için karşılanması gereken temel gereksinimlerdir.

Bireyin sağlıklı bir ruh haline ve sağlam bir psikolojiye sahip olabilmesi için fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarından sonra duygusal ihtiyaçlarının da karşılanması gerekmektedir. Gregor Samsa'nın, dönüşümünden önce ve sonrasında, ailesi ve sosyal çevresiyle olan ilişkilerinde ciddi problemler yaşadığı açıkça görülmektedir. Gregor hem aile bireylerinden hem de sosyal çevresinden arzu ettiği sevgi ve değeri maalesef görememiştir. Babasının iflasından önce sıcak ve samimi olan aile içindeki ilişkiler, Samsa ailesinin borç batağına sürüklenmesiyle tamamen değişmiş; maddiyat, ilişkilerde ön plana çıkmıştır. Ailesinden gereken sevgi, saygı ve onayı alamayan, iş hayatında ve sosyal çevresinde de değer görmeyen Gregor'un yaşamı, adeta bir hiçliğe dönüşmüş, böcekleşmiştir. Ailesine duyduğu derin sevginin karşılıksız kalması, Gregor'un duygusal dünyasında ağır bir yıkıma yol açmış, yoğun bir eziklik ve çaresizlik hissine kapılmasına neden olmuştur. Bu içsel çöküş, zamanla fiziksel görünümüne de yansımıştır. Tekdüze bir yaşam sürdüren Gregor, dış dünyada da arzuladığı sıcak ve samimi dostluk ilişkileri kuramamış ve bir arkadaş çevresi edinememiştir. İnsanların sığ ve samimiyetsiz ilişkilerinden yakınan Gregor, içinde yaşadığı topluma kendini bir türlü ait hissedememiştir.

Aile ortamından ve sosyal çevresinden yeterli sevgiyi ve değeri göremeyen Gregor, içsel çatışmalara düşer ve her geçen gün dış dünyayla olan bağını yitirir; nihayetinde, hissettiği böceğe dönüşür. Ailesiyle derin duygusal bağları olmayan Gregor, çalışamaz hale gelip aile borçlarını ödeyemediğinden, kolayca gözden çıkarılır. Gregor, anne-babasını ve kız kardeşini menfaat gözetmeksizin, kalpten sever; dönüşümünden sonra bile ailesini her şeyin önünde tutar. Hiçbir koşulda, özellikle anne ve babasının üzüntü duymasını ya da rahatsızlık hissetmesini istemez. Ailesinin sevgisini kazanmak için her türlü fedakarlığı yapmaya hazırdır. Kafka'nın ifadesiyle, acınacak ve iğrenç bir böcek haline gelen Gregor, babası tarafından sırtına isabet eden bir elma nedeniyle ciddi şekilde yaralanır. Aile üyeleri, ağır yaralı Gregor ile ilgilenmeyip adeta ölüme terk eder. Bu olaylar zinciri, Gregor'a ailenin bir bireyi olarak değil, düşmanca ve nefret dolu bir tutumla yaklaşıldığını, aile üyeleri tarafından hiç sevilmediğini ve değer görmediğini açıkça gösterir. Ailesinin kendisinden tiksindiğini ve varlığının onları huzursuz ettiğini anlayan Gregor, hayata veda ederek son fedakarlığını yapar.

Bireyin saygınlık ihtiyacının karşılanması için, yakın sosyal çevresinin ve toplumun onayını, takdirini kazanması, toplum içinde sağlam bir statü edinmesi gerekmektedir. Gregor, patronundan ve iş arkadaşlarından arzu

ettiği saygı ve itibarı da ne yazık ki alamamıştır. Patronuyla olan ilişkisi oldukça sorunlu bir durumdadır. Anne ve babasının patronuna olan borcu, Gregor'u adeta kıskaca almıştır. Bu durumun bilincinde olan patronu ise her fırsatta Gregor ve ailesi üzerinde baskı kurmakta ve zorbaca davranışlar sergilemektedir. Kumaş pazarlamacısı olarak çalışan Gregor, beş yıllık iş yaşamı süresince gösterdiği özveri ve elde ettiği başarılarına rağmen, patronu ve üst düzey yöneticilerini sürekli olarak yeterliliği ve yetkinliği konusunda ikna etme çabası içindedir. Sürekli olarak tembellik ve işten kaytarmakla suçlanmaktadır. Patronunun ve üst düzey yöneticilerinin saygısını kazanma çabası içinde olan Gregor, aile içindeki yerini de sağlamlaştırmak ve saygınlık elde etmek için, mesleğinden ve iş ortamından memnun olmamasına rağmen büyük bir özveriyle çalışmıştır.

Babasının iflasından sonra, ailesine bir umut ışığı olmayı ve böylece onların sevgisini kazanmayı, değer görmeyi arzulayan Gregor, zorlu yaşam koşulları ve içine düştüğü çaresizlik girdabı nedeniyle tüm hayatı derinden etkilenmiştir. Hayatının kontrolünü elinde tutma fırsatı bulamayan Gregor, bu durumdan dolayı seçimlerinde özgür hareket edememiştir. Anne ve babasının borçlarını ödeyebilmek için patronunun baskıcı ve zorlayıcı davranışlarına katlanmak zorunda kalan Gregor, işinden istifa etme ya da mesleğini değiştirme imkânını da bulamamıştır. Maslow, bir insanın yalnızca kendi doğasına sadık kalarak ve kendisine uygun bir iş yaparak yaşam doyumuna ulaşabileceğini öne sürer. Yani birey, yeteneklerine uygun ve keyif alabileceği bir mesleği tercih etmelidir. Öykünün başkahramanı Gregor Samsa'nın durumu da bu bağlamda benzerlik arz etmektedir; hayatın dayattığı zorunluluklar nedeniyle, hiç de hoşlanmadığı bir mesleği sürdürmek zorunda kalmıştır.

Birey zorlu dönemlerden geçtiğinde ve birtakım maddi-manevi sıkıntıları yaşadığında aile bireylerinin ona destek olup omuz vermesi, aile içindeki ilişkilerin sıcak ve samimi olduğunu gösterir. Ancak, bir böceğe dönüşen ve artık çalışamayacak durumda olan Gregor için bu durum maalesef geçerli olmamıştır. Gregor, bu zorlu süreçte ailesinden gerekli sevgi ve sosyal desteği görememiş ve nihayetinde bir hiçliğe doğru adım adım ilerlemiştir. Gregor Samsa, aslında sürdürdüğü hayatı içten içe sorgulamaktadır; ulaşmak istediği farklı bir düşünce ve varoluş hali mevcuttur. Ancak, öyle bir kısır döngüye girmiştir ki bu karmaşadan ve sıkıntılardan kaçmak neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Ailesinin yüklediği sorumluluklar, onu adeta bir çaresizlik girdabına hapsetmiştir. Birey; ailesi, yakın sosyal çevresi ve toplum

tarafından ne kadar ötekileştirilir ve değersizleştirilirse, o kadar insanlıktan çıkar ve Kafka'nın "Dönüşüm"ünde olduğu gibi bir böceğe, başka bir varlığa dönüşür.

Gregor, zorlu hayat koşulları nedeniyle kendini gerçekleştirememiş bireydir. Hâlâ aile evinde yaşamaktadır, kendi düzenini kuramamış ve onun hobilerini uygulayabileceği özgür bir alanı bulunmamaktadır. Hayatı, ev ve iş arasında sıkışıp kalmıştır. Kendi yaşamından ve isteklerinden feragat eden, ailesinin borçları yüzünden yaşamını adeta onlara hibe eden bir kişidir. İçinde yaşadığı toplumsal düzen o denli acımasızdır ki, ona hayata dair herhangi bir beklenti içerisine girme ve hayal kurma imkânı tanımamıştır. Gregor, ailesi için kendi hayatından ve mutluluğundan vazgeçerken, ailesi ona karşı hiçbir vefa ya da minnet duygusu beslememekte; aksine, böceğe dönüştüğünde bir an önce ondan kurtulmanın yollarını aramaktadır. Öyküde, kişinin kim olursa olsun kendi hayatından vazgeçmemesi gerektiği ve gereksiz fedakarlıkların sonunda yalnızca nankörlük ve vefasızlık getireceği mesajı verilmektedir. Gereksiz fedakârlık, insanın kendisine yapabileceği en büyük haksızlıktır. Başkalarının tasarrufuna ya da insafına bırakılan bir yaşam için, 'böcekleşmek', 'hiçleşmek' ve 'yok olmak' kaçınılmaz bir sonudur.

Kaynaklar

- Altıparmak, İ. B., & Durakoğlu, A. (2016). Franz Kafka'nın 'Dönüşüm' Adlı Eserinin Sosyolojik Açıdan Analizi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 171-184.
- Arık, Ş. (2013). Murat Gülsoy'un Geçmiş Zaman Elbiseleri İsimli Hikâyesi ve Franz Kafka'nın Dönüşüm Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (29), 75-98.
- Bulut, S. (2019). Toplum-Birey-Cinnet Üçgeni ve Böcekleşen Yaşamlar: Toplum Böceği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 59-70.
- Kafka, F. (2018). Dönüşüm. (G. Sert, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Karabulut, M. (2019). Edip Cansever'in Şiirlerinde "Böcek" Metaforu. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 3(1), 27-34.
- Karacabey, S. (2017). Erinnerung und Mythos im autobiographischen Erzählen. *International Periodical für the Languages, Literature and History of Turkish Studies*. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12715>. Volume 12/30. 299-309.
- Karaman F. (2014). Oğuz Atay'ın "Korkuyu Beklerken" ve Franz Kafka'nın "Babama Mektup" Yapıtlarında Baba İzleği, V. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi, 292-305, Yayınlanmış Bildiri Tam Metni, Mersin Üniversitesi.

- Karaman, F. (2017). Franz Kafka'da Umutsuzluk İntihar ve Ölüm. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(2), 158-165.
- Maslow, A. (1987). *Motivation and personality*. New York: Harper and Row.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
- Şengöz, M. (2022). Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Modeli'nin Bütünleşik Bir Süreç Olarak Yeniden Yorumlanması. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 164-173.

Kafka'nın Bir Köy Hekimi Eserinde Ego Sapması

Coşkun DOĞAN*

Özet: Alman edebiyatının, dünya edebiyatında önemli bir yeri söz konusudur. Almanca'nın Germen dil ailesinin temel dilini oluşturması ve Avrupa'nın ortasında birçok uygarlığın ana dili olması, o oranda Almanca yazılmış edebiyat ürünlerinin çoğalmasının büyük nedenidir. Tüm edebiyat akımlarında, dünya edebiyatında kendine yer bulan Almanca eserler, yazar, şair, sanatçı ve düşünürler mevcuttur. Franz Kafka da bu yazarların en önemlilerinden biridir.

Franz Kafka, Almanca yazmasına rağmen, yazar ve şair kişiliği ile dünya edebiyatının en önemli şahsiyetlerinden biridir. Kafka'nın yer ve zaman bildirmeden yazdığı eserleri, her dönemde geçerliliğini korumuştur. Kafka'nın eserlerinde olaylara esrarengiz yaklaşımı, kendi yaşamı ile yakından alakalıdır. Eserlerinde okur, yazarla birlikte şimdiyi yaşamaktadır. Bu anlamda Kafka, eserleri hakkında en fazla yorum yapılan yazarlardan biri olmuştur. Kafka'nın "Bir Köy Hekimi" eseri de onun yazım üslubuna en iyi örneklerden biridir.

Bu çalışmada, Alman Edebiyatının dünya edebiyatındaki yerinden hareketle; dünyaca ünlü yazar Franz Kafka'nın yaşamı, edebi kişiliği, hangi edebiyat akımında yer aldığı, eserleri açısından nitel bir araştırma çerçevesinde literatür tarama şeklinde yorumlanacaktır. Ayrıca, çalışmaya örnek olan Kafka'nın "Bir Köy Hekimi" öyküsü içi odaklanmaya dayalı anlatımı, metin içerisinde anlatım zamanı ve yazarın olayın ana karakteri olarak kendini bilinmeyen olayların akışına bırakışı, Kafka'nın ve kendi döneminin özelliklerini yansıtmaları açısından irdelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Kafka, Çevre ve Kalıtım, Gözlem, Ben-Anlatımı, Zaman Düzlemi.

Ego Deviation in Kafka's A Village Physician

Abstract: German literature has an important place in world literature. The fact that German is the basic language of the German language family and the mother tongue of many civilisations in the middle of Europe is a major reason for the proliferation of literary works written in German. In all literary movements, there are works, writers, poets, artists and thinkers in German who have found their place in world literature. Franz Kafka is one of the most important of these writers.

Although Franz Kafka writes in German, he is one of the most important figures of world literature with his writer and poet personality. Kafka's works, written without stating place and time, have remained valid in every period. Kafka's mysterious approach to events in his works is closely related to his own life. In his works, the reader lives in the present with the author. In this sense, Kafka's works have been one of the most commented writers. Kafka's work "A Village Doctor" is one of the best examples of her writing style.

In this study, based on the place of German Literature in world literature; the life of the world-famous writer Franz Kafka, his eternal personality, which literary movement he is in, will be interpreted as a literature review within the framework of a qualitative research in terms of his works. In addition, Kafka's "The Story of a Village Physician", which is an example for the study, will be analysed in terms of the narration based on focusing, the narration time in the text and the author's leaving himself to the flow of unknown events as the main character of the event, reflecting the characteristics of Kafka and his own period.

Keywords: Kafka, Environment and Heredity, Observation, I-Narrative, Time plane.

* Öğr. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, coskundogan2002@yahoo.de, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6072-2721>.

Giriş

Alman Edebiyatı, çok köklü bir geçmişe sahip ve dünya edebiyatına çok ünlü yazın ve düşün ustaları kazandırmıştır. Alman edebiyatı, başta Almanya, Avusturya, İsviçre olmak üzere Alman dilini konuşan Orta Avrupa toplumlarının ürünüdür. Tarihsel süreçte yaşanan ve tüm dünya uluslarını yakından etkileyen Almanya’da matbaanın icat edilmesi, izleyen yıllarda ilk dini hareketlerin Reform adı altında yaşanması ve insan aklını önceleyen Aydınlanma döneminin felsefesi, Alman Edebiyatını dünyada önemli hale getirmiştir.

Dünyada yaşanan siyasi, ekonomik, toplumsal ve teknolojik gelişmeler edebiyatın yaklaşım ve eğilimlerinin değişmesine yol açmaktadır. Buna paralel olarak ortak düşünce ve anlayış etrafında birleşilmesi, edebiyat akımlarının oluşmasını sağlamaktadır. Dünya ve Alman Edebiyatında da birçok edebiyat akımı oluşturulmuş ve bu akımların ünlü yazar, şair, sanatçı ve düşünür gibi temsilcileri olmuştur. Bilinen edebiyat akımları bağlamda Alman dilinde yazan ve dünya edebiyatına mal olmuş (Friedrich Schiller, J.Wolfgang Goethe, Gerhard Hauptman, Hermann Hesse, Berthold Brecht gibi) ünlü Alman yazar ve şairler vardır. Bunlardan biri de Franz Kafka’dır.

F. Kafka ve eserleri üzerinde oldukça yorum yapılan bir yazardır. Bunun en temel nedeni, eserlerinde suç, özgürlük ve yabancılaşma gibi konuları, kendine has bir üslupla işlemesidir. Kafka’nın eserlerinde kalıtım ve çevre özellikleri çok ayrıntılı ve titiz incelenmektedir (Aytaç, 2021: 271). F. Kafka’nın eserlerinin birçoğu ölümünden sonra yayınlanırken, yaşamı içerisinde yayınlanan ve kendisine o dönem bir ün getirmeyen eserleri de mevcuttur. Bu eserlerinden biri 1918’de yayınlanan 13 öyküden oluşan “Bir Köy Hekimi (Ein Landarzt)” kitabıdır.

F. Kafka’nın, içerisinde oldukça kendine özgü çok olgunun gizlendiği bir öykü olan “Bir Köy Hekimi (Ein Landarzt)”, farklı yorumlamalara açık bir yapıya sahiptir. Eserde, hasta bir çocuğun tedavisine çağrılan doktorun, bulunduğu şatodan köye gidişi ve tedavi sürecindeki yaşamışlıkları “Ben-Anlatımlı” olarak anlatılmaktadır. Eser, bir rapor şeklinde detaylı bir şekilde aktarılmaktadır. Eserde öncelik ve sonralık gibi zamansal bir ayırım söz konusu olmamakla birlikte, yazarın okurla birlikte bir sonraki gelişen olayı aynı anda yaşarcasına anlatımı, esere ilginç bir bakış açısı getirmektedir (Sözen, 2012: 55). Kafka’nın kendini anlattığı eserde, olayların detaylı anlatımı ile olaylar arasında bir bütünlük oluşturulmakta ve okurun, olayın içerisinde tutulması sağlanmaktadır.

Alman Edebiyatının Dünya Edebiyatındaki Yeri ve Kafka

Dünya Edebiyatı kavramı (Zymner ve Hölter, 2013: 138), hem tüm dünya, ulus ve kültürlerle ait eserlerinin toplamını hem de sanatsal olarak değerli içerik ve öneme sahip olan dünyadaki birçok dile çevrilerek dünyada tanınır hale gelmiş olan eserleri ifade eder (Akt. İlkılıç, 2023: 116). Dünya klasiği olarak adlandırılan eserler, sanatsal değerinin yüksek, güncelliğini hiçbir dönem kaybetmeyen ebedi yapıtlar şeklinde tanınmaktadır. Alman edebiyatında, dünya klasiği olmuş ve nerdeyse her dönem dünya edebiyatına yön veren sanatsal eserler ve bunların yaratıcısı yazarlar, şairler ve sanatçılar vardır. Bu anlamda Alman edebiyat tarihini kısaca bir gözden geçirmek yerinde olacaktır.

İlk başlarda mitolojik destanlarla kendini sözel olarak ifade eden Alman Edebiyatı, kavimler göçü ile birlikte bugünkü Almanya'nın coğrafik olarak bulunduğu bölgede yerleşim gerçekleştikten sonra feodal beyliklerin kahramanlıklarını içeren edebiyata yönelmiştir. Orta çağda, dini reform hareketlerinin merkezi haline gelen Almanya'da sosyal değişimle birlikte, edebiyat alanında da değişimler olmuştur. Edebiyat artık dinin sınırlandırmaları dışına çıkarak, maddi anlamda daha güçlü olan burjuvazinin eline geçmiştir. Sanayi devrimi ile birlikte gerçek dünya ile ilgili edebi eserlerin ortaya çıkışı Alman edebiyatı, ünlü düşünürler, şairler ve sanatçılar (Immanuel Kant, Wolfgang Amedeus Mozart, Ludwig von Beethoven, F. Hegel, Friedrich Schiller, J.W.Goethe) ülkesi haline gelmiştir (www.yenihayat.de). Daha sonra edebiyat, sanat ve felsefenin zirve yaptığı ve Alman edebiyatına yeni bir bakış açısının kazandırıldığı Marks, Engels'in dönemi başlamıştır. Daha sonraki dönemlerde Almanya'nın siyasi alanda yaşadığı iki büyük dünya savaşı ve buna paralel gelişen edebiyat anlayışı söz konusu olmuştur. Daha sonra Alman Edebiyat tarihinde Savaş Sonrası Edebiyat, Yeni Bireycilik, Postmodernizm gibi edebiyat akımları (Aytaç, 2012: 359, 400 ve 502) yaşanmıştır. Son dönemlerde her ülkede, dünyada uluslararası göç hareketlerinin çoğalması, medyanın etkisi ve küreselleşme ile birlikte sosyo- kültürel değişimler olmaktadır. Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi, anadili Almanca olan ülkelerde yaşanan toplumsal olaylar, edebiyatı yakından etkilemektedir. Başta göç alan sanayi ülkeleri ve özellikle Almanya bu durumdan çok etkilenmektedir. Bu bağlamda Alman Edebiyatı, Göçmen Edebiyatı ve Kültürlerarası Edebiyat ekolü ile karşı karşıyadır (Tosun ve Doğan, 2022: 2).

Alman Edebiyatı, oldukça zengin donanımı ile dünya edebiyatında yerini almıştır. İletişim ve ulaşım olanaklarının kısıtlı olduğu dönemlerde

dahi Alman edebiyat ürünleri dünyada beğenilen eserler olarak okunmuş, müzik olarak dinlenmiştir. Bunun en çarpıcı örneği; Johann Wolfgang von Goethe'nin kitabı "Genç Werther'in Acıları" (Die Leiden des jungen Werther), birçok Avrupa ülkesinde (İtalya, Danimarka gibi) intihar salgınına neden olduğu için yasaklanır ve aynı eser, birçok dile çevrilmiş, hatta Uzakdoğu ülkelerinde o kadar etkili olur ki, Werther'in resimleri porselen tabaklar üzerine işlenmiştir (Aytaç, 2012: 136). Johann Wolfgang von Goethe'nin dünya edebiyatı (Weltliteratur) kavramı, ulusal edebiyatların temelinde insan etkinliği olarak görülmesidir. Özellikle Romantizm döneminde yapılan roman çevirileri, Avrupa'da farklı edebiyat ürünlerinin tanınmasını sağlamıştır (Nürnberg, 1995: 158).

Alman Edebiyatının dünya edebiyatına kazandırdığı edebiyat ürünleri oldukça fazladır. Martin Luther'in Almanca İncil çevirisi, Leibniz ve Wolf tarafından harekete geçirilen "Aydınlık Hareketi" düşüncesi, Goethe, Schiller, Hesse, Hauptmann, Brecht gibi yazar ve şairlerle yazınsal eserler, Kant'la beraber Alman felsefesi, Grimm Kardeşlerin masal derlemeleri, çeviri yoluyla dünya edebiyatına büyük katkılar sunmuştur (Ülken, 2016: 228). Dünya edebiyatı klasiklerinde yer alan Alman edebiyatçıları ve onların yapıtları oldukça fazladır. Bu kişilerden biri de Franz Kafka'dır.

Franz Kafka, ölümünden sonra dünya edebiyatında oldukça tanınan ve eserleri üzerinde çok sayıda çalışma yapılmış ve oldukça fazla yorum yapılan, bir yazardır (Karaman, 2017). Kafka'nın dünyada bu kadar çok tanınmasının ve eserlerinin okunmasının nedeni, eserlerini yakması için teslim ettiği arkadaşı Max Brod'tur. Brod, Kafka'ya verdiği sözü tutmamış ve Kafka'nın ölümünden sonra onun eserlerinin yayınlanmasını ve dünya okurlarına ulaşmasını sağlamıştır (Nürnberg, 1995: 299). Dünya edebiyatında Kafka'nın edebi kimliğinden etkilenen yazarların sayısı oldukça fazladır. Bunlar, Fransız Edebiyatından Nathalie Sarraute, Alain Robbe-Grillet, İngiliz Edebiyatçıları W. H. Auden, Rex Warner, Harold Pinter, Çek-Fransız asıllı Milan Kundera, Latin Amerika'dan Carlos Fuentes, Jorge Luis Borges, Vargas Llosa, Amerikan Edebiyatından Louis Begley, Philipp Rothund Paul Auster gibi dünya edebiyatının önemli kişileridir (İlkılıç; 2023: 119-120).

Kafka, eserlerinde bireysel deneyimler ve çatışmalar bağlamında bir neslin şüpheleri ile geliştirilmiş değerlerinin örtüştüğünü gündeme getirmiştir (Kunze ve Oblaender, 1983: 57). Tüm insanlığın içindeki bilinmeyen ve anlaşılmayan isteklerin baskısı altında ve hiçbir çıkış yolu bulamayan, var olduğu için suçlu sayılan insanların kâbuslarının belirsiz zaman ve mekân

içinde sıkıştırılmışlığını (Nürnberg, 1995: 300) eserlerinde anlatan Kafka bu yönüyle dünya edebiyatında yerini almıştır. Kafka'nın dünya edebiyatında önemli bir yer edinmesinin diğer bir nedeni de eserlerinin derinlikli olması nedeniyle toplumun karşılaştığı sıkıntıları konu edinerek büyük kitlelere ulaşabilmesidir (Karaman, 2019).

Kafka'nın Yaşamı, Edebi Kişiliği ve Eserleri

20. yüzyılın en önemli yazarlarından biri olan Franz Kafka (1883-1924), yaşadığı dönemin çokkültürlü Avusturya İmparatorluğuna bağlı Bohemya Krallığında¹, bugünkü Çekoslovakya'nın başkenti Prag'da Yahudi asıllı olarak doğmuştur. Eski Prag şehrinde Alman lisesinde okumuştur (1893-1901). Daha sonra üniversitede önce Germanistik sonra ise Hukuk okumuş ve hatta hukuk alanında doktora yaparak mezun olmuştur. Ancak 1906'da yardımcı olarak başladığı çalışma hayatını iş kazaları üzerine sigortacılık yaparak sürdürmüştür. Büroda çalışmak hoşuna gitmiş ve iş disiplini yüksek biri olarak tanınmıştır. 1917'de kendisine dönemin yaygın hastalığı verem tanısı konmuştur. Dinlenmesi için belli bir süre sanatoryumda kalmış ve 1923 yılında Berlin'e taşınmış ve burada sevgilisi Diamant'la tamamlanmamış taslak eserlerinin %90'ını yakmıştır. Daha sonra Viyana'ya kız kardeşinin yanına dönmüş ve 3 Haziran 1924'te burada ölmüştür (Nürnberg, 1995: 299). Franz Kafka, yaşamında çok ünlü biri olmamıştır. Ölümünden sonra Kafka, hem yayınlanmış hem de yayınlanmamış çalışmalarını ölümünden sonra imha etmesi talimatıyla arkadaşı ve edebi vasisi olarak kabul edilebilecek olan Max Brod'a bırakmıştır. Kafka arkadaşından tüm eserlerinin yakılmasını istese de, Brod 1925-1935 yılları arasında bunların yayınlanmasını sağlamıştır. Kafka'nın Milena Jesenská'ya Çekçe yazdığı bazı mektupları hariç tüm eserlerini Alman dilinde yazmış ve bu nedenle modern Alman edebiyatının önde gelen yazarlarından biri olarak görülmektedir (www.wikipedia.com). Kafka'dan etkilenen ünlü Alman yazarlar şunlardır (Lamping, 2017: 118-9), Ingeborg Bachmann, Friedrich Dürrenmatt, Ilse Aichinger, Tomas Bernhard, Elias Canetti, Paul Celan, Peter Handke, Peter Weiss ve Kafka üzerine doktorasını yapan Martin Walser örnek olarak sayılabilir (İlkılıç, 2023: 120).

Franz Kafka edebiyat dünyasında farklı bir konumu olan bir yazardır. Bunun nedenleri, eserlerinin yazarın yaşadığı dönemin edebiyat akımının edebi geleneklerinden farklı, özgün bir üslup ve farklı yorumlara açık derin

¹ Almanca konuşan azınlık durumunda bir toplum

bir içeriğe sahip olmalarıdır. Franz Kafka'nın eserlerinin kendine has olan yazım tarzında, eserlerindeki karakterlerinin iç karmaşıklığı ve ele aldığı konuların toplumsal derinliğine kadar pek çok özellik açıkça görülmektedir (Ingraham, 2010: 23-40). Franz Kafka'nın eserlerinde kullandığı dil ve üslup, daha açık ve sade dil kullanımı ama aynı zamanda dışa vurmayan bir dille kendi iç dünyasını yansıtan ifadenin kendisidir. Dilin bu şekilde kullanımı, eserin kahramanının ruh halini ortadan kaldırarak, içinde bulunmak zorunda kaldığı durumun güçlü bir etkisi gibi ortaya çıkmaktadır (Nürnberg, 1995: 300). Kafka'nın çocukluğunda aile içerisinde yaşadıkları ve zayıf kişiliği onun kalıtım ve çevre özelliklerinden hareketle, çok detaylı ve titiz bir iç dünyaya yönelik eğilimi oluşturmasını tetiklemiştir. Bu anlamda Kafka kendinin mikroskop gözü olan ve her şeyi gören gözleri olduğunu söylemektedir. Bu durum insanı nesnelere yabancılaştırmakta ve farklı bir gözle değerlendirme yapmasını sağlamaktadır (Aytaç, 2016: 271).

Franz Kafka'nın üslubundan esinlenerek yazılan eserler Kafkaesk olarak adlandırılmaktadır. Eserin içerisinde gelişen olayları tuhaf, gizemli, kâbus gibi esrareniz şekilde kurgulamak ve pek çok şeyin belirsizliğini koruması, belli bir zaman diliminin olmaması, somut bir şeye ulaşamaması gibi karmaşık bir ortamın raporlanması şekline Kafkaesk üslubu denmektedir. Kafkaesk yazım stiline dil şeklinde kullanılmaktadır. Kafka'nın eserlerinde gündeme gelen kimlik sorunları, bireyin var olma çabaları, yaşamın saçmalıkları ve yaşamı düzene sokma görevi olan bürokrasinin anlatımı sade, net, kısa bir şekilde anlatılmaktadır. Genellikle dilek kipinin kullanıldığı Kafka'nın eserlerinde olayların sonucu açık kalmaktadır (www.deutschland.de). Kafka, öldükten kısa bir süre sonra tanınmış bir yazar kimliğine sahip olmuştur. Eserleri dünya edebiyatı bağlamında incelenerek yorumlanmıştır. Kafka'nın eserleri gerek içerik gerekse yazım stili olarak tek bir edebiyat akımına ait olmadığı görülmüştür. Kendine özgün bir yazım tarzı olan Kafka'nın eserleri sürrealizm, realizm, ekspresyonizm, varoluşçuluk gibi pek çok akım tarafından araştırma konusu olmuştur (İlkılıç, 2023: 131-132).

Ana temaları ebeveyn-çocuk çatışmaları, korku, varoluşçuluk, fiziksel ve psikolojik vahşet, suçluluk duygusu, saçmalık felsefesi, bürokrasi ve ruhsal dönüşümler olan Franz Kafka'nın en ünlü eserlerinden bazıları şunlardır: "Die Verwandlung", "Der Prozess", "Das Schloss", "Das Urteil" ve "Der Verschollene". Bu eserler Franz Kafka'nın kurgusal dünyasının derinliklerine inmekte ve insanın varoluşsal acıları, yabancılaşma, adaletsizlik ve bireysel özgürlük kavramlarını ele almaktadır (Müller, 2019: 31-39).

Franz Kafka'nın çeşitli edebiyat türleri şeklinde yayınlanan eserleri aşağıdaki gibidir (www.turkdebiyati.org). *Romanları*: Dava, (1925), Şato, (1926), Kayıp, (Amerika) (1927) *Hikâyeleri*: Değişim, (1915), Bir Savaşın Tasviri, Taşrada Düğün Hazırlıkları, Şarkıcı Josefine ya da Fare Ulusu, Ceza Sömürgesi (1919), Çin Seddi, Bir Akademiye Rapor *Mektupları*: Milena'ya Mektuplar, Babaya Mektup *Günlükleri*: Günlük 1-2, Aforizmalar.

Kafka'nın yaşadığı dönemde yayımlanan tüm eserleri: 1909 – *Ein Damenbrevier*, 1909 – *Gespräch mit dem Beter* (Dua Eden Adamla Sohbet), 1909 – *Gespräch mit dem Betrunkenen* (Sarhoşlarla Sohbet), 1909 – *Die Aeroplane in Brescia* (Brescia'daki Uçaklar), 1912 – *Großer Lärm* (Büyük Gürültü), 1913 – *Betrachtung* (Gözlem), 1913 – *Das Urteil* (Yargı), 1913 – *Der Heizer* (Ateşçi) Amerika olarak bilinen romanın ilk bölümü, 1915– *Die Verwandlung* (Dönüşüm), 1915 – *Vor dem Gesetz* (Yasanın Önünde) Dava adlı romanın bir bölümü, 1918 – *Der Mord* (Cinayet); *Kardeş Katili öyküsünün ilk hali* (1919), 1918 – *Ein Landarzt* (Bir Köy Hekimi) 13 öyküden oluşan bir kitap; aralarında On Bir Oğul ve Bir Akademiye Rapor öyküleri de bulunmaktadır, 1919 – *In der Strafkolonie* (Ceza Sömürgesi), 1921 – *Der Kübelreiter*, 1924 – *Ein Hungerkünstler* (Açlık Sanatçısı)

Kafka'nın ölümünden sonra yayımlanan eserleri: 1904-1905–*Beschreibung eines Kampfes* (Bir Savaşın Tasviri), 1907-1908 – *Hochzeitsvorbereitungen auf dem Lande* (Taşrada Düğün Hazırlıkları), 1914 – *Erinnerungen an die Kaldabahn* (Kaldabahn Hatıraları), 1914-1915 – *Der Dorfschullehrer* (Köy Öğretmeni), 1915 – *Blumfeld, ein älterer Junggeselle*, 1916-1917 – *Der Gruftwächter*, 1916-1917 – *Die Brücke* (Köprü) *Brod'un Başlığı*, 1917 – *Eine Kreuzung*, 1917 – *Der Schlag ans Hoftor* (Çiftlik Kapısına Vuruş) *Brod'un Başlığı*, 1917 – *Der Jäger Gracchus* (Avcı Gracchus) *Brod'un Başlığı*, 1917 – *Beim Bau der Chinesischen Mauer* (Çin Seddi'nin İnşasında), 1917 – *Eine alltägliche Verwirrung* *Brod'un Başlığı*, 1917 – *Der Nachbar* (Komşu) *Brod'un Başlığı*, 1919 – *Brief an den Vater* (Babaya Mektup), 1920 – *Heimkehr* *Brod'un Başlığı*, 1920 – *Die Abweisung* (Geri Çevrilme), 1920 – *Zur Frage der Gesetze* (Yasalar Sorunu Üzerine), 1920 – *Das Stadtwappen* (Kent Arması) *Brod'un Başlığı*, 1920 – *Kleine Fabel* (Küçük Fabl) *Brod'un Başlığı*, 1920 – *Die Truppenaushebung*, 1922 – *Forschungen eines Hundes* (Bir Köpeğin Araştırmaları) *Brod'un Başlığı*, 1922 – *Das Ehepaar*, 1922 – *Der Aufbruch* (Gezinti), 1922 – *Gibs auf* *Brod'un Başlığı*, 1923-1924 – *Der Bau* *Brod'un Başlığı*, 1925 – *Der Prozess* (Dava), 1926 – *Das Schloss* (Şato), 1927 – *Der Verschollene* (Amerika) İlk olarak 1912 yılında Kayıp olarak tasarlandı, fakat Brod tarafından Amerika olarak yayımlandı.

Bir Köy Hekimi Eserinin İçeriği ve Edebi Çözümlemesi

Franz Kafka “Bir Köy Hekimi” öyküsünü 1917 yılında yazmıştır. Ancak eser 1920 yılında yayınlanmıştır. *Bir Köy Hekimi* öyküsünün içinde bulunduğu ve adını taşıyan kitap on üç farklı öyküden oluşmuştur. Bunlar; Yeni Avukat, Bir Köy Hekimi, Galeride, Eskiden Bir Yaprak, Kanun Önünde, Çakallar ve Araplar, Maden Ocağını Ziyaret, En Yakın Köy, İmparatorun Haberi, Evin Beyinin Tasası On Bir Oğul, Kardeş Katili, Bir Düş, Akademi İçin Bir Rapor, öyküleridir². Bölüme konu olan “Bir Köy Hekimi” öyküsünün kısa özeti aşağıdaki şekildedir (Çev. Utku, 2014: 9-16).

Köy Hekimi, kar yağışının olduğu bir kış gecesi, on mil uzakta bir köye ağır hasta bir çocuğun tedavisi için çağrılmıştır. Ancak köy hekimi çok şaşkındır. Kendi atı kış mevsiminin soğuşuna ve yorgunluğa dayanamamış ve ölmüştür. Hekim hastanın tedavisi için nasıl gideceğini bilememektedir. Bu nedenle hizmetçisi Rosa’dan bir at bulması için yardım istemiştir. Rosa elinde fener çiftlik içerisinde sağa sola koşuştururken, tuhaf bir şekilde yıllarca boş duran domuz ahırından koku geldiğini fark eder ve içeride mavi gözlü bir seyisle iki tane at bulur. Atları bahçede mevcut at arabasına koşumlarken, hekim, hizmetçi Rosa’nın seyise yardım etmesini ister, fakat seyis Rosa’yı taciz ederek yanağından ısırır. Rosa’nın yanağında pembe birkaç diş izi kalır. Hekim bu durumdan dolayı seyise öfkelenir ancak yine de hasta yolculuğuna seyisin köye gitmek istemediğini söylemesi nedeniyle atlara deh diyerek, hekimi yolculuğa yalnız çıkmak durumunda bırakır. Seyis çiftlikte kalır ve Rosa’nın saklandığı ev kapısını kırarak içeri girer ve ona saldırır. Köy doktoru ise tek başına hızlı bir şekilde on mil ötedeki köye, hiç de hasta gibi görünmeyen çocuğun yatağının yanına gelir. Hekim önce, sağlıklı gibi duran çocuğun çevredeki akrabaları rahatlatmaya çalışır, ancak daha sonra çocuğun yan tarafında avuç içi büyüklüğünde, solucanlarla dolu pembe bir yara keşfeder. Hekimin birden Rosa’nın on mil ötedeki zor durumu aklına gelir ve oradan uzaklaşmak ister, fakat çocuğun ebeveynleri doktoru yakalar, üstünü soyarlar ve çocuğun yanına yerleştirirler. O esnada dışarıda bulunan iki at başlarını pencereden dışarı çıkarır ve köy hekimi kaçmaya karar verir. Eşyalarını arabaya atar ve hemen arkasından kendisi de at arabasına atlar. Ve hekim gece savrulan karların arasından yarı çıplak bir şekilde ve kendini aldatılmış hissederek eve döner.

Kafka’nın anlatımları oldukça zor anlaşılır ve yoruma açıktır. Sade bir dille yazmasına rağmen, Kafka’nın dilini anlamak kolay değildir. Dil ilk ba-

² Bkz. Franz Kafka, *Bir Köy Hekimi*, Çev. M.Kamil Utku, Altıkkırkbeş Yayın İstanbul, 2014.

kışta anlatılmak istenen olgunun kendisi yerine, arka planda anlatılmak istenen farklıdır. Bu nedenle önce öyküde bulunan anlatım tarzını irdelemek gerekmektedir.

Kafka'nın Bir Köy Hekimi öyküsü "Ben Odaklı Anlatım (Ich- Erzählung)" tarzında bir öyküdür. Öykünün ilk cümlesi geçmiş zamanla başlamakla birlikte (Ich war in grosser Verlegenheit), öyküde zaman kavramı, genelde şimdiki zaman içerisinde verilmiştir. Bu anlamda "Bir Köy Hekimi" öyküsü kurmaca bir metindir. Metinde anlatıcı rolünü üstlenen ve öykünün kahramanı Köy Hekimi şimdiki zaman içerisinde tutulmuştur. Bu nedenle okuyucu, tam Kafka'nın istediği gibi öyküde gelişen olayları, Köy Hekimi ile birlikte görmekte ve yaşamaktadır. Öykü, Ben- Anlatım şeklinde kahramanın anlatımı ile sınırlı kaldığı için, olayların oluş sırası, gelişimi ile okurun öykünün içinde kalmasını sağlamaktadır. Öykünün bu şekilde gelişimi, Kafka'nın edebiyatla ilgili düşüncesinin göstergesidir. Ona göre edebiyat, bütünü aktarırken yarınların birbiri ile olan ilişkilerini de gün yüzüne çıkarmak zorundadır. Kısaca Kafka'nın eserlerinde kahraman olan kimseler, gelişen olayları çok ayrıntılı raporlamak ve gözlemlemek (Bericht und Betrachtung) durumundadır (Tepe, 2009: 8).

Köy Hekiminin sürekli olarak bir endişe ve şikâyet üzerine kurgulandığı Kafka'nın bu öyküsünün olaylar zinciri, önce avluda çaresizce bekleyiş, atların ve seyisin birden ortaya çıkışı, Rosa'ya seyisin cinsel saldırısı, hekimin hastaya yolculuğu, hastanın ilk sağlıklı tanısı, sonra pembe yaranın keşfi ve hastanın ikinci tanısı, hastanın bilgilendirilmesi, kendisinin de çıplak şekilde hastanın yanına uzanması ve doğum ile ölümün arasındaki geçiş süreçlerinde yaşananlar ve ölümün mutlaklığı konusundaki öğretisi ve birden atların hasta odasının camında görünmeleri ve hekimin yine panik içerisinde geri dönüşü şeklindedir (Hecker, 2004: 324).

Bir Köy Hekimi öyküsündeki karakterleri ve olayların sıralamalarını gözden geçirmek yerinde olacaktır. Öyküde hizmetçi Rosa dışında kimsenin adı belirtilmemektedir. Hekim, hizmetçisi olan biri olarak geliri olan, kışın kürk manto giyebilen orta sınıf bir vatandaş olarak betimlenmiştir. Domuz ahırından çıkan kaba, güçlü ve mavi gözlü seyis, hasta genç, anne babası, kız kardeşi ve hastanın köyünde yaşayan insanlar, çocuklar, tüm bu kimseler öyküde isimsiz olarak verilmiştir. Bunun nedeni, Hekimin kendi toplumuna ne kadar mesafeli olduğu ve yabancılaştığıdır (Tepe, 2009: 8). Aslında "Rosa" adı veya sözcüğü özellikle verilmiş ve öykünün merkezini oluşturan bir sözcüktür. Pembe renk, hizmetçi Rosa'nın yanağında oluşan ve daha son-

ra hastanın pembeleşen yarası, hekimin “pembe yarasına” dönüşmektedir. Bu bağlamda hizmetçi, hekimin ayna görüntüsüdür. Rosa’nın yanağındaki pembeleşen diş izleri ve hastanın çok detaylı ifade edilen pembeleşmiş yarası, hekimin bastırılmış cinsel bilinçaltını ifade etmektedir. Sembolik olarak verilen “gül pembe” renk aslında hekimin düşlediği cinselliğin kendisidir (Dommenz, 2003: 7).

Öyküde zaman zaman gerçek yaşamla gerçeküstü yaşamın karmaşıklığı ortaya çıkmaktadır. Bunun en çarpıcı örneği, devasa büyüklükte güçlü atların ve seyisin birden ortaya çıkmasıdır. Ya gerçekten atlar ve seyis vardı, Hekim bunları bilmiyordu ya da Hekimin düşlediği bir olguydu. Hekim, dünyadan olmayan atlarla on millik yolu hızla kat etmişken dönüş yolunda asla kendi evine ulaşamayacağını düşünmektedir. Rosa’nın seyisle evde yalnız kalması Hekimin düşüncelerini oraya yönlendirmekte, ancak olaylara net olarak odaklanamamaktadır. Çünkü atlar kontrolsüz şekilde hiçbir hedefi olmaksızın hareket etmektedir. Tüm gelişmeler, hekimin kontrolü dışına çıkmıştır. Tüm bu yaşananlar, köy hekiminin olaylara ne kadar yabancı ve uzak olduğunu göstermektedir. Pasif ve her şeyi kabullenen bir köy hekiminin, kendi isteği dışında çıplak şekilde hastanın yanına yatırılması ve sonrası da kendini getiren dünya dışı atların onu bilinmezliğe doğru götürmesiyle öykü son bulmaktadır (Kaban, 2019: 65).

Öykünün başında beklenmedik şekilde ortaya çıkan atlar ve hizmetçi Rosa arasında seçim yapmak durumunda kalan Köy Hekimi, görev sorumluluğu içerisinde atları seçer. Aslında Rosa Köy Hekiminin hizmetçiye karşı gizli bastırılmış cinsel duygularının sembolüdür. Terk edilmiş kullanılmayan domuz ağı, bu duyguların bir sembolü gibidir. Domuz ağından sürünerek çıkan kaba saba seyis, köy hekiminin iç dünyasında gizlenen güçlülük duygusunu simgelemektedir. Zayıf ve yaşlı Köy Hekimi için, birden ortaya çıkan atlar, mesleğini uygulamak için gereklidir. Bu nedenler atların nasıl geldiğini hiç sorgulamaz. Hatta mesleği gereği hasta için gittiği köyde, köylülerin onu istismar etmesine, onu küçük düşürmelerine de karşı çıkmaz (Dommenz, 2003: 5).

Kafka’nın tüm eserlerinde olduğu gibi, gerçeklikte yaşanan ile öykülerindeki olayların örgüsü arkasına gizlenen olgular farklıdır. Farklı benliklerle ortaya çıkan öykü kahramanlarının abartılı yaşamının altında derin sorunların yattığı görülmektedir. Bu anlamda Kafka’nın “Bir Köy Hekimi” öyküsünde de, olay kahramanının benlik sapmaları söz konusudur.

Köy Hekiminin Öykü İçerisinde Ego Sapmasına Örnekler

Kafka'nın "Bir Köy Hekimi" öykü çalışması, içerik ve anlamsal olarak üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, bilindik olguların aksine gelişen gerçek dışılık ile gerçeklik arasındaki ilişki anlatılmaktadır. Bunun amacı, öyküde rol alan rüya karakterlerin nelerden oluştuğu ve nasıl ortaya çıktığını göstermektir. İkinci bölümde ise zamanın geçmesiyle ilgili olaylar ve Köy Hekiminin, düşüncelerinin çarpıklığı ile ilgili anlatım gündeme alınmıştır. Üçüncü bölümde ise, "Ben" in temsilcisi Köy Hekiminin ego sapması (Die Abweichung des Ich) ve bunun altında yatan olguları alıntılanmaktadır (Hecker, 2004: 291).

Öykünün ilk başlarında komşu bir köyde hasta bir genç için çağrılan bir hekimin sıradan yolculuk hazırlıkları gibi olağan bir durum söz konusu iken, daha sonra hekimin ikametgahının avlusunda, dönemin ulaşım aracı at sorununu ile gelişen olaylar, o ana kadar ciddi bir hekim görüntüsü veren Köy Hekimi, beklenmedik olaylar zinciri karşısında savunmasız, gelişen olaylara yabancılaşan, bazen gerçekliklerden uzak delilik belirtileri gösteren kimseye dönüşmektedir. Kafka'nın Bir Köy Hekimi öyküsünde pek çok zıtlığa yer verilmiştir. Bunlar; ölüm ve yaşam, kir ve saflık, arzu ve arzusuzluk, sıcak ve soğuk gibi. Kafka ile nerdeyse aynı dönem yaşamış Freud bu durumu, "zıtlıklar bir bütün içerisinde bir araya getirilmiş ve öykünün içerisinde belirli tercihlere göre bir bütün halinde verilmiştir" şeklinde yorumlamıştır. Gerçek yaşamla, öyküdeki rüya yani gerçek dışılık çelişki oluşturmaktan çok, arzu edilenle gerçeklikte yaşanan arasında bir bütünlük çizgi şeklinde ifade edilmiştir (Akt. Kurczacz, 2024: 2)

Öykünün ilk bölümünde, köy hekimisi konutunun avlusunda on mil ötedeki hastasına gitmek için, daha önce ölmüş atının yerine başka bir at bulmak için hizmetçisi Rosa ile çaba içerisindeyken, birdenbire uzun zamandır hiç kullanılmayan domuz ahırından çıkan devasa büyüklükteki iki at ve kaba saba bir seyis hem hekimisi hem de Rosa'yı sevindirmiş, ancak her ikisi de bu atlarla seyisin sürünerek ahırdan çıkış şeklini sorgulamamıştı. Domuz ahırından çıkarken seyisin atlara kardeş ve kız kardeş diye hitap etmesi ise, sanki yeni bir doğumu anlatmaktadır. Ayrıca doğum sonrası oluşan kirli nemin aynısı domuz ahırından çıkan atların üzerinde de mevcuttur. Esrarengiz şekilde ortaya çıkan seyis ve atlar, hekimisi on mil ötedeki köye götürecektir. Ancak seyis hekimle gelmek yerine hizmetçi Rosa ile ilgilenmeye başlamış onun cinselliğinden faydalanmak için kovalamaya başlamıştır. Hekim ise, bu duruma sadece seyirci kalmış ve atların koşulu olduğu araba ile görevinin gereği için on mil ötedeki köye yola çıkmıştır (Hecker, 2004: 322).

Öykünün ikinci bölümünde, zaman düzlemi ile ilgili sapmalar ve belirsizlikler söz konusudur. Soğuk bir kış günü on mil uzaktaki köye nasıl gelindiği ve zamanın nasıl geçtiği pek anlatılmamaktadır. Bir anlık zaman akışı gibi, kendi avlusundan çıkıp hemen yanındaki eve gidiş gibi ifade edilmektedir. Öykünün ilk başlarında tamamen kontrolü elinde tutan 'Ben' anlatıcı, bu süreçte olayın içerisine sürüklenmiş ve kendisi anlatılan konu haline gelmiştir (Sözen, 2022: 53). Öyküde oluşan zaman boşluğu, aynı zamanda Ben anlatıcı konumunda olan Köy Hekiminin de bu boşlukta kaybolmasına neden olmuştur. Öyküde gelişen olayların merkezinde olan Köy Hekiminin kontrolünden çıkmış olaylar onu tamamen pasif bir kişilik haline getirmiştir. Bu bağlamda Köy Hekimi düşünsel anlamda da çarpıklıklar yaşamaya ve düşünememeye başlamıştır. Bu bölümde atların domuz ahırından seyisle birlikte sürünerek sanki yeni doğmuş gibi sürünerek ortaya çıktıktan sonra olaylar zinciri, Köy Hekimini düşünsel anlamda uzay yolculuğuna çıkmış gibi bir hızlilik yaşatmıştır (Hecker, 2004: 324). Uzaydan gelen devasa atlar, aslında Köy Hekiminin bilinçaltı düşünce ürünüdür. Onun bu düşüncesi, gerçeklik dışı olayların kendini sanki gerçekmiş gibi öyküde kendisini bulmasıdır. Bu anlatım tarzı tipik Kafkaesk tipi anlatım şeklidir.

Köy Hekiminin evinin avlusunda yaşadığı tüm olumsuzluklara rağmen, hastaya yaptığı on millik yolculuk şimşek hızıyla geçmiş, o süreçte düşünce olarak sadece seyisin Rosa'yı taciz ettiği olayla meşgul olmuştur. Köy Hekimi hastaya ilk olarak sağlıklı tanısı koymuş; sonraki tanısı ise hastanın doğuştan yaralı olduğudur. Bu süreçte bile kişisel ve mesleki bir tutarsızlık söz konusudur. Ayrıca hastanın yarasının renginin pembe (rosa) olması, öyküde olayın bir noktada merkezini oluşturmaktadır. Köy hekiminin düşünsel olarak hizmetçi Rosa'ya duyduğu cinsel istek, seyisin kılığında yansımasıdır. Hizmetçinin pembe yanakları ve hastanın pembe renkli yarası, Köy Hekiminin bilinçsiz cinsel isteğini sembolize etmektedir (Dommenz, 2003: 7).

Köy Hekiminin ego sapması, yani kendi benliğinden uzaklaşması öykünün son bölümünde iyice açığa çıkmaktadır. Öykünün başından beri bilinçaltı düşüncelerinin bir ortaya çıkışını gerçek gibi anlatan Köy hekim, hastaya ulaştıktan sonra, olayların akışı tamamen kendi benliğinin dışarısında gelişmeye başlamıştır. Gerçek gibi anlatılan olayların rüya tarzında gerçekleşmesi devam etmektedir. Çok acele ile hastaya ulaşmaya çalışan Köy Hekimi, hastaya ulaştığında muayene çantasında bulunan araçları çok yavaş şekilde çıkarmakta ve hasta yerine geride bıraktığı Rosa'nın seyisle düştüğü zor durumu düşünmektedir. Hasta odasında tüm aile bireyleri, tedavi sürecini izle-

mehtedir. Hasta “bırak beni öleyim” diye söylenmektedir. Kurtuluşun ölüm olduğunu düşünen hastanın sözlerinin oradaki insanlar tarafından duyulmaması imkânsızdır ama kimse duymaz. Bu sırada atlar, pencereden başlarını uzatmış ona bakmaktadır. Tüm bunların farkında gibi görünen ve işini yapan köy hekimi, hastaya sağlıklı tanısını koyar ve birden oradan ayrılmaya karar verir. Düşünsel anlamda Köy Hekiminin kişiliğinde bölünmeler başlamıştır (Sözen, 2022: 53). Ben anlatıcı, tüm bu karmaşıklık içerisinde sanki olaylara hâkim gibi görünse de kontrolü elden kaçırmaya başlamıştır.

Kız kardeşin, köy hekiminin kürk paltosunu alması, babanın ona bir rom içkisi ikram etmesi ve bunun sonucunda, gitmekten vaz geçip yardım isteyen hastayı yeniden muayene ederek el kadar bir yarayı hastanın bedeninde keşfetmesi, öykünün gidişatını değiştirmektedir. Gittikçe gerçek dünyadan uzaklaşan köy hekimi, aile tarafından çıplak şekilde hastanın yatağına girmeye yönlendirilmiş ve hekim yatağına çıplak şekilde girmiştir. Aslında ölmek isteyen hasta bu kez doktordan yaşamak için yardım istemektedir. Yara ile temas eden hekim de artık eskisi gibi olmayacaktır, çünkü yara ölümcüldür. Burada yaşamın kaynağı gibi de düşünülen pembe yara ile ilgili düşüncede öykünün tüm gelişmeleri mevcuttur. Bu, öykünün anlatıcısı hekimi düşünsel bir sapmaya götürmüştür (Hiebel, 2015: 136).

Son bölümde, hasta büyük bir olasılıkla öldükten sonra, köy hekimi kıyafetleri olmadan çıplak şekilde evden kaçır, çünkü kıyafet giymekle orada oyalanmak istemez. Ancak evin dışında karların içerisinde kendini bulur. Eşyalarını kendini dışarıda bekleyen atların bağı olduğu arabaya fırlatır, ancak kürk mantosu arabanın çengeline takılı kalır. Atların koşumları gevşektir, atlardan biri çözülür, at arabası çok yavaş ilerlemektedir, hekim eve varamayacağını düşünmektedir. O an her şeyi kaybettiğini düşünür, aldı tıldığı aklına gelir. Öyküde genel akışın bozulduğu anlar, hekimin benliğinden sapmaların başladığı anlarla bağlantılıdır. Hastanın yanında yaşanan tüm saçmalıklar, gerçeklik ve rüya bütünlüğü içerisinde anlatılmış. Büyük bir çıkmaza giren köy hekimi, aslında öykünün içerisinde kendi emellerini gizlemiştir. Bu süreçte yaşayamadığı gerçeklikler, onu hayal âlemine sürüklemiştir ve kişilik sapmalarına neden olmuştur (Hiebel, 2015: 146).

Sonuç

Kafka'nın eserleri hem kendi döneminde hem de daha sonraki dönemlerde, Almanya ve tüm dünyada derin bir etki bırakmıştır. Bu anlamda özellikle Kafka'nın bir dünya yazarı olarak ünü, ölümünden sonra daha çok art-

mıştır. Kafka'nın korkutucu ve eserlerinde yaşanan gerçek dışı olaylar, insanın iç dünyasındaki çatışmalar kafkaesk tarzı yazımı ön plana çıkarmıştır. Kafkaesk tarzda yazılmış “Bir Köy Hekimi” öyküsü halen güncelliğini koruyan bir eserdir. Eserde, modern dünyanın beraberinde getirdiği bireyin yalnızlığı, içerisinde yaşadığı dünyaya yabancılaşması, iş yaşamı, *Babama mektup* eserinde olduğu gibi ailesi ve çevresi arasında sıkışmış bir yaşam (Bkz. Karaman, 2014) ve bu yaşam sürecinde sosyolojik ve psikolojik ağır yaşam koşullarının dışı vurumunda yaşanan sıkıntılar yansıtılmıştır.

Bir Köy Hekimi öyküsü, Kafka'nın çalışmalarının içerisinde Alman edebiyatı için özel bir anlam ifade etmektedir. Gerçek üstü olay örgüsü ve kapalı doğa betimlemeleri ile üzerinde oldukça çok yorum yapılan bir öykü olması nedeniyle güncelliğini sürdürmüştür. Tamamen karşıtlığa dayanan öyküde, ben anlatım hâkimken, zamansal olarak genellikle şimdiki zaman (Präsens) ve geçmiş zaman (Präteritum) kullanmıştır. Öyküde olaylar arasındaki geçişlerde zaman boşlukları söz konusudur. Öyküde benliği kontrol altında tutmanın olanaksızlığına vurgu yapılmaktadır. Kafka'nın karamsar bir karakter yapısında olması, diğer eserlerinde olduğu gibi, bu öykünün kahramanını da çaresizlik içerisinde bırakmıştır. Kafka'nın çok basit anlatımlı görünen ve ancak yanıltıcı anlatımı, onu her dönemin en çok yorumlanan yazarı yapmıştır.

Kaynaklar

- Aytaç, G. (2012). *Yeni Alman Edebiyatı*, 5.Baskı, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Aytaç, G. (2012). *Çağdaş Alman Edebiyatı*, 5.Baskı, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Dommenz, S. (2003). *Interpretation Franz Kafkas Erzählung „Ein Landarzt*, Technische Univesitaet, Fakultæt Sprach-und Litraturwissenschft, Wintersemester 2, Dresden <https://www.grin.com/document/72104>.
- Hecker, A. (2004). Das Loch der Zeit. Über Franz Kafkas “Ein Landarzt”. *Hofmansthal Jahrbuch içinde*. Freiburg: Rombach Verlag.
- Hiebel, H. (2015). Ein zeitloses Dilemma: Franz Kafkas Ein Landarzt. *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik*, 45(178) s. 132-152.
- İlkılıç, S. (2023). *Franz Kafka ve Dünya Edebiyatı*, Şahin, Elmas ve Dilber, Kadir Can (Ed.). *Karşılaştırmalı Edebiyat, Kuram ve Uygulama*. Ankara: Akademisyen Yayınevi. S. 115-133.
- Ingraham, C. (2010). *Hermeneutiği Anlamak*, Londra: Bloomsbury Akademik Yayınları.
- Kafka, F. (2014). *Bir Köy Hekimi*, Çev. M.K. Utku, 2. Baskı, İstanbul: Altıkkırkeş Yayın.
- Karaman F. (2014). Oğuz Atay'ın “Korkuyu Beklerken” ve Franz Kafka'nın “Babama Mektup” Yapıtlarında Baba İzleği, *V. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi*, 292-305, Yayınlanmış Bildiri Tam Metni, Mersin Üniversitesi.

- Karaman, F. (2017). Franz Kafka'da Umutsuzluk İntihar ve Ölüm. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(2), 158-165.
- Karaman, Fatma (2019). Türkiye'de Franz Kafka ile İlgili Yapılan Çalışmaların Derlemesi, içinde *Multidisipliner Çalışmalar (Dil ve Edebiyat Üzerine Araştırmalar)*, (Ed. Bülent Kırmızı), Konya: Aybil Yayınları. (s.189-198).
- Kunze K. ve Oblaender, H. (1983). *Grundwissen Deutsche Literatur*, Stuttgart: Klett Verlag.
- Kurczacz, K. (2024). Kafkas „Urteil“ und „Landerzt“ – zwei psychoanalytische Annäherungsversuche, <http://www.kafka.org/index.php/index.php?aid=241>.
- Müller, H. (2019). *Hermenötik ve Franz Kafka: “Dönüşüm” ve “Dava”yı Modern Edebiyat Bağlamında Okumak*, (Doktora Tezi). Ludwig-Maximilians-Universität München.
- Nürnberg, H. (1995). *Geschichte der deutschen Literatur*, München: Bayerischer Schulbuch- Verlag.
- Sözen, M. (2022) *Franz Kafka'nın “Ein Landerzt” Adlı Metnin Dekonstrüktif Yaklaşımla Okunmasında Ve Çevirilmesinde Olanaklar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Sözen, M. (2022). F. Kafka'nın Bir Köy Hekimi Adlı Anlatısının Çevirilerinde Zaman Düzlemi Ve Anlatım Perspektifi İlişkisi, *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, Volume: 6 Issue: 1, s. 51-58.
- Taban, K. (2019). *Franz Kafka'nın Dönüşüm ve Bir Köy Hekimi Öykülerinde Beden*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Alman Dili ve Edebiyatı, Dan. M. Karakuş, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tepe, P. (2009). *Gerrit Schneider Basisinterpretation zu Kafkas “Ein Landerzt”*, Heinrich-Heine Universität, Düsseldorf, <https://www.mythos-magazin.de>
- Tosun, M. ve Doğan, C. (2022). *Kültürlerarası Araştırmalar, Kültürlerarasılık ve Edebiyat*, Çanakkale: Paradigma-Akademi Yayınevi.
- Ülken, H.Z. (2016). *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, 2. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Online Kaynaklar

www.wikipedia.com Erişim Tarihi: 09.07.2024

<https://yenihayat.de/dunden-bugune-alman-edebiyati-2/> Erişim Tarihi: 10.07.2024

<https://www.turkedebiyati.org/franz-kafka/> Erişim Tarihi: 11.07.2024

<https://www.deutschland.de/tr/topic/kultur/franz-kafka-> Erişim Tarihi: 12.07.2024

Franz Kafka'nın “Babaya Mektup” Adlı Eserinde Anne İmgesi

Güleser KORKMAZER*

Özet: Kendine has üslubu, kişilik özellikleri ve yaşantısıyla edebiyat dünyasına farklı bir değer katan yazar Franz Kafka ancak ölümünden sonra tanınmıştır. Eserlerinde kendi hayatından kesitlere sıkça yer vermiştir ve sadece ailevi, sosyal ve psikolojik sorunlarını değil, aynı zamanda gönül ilişkilerini de çeşitli karakterler üzerinden okuyucuya sunmuştur. Söz konusu karakterler bazen insan bazen de hayvan ya da haşarat olarak yansıtılmıştır. Bu çalışmada ise tüm karakterlerin insan olarak yer bulduğu “Brief an den Vater / Babama Mektup” adlı otobiyografik eser incelenerek, Kafka'nın zihnindeki anne imgesi somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, söz konusu eserden kesitler alınarak nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz tekniği ile yorumlanmıştır.

Araştırmada anne karakterine odaklanılmasına rağmen, Kafka'nın ve annesinin davranışlarının altında yatan nedenleri gün yüzüne çıkarabilmek için baba karakterine de ilgili araştırmada yer verilmiştir. Araştırma sürecinde baskın ve kuralcı bir baba karakterine karşılık, iki bebeğini kaybetmiş acılı bir anne karakteri karşımıza çıkmıştır. Anne Kafka'nın, çocuklarını mutlu etmek için bazen eşinin kurallarını dahi görmezden geldiği dikkatleri çekmiştir. Dolayısıyla anne imgesi Franz Kafka için sevecen, koruyucu ve özellikle baba oğul iletişimsizliğinde ara bulucu bir denge unsuru olarak ön plana çıktığı kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kafka, mektup, iletişimsizlik, anne imgesi, içsel çatışma.

The Image of the Mother in Franz Kafka's Work “Letter to My Father”

Abstract: The author Franz Kafka, known for his unique style, personality traits, and life experiences, gained recognition only after his death. In his works, he frequently incorporated segments of his own life, presenting not only his familial, social, and psychological issues but also his romantic relationships through various characters. These characters are sometimes depicted as humans and at other times as animals or insects. This study examines the autobiographical work “Brief an den Vater / Letter to My Father,” where all characters are portrayed as humans, in order to concretize the image of the mother in Kafka's mind. In this context, excerpts from the text are analysed using the descriptive analysis technique, a qualitative research method.

Despite the focus on the mother character in the study, the father character has also been included in the relevant research to uncover the underlying reasons behind the behaviours of both Kafka and his mother. During the research process, a dominant and authoritarian father character emerged in contrast to a grieving mother who had lost two children. It was noted that Kafka's mother sometimes disregarded her husband's rules in her efforts to make her children happy. Therefore, it has been concluded that the image of the mother stands out as a nurturing, protective figure, serving as a mediating balance, particularly in the context of the lack of communication between father and son.

Keywords: Kafka, letter, communication breakdown, mother figure, inner conflict.

* Dr. Öğr. Üyesi, Hakkari Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Bölümü, Alman Dili Eğitimi ABD, guleserkorkmazer@hakkari.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0698-7013.

Giriş

20. yüzyılın önemli yazarlarından biri olan Franz Kafka, eserlerinin yanı sıra ailevi ilişkileri, özel yaşamı ve karakteristik kişilik yapısıyla da araştırmacıların dikkatini her zaman çekmiştir. Bu araştırmada da Kafka'nın eserlerinden ziyade diğer özelliklerinin anlatıldığı "Babaya Mektup" adlı otobiyografik eseri, anne imgesi bağlamında incelenerek Kafka'nın, annesi Julie (Löwy) Kafka ve anne oğul iletişimi mercek altına alınacaktır. Bu bağlamda, Kafka'nın otobiyografisinde aktarılan olaylardan kesitler alınıp, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz tekniği ile yorumlanacak ve Kafka'nın gerçek hayatında dengeli bir şekilde yer alan Anne imgesi anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu amaç doğrultusunda, öncelikle Julie Löwy'nin ailesine ve otobiyografisine kısaca yer verilecektir.

Julie (Löwy) Kafka (1856-1934)

Julie'nin babası Jakob Löwy kumaş tüccarlığı yapıyordu, annesi Esther Porias ise tanınan varlıklı bir Talmud¹ bilgini ve dikiş malzemeleri tüccarının kızıydı. Dolayısıyla, varlıklı bir ailenin üçüncü çocuğu olarak Julie Löwy 23 Mart 1856 yılında günümüz Çekya'sının Orta Bohemya Bölgesi'nde yer alan Poděbrady şehrinde doğmuştur (Wagnerová, 1997; akt. Holubová, 2005: 7).

Julie iki yaşındayken annesi Esther Porias dördüncü çocuğunu dünyaya getirmiş ve kısa süre sonra da tifüs hastalığı nedeniyle 28 yaşında vefat etmiştir. Anne Esther vefat ettiğinde Julie henüz 3 yaşındadır. Kızını genç yaşta kaybetmenin acısına dayanamayan büyük anne yemeden içmeden kesilir, içine kapanır ve dış dünya ile bağını koparır. Esther'in ölümünden bir yıl sonra da annesi Elbe nehri yakınlarına gezmeye gider ve bir daha geri dönmez. Kısa süre sonra da cesedi Elbe nehrinde bulunur.

Julie Kafka,² 1913.

¹ Yahudi geleneğinde Tevrat'ın yorumu olarak görülen Talmud hukukî, etik, felsefi-teolojik ve tarihî konular üzerine "rabbi/rabban" diye anılan yahudi din âlimleri tarafından yapılmış (M.S. II-VI. yüzyıllar) tartışma ve yorumlardan meydana gelen öğretiyi ifade eder. Mişna ve Gemara adlı iki bölümden oluşur. Tanah'tan (Ahd-i Atîk) sonra en kutsal yahudi metni kabul edilen Talmud, Tevrat ve diğer Ahd-i Atîk bölümleri üzerine tefsir mahiyetindeki Midraş metinleriyle birlikte Rabbânî literatürü teşkil eder. <https://islamansiklopedisi.org.tr/talmud> (Erişim: 13.06.2024).

² <https://prag-to-go.com/kafka-in-prag/themen/familie-und-freunde/die-mutter-julie-kafka> (Erişim: 25.05.2024).

Büyük annenin vefatından yaklaşık iki yıl sonra büyük baba Adem Porias vefat eder. Julie'nin babası Jakob Löwy eşinin ölümünden bir yıl sonra Julie Heller ile evlenir ve bu evlilikten iki erkek çocuk daha dünyaya getirir. Böylece Julie üçü öz (Alfred, Richard ve Josef), ikisi üvey (Rudolf ve Siegfried) olmak üzere beş erkek kardeşiyle birlikte büyür. Ayrıca Julie evde özel dersler alarak eğitimini tamamlar. Dolayısıyla, dönemin şartlarına göre aydın ve eğitilmiş bir genç kadındır (Irmak, 2003: 3).

Hermann Kafka,³ 1910.

1876 yılında Löwy ailesi Prag'a taşınır. Julie, 26 yaşındayken Hermann Kafka ile tanışır ve nişanlanırlar. Bir süre sonra Julie Löwy ve Hermann Kafka 3 Eylül 1882 tarihinde evlenir. Hermann Kafka⁴, "Julie Löwy'nin çeyizinin yardımıyla" evlendikten kısa süre sonra küçük eşyalar ve moda ürünlerin pazarlandığı bir mağaza açar (İlkılıç, 2021: 153). Sessiz, sakın, çekingen ve çalışkanlığıyla bilinen Julie evlendikten sonra mağazada eşine de yardım eder.

Evliliğin onuncu ayında, 3 Temmuz 1883 yılında varlıklı bir tüccar çocuğu olarak Franz Kafka Prag'da dünyaya gelir (Ekiz, 2023, 28; Çiçek, 2015, 145). Julie Kafka 1885 yılında ikinci bebeğine hamiledir. Ancak doğumdan 15 ay sonra Georg adını verdiği bebeği kızamık hastalığı nedeniyle vefat eder. 1887 yılında Julie üçüncü oğlu Heinrich'i dünyaya getirir de altı ay sonra menenjit hastalığı nedeniyle bu bebeğini de kaybeder.

Julie Kafka evlendikten sonra Hermann Kafka'ya sadece hayat arkadaşlığı değil, aynı zamanda lüks ürünler mağazasında iş arkadaşlığı da yapmaktadır. Hatta hamilelik dönemlerinde ve bebeklerini kaybettikten hemen sonra da mağazada çalışmaya devam etmiştir. Julie Kafka'nın mağazada çalıştığı zamanlarda çocukların bakımını evdeki "yardımcılar" ve "dadılar" yapmıştır⁵ (Holubová, 2005: 7).

³ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hermann_Kafka.jpg (Erişim: 25.05.2024).

⁴ <https://www.franzkafka.de/leben/familie/hermannkafka> (Erişim: 14.06.2024).

⁵ https://www.deutschebiographie.de/artikelNDB_pnd118559230.html?language=de (Erişim: 25.04.2024).

Georg ve Heinrich adındaki bebeklerini kaybeden Kafka çiftinin “sarsıntılı dönemlerine [minik Franz] tek başına katlanmak zorunda [kalmıştır]” (Minareci, 2015: 3). Zira ailenin hayatta kalan tek çocuğudur. Kuralcı bir babanın baskısı ve iki bebeğini kaybetmiş acılı bir annenin aşırı ilgisi altında büyümek, Franz Kafka’ya kendisinin güçsüz olduğunu hissettirmiştir (Minareci, 2023: 15-20). Aşırı ilgiden bunalmış bir çocukluk dönemi yaşayan Kafka ebeveynlerini mutlu edecek özelliklere sahip olamamanın acısını çekmektedir. Bu bir çaresizliktir. Dolayısıyla içinde bulunduğu çaresizliğin Kafka’nın kendisini yetersiz ve güçsüz hissetmesine neden olduğu görülmektedir.

Franz Kafka 5 yaşında.⁶

Franz Kafka’nın tek çocuk olma dönemi kız kardeşlerinin doğumuyla son bulmuştur. Kafka çifti 22 Eylül 1889 yılında dördüncü çocukları olan Elli’yi (Gabriela), 25 Eylül 1890 yılında Valli’yi (Valerie) ve 29 Ekim 1892 yılında da son çocukları olan Ottla’yı (Otilie) dünyaya getirirler (Holubová, 2005: 10).

Franz Kafka’nın kız kardeşleri⁷
soldan sağa: “Valli, Elli ve Ottla”.

Gerek çocukluk çağlarında kaybettiği yakınlarının gerekse bebekken kaybettiği iki oğlunun acısı, sessiz, sakın, çekingen ve çalışkanlığıyla bilinen Julie’ye sabretmeyi ve kabullenmeyi öğretmiştir. Franz Kafka, annesinin bu özelliklerini “Brief an den Vater” (Babaya Mektup) adlı otobiyografik eserine de yansıtmıştır.

“Babaya Mektup”

Kafka, 1919 yılında kaleme aldığı “Babaya Mektup” adlı otobiyografik eserinde, babasına karşı 36 yıl boyunca içinde biriktirdiği duyguları, babasının yüzüne söyleyemediği düşünceleri dile getirmiştir. Esasında bu eser gerçek bir mektuptur, bir hesaplaşma ve bir “ruhsal rahatlama” (Karaman, 2017: 158). Babasına verilmek üzere Kafka bu mektubu annesine teslim etmişse de annesi, sözünde durmaz ve mektubu Hermann Kafka’ya teslim etmez. Babasına hiçbir zaman ulaşmayan bu mektubun anne Kafka tarafından okunup okunmadığı bilinmemektedir. Basılı hali Lewen’e (2020) göre yaklaşık “60 sayfadan” oluşan mektup, Franz Kafka’nın 03 Haziran 1924 yılında vefat etmesinden sonra Kafka’nın arkadaşı ve edebi vasisi olan Max Brod

⁶ <https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Kafka5jahre.jpg> (Erişim:14.06.2024).

⁷ https://de.wikipedia.org/wiki/Franz_Kafka (Erişim: 25.05.2024).

tarafından 1952 yılında “Neue Rundschau” adlı bir dergide yayınlanmıştır (Fischer, 1952: 191-231). Daha sonra Kafka’nın diğer eserlerinde olduğu gibi “Babaya Mektup” adlı eseri de sosyoloji, hukuk, iletişim gibi çok farklı bilim dalları açısından incelenmiştir (Karaman, 2019).

“Babaya Mektup” Otobiyografisine Dair Araştırmalar

Yapılan literatür taramasında erişilebilen araştırmalardan ilki Krauss’un (2009) çalışmasıdır ve bu çalışmada Franz Kafka’nın “Babaya Mektup” adlı otobiyografik eseri pedagojik açıdan incelenmiştir ve sonuç olarak eserin, kusurlu bir ebeveyn-çocuk ilişkisini ve bunun sonuçlarını yansıttığına dikkat çekilmektedir. Karaman (2015) da araştırmasında biri Oğuz Atay’ın ve diğeri Franz Kafka’nın olmak üzere iki farklı kültürden eserleri karşılaştırmış ve bu eserlerdeki baba karakterlerinin özelliklerini ortaya koymuştur.

İlkılıç (2021) araştırmasında Kafka’nın “Dava” ve “Babaya Mektup” adlı eserlerde kendi yaşadığı, baba oğul anlaşmazlığını yansıttığına değinmiştir ve son olarak Eder (2022) ise araştırmasında Hermann Kafka’nın hayat hikayesini ve bununla birlikte Franz Kafka’nın farklı eserlerinde yansıtılan baba oğul iletişimsizliğini irdelemiştir. Hermann Kafka ve benzeri babaların yaşam biçimleriyle aslında oğullarına geniş bir edebi alan hazırladıklarını ifade etmiştir. Başka bir ifadeyle babalar, oğullarına yazma fırsatı ve konusu sunmuşlardır.

“Babaya Mektup” Otobiyografisinden Kesitler

Araştırmanın bu bölümünde söz konusu eserden kesitler sunulacak ve bu kesitler betimsel olarak yorumlanacaktır.

Tek çocuk olduğu dönemlerde küçük Franz bir gece huysuzlanarak defalarca su istediği için babası tarafından evin giriş kapısının önündeki koridora bırakılmak suretiyle cezalandırılmıştır (Minareci, 2023: 5). Minik Franz geceliğiyle orada bir süre kaldığını ve babasının bu davranışından ruhsal olarak incindiğini ve kendisinin babasının gözünde bir hiç “Nichts”⁸ olduğunu ifade eder. Üstelik Franz Kafka, bu olumsuz düşünceden hayatı boyunca da kurtulamaz. Kafka’yı derinden etkileyen bu cezanın kim tarafından sonlandırıldığı bilinmemektedir.

Franz Kafka, ticaret yapma yeteneğinin ve sahip olma arzusunun kendinde olmadığını, bu yüzden baba tarafına benzemediğini dile getirir. Aksine

⁸ www.digbib.org/Franz_Kafka_1883/Brief_an_den_Vater (Erişim:13.06.2024).

[içedönük] ve çekingen kişiliğiyle kendisini daha çok anne tarafına benzetmektedir. Ürkek ve inatçı olduğunu, uzun bir süre ailenin hayatta kalan tek çocuğu olarak annesi tarafından [fazlaca] şımartıldığını vurgular (Minareci, 2023: 3-5). Kafka'nın inatçı olma özelliğini babasından diğer özelliklerini de anneden aldığını söyleyebiliriz. Zira Hermann Kafka'nın inatçı bir kişiliğe sahip olduğu, çocuklarına uyguladığı baskıcı ve katı kurallardan asla taviz vermediği ilgili otobiyografide görülmektedir (Minareci, 2023: 1-57).

Franz Kafka babasını kuralcı, özgüveni yüksek, her zaman kendi fikirlerinin doğru olduğunu düşünen, mizacı tutarsız ve çocuklarına sürekli düş kırıklığı yaşatan biri olarak betimlemektedir (Minareci, 2023: 8-9). Dahası, sohbet esnasında babası tarafından sözü kesilerek "Tek söz itiraz istemem!" şeklinde sürekli susturulduğu için Franz artık kekelemeye de başlar ve bu durum babasını daha çok öfkeliendirir (Minareci, 2023: 13-15). Baba Kafka'nın bu olumsuz tavrı zamanla Franz Kafka'yı yazmaya yöneltmiş olabilir. Zira Tok ve arkadaşları (2014) yazma ihtiyacını, "kişinin yaşamında biriktirdiklerinin artık taşıma noktasına gelmesi, topluma bir şeyler söyleme arzusu, [hatta] kendini kanıtlama isteği, vb. etmenlerden" kaynaklandığını belirtmektedir. Sokel (2006) ve İlkılıç'a (2021) göre de Kafka, "babasına olan saygısı nedeniyle, benliğini onun ataerkil iktidarından korumak için yazmaya başlamıştır." Dolayısıyla yazma, Kafka için sadece babadan kaçış değil, aynı zamanda özgürce hareket edeceği huzurlu bir yaşam alanıdır.

Hakaret etmeyi, tehdit etmeyi ve alay etmeyi seven babası yüzünden Franz, sabırsız ve kararsız kişiliğe sahip olduğunu düşünmektedir (Minareci, 2023: 15-16). Babasının karakteristik özelliklerinden ve çocuk eğitimi yöntemlerinden hoşlanmayan Franz Kafka artık babasına soru dahi sormaz olmuştur, babası ile ilgili bilgileri annesinden almaktadır (Minareci, 2023: 16). Başka bir ifadeyle annesi, eşi ve oğlu arasında iletişimi sağlamaktadır. Franz Kafka'ya göre de babasının aksine, annesi ona çok iyi davranmaktadır, hatta annesinin farkında olmadan avdaki sürücü rolünü üstlendiğini düşünmektedir (Minareci, 2023: 19). Bu bağlamda Franz Kafka kendisini bir av, babasını da av peşinde koşan bir avcı olarak nitelendirmektedir. Çocukluğundan beri Hermann Kafka'nın güçlü ve iri yapılı oluşu Kafka'yı gururlandırmakla beraber, babasının yanındayken kendisini korkak, sıska, çelimsiz ve zayıf bulur (Minareci, 2023: 7-8). Baba ve oğul arasındaki bu fiziksel farklar nedeniyle Kafka'nın gözünde zayıf olan varlık ancak av, kuvvetli olan ise ancak avcı olabilir.

Babanın eğitimi inat, nefret ve kin duygularını üretirken annesi, iyiliğiyle, akla yatkın sözleriyle ve yakarmalarıyla baba ve oğul arasındaki dengeyi

[ve iletişimi] sağlamaktadır. Annesi aslında oğlunu kocasından gizlice koruyan, ona istediği şeyleri veren ya da bir şeylere rıza gösteren [tipik bir anne modeli sergilemektedir] (Minareci, 2023: 20). Stevens'a (1999) göre annenin bu tavrı koşulsuz sevgiyle açıklanabilir. Babanın aksine, anne için çocuğunun var olması, onu sevmesi için yeterlidir. Ne var ki Franz Kafka, annesinin bu tavrı nedeniyle, kendini hilebaz ve suçlu gibi hissetmektedir. Zira Kafka babasına rağmen, annesi sayesinde hakkı olan şeyleri bile özgüven eksikliğinden yalnızca gizli yollardan ulaşabiliyordu (Minareci, 2023: 20).

Zamanla Franz Kafka'nın Hermann Kafka tarafından belirlenen ezici kuralları dikkate almadığını görüyoruz. Baba Kafka'nın kurallarından yorulan Franz, kafasında kendisi için üç ayrı dünya yaratmıştır. Bunlardan ilki Franz Kafka'nın yaşadığı kuralcı ve baskıcı hayatı yansıtırken, ikincisi kendi koyduğu kurallara uyulmadığında öfkelenen babasını uzaktan izlediği bir dünya ve üçüncüsü de insanların buyruk ve kural altında ezilmeden mutlu bir hayat yaşadığı dünyadır. Başka bir ifadeyle, Kafka'nın birinci dünyası aslında kendisinin cezalandırılışını, ikinci dünyası babasının kendi kurallarıyla cezalandırılışını, üçüncü dünyası da babasının ve kurallarının olmadığı mutlu bir dünyayı çağrıştırmaktadır. Yani baba yoksa, kural da yoktur, bunun yerine özgürlük ve mutluluk vardır. Ne ilginçtir ki, Franz Kafka bu dünyalardan hiçbirinde kardeşlerine ve annesine yer vermez. Gerçek hayatının bire bir kopyası olan ilk kurgu dünyasında Kafka, bir kurtarıcı ya da koruyucu olarak dahi annesinden hiç söz etmez. Çünkü Franz Kafka, annesi ile değil babası ile iletişimsizlik problemi yaşamaktadır.

Baskın bir baba karakteri sergileyen Hermann Kafka'nın kuralları, çocukların özgürlüğünü kısıtladığı kadar anne Julie Kafka'nın özgürlüğünü kısıtlayamaz. Zira anne Kafka kendisiyle ilgili konularda baba Kafka'yı kırmadan kendine ufak da olsa bir özgürlük alanı sağlayabiliyordu. Ancak anne Kafka, çocuklarıyla ilgili bazı konularda duygularını değil aklını seçerek Hermann Kafka'nın kurallarını kabullendiği de olmuştur (Minareci, 2023: 26). Yine de anne Kafka, çocuklarını özellikle de oğlunu mutlu etmek için onu şımartmanın bir yolunu mutlaka bulacaktır. Böyle tutarsız ebeveyn davranışlarının Franz Kafka'da yarattığı psikolojik etki, onun yetişkinlik dönemlerinde de kendini hissettirmiştir. Özellikle babasıyla tartışmaya girmek istemeyen Franz, benliğine yer etmiş kaçış, hayata küsme, üzüntü, [özgüven yoksunluğu] ve içsel çatışmadan asla kurtulamayacaktır (Minareci, 2023: 28). Franz Kafka'nın bu durumu onun dıştan yönetilen bir kişilik yapısına sahip olmasıyla açıklanabilir ve aslında baba Kafka ve kurallarının oğlunu bu

hale getirdiği söylenebilir. Zira çocukların kişilik gelişiminde aile içi iletişimin katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Yeşilyaprak'a (1993: 3-61) göre kişilik özelliklerinin gelişimi içten kontrollü ve dıştan yönetilen [dıştan kontrollü] olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlardan ilkinde birey kendi kendini yönetebilen, davranışlarının sorumluluğunu üstlenebilen ve kendine güvenen bir özellik sergilerken; ikincisinde kendine güveni olmayan, pasif, sorumluluk alamayan özellikler ön plandadır. Dıştan yönetilen kişilik özelliklerinin Kafka'yı betimler nitelikte olduğu dikkat çekse de bu konu ilgili bilim dalınca araştırılmaya muhtaçtır.

Franz Kafka yetişkin olduğu dönemde sırf babasından kaçmak için evlenmek ister. [Lakin] yetiştirme tarzından kaynaklanan zayıf iradesi, özgüven yoksunluğu ve sorumluluk bilinci evlilik ile arasına set çekmektedir (Minareci, 2023: 44). Ayrıca, babasının çocuk yetiştirmedeki başarısızlığı Franz Kafka'yı evlilikten de soğutmuştur (Minareci, 2023: 54). Buradan hareketle, baba ve oğulun birbirlerini bazı konularda yetersiz gördükleri hatta suçladıkları anlaşılmaktadır. Öyle ki, Franz Kafka ebeveynlerinin evliliğini dahi olumsuz somut bir örnek olarak nitelendirir (Minareci, 2023: 52). Zira anne Kafka sık sık eşi ve çocukları arasında kalarak büyük eziyet çekmektedir ve bu durum anneyi psikolojik olarak yıpratmaktadır. Ayrıca, anne Kafka eşine hem mağazada hem de evde katlanmak zorundadır. Çocukları ve eşi tarafından kendisine düşüncesizce yüklenilmektedir. Kısacası aile fertleri farkında olmadan, hıncını Julie Kafka'dan almaktadır. Böylece anne Kafka fiziksel olarak da yorgun düşmüştür. Dolayısıyla itiraz etmeden her şeyi kabullenmekten başka bir alternatif de sahip değildir.

Hermann Kafka'nın baskıcı yetiştirme tarzından küçük kızları Ottla da nasibini fazlasıyla almaktadır. Çocukların annesi tarafından şımartılmasını Franz Kafka, baba Hermann Kafka'nın sistemine karşı bilinçsizce yapılmış sessiz bir direniş olarak adlandırmaktadır ve annesinin bu stresli yaşam tarzına yalnızca çocuklarını çok sevdiği için katlandığını düşünmektedir (Minareci, 2023: 26-27).

Kafka ve kız kardeşi Ottla⁹, Oppelt House, Prague, 1914.

Franz Kafka, babasından kaçmak istediği zaman tüm aileden, hatta çok sevdiği annesinden bile kaçmak zorunda kalıyordu (Minareci, 2023: 26).

⁹ https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Franz_Kafka_and_Ottla_Kafka.jpg (Erişim: 28.06.2024).

Aslında anne Kafka, baba ve oğul arasında yaşanan sorunlarda her zaman Franz Kafka'nın sığındığı bir liman olmuştur. Dolayısıyla Franz Kafka, babası için yazdığı mektubu, teslim edilmek üzere yine en güvendiği kişi olan annesine verdiği de unutulmamalıdır.

Sonuç

Kafka'nın "Babaya Mektup" adlı otobiyografik eserinde babasına karşı oldukça mesafeli, annesine ise daha yakın olduğu görülmektedir. Zira "[erkek] çocuğunun anneye olan bağlılığı, annenin kendisine gösterdiği sevgi ve şefkatten [kaynaklanmaktadır] (Stevens, 1999: 27; akt. Korucu, 2019: 138). Julie Kafka da oğlunu çok sevdiği için, onu şımartıyor ve Hermann Kafka'ya rağmen oğlunun bazı isteklerine rıza gösteriyor (Minareci, 2023: 20). Stevens'a (1999) göre annenin bu tavrı koşulsuz sevgiyle açıklanabilir. Anne için çocuğunun var olması, onu sevmesi için yeterli olurken, baba için çocuğun sadece var olması yetmez, aynı zamanda çocuk, babanın istediği özelliklere de sahip olmalıdır. Zira ataerkil toplumlarda özellikle erkek çocuk ebeveyn için yaşlılık sigortası, ailenin ve işlerin başına geçecek kişi olarak kabul edilmektedir (bkz. Demez, 2005: 61). Ne var ki, Franz Kafka babasının istediği bu özelliklere sahip değildir.

"Babama Mektup" adlı esere dair farklı yazarlar (Krauss, 2009; Karaman, 2015; İlkılıç, 2021) tarafından yapılan çalışmalar incelendiğinde, genellikle baba oğul arasındaki iletişimsizlik ve çatışma konularının araştırıldığı görülmektedir. Eder (2022) ise araştırmasında daha çok Hermann Kafka'nın otobiyografisine yer vermiştir. Bu araştırma da ise diğerlerinden farklı olarak anne karakterine daha fazla yer verilerek, sürekli sorun çıkartan bir baba imgesine karşılık Kafka'nın zihnindeki anne imgesi incelenmiştir.

Sonuç olarak; baba Hermann Kafka ile sıkça yaşanan iletişimsizlik durumlarında, Franz Kafka'nın zihnindeki anne imgesinin sevecen, iyimser, destekçi, çocuklarıyla empati kurabilen ve çocuklarını mutlu etmek için eşi tarafından belirlenen kurallara her zaman uymayan, ailevi sorunların kendisini çok yıpratmasına rağmen, çocukları ve eşi arasında ara buluculuk yapan bir kurtarıcı ve denge unsuru olduğu kanaatine varılmıştır.

Kaynaklar

- Altınparmak, İlayda (2020). *Der Vater-Sohn-Konflikt in Kafkas Werken "Das Urteil" und "Brief an den Vater"*. GRIN Verlag, München.
- Çiçek, Nuri (2015). *Franz Kafka'nın Eserlerinde Yabancılaşma Problemi*. Beytulhikme an International Journal of Philosophy, Volume 5, Issue 1 (141-162).
- Demez, Gönül (2005). *Kabadayıdan Sanal Delikanlıya-Değişen Erkeklik İmgesi*. Babil Yayınları.
- Eder, Jürgen (2022). "Allmählich kriegt man vor Kafkas Vater, vor Möbeln und selbst vor Felice Respekt": Hermann Kafkas Herkunft und deren Präsenz im Werk des Sohnes. *Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik*. Vol. 36, Iss. 2, (69-85). Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University Czechia.
- Ekiz, Tevfik (2023). Kafka'nın Işığında/Karanlığında "Yol Kenarı" Filmi. *Alman Dili ve Kültürü Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1 (27-35).
- Holubová, Zdislava (2005). *Frauenbild in den Erzählungen von Franz Kafka*. Germanistik Diplomarbeit: Karlsuniversität Pädagogische Fakultät, Prag.
- İlkılıç, Süreyye (2021). Kafka und Judentum. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:14, Sayı:77, (151-162).
- Kafka, Franz (1924). *Ein Hungerkünstler*. Die neue Rundschau, S.Fischer Verlag A-G. Berlin&Leipzig. (Çeviri: Irmak, Banu (2003). Açlık Sanatçısı. 1. Baskı, Altıkırkbeş Yayın, İstanbul.
- Kafka, Franz (1952). *Brief an den Vater*. (Hrsg. Fischer, Gottfried Bermann), S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main. (Çeviri: Minareci, Regaip) *Babaya Mektup*. 23. Baskı, Modern Klasikler Dizisi-82, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Karaman, Fatma (2015). OğuzAtay'ın "Korkuyu Beklerken" ve Franz Kafka'nın "Babama Mektup" Yapıtlarında Baba İzleği. *V. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim Kongresi*, Mersin.
- Karaman, Fatma (2017). Franz Kafka'da Umutsuzluk İntihar ve Ölüm. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, Volume:5, Issue:2, p. (158-165).
- Karaman, Fatma (2019). Türkiye'de Franz Kafka ile İlgili Yapılan Çalışmaların Derlemesi, içinde *Multidisipliner Çalışmalar (Dil ve Edebiyat Üzerine Araştırmalar)*, (Ed. Bülent Kırmızı), Konya: Aybil Yayınları. (s.189-198).
- Korucu, Ayşe Arzu (2019). Freudyen ve Jungiyen Yaklaşımlarla Anne Olgusu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 1, (133-143).
- Krauss, Claudia (2009). *Franz Kafka „Brief an den Vater“ Eine Betrachtung aus dem Blickwinkel der Pädagogik*. GRIN Verlag, Munich.
- Lewen, Anna (2020). "Ich habe kein literarisches Interesse, sondern bestehe aus Literatur". "Kafkas "Brief an den Vater" zwischen Biografie und Literatur, GRIN Verlag, Munich
- Stevens, Anthony. (1999). *Jung*. (Çeviri: Çayır, Ayda) Kaknüs Yayınları, İstanbul.

- Tok, Mehmet & Rachim, Salicha & Kuş, Ahmet (2014). Yazma Alışkanlığı Kazanmış Öğrencilerin Yazma Nedenlerinin İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 34 Sayı: 2, (267 – 292).
- Wagnerová, Alena (1997). *Im Hauptquartier des Lärms- Die Familie Kafka aus Prag*. Berlin: Bollmann Verlag.
- Yeşilyaprak, Binnur (1993). Kişilik Gelişiminde Ailesel Faktörlerin Etkisine İlişkin Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:3, (3-16).
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/talmud> (Erişim: 13.06.2024).
- www.digbib.org/Franz_Kafka_1883/Brief_an_den_Vater (Erişim:13.06.2024).
- <https://www.franzkafka.de/leben/familie> (Erişim: 14.06.2024).
- <https://www.franzkafka.de/leben/familie/hermannkafka> (Erişim: 14.06.2024).
- <https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Kafka5jahre.jpg> (Erişim:14.06.2024).
- <https://www.franzkafka.de/leben/familie/julieloewy> (Erişim: 24.05.2024).
- <https://kafkamuseum.cz/en/franz-kafka/family/grandparents/> (Erişim: 24.05.2024).
- https://www.deutsche-biographie.de/artikelNDB_pnd118559230.html?language=de (Erişim: 25.05.2024).
- https://de.wikipedia.org/wiki/Franz_Kafka (Erişim: 25.05.2024).
- <https://prag-to-go.com/kafka-in-prag/themen/familie-und-freunde/die-mutter-julie-kafka> (Erişim:25.05.2024).
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hermann_Kafka.jpg (Erişim: 25.05.2024).
- https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Franz_Kafka_and_Ottla_Kafka.jpg (Erişim: 28.06.2024).

Kafka'ya Maslow'un Gözünden Bakmak

Cihan TUNCER*

Merve KARABULUT**

Özet: Kendine özgü dili, anlatım tekniği, toplumsal gözlem yeteneği ve diğer yazarlarda nadir olarak görülen varoluşsal bir anlam attettiği yazma tutkusu ile kendi çağında tanınmamış olsa da ölümünün üzerinden tam yüzyıl geçen Kafka, günümüzde tartışmasız üzerinde en çok tartışılan yazarlardan biridir. Yapıtlarında bireysel ve toplumsal düzlemde deneyimlenen karmaşık ve engellerle örülmüş bir dünya tasviri buluruz. İletişimsizlik, iktidar ilişkileri, korkular, yalnızlık, yabancılaşma, aidiyetsizlik gibi izlekler etrafında, yazar aslında bireyin her gün karşı karşıya kaldığı modern yaşamın olumsuzluklarına/patolojilerine ayna tutar. Yaşamı ve yapıtları arasındaki yakın ilişki dolayısıyla yapıtların büyük ölçüde otobiyografik izler taşıması bize yazarın söz konusu bu patolojilerle baş etme veya boyun eğişleri hakkında önemli bilgiler sağlar.

Bu çalışma, yazarın yaşamından ve ondan bağımsız düşünülmesi olanaksız olan yapıtlardaki izleklerden yola çıkarak, ona Maslowcu perspektiften bir yaklaşıma odaklanmaktadır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi, fizyolojik ihtiyaçlardan kendini gerçekleştirme basamağına uzanan bir yapıda, insan ihtiyaçlarını kategorize eden bir teoridir. Teorinin temelinde insanın ihtiyaçlarının hiyerarşik yapıda aşama aşama karşılanmaya güdülendiği iddiası yatar. İlerleme, ihtiyaçların karşılanması koşuluyla devam ederek kendini gerçekleştirme ile sonlanırken, herhangi bir basamakta söz konusu ihtiyaçların karşılanamaması sonrakine motive olmayı engeller. Hiyerarşide ne kadar ilerlediğinin veya nerede tıkanığının tespiti, edebi çevrelerinin ilgi odağındaki yazara, varoluşçu psikoloji açısından bir bakış açısı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Franz Kafka, yabancılaşma, baba-oğul çatışması, Maslow, ihtiyaçlar hiyerarşisi.

Evaluating Kafka Through Maslow's Eyes

Abstract: Although Kafka was not recognized in his time for his unique language, his narrative technique, his capacity for social observation and his passion for writing, to which he attributed an existential meaning rarely found in other writers, today, a full century after his death, Kafka is arguably one of the most discussed writers. In his works we find the depiction of a complex and blocked world experienced on an individual and social level. In themes such as miscommunication, power relations, fears, loneliness, alienation and lack of belonging, the author reflects the negativities/pathologies of modern life that individuals are confronted with on a daily basis. The close relationship between his life and his works, and the fact that the works are highly autobiographical, give us important information about the author's coping with or submission to these pathologies.

This study focuses on the author's life and the themes in the works, which cannot be considered independently of the author's life, and focuses on an approach from Maslow's perspective. Maslow's hierarchy of needs is a theory that categorizes human needs in a structure ranging from physiological needs to self-actualization. The theory is based on the assertion that human needs are motivated to be fulfilled progressively in a hierarchical structure. Progression presupposes that the needs are fulfilled and ends with self-actualization, whereby the non-fulfillment of the needs in question at one stage prevents motivation for the next stage. Determining how far the author has progressed in the hierarchy or where he is blocked aims to open up an existential psychological perspective on the author, who is at the center of attention in literary circles.

Keywords: Franz Kafka, alienation, father-son conflict, Maslow, hierarchy of needs.

* Doç. Dr., Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, cihantuncer@ardahan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1185-5330.

** Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, merve.karabulut@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2106-5941.

Giriş

Felsefeden teolojiye sosyolojiden psikolojiye uzanan farklı disiplinlerde araştırma nesnesi olan insanı anlama, tanımlama veya konumlandırma, geçmiş olduğu kadar eskilere dayanan ve hala güncelliğini koruyan bir uğraştır. Öyle ki o, ürettiği değerler, inanç sistemleri, normlar veya davranış kalıpları, kimi zaman kültür yapıcı, kendine özgü edimleriyle birey, toplumu meydana getiren anonim bir bileşen, kimi zaman da ilkel dürtüleri ve ahlaki değerleri arasındaki çatışmada salınıp duran dolayısıyla uyumcu veya vahşi yönleriyle dengede kalmaya çalışan karmaşık bir organizma olarak tanımlanır. Adını anmadığımız daha birçok disiplinde araştırma nesnesi olan insanın temel güdülenişinin “anlam arayışı” olduğu varsayımı, varoluşçu felsefe ve varoluşçu psikoterapi gibi farklı iki disiplini buluşturur.

Felsefe tarihi, insanın ne olduğu veya insan olmanın nitelikleri üzerinde durur. Sokrates öncesi ve sonrası dönemde farklılaşan bir tarzda insanı tanımlama devam etmiştir. Doğa filozofları olarak adlandırılan Sokrates öncesi dönemin temsilcileri, insan ve doğa özdeşliği üzerinde durarak, insanın doğayla aynı kaderi paylaştığı yargısına varırken, Platon insanı toplumsal bir varlık olarak ele alır ve ideal insan tanımlamasına girişir. Aristoteles ise insanı düşünen ve konuşan bir varlık olarak ele alarak yeni bir insan tanımı yapar. Orta çağla beraber yapılan tanımlar altüst edilir, düşünme özgürlüğü elinden alınan insan, toplumda görevi tanımlanan ve dini vazifelerini yerine getirmekle yükümlü dini varlığa indirgenir. Rönesans döneminde durum değişir, Descartes’ın etkisiyle düşünen varlık olarak tekrar merkezi konumunu geri kazanır. 17.yüzyıla gelindiğinde Hobbes devlet, toplum ve hukuk üçgeninde insanı konumlanırken, Locke insanı, doğa bilimleri aracılığıyla dünyaya yönelen ve topluma uyum sağlayan akıllı bir varlık düzlemine çıkarır (Toprakaya-Urtekim, 2023: 27-30).

İlerleyen yüzyıllarda insan anlayışı değişir; tanımından ziyade yaşantısının yönüne odaklanılır. Bu bağlamda “İnsan nedir?” soruna Kant’ın avantaj ve dezavantaj düzleminde yaklaştığı görülür. Akıl, ona verilen bir imkân olmasına rağmen onu işleminin, kendine amaçlar edinerek, sorumluluk üstlenerek ve eyleme geçerek kendi yaşamını belirlemesinin gerektiğinin altı çizilir (Al, 2009: 56) *“Bu eylemler, sırasıyla bakım, eğitim, ulaşılması gereken amaçların idesini aramak, öğrenmek, başarılarını kendinden sonrasına aktarmak, çalışmak ve devlet kurmaktır”* (Al, 2009: 57-58). Varoluşçu felsefede yaşamın anlamı üzerine uzlaşmadan ziyade farklı uçlara savurulmalar söz konusudur. Öyle ki Sartre ve Camus, saçma ve yaşamın anlamsızlığından, Marcel ve Tillich,

Tanrı'ya yönelmekle anlamın bulunabileceğinden ve Kierkegaard, anlam arama yerine yaşamın tecrübe edilmesi gerektiğinden bahseder (Çakıröz, 2009: 53-56).

Psikoloji temelli yaklaşımlar da varoluşçu filozoflar gibi insanı ve anlam arayışını eşzamanlı olarak ele alır. Burada altı çizilmesi gereken nokta, yaşamı anlama ve anlamlandırma uğraşının yalnızca merak giderme veya bilme isteğinden değil, psikolojik bir ihtiyaçtan kaynaklandığıdır. Yüksel, insanın yaşama ve yaşamına dair sorularına tatmin edici yanıt bulunamadığında, varoluşsal boşluk veya varoluşsal kriz ile karşı karşıya gelinmesinin kaçınılmaz olduğunu ifade eder. Bununla ilintili olarak ruhsal çöküş veya intihar, alkol ve madde kullanımı gibi gerçeklikten kaçış yollarına başvurulmasının söz konusu olabileceğini, insanın buradan hareketle özgecilik, bir kutsala tutunma, kendini gerçekleştirme gibi yollarla ruh sağlığını koruma stratejisi geliştirdiğini ifade eder (Yüksel, 2021: 67-68). Öncülüğünü Victor Frankl, Paul Tillich, Carl Rogers, Rollo May, Abraham Maslow ve Irvin Yalom'un üstlendiği varoluşçu psikoterapi bu noktada insanoğlunun yardımına koşar. Varoluşçu felsefeciler ile kaygı ve umutsuzluk üzerinde yoğunlaşma noktasında ortaklaşan psikoterapistler, varoluş farkındalığı, ölüm gerçeği ile yüzleşme veya uzlaşma, kendini keşfetme, ötekilerle anlamlı ilişkiler geliştirme ve yaşama anlam bulma konularında insanlara çözüm önerileri sunar (Doğanay, 2023: 1714-1715). Frankl anlamın zamana ve duruma göre değişebilen ve dünya görüşüne göre keşfedilmesi (Alm.: Weltanschauung) gereken öznel bir deneyim olarak betimlerken (Yeşilçayır, 2022: 61), Yalom "kozmetik ve dünyevi olmak üzere iki tip anlamın varlığından bahsetmektedir. Kozmik anlam, kişinin dışında ve ondan üstün olarak var olan bir düzeni ifade etmektedir. Genel olarak bütün yaşamın, evrenin ve evren içinde insanın ne anlamı vardır sorusunun cevabına atıfta bulunmaktadır. Dünyevi anlam ise, daha özelde "benim hayatımın anlamı nedir" sorusuna verilecek cevaba atıfta bulunmaktadır" (Kula, 2018; 33). Maslow ise insan yaşamını hiyerarşik olarak düzenler; fizyolojik ihtiyaçlardan başlattığı hiyerarşiyi kendini gerçekleştirmeye sonlandırır. Çalışmamızda Maslow'un teorisinden hareketle, Kafka'ya yaklaşacağımız için söz konusu hiyerarşik yapıyı detaylandırmak yerinde olacaktır.

Maslow ve İhtiyaçlar Hiyerarşisi

İnsanın varoluşu, yalnızca fizyolojik değil aynı zamanda psikolojik ihtiyaçları ile yakından ilişkilidir. Varoluşunu, varoluş neden ve amaçlarını sorgulayan insanın sorularına yanıtlar ararken ihtiyaçlarını da fark edip sor-

gulaması, araştırmacıların dikkatini bu yöne çekmiştir. Bu araştırmacılarından biri olan Abraham Maslow'un ortaya attığı ihtiyaçlar hiyerarşisi önemli aynı zamanda tartışmalı bir teoridir. Teori, belirli bir düzen ve sırada, insan gereksinimlerini ortaya koyarken, kişilik oluşumu için gerekli ilkelerin-alt basamaktan üst basamaklara doğru- hiyerarşik olarak karşılanarak ilerlemesi gerektiğini savunur. Maslow'un bu önkoşulu- ihtiyaçların sıralı olarak karşılanması gerektiği- ortaya atması, ihtiyaçlar hiyerarşisinin bilim çevrelerince eleştirilmesinin önünü açmıştır (Çoban, 2021: 112). İhtiyaçların tatmininin görece olması dolayısıyla sonraki basamak için gerekli olan tatmin düzeyinin belirtilmemesi, sosyoekonomik koşulların yeteri kadar dikkate alınmaması veya bazı temel ihtiyaçlardan vazgeçerek daha yüksek basamaklara güdülenen -bilim insanı ve sanatçılar gibi-istisnaların varlığı, teoriye yönelik eleştirilere gerekçe gösterilmektedir (Şengöz, 2022: 168). Ancak üzerinden yarım asır geçmesine rağmen hala teoriye ilişkin birçok yeni çalışmayı görmek mümkündür.

Şekil I: Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi (Maslow, A (1954).; Akt. Yavaş, Aygün ve Ulak, 2021, s.46)
(Yavaş-Aygün-Ulak, 2021: 42-56)

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi **Şekil I** de görüldüğü üzere bir piramitle özdeşleşse de yazarın doğrudan böylesine bir şematik tasviri yoktur. Amerikalı psikoloğun ölümünün ardından yayınlanan *Motivation and Personality* başlığını taşıyan bir kitabın üçüncü baskısında bu piramide yer verildiğini hatırlatmakta fayda vardır (Şengöz, 2022: 166). Piramit aracılığı ile fizyolojik, güvenlik, sosyal, saygınlık ve kendini gerçekleştirme basamaklarından oluşan beşli bir yapı; Maslow'un teorisinde ortaya koyduğu insan gereksinimlerini görselleştirmektedir.

Piramidin en altında canlı bir varlık olması itibarıyla bireyin gereksinim duyduğu ve erişim sağlaması gereken besin, hava, su, uyku, cinsellik vb. fi-

ziksel ihtiyaçları yer işgal eder. Bir sonraki basamakta ise güvenlik ihtiyaçları yer alır. Bu ihtiyaçlar arasında bireyin güven duygusu içerisinde yaşama ihtiyacı, ailesini ve kendini kaos ve karışıklıklardan uzak tutma eğilimi sıralanabilir (Çoban, 2021: 114). Maslow aynı zamanda etik yasalar ve güvenilebilecek bir hükümeti de kişinin yaşamını istikrarlı bir şekilde idame ettirebilmesi için gerekli görür ve güvenlik basamağına dahil eder (Taormina, 2013: 157). Sosyal varlık olması nedeniyle insan bir bakıma diğerlerine bağımlı; birlikte yaşamaya yazgılıdır. Bu birliktelikte bazı ihtiyaçlarını karşılama olanağı bulur ki, bunlar sevgi, aidiyet, kabul görme, grup üyeliği, kendi türünden biriyile ilişkide bulunma ihtiyaçlarıdır. Söz konusu birliktelikler, aile ve çevreden deneyimlenir. Karşılanması oldukça önemli olan sevgi ihtiyacı karşılanmadığı anda birey kendini bir sevgi arayışı içinde bulur. Bu arayış onu anlaşıldığı ve sevildiği ortamlara sürükler. Çünkü sevgi ihtiyacı, fizyolojik olduğu kadar aynı zamanda ruhsal sağlık için de olmazsa olmazlardandır. Sevgi ve ait olma basamağını saygınlık ihtiyacı takip eder. Saygınlık ihtiyacı, bireyin eylemlerinin ötekilerce onaylanmasını, takdir edilmesini, saygı gösterilmesini ve kendisine güven duyulmasını içerir. Kendini gerçekleştirme basamağından önceki bu dört basamağı Maslow, yoksunluk gereksinimleri olarak tanımlar. Zira giderilmediklerinde, bireyde ruhsal ve bedensel çöküntü kaçınılmaz hale gelir (Kalebaşı, 2020: 1288). Kendini gerçekleştirme basamağı olan son basamakta yer alan birey, Maslow tarafından potansiyelini açığa çıkaran, üretken, yaratıcı, başkalarını olduğu gibi kabul eden, yaşamaktan keyif alan ve çevresinden bağımsız/özerk olarak tanımlanır (Çoban, 2021: 116).

Görüldüğü üzere diğer varoluşçu psikoterapistlerin aksine Maslow teorisinde anlama/yaşamın anlamına doğrudan yer vermez, ancak piramidin üçüncü ve beşinci basamağının “Yalom’un ve Wong’un anlam modellerinde yer alan “kendini gerçekleştirme” ve “sevgi/ait olma ihtiyaçları”¹ ile birebir örtüştüğünü açıkça görmekteyiz. Buna ek olarak eylemlerin ötekilerce onaylanmasını, kabul edilmesini ve takdir edilmesini kapsayan saygınlık ihtiyacı da yaşamın anlamı için önemlidir. Çünkü karşılanmaması durumunda içe kapanma veya dışlanmadan kaynaklı anlamsızlık veya değersizlik durumu ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır.

¹ Kendini gerçekleştirme, kendini aşma, üretme, hazzılık, başarı, bir amaca yönelme, yakın ilişkiler, samimiyet, özgecilik, din, adil muamele ve kendini kabul gibi bir dizi yapı, varoluşçu psikoloji teorisyenlerinden Yalom (1980) ve Wong’a (1988) tarafından yaşamın anlam kaynakları olarak değerlendirilir. Bkz. Alparslan, A. M., Yastioğlu, S., Işık, Ü., Çarıkçı Özgül, D. N. (2022). Yaşamın Anlam Kaynakları Ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (42), 30-51., s. 34

Kafka'ya Maslow'un Gözünden Bakmak

Franz Kafka

Yazınsal metinlerdeki otobiyografik dokunuşlar, çoğu yazar için dışa vurul(a)mayan duygu ve düşüncelerin yazma/yazı yoluyla açığa vurulması, bir nevi psikolojik olarak rahatlama stratejisidir. Nitekim yazarak ruhsal anlamda rahatlama biçimi Kafka için de geçerlidir (Karaman, 2017). Kafka'nın yapıtlarında da gerçeklik ve kurgunun iç içe geçmiş olması onun bu yönde bir strateji benimsediğini gösterir. Gerçek ve kurmaca arasındaki sınırların neredeyse ortadan kalktığı, yazarın ruh halinin; korku, endişe, gelgitlerinin, metinlerin dokusuna sinmiş olduğu yazarın yaşamı hakkında yüzeysel bir bilgiye sahip olan herkes tarafından fark edilebilecek bir durumdur. Bu yüzden yazara yönelik Maslowcu bir değerlendirme, öz yaşam öyküsünün yanı sıra otobiyografik yapıtlarında yer alan izleklere de değinmeyi gerektirir.

Kafka, 3 Temmuz 1883 tarihinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sınırlarında yer alan Prag'da, Almanca konuşan Yahudi bir ailede dünyaya gözlerini açar. Altı kardeşin en büyüğü olan yazar, üç kız kardeşini toplama kampında kaybederken, iki erkek kardeşi erken yaşta yaşamını yitirir (Karabulut, 2022: 55). Ataerkil bir aile yapısı içerisinde; baba otoritesinin ve anne kayıtsızlığının egemen olduğu bir çocukluk geçiren yazarın sevgisizlikle geçen çocukluk yılları onda çekingen, aşırı ürkek ve bunalım hali yaratır (Can, 2015: 135). Varlıklı bir aileye sahip yazarın yaşamındaki gidişatı belirleyen, baba figürüdür; eğitiminden iş yaşamına kadar her aşamada baba müdahildir. Yahudi bir aileden gelmesine rağmen dine ve dini meselelere şüphecilikle yaklaşan bir yapıya sahiptir (Can, 2015: 138). Yazar ile ilgili genel bilgiler ana hatları ile bu şekildeyken, geriye bıraktığı günlükler ve mektuplarda samimi ve çoğu zaman sansürsüz bir biçimde yazıya döktüğü duyguları, düşünceleri, izlenimleri vb. bize onu daha yakından tanıma imkânı sunar.

Kafka'nın çocukluk yıllarından itibaren yaşamında başat rol oynayan; yaşamını ve kişiliğini biçimlendiren babası olduğundan, bu konu üzerinde durmak oldukça önemlidir. İlişkileri daha doğrusu yazarın babasına karşı konumlanması, duygu ve düşünce dünyası hakkında bilgi edinebileceğimiz temel başvuru kaynağı ise *Babaya Mektup'* tur.

Babaya Mektup' ta gözümüze ilk çarpan yazarın babasıyla olan "iletişimsizlik" problemine koyduğu teşhistir. Ancak bu teşhisi koyarken adil davranır ve iletişim sorununda dolayısıyla beraberinde gelen yabancılaşmada, suçun yalnızca babasına ait olmadığını da ekler. Aralarında bir uzlaşma kapısı aralanabilecekken bunun iki tarafın bir nevi inatlaşması ile sekteye uğradığı-

nı söyler. “...ama en azından herhangi bir yakınlık, bir duygudaşlık işareti bekledin; oysa ben eskiden beri senden saklanıp odama, kitaplara, çılgın arkadaşlara, aşırı fi-kirlere sığındım; seninle asla açık konuşmadım” (Kafka, 2012: 16). Yazar cephesinden baktığımızda aralarındaki orantısızlık/dengesizlik de aynı zamanda aralarındaki uzlaşmayı engellemektedir. Babanın yaşamdan beklentileri ve kişisel özellikleri, oğulunkilerle taban tabana karşıtlık ilişkisi içindedir. Güçlü, yaşam dolu, kendinden emin ve hoşnut babanın karşısında zayıf, ürkek ve kararsızlıklarla bocalayan bir oğul durmaktadır (Kafka, 2012: 17). İkili arasındaki karşıtlık ilişkisi yazardaki değersizlik duygusunu besleyen ana damardır;

Bu, o zaman küçük bir başlangıçtı yalnızca, ama beni sıklıkla etkisi altına alan bu hiçlik duygusu (bir başka açıdan asil ve verimli bir duygu anı zamanda) çoğu kez senin etkinden kaynaklanıyor. Biraz desteklenmeye, biraz dostça bir yaklaşıma, yolumun biraz açık tutulmasına ihtiyacım vardı, sen-se onun yerine yolumu kesiyordun, iyi niyetle tabii, başka bir yola girmem için. Ama buna yatkın değildim ben. Sözgelimi asker selamı vermeyi ve asker gibi yürümeyi becerdiğim zaman desteklerdin beni, ama ben geleceğin askeri değildim ya da iştahla yemek yiyebildiğim, hatta yanı sıra bir bira da içebildiğim zaman desteklerdin ya da anlamadığım şarkıları tekrar edebildiğim veya senin sevdiğim lafları senin peşinden geveleyebildiğim zaman, ama bunların hiçbirisi benim geleceğimin bir parçası değildi (Kafka, 2012: 20).

Yoğun geçmişe dönüşlerle (Alm. Rückblende) ilerleyen *Babaya Mektup* 'ta, babayla olan karşıtlığın hem bedensel hem de düşünsel olarak yazarı derinden etkilediğini; yazarın babayı, gözünde tanrısal bir konuma taşıdığı görürüz. Tartışılmaz bir düzleme yerleştirilmiş baba onun açısından ulaşılmazdır. “Ben sıksa, güçsüz, ince; sen güçlü, iri, geniş. Kendimi acınilası bir halde görürdüm, üstelik yalnızca senin önünde değil, tüm dünyanın önünde, çünkü sen benim için her şeyin ölçütüydün...Koltuğundan dünyayı yönetirdin. Senin fikrin doğrudu, başka her fikir de saçmaydı, aşırıydı, meschugge'ydi, anormaldi” (Kafka, 2012: 21). “Tüm dünyanın önünde”, “dünyayı yönetirdin” şeklindeki hiperbolik söylemler babanın ulaşılmaz imgesinin birer göstergesidir.

Babanın otoriter yapısı Kafka'nın zihninde hayatı boyunca sosyal, özel ve iş hayatını etkileyecek bir baskı unsuru olmuştur (Karaman, 2014: 295).

Otoritesini aile içerisinde her an hissettiren; kurallar koyan, konuşma ve hareketleri sınırlandıran, hoşlanmadığında veya kızdığında çevresine hakaretler yağdıran baba ile iletişimsizliği ve onu erişilemez bir konumlanışa taşıması yazarda farklı zihinsel tasarımlar oluşturur. Babasının emirlerine sorgulamadan itaat etme zorunluluğu, karşı gelme cesaretini kendinde bulamaması ve(ya) bunları utanç verici olarak

değerlendirse de sineye çekmesi, kendini “köleliğe” indirgemesine yol açar. “Bu yüzden dünya benim için üç bölüme ayrıldı; benim, yani kölenin, yalnızca benim için icat edilmiş ve üstelik bilmediğim bir nedenle asla tümüyle yerine getiremediğim yasaların boyunduruğu altında yaşadığı bir bölüm, sonra senin, yöneterek, emirler yağdırarak ve bunlara uyulmadığında öfkelenerek yaşadığın ve benimkimden alabildiğine uzak bir ikinci dünya ve nihayet tüm diğer insanların, emirler ve itaatten bağımsız, mutlu yaşadıkları üçüncü bir dünya (Kafka, 2012: 24-25).

Baba otoritesi yalnız yazar değil anne üzerinde de kendini hissettirmektedir. Bu yüzden anneden uzaklaşma, bağların zayıflaması noktasında baba yine başat rol üstlenir. *Babaya Mektup*’ta sevgi ve koruyuculuk ile ilişkilendirilebilecek geleneksel anne arketipinden çok babanın çizdiği sınırlar içinde hareket eden bir anne figürü belirir. Bu olumsuz anne figürü, doğal olarak baba-oğul arasında uzlaşmada olumlu bir katkı sağlayamaz;

“Senden kaçmak için, aileden de kaçmak zorundaydım, hatta annemden bile onu yanında daima korunurdu insan, ama yalnızca seninle ilişkili olarak. O uzun vadede bir çocuğun mücadelesi için bağımsız bir zihinsel güç olmayacak kadar çok seviyordu seni ve sana sadakatle bağlıydı. Çocukça ama yerinde bir sezgi ayrıca, çünkü annem yıllar geçtikçe sana daha da çok bağlandı; kendisiyle ilgili konularda en küçük sınırlar içindeki bağımsızlığını iyilik ve şefkatle ve seni asla derinden yaralamadan korurken, senin çocuklarına yönelik yargılarını ve verdiğin hükümleri, yıllar içinde, akıldan çok, duygularıyla, gözü kapalı kabullenir oldu” (Kafka, 2012: 38-39).

Aile içerisinde babadan kaynaklanan yabancılaşma evin sınırlarından taşarak yaşamın tüm alanlarına sızar, adeta kanserli bir hücre gibi yayılarak genişler. Öyle ki *Babaya Mektup*’ta yazar iş yerine olan yabancılaşmada babasının rolünü dile getirir. İş yerinde tüccarlık yetenekleri ile gözlerini kamaştırmasına, hayranlık duymasına rağmen işçilere bağırması, hakaretleri ve düşmanca tavırları onu rahatsız eder. Çalıştığı sigorta şirketinden istifa etmesi de babası ile doğrudan ilgilidir. İş yerinde karşılaştığı her olumsuzluğu babası ile özdeşleştirdiği için, onu hatırlatan iş yerinden de kaçır.

“Oradaki müdüre istifamın, tam olarak gerekçesini yansıtmaya bile, büsbütün uydurma sayılmayacak gerekçesini, hakaretleri, üstelik de hiçbir zaman doğrudan eni hedef almayan hakaretleri kaldırmayışımınla açıkladım; bu konuda evden kaynaklanan aşırı bir duyarlılık geliştirmiştim” (Kafka, 2012: 36).

Görüldüğü üzere baba ile olan çatışması, iletişimsizlik ve ona karşı gelişen yabancılaşma *Babaya Mektup*’ta açıkça kendini gösterir. Bunun dışında baba ile ilişkisinin en bariz izdüşümü *Dava*’dır. Josef K. figüründe ete kemiğe bürünmüş bir Kafka buluruz;

Eserin zenginliği birçok farklı okumalara özellikle birbiriyle çelişmeyen psikolojik ve teolojik yorumlara açık olmasıdır. Psikolojik yorum başlangıç noktasını Kafka'nın kendi hayatından ve babası karşısındaki aczinden almaktadır. Babası tarafından hayatı boyunca eleştirilmesi ve her zaman kusurlu görülmesi, özel hayatında yaşadığı bu olumsuzluk, Joseph K.'nin içinde bulunduğu çaresizlik ve endişeyi anlatmaktadır. K. adalet peşine düşmüştür. Kanunun ne olduğunu bilmez, bilse bile anlamaz. Bu dünya kendisine acı verdiğinden, K. kadınlarla birlikte olarak avunmak ister. Fakat onlarla kurduğu ilişkilerde de genellikle beceriksizdir. Yapabildiği kadarı ile kendisini, dünyanın iş ve bankacılık dünyasına verir. Ama yargılama süreci ilerledikçe bu savunma mekanizması da yıkılır, sonunda mahkeme de infaz emrini verir ve K.'nin hayatına son verilir (Gündüz, 2013: 86).

Kafka'nın kadınlarla ilişkisine gelince, oldukça renkli bir dünyanın kapıları aralanır. Yalnızca bir kadına değil, bazen aynı zamanda birden fazla kadına ilgi duyduğunu, onları yaşamına dahil ettiğini ve yazarın bunu bir bakıma yaşam felsefesine dönüştürdüğünü görürüz (Sarı-Akyıldız Ercan, 2018: 4). Kafka'nın yazdığı mektuplardan aşına olduğumuz Felice Bauer ve Milena Jesenská dışında, yaşamında birçok kadın yer almıştır. İlişkilerin bozulmasında, evliliğe yanaşmaması önemli bir etken olarak belirse de bazen etik olmayan tutumları-aynı anda iki kadını idare etmeye çalışması veya evli kadınlarla ilişki kurması-ya da ailesinin ilişkilere müdahil olması önemli rol oynamıştır.

1907 yılında Kafka'nın yaşamına giren Hedwig Weiler ismi, sevgili anlamında ilk figür olarak karşımıza çıkar. Yaz aşkı olarak nitelenebilecek kısa vadeli ilişki, Hedwig'in yazarın evliliğe yanaşmaması, ilişkiyi mektuplaşma ile devam ettirme niyetini anlaması üzerine bitirmesiyle sonlanır. Yakın arkadaşı Max Brod'un akrabası Felice Bauer ise yazarın iki defa nişanlandığı ancak evliliğe vardırmadığı ilişkide başroldedir. Ailesi tarafından yazma bağımlılığından (Alm. Schreibsucht) vazgeçmesi, evlenerek bir yuva kurması telkininde bulunulsa da yazar ailesinin çağrısını kulak ardı etmiştir. Mektuplaşma ile yazarın hayatına dâhil olan diğer bir isim, Felice ile ilişkisinde arabulucu rolünü üstlenen Grete Bolch'tur. Felice'nin en yakın arkadaşı olmasına rağmen Kafka ile ilişkisi bir süre sonra-Kafka'nın yazdığı normal mektupların aşk mektubuna dönüşmesiyle- aşka evrilir. Felice'nin Kafka ile ilk nişanında Grete'nin kıskanç bir tavır takınması, en yakın arkadaşının arkasından konuşması Kafka'nın karşılık gördüğünü gösterir. Felice'nin mektuplardan haberdar olmasıyla 1914 yılında nişanın bozulmasıyla ilişki son-

lanır. Julie Wohryzek, Kafka'nın evlenmek istediği ancak bu kez de ailesinin karşı çıktığı biridir. Maddi durumu ve ahlaki açıdan aile ile uyumlu olmadığı öne sürülerek aile tarafından kabullenilmemiştir. Kafka'nın diğer bir ilişkisi, evli bir kadın olan Milena Jasenska ile. 1920 yılında mektuplaşma ile aralarında başlayan arkadaşlık zaman içerisinde aşka dönüşür. Kafka'nın eşinden ayrılması yönündeki talebi Milena tarafından reddedilir, bir süre devam eden ilişki sonlanır. Yazarın son sevgilisi olarak karşımıza çıkan kadın, Dora Diamant son nefesine kadar yanında olan, en zor ekonomik koşullarda dahi onu terk etmeyen sadık biri olarak yaşamında yer edinmiştir (Sarı ve Ercan, 2018: 8-14).

Bu renkli ilişkiler ağına rağmen, Kafka'da evlilik hem tercih hem de zorunluluk nedeniyle girişimden öteye geçmez. Özlemine çektiği sade yaşamı, özgürlüğünü -en önemlisi de yazma eylemini- engelleyeceği kuşkusunu taşıması, aile kur(a)mama, kadınlarla ilişkisini minimum düzeyde tutma tercihini belirlemiştir. Daha açık bir ifadeyle adını andığımız kadınlarla olan ilişkilerin, nişanların bozulmasında içinden atamadığı mutsuzluğa sürüklenme kuşkusu; yaşamına anlam katan belki de en önemli eylem olan yazma ve evliliği bir arada yürütememe korkusu önemli bir rol oynamıştır (Can, 2015: 138-139). "Pek çok yalnız olmam gerekiyor. Elde ettiğim tüm başarılar sadece yalnızlığımın ürünüdür. Bağlanmaktan, karşı tarafa akıştan korku. Çünkü o zaman asla yalnız kalamayacağım demektir" (Kafka, 2013: 356). Ancak Kafka'nın kadınlarla ilişkisini yalnız bu açılardan ele alıp baba faktörünü dışarda bırakmak eksik değerlendirmelere yol açacaktır. Çünkü babasıyla çatışması, kadınlarla olan ilişkisinde önemli bir belirleyicidir. Ödipus kompleksi bağlamında Kafka'da baba-oğul çatışmasını irdeleyen Karabulut, yazarın babasıyla özdeşleşmeyi başaramadığı için kadınlarla ilişkisinde sorunlar yaşadığının altını çizer;

Babası ile özdeşleşemeyen erkek çocuk, bu durumu atlatamayarak ilerleyen yaşlarında kadın düşmanı olur. Annesi ile başlayan bu süreç bütün kadınlardan nefret etmesine yol açar ve tıpkı annesi gibi diğer kadınların da kendisini sevmeyeceğini düşünür. Burada ele aldığımız Kafka'ya uyarlanacak olan bu durumda Kafka'nın babası ile özdeşleşemediği ve babasının baskısı altında kaldığı ve ezildiği görülür. Babası ile özdeşleşemeyen Kafka annesi ile de özdeşleşemez. Her seferinde babasının haklı olduğunu söylediği ve annesi de babasının baskısı altında olduğu için Kafka annesi ile özdeşleşemez. Hem annesi hem de babası ile özdeşleşemeyen Kafka'nın hayatında hiçbir zaman mutlu olmadığı görülür. Bunun tek nedeninin ödipus kompleksi olduğu söylenebilir (Karabulut, 2022: 121).

*Babaya Mektup'*ta kadınlarla olan başarısız ilişkilerin babayla çatışmadan doğduğunu kanıtlayan güçlü pasajlara rastlarız. Kafka kendini anlatmaya çalışırken aslında içinde yer aldığı çıkmazı da aktarır. Evlilik, bir yandan ona babasından bağımsızlaşma kapısını aralar. *"Evlilik en yoğun kurtuluşun ve bağımsızlığın güvencesi kesinlikle. Bir ailem olurdu; görüşüme göre insanın ulaşabileceği en yüce nokta; sana denk olurdum, eski ve daima taze tüm utanç ve zorbalıklar artık yalnızca tarih olurdu"* (Kafka, 2012: 61). Ancak diğer taraftan ulaşılmaz bir imgeye sahip olan babasıyla özdeşleşme anlamında geldiğinden imkansızdır. *"Seninle aramdaki bu talihsiz ilişkide, bağımsızlaşmak istiyorsam, mümkün olduğu kadar, seninle hiçbir ilişkisi olmayan bir şey yapmalıyım; evlilik en büyük şey gerçi ve en onurlu bağımsızlığı sağlıyor, ama aynı zamanda seninle çok yakın bir ilişkisi var... Ama şimdiki halimizle, evlilik, tam da senin asli alanın olduğu için bana kapalı"*. (Kafka, 2012: 62)

Kafka'daki bu analogi; babası ve evlilik arasındaki kurulan bağıntı ilişkilerine yön veren önemli bir etkidir. Evliliği, baba ile doğrudan özdeşleşme; çocukluğundan beri karşı durduğu, ait olmak istemediği bir dünyaya ait olmakla eşdeğer olarak gördüğünden, kendince çözümü sürekli kaçışta bulur. Aslında kaçtığı evlilik değil ona göre babasına ait olarak gördüğü bir dünyadır (Kafka, 2012: 65). Bu kaçışa yönelik gerekçelerinde kimi zaman kendini trajikomik bir duruma sokar. Felice ile ilişkisini bitirme planının bir parçası olan ve kayınbaba adayına hitaben yazdığı mektupta kendini şu şekilde betimler;

"Bütün varlığımla edebiyata odaklanmış durumdayım. ... Bundan vazgeçersem artık yaşayamam. Edebiyat her şeyim ve ben buyum." Konuşmayı sevmeyen, asosyal, huysuz, ikiyüzlü ve kelimenin tam anlamıyla hastayım... Ailem tarafından kuşatılmış bir hayat yaşıyorum- çok iyi, sevgi dolu insanlar-bir yabancından daha yabancılaşmış. Birkaç yıldır annemle günde ortalama yirmi kelimededen az konuştum; babamla selamlaşmanın ötesinde neredeyse hiç konuşmadım. Evli kız kardeşlerim ve kayınbiraderlerimle aram pek iyi değil. Onlara karşı hiçbir öfke duymuyorum. Ailemle birlikte yaşama duygusundan yoksunum..." (Steinhauer, 1983: 391-392).

Steinhauer, bu satırların Felice Bauer'in onunla ortak bir hayata başlamasının neden akıllıca olmadığını açıklamak için tasarlandığını ancak onu korkutmayı başaramadığını ifade eder. Ve nişanı iki kez bozanın Kafka olduğunu ekler. Steinhauer ayrıca bu tanımlamanın abartılı olmadığını, Kafka'nın mektuba, kararsız olduğunu, patolojik derecede özgüven eksikliğini ve iyi yapılı olmasına, çekici bir yüze ve çelik mavisi gözlere sahip olmasına rağmen vücudundan utandığını, başkalarının ihtiyaçlarına aşırı duyarlı,

izolasyona ve depresyona yatkın, gürültüden son derece rahatsız olan, aşırı heyecanlanan, ara sıra öfkeye kapılan biri olduğunu eklemesi gerektiğini (Steinhauer, 1983: 392), dolayısıyla satırlarında abartıdan ziyade boşluklar olduğuna dikkat çeker.

Gerek ebeveynleriyle gerek yaşamına dahil olan kadınlarla yaşadığı iletişim ve sevgi eksikliğinin yanı sıra yazarın yaşamını toplumsal boyutta derinden biçimlendiren diğer bir etken, kimliğinden dolayı topluma karşı geliştiremediği aidiyet sorunudur;

Kafka'nın Yahudi oluşu, onun yalnızlık ve köksüzlük duygusunu daha fazla duyumsamasına neden olur. Kafka Çek asıllı olsa da Almanca konuşup Almanca yazdığından, Çek halkından ayrılıp Alman halkına yanaşır. Toplumsal açıdan kabul görmemiş ve manevi açıdan da yalnız kalmış Kafka, kendini bir gruba/topluma ait hissedemez. Aslında eserlerinde hissettirdiği soyutlanma duygusu, Kafka'nın kendisinin dışavurumudur. Bütün hayatı boyunca bir toplumun, partinin ya da bir grubun mutlak kabul ettiği düşüncenin peşinden gitmeyerek, kendi sorgulamaları ve yaşantıları neticesinde düşünce şemasına yön verir (Karabulut, 2022: 65).

Kafka'nın yapıtlarına baktığımızda ise yaşadığı bireysel ve toplumsal deneyimlerin yansıtılması ile inşa edilen karmaşık ve engellerle örülmüş bir dünya görürüz (Gündüz, 2013: 90). Baba-oğul çatışması, anlamsızlık, korku, yabancılaşma, güvensizlik, iletişimsizlik, bürokratik engeller ve iktidar erkleri gibi modern çağın değerleri ve kendi yaşamının harmanlanmasıyla oluşan ana izlekler, yapıtlarda yazara özgü anlatım tarzı ile aktarılır (İlhan, 2020: 262). Yazarın yapıtlarındaki en önemli izlek olan yabancılaşma, bireyin aidiyet eksikliğinden doğar ve kendisinden başlayarak ailesine, çevresine, yaşadığı toplumsal sisteme ve kültüre doğru genişler (Keskin, 2016: 241) *Babaya Mektup*'ta babayı, *Dönüşüm*'de modern sistemi, *Dava*'da bürokratik yabancılaşmayı ele alan yazar, toplum dışına itilmiş ve anlam değerlerini yitirmiş insan portreleri sunar (İlhan, 2020: 265). Kafka, bir bakıma yazınsal metinlerle gerçek yaşamda yapamadığını yapar; babası, çevresi ve toplumla diyaloga geçer. Bu yüzden gerçeklik ile kurgunun harmanlanması ile inşa edilmiş melez metinler aracılığı ile kendini kuşatan, sınırlayan korkularından ve çekincelerinden sıyrılarak içini döktüğünü, rahatladığını söyleyebiliriz. Ruh hali göz önünde bulundurulduğunda, çekingen, ürkek ve içine kapanık yazarın bastırılmış düşünce ve duygularının üzerinde yarattığı ağırlıklardan/sırtındaki kamburdan kurtulmanın yegâne yolunun da bu olduğu açıktır.

Yazarın yaşamının son yıllarına ilişkin bilgileri ise 1922-1924 yılları arasında kaleme alınmış mektupları içeren *Yeni Bulunmuş Mektuplar* başlığı ile

yayınlanan yapıtta buluruz. Mektuplar son yıllarını yaşayan Kafka'nın özellikle Berlin'deki yaşamına; enflasyon yıllarındaki ağır yaşam koşullarına, anne-babasıyla ilişkisine açıklık getirmesi açısından önemlidir. Mektuplarda annesiyle içten, babasıyla karmaşık bir ilişkinin izlerini sürmek mümkündür, öyle ki hitaplarında her ikisine de seslenmiş görünse de asıl sesini duyurmak istediği annesidir (Kafka, 2012: 20-21) Mektuplardan ailesinin sürekli maddi yardımda bulunduğuna ve yazarın minnetini sunduğuna tanıklık ederiz. *"Sevgili anneciğim, babacığım! Az önce içinde 50 K ve 18 tarihli sevimli mektubunuzu aldım... Bugün elime geçen 50 K ile adeta para bolluğundan ne yapacağımı bilemez oldum"* (Kafka, 2012: 31). Kafka bu arada hastalığı ilerlemesine rağmen ailesine durumu hakkında bilgi verirken elinden geldiği kadar durumunu iyi göstermeye çalışır. Bu yüzden ölümünden bir gün önce kaleme aldığı son mektubunda bu tutumunu sürdürür ve ailesinin sürekli olarak gerçekleştirmek istediği söz konusu ziyaretin ona bir fayda sağlamayacağını, sevgilisinin ve arkadaşlarının onu yalnız bırakmadığını ifade ederek engellemeye çalışır. *"Ancak şimdi Dora ve Robert'in uzakta olsalar asla tasarlanmayacak yardımlarıyla (onlarsız nice olurdu halim) bütün bu güçsüzlüklerden sıyrılmaya çalışıyorum... Henüz tümüyle hastalık çok olumlu bir başlangıç evresinde... Diyeceğim, bu ziyareti şimdilik bıraksak bir yana, sevgili anneciğim, sevgili babacığım"* (Kafka, 2012: 90-91). Mektuptan yazarın son günlerinde anne ve babasının ziyaretine karşı gelmesi farklı yorumlara açıktır: Kendisini kötü durumda görüp üzülmelerini engelleme isteği, yaşamı boyunca eksikliğini hissettiği sevgi dolayısıyla ailesine karşı mevcut yabancılaşma veya son sadece içten, önceden düşünülmemiş, sade bir son istek, bu olası yorumlardan bazılarıdır.

Kafka Piramidin Neresinde?

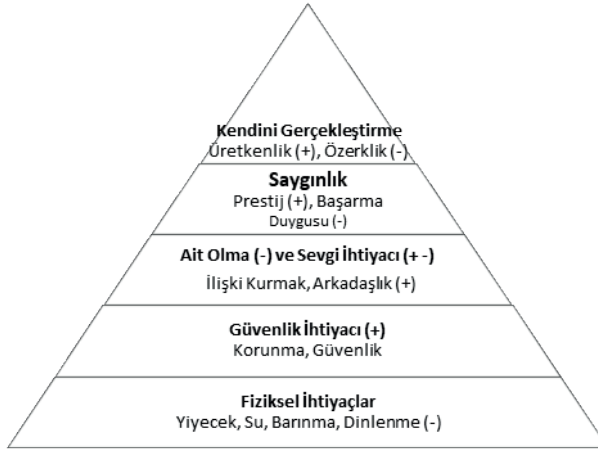
Kafka'ya yönelik bir değerlendirmede en alt basamaktan başlamak gerekirse, fizyolojik ihtiyaçlarda göze çarpan en önemli eksikliğin dinlenme/uyku noktasında olduğunu söylemek mümkündür. Günlüklerinde sık sık yinelenen şikâyetlerden, uykusuzluktan mustarip olduğu görülür. Kafka günlüklerde zayıf bedeninden duyduğu rahatsızlığı *"Güçsüz tempo, yetersiz kan"* (Kafka, 2012: 282) ve uyku problemini dile getirmektedir. Yıllara yayılan uyku probleminin günlerce devam etmesi, *"26 Aralık 1911/ Yine rahat bir uyku; bu üçüncü gece."*, *"12 Ağustos 1914/ Gözüme uyku girmedii."* (Kafka, 2012: 340) devam ettiği bir laytmotif olarak sıkça karşımıza çıkar.

Fizyolojik ve güvenlik basamaklarında, ihtiyaçların dinlenme hariç karşılandığını en azından günlüklerinde veya mektuplarında aksi bir durum yer

almadığından söylemek mümkündür. Yazar için asıl problemlerin başladığı nokta, sevgi ve ait olma basamaklarındadır. Yaşam öyküsünden; aile ilişkileri özellikle de babasıyla, kadınlarla ilişkileri ve çevresiyle dolayısıyla toplumsal ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda, bunları saptamak zor değildir. Aynı zamanda yapıtlarına yansıyan motif ve temalardan yola çıkılarak karşı karşıya kaldığı, boğuşmak zorunda olduğu problemleri şu başlıklarda toplamak mümkündür;

- Dinlenme ve uyku sorunu
- Otoriter bir portre çizen baba ile iletişimsizlik ve sevgisizlik
- Kadınlarla olan ilişkilerde baş gösteren istikrarsızlık
- Topluma karşı olan yabancılaşma dolayısıyla aidiyet sorunu ve yalnızlaşma
- Değersizlik duygusu/kendini kabul ve onaylama eksikliği
- Yazınsal üretim dışında yaşamı anlamsız bulma

Bu başlıklardan hareketle, yazarın yaşamını, ihtiyaçlar hiyerarşisini tanımlayan piramitte göstermek gerekirse önümüze şöyle bir tablo çıkmamaktadır;

Şekil II: İhtiyaçlar Piramidinde Kafka

Ailesi, kadınlar ve toplumla olan ilişkilerinde sorunlar yaşayan, yabancılaşma, sevgisizlik ve yalnızlaşma ile karakterize olan yazarın piramitte uykusuzluk hariç alt basamaklardaki gereksinimlerinin karşılandığı, üçüncü basamaktan kendini gerçekleştirme basamağına kadar diğer ihtiyaçların kısmi karşılandığı görülebilir. Günlüklerinden anlaşıldığı üzere kendisi de varoluşunu ortalamanın üzerinde pasiflikle tanımlamaktadır;

“Benim açımdan en ufak bir değerli yaşam tarzı yoktu. Sanki diğer herkes gibi bana da dairenin merkezi verilmişti; sanki diğer herkes gibi benim de yürümem ve sonra güzel daireyi çizmem için belirleyici bir yarıçap vardı, bunun yerine yarıçapı sürekli genişletmeye çalıştım ama her defasında yarıda bırakmak zorunda kaldım (örnekler: piyano, keman, diller, Germanistik, Siyonizm karşıtlığı, Siyonizm, İbranice, Bahçıvanlık, marangozluk, edebiyat, evlenme girişimleri, kendi evim). Dairenin merkezi başlangıç yarıçaplarıyla dolu, yeni bir girişim için artık yer yok, artık girişim olmaması yaşlılık, zayıf sinirler ve son anlamına gelir. Bir keresinde, örneğin hukuk okurken ya da nişanlanırken, yarıçapı normalden biraz daha fazla genişlettiğimde her şey daha iyi olmak yerine daha da beter oldu”² (TBEIII, s. 206; aktr. Kraiczi, 2008: 17-18).

Kafka ölümünden sonra yapıtlarının yayınlanmasını istemeyerek, aksine en yakın arkadaşı Brod’a günlükleri, el yazmaları ve karalamalarına kadar her şeyi okumadan tamamen yok etmesini tembihleyen edebi bir vasiyet bırakır. Ancak Brod vasiyeti yerine getirmez ve bugün Kafka’nın edebiyat dünyasında yer almasında başat rol oynar (Politzer, 1950: 273-274). Buradan bakıldığında da yazarın başarılı olmasına rağmen, yapıtlarını yayınlıyacak cesareti ya da özgüveni kendinde bulamadığını görürüz. Bu durum yine ihtiyaçlar piramidinde orta basamaklarda kalan, yukarı-kendini gerçekleştirme-çıkamayan bir kişi profili çizmesiyle alakalı bir durum olarak değerlendirilebilir. Ancak özgüven sorunu bir tarafa bırakılıp yazınsal açıdan üretken oluşu dikkate alındığında ise yazarın potansiyelini kullanarak başarı elde ettiği tartışılmaz bir gerçektir. Aradan yüzyıl geçmesine rağmen hala güncelliğini koruyan, tartışılan ve yapıtları klasikleşen yazarın kendini gerçekleştirme bağlamında bir aşama kaydettiği de aşîkârdır.

Sonuç

Yazarın yaşamından ve yapıtlarındaki izleklerden yola çıkarak Maslow’un ihtiyaçlar piramidindeki olası konumlanışını tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir: Dinlenme (uykusuzluk), ait olma ve başarma duygusu eksiklikler iken arkadaşlık kurma karşılanmış gereksinim olarak öne çıkar. Sevgi ihtiyacı-kadınlardan karşılanırken özellikle babadan karşılanmaz- ve kendini gerçekleştirme-potansiyelini kullanarak başarılı yapıtlar vermesine rağmen özerklik, çevreyi olduğu gibi kabullenme eksik-ise kısmi olarak karşılanmış gereksinimler olarak değerlendirilebilir.

² Kraiczi, Florian: *Der Einfluss der Frauen auf Kafkas Werk. Eine Einführung*. Bamberg 2008.

Maslow'un teorisine yöneltlen eleştiriler arasında; bir sonraki basamak için gerekli olan tatmin düzeyinin belirtilmemesi, sosyoekonomik koşulların göz ardı edilmesi veya bazı temel ihtiyaçlardan vazgeçerek daha yüksek basamaklara güdülenen istisnaların varlığı olduğuna değinmiştik. Çalışmada elde ettiğimiz sonuçlar bu eleştirileri destekler niteliktedir. Öyle ki fizyolojik basamaktan saygınlık basamağına kadar karşılanmayan gereksinimleri olan yazarın kendini gerçekleştirme basamağına çıktığı; yazarlık konusunda üretkenliği ile başarı elde ettiği açıktır. Bu güdülenme Kafka'yı aynı zamanda temel ihtiyaçlardan vazgeçerek kendini gerçekleştirmeye güdülenen istisna biri olarak tanımlamamıza olanak tanır.

Yazarın Maslowcu perspektiften yorumlanması, günlükleri, mektupları gibi birincil ve hakkında kaleme alınan ikincil kaynaklardan elde edilen bulgulara dayanılarak gerçekleştirilmiştir. Elbette farklı veya daha kapsamlı kaynaklardan yola çıkılarak yapılacak başka çalışmalarda daha farklı sonuçlara ulaşılması kaçınılmazdır. Bu yüzden bu çalışmanın edebiyatın önemli köşe taşlarından Kafka hakkında kesin bir yargıya varma amacını taşımadığını veya onu belirli bir kalıba sokma amacından uzak olduğunu hatırlatmakta fayda vardır.

Kaynaklar

- Al, N. (2009). *Immanuel Kant'ın Eleştiri Felsefesinde İnsan Sorunu*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Alparslan, A. M., Yastioğlu, S., Işık, Ü., Çarıkçı Özgül, D. N. (2022). Yaşamın Anlam Kaynakları ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 30-51. 15 Ocak 2024 tarihinde, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbe/issue/69752/1012282> adresinden erişildi.
- Can, Ö. (2015). Edebiyat Eseri Okuma Süreci ve Franz Kafka Örneği I. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (23), 133-143. 18 Aralık 2023 tarihinde, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sefad/issue/16462/171763> adresinden erişildi.
- Çakıröz, N. (2019). *Teist Varoluşçularda Anlam Arayışı ve Tanrı*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Çoban, G. S. (2021). Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kendini Gerçekleştirme Basamağında Gizil Yetenekler. *European Journal of Educational and Social Sciences*, 6(1), 111-118. 26 Ocak 2024 tarihinde, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ejees/issue/62607/910302> adresinden erişildi.
- Doğanay, E. (2023). Varoluşçu Bağlamda Ölüm Kaygısı ve Ölüm Kaygısını Etkileyen Faktörler. *Premium E-journal of Social Sciences*, 7(36), 1713-1723. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10258233> adresinden erişildi.

- Gündüz, U. (2013). Kafka Metinlerinde İletişim, İletişimsizlik ve Yabancılaşma Olgusu Üzerine. *Selçuk İletişim*, 7(1), 83-95. https://doi.org/10.18094/si.51221_adresinden erişildi.
- İlhan, N. (2020). Tayfun Pirselimoglu'nun Otel Odaları ve Çölün Öbür Tarafı Adlı Öykü Kitaplarında Kafkaesk Unsurlar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (69), 259-277. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat4394> adresinden erişildi.
- Kafka, F. (2012). *Babaya Mektup*. (C. Ener, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Kafka, F. (2012). *Yeni Bulunmuş Mektuplar*. (K. Şipal, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kafka, F. (2013). *Günlükler*. (K. Şipal, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Karabulut, M. (2022). *Franz Kafka'nın "Babaya Mektup" Adlı Eserinde Ödipus Kompleksi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Karaman F. (2014). Oğuz Atay'ın "Korkuyu Beklerken" ve Franz Kafka'nın "Babama Mektup" Yapıtlarında Baba İzleği, *V. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi*, 292-305, Yayınlanmış Bildiri Tam Metni, Mersin Üniversitesi.
- Karaman, F. (2017). Franz Kafka'da Umutsuzluk İntihar ve Ölüm. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(2), 158-165.
- Keskin, U. (2016). Franz Kafka'nın Eserlerinde Çalışma Hayatında Yabancılaşma ve Aşırı Gayretkeşlik. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 49, 233-251. 2 Ocak 2024 tarihinde, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/26799/282565> adresinden erişildi.
- Kraicz, F. (2008). *Der Einfluss der Frauen auf Kafkas Werk. Eine Einführung*. Bamberg Press: Bamberg. 12 Ocak 2024 tarihinde, <https://d-nb.info/1059946300/34> adresinden erişildi.
- Kula, T. (2018). Varoluşsal Kaygı ve Din. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 17/2, 21-41. 14 Şubat 2024 tarihinde, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/daad/issue/40185/478335> adresinden erişildi.
- Politzer, H. (1950). *Problematik und Probleme der Kafka-Forschung*. Monatshefte, 42(6), 273-280. 10 Şubat 2024 tarihinde, <http://www.jstor.org/stable/30164991> adresinden erişildi.
- Sarı, A. ve Akyıldız Ercan, C. (2018). Franz Kafka und seine Beziehungen zu den Frauen (Mit Hilfe der Frauenbildrecherche von Franz Kafka und Max Brod gemeinsam geschriebenen fragmenteren Roman "Richard und Samuel"). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(45), 1-19. 25 Şubat 2024 tarihinde, <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunisbd/issue/36408/411758> adresinden erişildi.
- Steinhauer, H. (1983). *Franz Kafka: A World Built on a Lie*. *The Antioch Review*, 41(4), 390-408. 22 Şubat 20024 tarihinde, <https://doi.org/10.2307/4611280> adresinden erişildi.

- Şengöz, M. (2022). Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Modeli'nin Bütünleşik Bir Süreç Olarak Yeniden Yorumlanması. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 164-173. 15 Şubat 2024 tarihinde, <https://doi.org/10.51725/etad.977931> adresinden erişildi.
- Taormina, R. J., & Gao, J. H. (2013). Maslow and the Motivation Hierarchy: Measuring Satisfaction of the Needs. *The American Journal of Psychology*, 126(2), 155-177. <https://doi.org/10.5406/amerjpsyc.126.2.0155>.
- Topakkaya, A., ve Urtekin, G. (2023). *Wilhelm Dilthey Felsefesinde İnsan Problemi*. KARE, No (15), 26-37. <https://doi.org/10.38060/kare.1325145>.
- Tunç Kalebaşı, E. (2020). Abraham Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı İle Bir Film Çözümleme Denemesi: Ratatouille. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1286-1295. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.4041>.
- Yavaş, T., Aygün, B. ve Ulak, H. (2021). Türk Milli Eğitim Sisteminin Amaçladığı İnsan Profili: Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Temelinde Bir Değerlendirme. *Journal of Social Sciences And Education*, 4(1), 42-56. <https://doi.org/10.53047/josse.910653>
- Yeşilçayır, C. (2022). Viktor E. Frankl'ın Yaşam Felsefesi ve Anlam. *Temaşa Felsefe Dergisi* Sayı: 18, 55-67. <https://doi.org/10.55256/temasa.1159089> adresinden erişildi.
- Yüksel, İ. (2021). Varoluşsal Anlam Arayışı ve Kutsalın Etkisi. *GAB Akademi* 1, sy. 1, 65-88. 29 Şubat 2024 tarihinde, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gabakademi/issue/72936/1170807> adresinden erişilmiştir.

Doctor Image In Franz Kafka's "A Country Doctor" and Ernest Hemingway's "In Another Country"

F. Gül KOÇSOY*

Zennure KÖSEMAN**

Abstract: This study focuses on the short stories "A Country Doctor" (1917) by Franz Kafka (1883-1924) and "In Another Country" (1927) by Ernest Hemingway (1899-1961), two modernist writers who have influenced the 20th-century world literature. The study focuses on the doctor figures in the stories and also questions their success and failure in practicing their profession. Both doctors try to fulfill their professional ethics but are doomed to fail. The economic, political and socio-cultural contexts in which the doctors live have a restrictive effect on this negative outcome. Modernist literature is a literature that deals with the individual, social and universal loneliness, alienation and helplessness of human beings, and in the selected stories, both the main characters and the secondary ones are exposed to these economic, political and socio-cultural negativities. Kafka's story depicts the well-intentioned efforts of an elderly doctor practicing (trying to practice) medicine in a remote village, while Hemingway's story depicts a doctor in a military hospital trying to console wounded soldiers with so-called physiotherapy equipment and aiming to cheer them up. Unfortunately, the sensitive stances and efforts of both doctors end in frustration. The country doctor in Kafka's story has become a puppet/plaything of the circumstances around him; he cannot even defend himself or his servant; moreover, he cannot fully understand what is going on around him. Kafka, as a modernist, also uses surreal elements in his story to tell all this. In the story "In Another Country", there is a moral dilemma in which a doctor lies and deceives his patients in order to raise their morale. The situation in which both doctors find themselves tells about their loneliness in a universal sense and their alienation from both their own beings and society in a modernist context.

Keywords: Franz Kafka, "A Country Doctor", Ernest Hemingway "In Another Country", Modernism.

Franz Kafka'nın "Bir Köy Hekimi" ve Ernest Hemingway'in "Başka Bir Ülkede" Adlı Öykülerinde Hekim İmajı

Özet: Bu çalışma, 20. yüzyıl dünya edebiyatını etkileyen iki modernist dönem yazarı olan Franz Kafka'nın (1883-1924) "Bir Köy Hekimi" (1917) ile Ernest Hemingway'in (1899-1961) "Başka Bir Ülkede" (1927) adlı öykülerini ele almaktadır. Çalışma, öykülerdeki hekim figürleri üzerinde yoğunlaşmakta, aynı zamanda bu kişilerin mesleklerini icra etmede başarılı/başarısız oluşlarını da sorgulamaktadır. Her iki hekim de meslek etiğini yerine getirmeye çalışan ama başarısız olmaya mahkûm kişilerdir. Bu olumsuz sonuçta, hekimlerin içinde bulunduğu ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel bağlamların kısıtlayıcı etkisi söz konusudur. Modernist edebiyat, insanın bireysel, toplumsal ve evrensel yalnızlığını, yabancılaşmasını ve çaresizliğini ele alan bir edebiyattır ve seçilen öykülerde de hem baş karakterler, hem de ikincil olanlar bu ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel olumsuzluklara maruz kalmaktadırlar. Kafka'nın öyküsünde üçüncü bir köyde hekimlik yapan (yapmaya çalışan) yaşlı bir hekimin iyi niyetli çabaları anlatılırken, Hemingway'in öyküsünde askeri bir hastanede yaralı

* Doç. Dr. Firat University, Faculty of Humanities Department of Western Languages and Literatures, fgulkocsoy@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7813-8961.

** Doç. Dr. İnönü University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Western Languages and Literatures, zennure.koseman@inonu.edu.tr ORCID: 0000-0002-3420-9801.

askerleri sözde fizyoterapi aletleriyle avutmaya çalışıp onlara moral vermeyi amaç edinmiş bir hekim betimlenir. Her iki hekimin de duyarlı duruşları ve çabaları ne yazık ki hüsrarla biter. Kafka'nın öyküsündeki köy hekimi etrafındaki şartların kuklası/oyuncağı olmuştur; kendini veya hizmetçisini bile savunamaz, dahası etrafında ne olup bittiğini tam olarak anlayamaz. Kafka, tüm bunları anlatmada bir modernist olarak öyküsünde gerçeküstü unsurları da kullanır. "Başka Bir Ülkede" adlı öyküde ise aslında ahlaki bir sorunsal olarak bir hekimin hastalarına moral vermek adına yalan söylemesi ve onları kandırması vardır. Her iki hekim de içinde bulunduğu durumlarını evrensel manada yalnızlıklarını hem kendi benliklerine, hem de topluma yabancılaşmalarını modernist bağlam içinde anlatır.

Anahtar Kelimeler: Franz Kafka, "Bir Köy Hekimi", Ernest Hemingway "Başka Bir Ülkede", Modernism.

Modernism and Kafka

Modernism has taken inspirations from the late 19th and early 20th century patterns of thought like Existentialism, Darwinism, Marxism, Sigmund Freud's theories about human psyche and Friedrich Nietzsche's ideas on morality. Its emergence as a reaction to Realism coincides with its refusal of middle-class values and its defects. Modernist writers reject traditionalism both in terms of technique and writing style in their works and theme; they promote new techniques and new points of view aiming at achieving the *avant garde*. Modernism adopts secularism and tries to reflect the universal human experience. The damaged psyche of humanity caused by wars is a recurrent theme for modernist writers. Instead of popularizing nationalism and wars, they harshly criticize wars in their works. The fragmented psyche of humanity is also a recurrent theme for them; economic, socio-cultural or political pressure on people causes them to feel lonely, helpless, alienated and fragmented. The meaning of life is often questioned and the answer is on the negative/pessimist side. The situation of human being is the focus of modernist literature. "Kafka's fiction, Joyce's novels, some of Faulkner's—these all contain situations rather than plot" (Howe, 13).

The plot of Kafka's "A Country Doctor" (1917) is a simple one: a village doctor renders in detail his experience in a stormy winter night. He is summoned by a distant villager, tries to go there, but his horse is dead. Suddenly and surrealistically, an unknown man, a groom appears in the stall and suggests him two strong horses. The servant girl is gripped and held by him quickly and at the same speed he finds himself in the young patient's house. The patient wants to die, and the passive doctor does nothing. Upon the insistence of the mother, he examines the invalid by listening to his heart by his ear and finds him healthy. When he prepares to go, the family altogether

insists him to examine him again and then he finds him really ill with a deep open wound. Although it is impossible to cure the wound, the family including the young patient become hopeful. When he says the condition of the patient is hopeless, they with the other villagers, take off his clothes and drag him into his bed as punishment. He persuades them to heal the wound and escapes, but unfortunately it is too late for Rosa and he feels betrayed both by people and God.

“A Country Doctor”

Literature, which is defined as a special use of language (Boote & Penny, 2005: 3-15), is associated with all issues, phenomena and events related to life. In this context, doctors' dealing with their patients is a theme of human relationships. The situation of the nameless doctor in the story is desperate and irremediable. He is nameless, because he is associated with the helplessness of humanity in general. As a doctor, he does his best to reach and cure his patient with true altruism and stamina but the outer conditions are all against him. At the beginning, the first person narrator, the doctor is in anxiety telling his difficult situation composed of distance, snowstorm and the lack of his horse. Rosa looks for a borrowed one, but cannot. With anger and helplessness, he kicks the sty's door and in it they see a groom with two robust horses. They are surprised, but the scene is a little doubtful; because they both laugh instead of questioning how he has come there. Kafka here as a modernist directs the reader to guess the reason for herself/himself. When Rosa starts to help the groom for the horses, he holds her tightly in a lustful way. The doctor shouts: “ ‘You brute,’ I cry out in fury, ‘do you want the whip?’ But I immediately remember that he is a stranger, that I don't know where he comes from, and that he's helping me out of his own free will, when everyone else is refusing to. As if he knows what I was thinking, he takes no offence at my threat,...’ ” (Kafka, 2) Here, in his own premises, he is left helpless and under threat in front of a stranger. It is man's destiny to be lonely even if he is powerful in the modernist view and Kafka stresses on this point here. The doctor needs him badly although he hates him. The groom is aware of his plight and benefits from it by sending him to the distant village and staying alone with Rosa.

The doctor's arrival to the invalid's house is supernatural, because the trip is extremely short and the horses know where to go and stop. The fa-

mily speak among themselves, but he does not understand as if they speak in a foreign language. When he enters the patient's room, he feels breathless: "Thin, without fever, not cold, not warm, with empty eyes, without a shirt, the young man under the stuffed quilt heaves himself up, hangs around my throat, and whispers in my ear, 'Doctor, let me die' " (2). He, as an experienced old doctor is accustomed to such remarks by patients. He feels sorry for Rosa, because he has been urged to leave her alone with the villain for the sake of a dying man. He looks at the 'uncontrollable' horses hopefully as if they have magical powers; in fact, he believes that because they have brought him here very fast. He is ready if they order him to go: "These horses, who have somehow loosened their straps, are pushing open the window from outside, I don't know how. Each one is sticking its head through a window and, unmoved by the crying of the family, is observing the invalid" (3). The doctor draws a passive picture of himself, governed even by the horses. The family offers him rum for his comfort, but he is bored of the house's atmosphere and he thinks about going back to his house for saving Rosa. He, again with the compulsion of the mother examines and finds him well. " 'I am employed by the district and do my duty to the full, right to the point where it's almost too much. Badly paid, but I'm generous and ready to help the poor" (3). He is really a devoted doctor working under compelling conditions.

Having completed his duty, he prepares to go but the dominant family members do not understand his nod and make him stay. He thinks about writing a prescription, but it will be difficult for him to tell them the instruction. They ask him to examine the boy once more and upon examining, he finds him really ill.

On his right side, in the region of the hip, a wound the size of the palm of one's hand has opened up. Rose coloured, in many different shadings, dark in the depths, brighter on the edges, delicately grained, with uneven patches of blood, open to the light like a mine. That's what it looks like from a distance. Close up a complication is apparent. Who can look at that without whistling softly? Worms, as thick and long as my little finger, themselves rose coloured and also spattered with blood, are wriggling... (3)

The patient is young but his situation is hopeless. This truth is very difficult for the doctor to tell to the family. On the contrary, the family members become hopeful as they see the doctor deal with their son. Some neighbors also come to see the doctor and become hopeful. Kafka here, shows us the meaningless and vain hopes and optimism of people in life. People hold on

life even in unpromising situations and this is the absurdity of their lives. It is also universally heartbreaking and pitiable.

The patient, seeing all people around becoming hopeful, also smiles hopefully and asks: “ ‘Will you save me?’ whispers the young man, sobbing, quite blinded by the life inside his wound. That’s how people are in my region. Always demanding the impossible from the doctor” (4). The doctor is fed up with the demands of the people, because theirs is impossible to achieve. Then, unexpectedly and suddenly they strip him off his clothes and lay him near the patient. This action is hard to understand; Kafka again leaves the comment to the reader. They may punish him like this because he is unwilling to cure the boy. “ ‘Do you know,’ I hear someone saying in my ear, ‘my confidence in you is very small. You were shaken out from somewhere. You don’t come on your own feet. Instead of helping, you give me less room on my deathbed. The best thing would be if I scratch your eyes out’ ” (4). The boy also becomes an enemy to him. Although the doctor tries to practice his professional ethics with limited medical sources, he has always been subject to oppression, unexpected sinister surprises, threats and mean people. This is the destiny of prudent and good people, according to him and Kafka.

“In Kafka’s work negation and faith stand forever balanced on the tip of a question-mark; there are no answers, there are no endings, and whether justice can be found at the trial, or truth in the castle, we never know for certain. The angel with whom Kafka wrestles heroically and without letup is the angel of nothingness” (Howe, 16). This is the dilemma, the doctor’s situation of insolubleness. As a legal expert, Kafka often discusses humanity’s ontological existence, for he is always interested in philosophy.

The doctor soothes the patient saying that the wound is an easy one to treat. This time he thinks about escape quickly. Without taking on his clothes, he gets on his carriage out of the window. Unfortunately, the speed of the horses is too slow. Naked, subjected to frosty air and feeling a deep sense of betrayal by people and destiny, he approaches his house solemnly. He is the symbol of helplessness and passivity. He is directed by others, even by the horses. He cannot evaluate his poor condition. Kafka, all along the story, emphasizes the absurdity of life and the inexplicable situation of man in the world as a modernist.

Hemingway and "In Another Country"

Ernest Hemingway, an American modernist writes more clearly than Kafka, at least on the surface. Hemingway spent time recovering in hospitals across Italy for months at a time during his stays in Europe. Within a month of his arrival in Italy in the summer of 1918, the young Hemingway, a volunteer for the American Red Cross Ambulance Service on the Austro-Italian front, cycled through the village of Fossalta, delivering supplies of chocolate, postcards, and cigarettes, a gesture meant to boost the morale of the despondent Italian infantry. On the same night, an Austrian mortar shell hit his post. Seventeen-year-old Hemingway's leg was injured by machine-gun fire, while dragging a wounded soldier back to the safety of the trenches. He was taken to a dressing station at the local school and evacuated the following day to a field hospital in Treviso, then finally back to the American Red Cross Hospital in Milan. Gravely wounded, he was referred to Ospedale Maggiore for months of physiotherapy and recuperation. Twenty years later, during his nostalgic tour of First World War sites in northern Italy, where he rented a house in Cortina for the winter, he was hospitalized in the Padua Hospital, with an acute erysipelas eye and skin infection, which occasioned another lengthy hospital stay. Hemingway's real injuries in the Great War are traumatic and his experiences are reflected greatly in his fiction. "Trauma is registered against Hemingway's restrained forms and sentences, vital other to the sparseness and clarity of the stories" (Clark,2004:169). The unsaid elements and omissions in his fiction are generally referred to the violence of the world.

Hemingway also had many short stories in his literary world and some of them are *Nick Adams Stories and Other Stories*, "Winner Take Nothing," "Men Without Women," "The Snows of Klimanjar," and "In Another Country". He was interested in hunting and he wrote some stories about this subject. He was at the same time interested in boxing, bullfighting, and fishing. His interests imply that he mainly focuses on outdoor ones. In most of his literary works, he had the main character, Nick Adams. He had been significant in most of interesting stories.

In "In Another Country," there is the sense of alienation and isolation in addition to the thematic issues of war where there is sense of waiting of death any time in life. Yet, there is the courage to continue life despite there is war and the existence of fear of death with it. As the World War I is near to end,

Nick Adams is wounded by his knee and is lying in an Italian hospital for physical and psychological therapy. Nick is riding a tricycle recommended by his doctor.

There are three main characters and other soldiers in the story. Those characters are the major, Nick Adams and the doctor. Although Nick is dubious with the tricycle therapy, his doctor is encouraging and asking him about his new hopeful days. As he is questioned in which affairs he is interested in and when he responds it as football, then, he is encouraged to play it in his future better than the past. This story revolves around the concept of the 'code hero' in which there is a hero who never loses his life hope: The major happens to be that hero so that despite his wife is dead, he is conscious that his life still goes on and he is in the war hospital in Italy. Although he is depressed, he never loses his bravery and continues his life hopefully. Although his wife is dead, he never considers on her death, and he seems to be self-revived. The soldiers are living psychological and physical trauma and they never talk about their military experiences and pasts: "Whatever pain achieves, it achieves in part through its unsharability, and it ensures this unsharability through its resistance to language" (Scarry 1985: 4). The burden of such experiences are so heavy that they do not want to remember any detail.

On the other hand, the doctor's optimism about their fate encourages them so that they are going to overcome their trauma and physical disabilities. The doctor gives the major soothing although he lost his wife. The major is a very angry man, scolding the narrator about learning Italian or marriage of soldiers, but in fact he is a very sensitive man, too. For Hemingway, 'code hero' is a man who goes on his life correctly through the ideals of "honor, courage, and endurance" in a world that is chaotic, and full of stress that causes experience of unfortunate pain. The code hero is a man of activity in life. Yet, the major, a code hero, is disillusioned in the war period because of losing his wife. He is living the catastrophe of the war. He is distressed by the idea of death in life. Despite death is the end of everything, life should go on.

Nick Adams has a sense of maturity in "In Another Country" so that he has a transmission from being a small boy into becoming a matured adult man. Despite his physical and psychological wounds in the war, Nick becomes a sensitive man who has a sharp observation for all his surrounding in detail. Despite being wounded by the knee and having therapy in the hospital, Nick is still thinking of hunting and knows that the three Italians who

have medals are 'hunting hawks'. So, he lives by the hope that still there are other cases to continue their lives. That is, he is really optimistic, and the soldiers will play football once again after tricycle therapy of the machine. This means that the doctor considers the present time and the past pictures for the soldiers. Despite the major is crushed and is shattered by the news of his wife's death after three days of suffering, he is silent and confronts the hard view of life and experiences the loss of his darling. Yet, with the encouragement of the doctor to be refilled with life energy, he continues his life. Being the 'code hero' of the story, the major seems to be the exact example of how terrible incidents could not affect an individual in life. Both Nick and the major are the innocent soldiers wounded in the war and experience chaotic life circumstances. The Major represented the cultural and moral side of Italy and he is so much affected by the war so that his wife died in the War (Murthy: 2017: 1-2)

Although the Major is at the hospital to be healed, he is doubtful to be recovered from his illness: "The major came very regularly to the hospital. I do not think he ever missed a day, although I am sure he did not believe in the machines. There was a time when none of us believed in the machines, and one day the major said it was all nonsense (Hemingway, 3).

So, believing to be healed in the machines is nonsense for him. This means that although the soldiers in the hospital are there to be healed, unfortunately none of them believes in to be exactly healed there. However, at the end of the doctor's encouragement, they have an optimistic outlook within themselves. The doctor sticks to his ethical principles to give morale to the patients. Like Kafka's doctor, he does his best to hold the psychology of his patients high. As the soldiers look out of the windows of the hospital and as the lights come on, they have an optimistic outlook for the streets. They are wounded and at the hospital for treatment; therefore, they are full of life energy, especially because of the doctor's encouraging attitudes towards them. Nick expresses:

In the fall the war was always there, but we did not go to it any more. It was cold in the fall in Milan and the dark came very early. Then the electric lights came on, and it was pleasant along the streets looking in the windows. There was much game hanging outside the shops, and the snow powdered in the fur of the foxes and the wind blew their tails. The deer hung stiff and heavy and empty, and small birds blew in the wind and the wind turned the-

ir feathers. It was a cold fall and the wind came down from the mountains. (Hemingway:1)

For Hemingway, they had a lively life and they were just lying there for treatment. All natural circumstances are going on well and psychologically they are reviving themselves. Everything is waiting for them. The soldiers, in the hospital, sit in the machines that “were to make so much differences” for them, yet, there were so much funerals in the hospital and they did not care for any of them. As the doctor encourages them to have a new living in their lives, they become full of living once again. Questioning by the doctor is as follows:

The doctor came up to the machine where I was sitting and said: “What did you like best to do before the war? Did you practice a sport?”

I said: “Yes, football.” “Good,” he said.

“You will be able to play football again better than ever.” The doctor said: “That will all pass. You are a fortunate young man. You will play football again like a champion.” (1)

Such psychological optimism is with the doctor and encourages soldiers for hopeful living. Although they are wounded and have problematic issues with their lives at that time, they do not care about them as the doctor encourages them to live in optimism. The doctor has interesting photographs in his hand for the soldiers to turn them into life:

They rebuilt his face, but he came from a very old family and they could never get the nose exactly right. He went to South America and worked in a bank. But this was a long time ago, and then we did not any of us know how it was going to be afterward. We only knew then that there was always the war, but that we were not going to it any more (2)

The young soldier whose face was damaged in the war has to carry a veil to hide his deformed face. He has had an operation but it proves futile. His nobility also has a handicap for his walking around freely. As a veteran, he has worked somewhere else to be distant from the familiar environment. The obscurity of their lives as veterans disturbs them all. Even if they do not participate in the war, they are distressed about their future lives as veterans with missing limbs. The doctor, at the same time, alienates soldiers from the war fronts. His aim is to get them to return to life psychologically and care for themselves once again. At this point, illness is “overtaken by technical exper-

tise, including complex organizations of treatment” (Frank 1995:5). He, as a doctor should have some degree of dominance over the patients to lead them to be healed and he achieves his duty. The doctor has some photographs of soldiers to emphasize the significance of their living for them. In this way, he reminds healthy past days for them. His aim is to make some difference for the soldiers with the photos:

When he came back, there were large framed photographs around the wall, of all sorts of wounds before and after they had been cured by the machines. In front of the machine the major used were three photographs of hands like his that were completely restored. I do not know where the doctor got them. I always understood we were the first to use the machines. The photographs did not make much difference to the major because he only looked out of the window. (4)

After being encouraged for living hopeful days in life, the soldiers gain a different world view of living. They become full of living in their lives and continue for living in bravery. Although the major does not believe in the truthfulness of the photographs and bravery, he still is full of living although his wife is dead and he carries the aftermaths of war.

The major, who had been a great fencer, did not believe in bravery, and spent much time while we sat in the machines correcting my grammar. He had complimented me on how I spoke Italian, and we talked together very easily. One day I had said that Italian seemed such an easy language to me that I could not take a great interest in it; everything was so easy to say. “Ah, yes,” the major said. “Why, then, do you not take up the use of grammar?” So we took up the use of grammar, and soon Italian was such a difficult language that I was afraid to talk to him until I had the grammar straight in my mind. (3)

The major who was a fencer before the war is more depressed than the other soldiers and more aware of the evilness of war. His hand is now like a baby’s and gradually he becomes more disillusioned about the success of the machines. At the beginning when they are all in the hospital, he teaches Italian to the narrator starting with spoken Italian. The narrator finds it easy but the major wants to show him that life is not as easy as he comprehends. He teaches him grammar and the narrator finds that Italian is a difficult language to learn. He also begins to learn the great reality of war.

The doctor told me that the major’s wife, who was very young and whom he had not married until he was definitely invalidated out of the war, had died of pneumonia. She had been sick only a few days. No one expected

her to die. The major did not come to the hospital for three days. Then he came at the usual hour, wearing a black band on the sleeve of his uniform. When he came back, there were large framed photographs around the wall, of all sorts of wounds before and after they had been cured by the machines. In front of the machine the major used were three photographs of hands like his that were completely restored. I do not know where the doctor got them. I always understood we were the first to use the machines. The photographs did not make much difference to the major because he only looked out of the window. (4)

When the major learns the death of his wife, he becomes more upset and miserable; therefore, he looks out of the window in absence. He is the most conscientious veteran among the others and he knows that none of them will be able to recover. But, for the other soldiers, the photographs mean hope of living. The photographs in the hands of the doctor are great symbols of life. He has them in his hand to remind them their healthy days in their lives. They are more naïve than the major. Therefore, the photographs are a means of hopeful days for them. When the soldiers talk about their future days when the war is over, Nick wants to get married in the States but is warned by the major not to realize it; because, he believes that soldiers must not marry as long as they are soldiers. There is the risk of death of the soldier and the woman will become a widow.

What will you do when the war is over if it is over?" he asked me. "Speak grammatically!" "I will go to the States." "Are you married?" "No, but I hope to be." "The more a fool you are," he said. He seemed very angry. "A man must not marry." "Why, Signor Maggiore?" "Don't call me Signor Maggiore. (3)

The major is exactly hopeless for life and future. He is really angry and does not believe in therapy they are having in the hospital. For him, the life has all absence; however, the doctor always warns him to continue his living despite all the losses in life. "Then he called to the attendant who ran the machines. 'Come and turn this damned thing off.' (3) The doctor with his sense of duty and mercy feels obliged to soothe and console him. He is a difficult case and there is the wrong influence of him on the other patients. The doctor has to manage such cases with care and understanding. He has to persuade all his patients that they will recover and be better than they were in the past.

Conclusion

Both narratives of medical context as the two modernist stories reflect the norms and expectations in their eras and in their environments. The nameless doctor figures in the stories are industrious, devoted, merciful characters and they are equipped with vocational sufficiency and responsibility. They stick to work ethic but experience moral dilemma of enticing their patients for the good of them. In the modernist era, early decades of the 20th century, established values such as war heroism and respect for specific or mythical matters in society are questioned. Medicine, family, marriage and religion are among the matters to be interrogated. Pressures and expectations of the narrow-minded society on a good-hearted country doctor is the main theme of "A Country Doctor". He faces with social barriers, inhibition and confinement while going to visit his patient and after. He never finds respect from the society and feels loneliness, alienation to both himself and his environment and absurdity integrated with hopelessness. In the latter story "In Another Country", the doctor has a significant characteristic of encouraging life energy for the soldiers. Although the physically and psychically wounded and traumatic soldiers are lonely and alienated in another country, distant from the USA in Italy, they are supervised by the doctor in the hospital. His encouragement is there and revives them, eliminating their silence into some degree of dialogue.

Although the two doctors have enough medical knowledge and deontological attitudes, they hardly achieve their medical ambitions. With their medical ethics, they expose sensitive and compassionate standing. They work in difficult conditions but in terms of physical and psychological pressures, they seem as insufficient doctors. Their situation is closely linked to their social atmosphere; in the first story the narrow-mindedness and ignorance of society make the doctor inefficient, in the latter one the war conditions make the doctor's endeavors futile, even mocked by the major. Their age, the modernist age has made doctors and war heroism under suspicion.

References

- Boote, David N. & Penny, Beile (2005). "Scholars Before Researchers: On the Centrality of the Dissertation Literature Review in Research Preparation". *Educational Researcher*, 34(6), 3-15.
- Clark, Miriam Marty (2004). "Hemingway's Early Illness Narratives and the Lyric Dimensions of "Now I Lay Me" Narrative. 12(2). (May). pp. 167-177. <http://www.jstor.com/stable/20107340> 4 March 2024.
- Frank, W. Arthur. 1995. *The Wounded Storyteller. Body, Illness, and Ethics*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hemingway, Ernest (1926). "In Another Country" <https://drive.google.com/file/d/0B-6zP79ai6jqFeF9vV25WRmgxbFk/view?resourcekey=0-uOZYxZqlJSrNxbH7AP-hoWg> (1-4) 7 September 2024.
- Howe, Irving (1967). "The Culture of Modernism". <https://www.stephenhicks.org/wp-content/uploads/2016/08/HoweIrving-The-Culture-of-Modernism.pdf> (1-17) 7 September 2024.
- Kafka, Franz (1917). <https://www.holybooks.com/wp-content/uploads/A-country-doctor-by-Franz-Kafka.pdf> (1-5) 23 February 2024.
- Murthy, K. Madhu (2017). *Ernest Hemingway's Code Hero in Pursuit of Self*. Raleigh: Lulu Publication.
- Scarry, Elaine. 1985. *The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World*. Oxford: Oxford University Press.

Kafka'da Anne Baba'ya Mektup ve Dönüşüm'de Anne Motifi

Süreyya İLKILIÇ*

Özet: Dünya Edebiyatının önemli isimlerinden Franz Kafka'nın ölümünün üzerinden bir asır geçti. Bu süre zarfında Kafka ve eserleri pek çok açıdan analiz edildi. Sayısız Kafka çalışmaları içerisinde hiç şüphesiz en çok öne çıkan konu, baba-oğul çatışmasıdır. Baba figürü, otoriter güç olarak Kafka'nın çoğu eserinde yer almaktadır. Kafka, özellikle babasına yazdığı ancak babasına hiç ulaşmayan 'Baba'ya Mektup' (Brief an den Vater) adlı eserinde babası ile olan sıkıntılı ilişkilerinden bahseder. Kafka üzerine yapılan araştırmaların birçoğunda baba figürü ağırlıklı olarak analiz edilmektedir. Ayrıca Kafka'nın babası Hermann Kafka'nın, Kafka'nın eserlerindeki etkisi çok yönlü olarak ele alınmıştır. Anne karakteri ise Kafka'nın eserlerinde ya hiç bulunmaz ya da silik karakter olarak arka planda yer alır. Aynı şekilde Kafka'nın annesinin (Julie Kafka), yapılan araştırmalarda Kafka'nın yazın hayatı üzerine etkisinin pek yer almadığı görülmektedir. Bu çalışmada Julie Kafka ve anne motifi, 'Baba'ya Mektup' (Brief an den Vater) ve 'Dönüşüm' (Die Verwandlung) adlı hikâyede biyografik metot kullanılarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Franz Kafka, *Baba'ya Mektup*, *Dönüşüm*, Anne Motifi.

Mother at Kafka

The Mother Motif in "Letter to His Father" and in "The Metamorphosis"

Abstract: A century has passed since the death of Franz Kafka, one of the important names of world literature. During this time, Kafka and his works have been analyzed from many perspectives. The most prominent subject within the numerous Kafka studies is undoubtedly the father-son conflict. The father figure is present in many of Kafka's works as an authoritarian power. Kafka addresses his problematic relationship to his father, especially in his work 'Letter to His Father' (Brief an den Vater), which he wrote to his father but that has never reached him. In many studies on Kafka, the father figure is analyzed predominantly. In addition, the influence of Kafka's father, Hermann Kafka, on Kafka's works has been addressed in a multifaceted way. The mother figure is either completely absent from Kafka's works or remains in the background as a faint character. Similarly, it is seen that Kafka's mother (Julie Kafka) has not had much of an impact on Kafka's literary life in the studies conducted. In this study, Julie Kafka and the mother motif will be analyzed in the works 'Letter to His Father' (Brief an den Vater) and 'The Metamorphosis' (Die Verwandlung) by using the biographical method.

Keywords: Franz Kafka, Letter to His Father, The Metamorphosis, Mother Motif

* Doç. Dr., Türk Alman Üniversitesi, Kültür ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Kültür ve İletişim Bilimleri, İstanbul, Türkiye ilkilic@tau.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1856-5272.

Giriş

Franz Kafka'nın ölümünün üzerinden geçen yüzyıl içinde kendisi ve eserleri üzerine farklı alanlarda çok sayıda araştırma ve inceleme yapıldı. Bu incelemelerde baba figürü ve otoriter güç merkezli analizler ile birlikte babasının Kafka ve eserleri üzerine etkileri ön plana çıkarken Kafka'nın annesi Julie Kafka üzerine yapılan çalışmaların ve Kafka'nın annesinin Kafka'nın eserleri üzerine etkisi ile Kafka'nın eserlerindeki anne figürü analizlerinin son derece sınırlı olduğu dikkati çekmektedir. Margarete Mitscherlich-Nielsen, Franz Kafka üzerine psikoanalitik düşüncelerine yer verdiği "Psychoanalytische Bemerkungen zu Franz Kafka" adlı çalışmasında Kafka'nın hayatı ve yazmış olduğu eserlerinde annesi Julie Kafka'nın çok büyük rolü olduğuna vurgu yapmaktadır (Mitscherlich-Nielsen, 1976: 60-83; Stadler, 1996: 285). Bu bağlamda Kafka'nın annesi ile yaşadığı anne-çocuk ilişkisi, Kafka'nın eserlerinde yer alan korku, yalnızlık, suçluluk duygusu, yabancılaşma gibi ana konuların temelini oluşturmaktadır (Mitscherlich-Nielsen, 1977: 78; Stadler, 1996: 285).

Julie Löwy (1856 – 1934), Prag'ın yaklaşık olarak altmış kilometre doğusunda yer alan Poděbrady (Podiebrad) kentinde kumaş ve bira fabrikası olan varlıklı bir Yahudi ailesinin ilk çocuğu olarak dünyaya gelir. Julie'nin annesi, o henüz üç yaşında iken tifodan hayatını kaybeder. Babası ikinci kez evlenen Julie, ailenin en büyük kız çocuğu olarak hem ev işlerinde yardımcı olur hem de beş erkek kardeşinin bakımını üstlenmek zorunda kalır. Erken yaşta (yirmi dokuz) kızını kaybeden Julie'nin anneannesi, ruhsal bunalıma girerek intihar eder. Kafka, günlüğünde (Aralık 1911) bu olayı şöyle anlatır: „Annemin annesi erken zamanda tifodan öldü. Bu ölümden etkilenerek ke- derlenen büyükanne, yemekten kesildi, kimseyle konuşmadı, bir keresinde kızının ölümünden bir sene sonra gezmeye gitti ve bir daha geri dönmedi, cesedi Elbe'den çıkarıldı¹“ (Kafka, 1994: 247).² Julie Löwy 1882 yılında, yirmi altı yaşında iken görücü usulü ile tanıştığı Hermann Kafka ile evlenir. Evlenirken Julie Löwy'nin getirdiği çeyiz parası (Mitgift³) ile hediyelik eşya

¹ Çalışmada yer alan tüm tercümelemler çalışmanın yazarına aittir.

² „Die Mutter meiner Mutter starb frühzeitig an Typhus. Von diesem Tode angefangen wurde die Großmutter trübsinnig, weigerte sich zu essen, sprach mit niemandem, einmal, ein Jahr nach dem Tode ihrer Tochter, ging sie spazieren und kehrte nicht mehr zurück, ihre Leiche zog man aus der Elbe“ (Kafka, 1994, s. 247; Stach, 2016, s. 48). Julie Löwy'in ailesi ve yaşamı üzerine genel bilgi için: Rainer Stach, 2016, s. 48-55.

³ Çeyiz ya da drahoma olarak adlandırılan Mitgift, Türkiye'de bilinen klasik başlık parasının aksine evlenirken damada gelinin ailesi tarafından verilen para ve/veya eşyadır. Kadının toplum içindeki statüsünün belirlenmesinde önemli rol oynayan drahoma, boşanma söz konusu olduğunda kadına geri verilmekteydi. Bu yöntem on dokuzuncu yüzyılda özellikle Hindistan ve Avrupa'nın bazı bölgelerinde uygulanmaktaydı. <https://relilex.de/mitgift/>. Konu ile ilgili detaylı bilgi olarak: Özcan, U.; Dalyan, M.G. (2011). *19.yy'da Rumlarda ve Arnavutlarda Evlilik Müessesesinde Başlık Uygulamaları*. History Studies, s. 319-336.

satan mağaza açarlar ve Kafka'nın annesi, mağazanın açılmasından itibaren tüm gün orada çalışır. Doğumlarından hemen sonra bile mağazada çalışmaya devam eden Julie Kafka'nın çocuklarının bakımını bakıcılar üstlenir. Hermann Kafka ve Julie Löwy'nin evlenmelerinden bir yıl sonra Franz Kafka dünyaya gelir. Franz'tan sonra ailenin küçük yaşta ölen Georg (1885-1886) ve Heinrich (1887-1888) adında iki erkek çocukları haricinde Gabriele (Elli) (1889-1942), Valerie (Valli) (1890-1942) ve Ottilie (Ottla) (1892-1943) adında üç kızı bulunmaktadır. Franz Kafka'nın günlükleri, mektupları ve otobiyografik eseri 'Baba'ya Mektup', babası başta olmak üzere Kafka'nın ailesi ve annesi hakkında bilgi verirken aynı zamanda Kafka'nın annesi ile olan ilişkisine de ışık tutmaktadır. 1912 yılında Felice Bauer'e yazdığı mektubunda Kafka, annesiz geçirmek zorunda kaldığı çocukluğunda annesinin haftanın altı günü sabah sekizden gece saat on'a kadar işte çalıştığından ve devamlı yalnız kaldığından bahseder: „Böylece ben çok uzun yalnız yaşadım ve dadılarla, yaşlı çocuk bakıcıları, iğneleyici aşçılar, hüznü mürebbiyelerle mücadele ettim, çünkü ebeveynim (anne babam) sürekli isteydi“⁴ (Kafka, 1999: 345; İlkılıç, 2021: 153). Kafka, „ebedi çocukluk zamanı“ndaki (Kafka, 1994: 189) yalnızlığında devamlı „korku, endişe ve hüznü“ (Kafka, 1999: 253) içinde olduğunu ifade eder. Hiç şüphesiz iki ve beş yaşındayken iki kardeşinin ölümü, sadece anne ve baba için değil Franz Kafka için derin acı ve üzüntü kaynağıdır (Sarı, 2009: 124-125). Peter Andre Alt, kardeşlerinin ölümünü Kafka'nın „korku, suçluluk hissi ve kıskançlık“ (Alt, 2005: 54) olarak algıladığını belirtir. Alt, Kafka'nın kendi varoluşuna bağlı suçluluk hissinin ölen kardeşleri ile ilişkili olduğunu vurgular. Ayrıca hastalıkları nedeniyle ölen kardeşler sevilmekte iken, kendisi sağlıklı olduğu ve hayatta kaldığı için sevilmemektedir⁵ (Alt, 2005: 55). Anneden uzak ve yabancı kişilerle geçirilen çocukluğun, Kafka'nın ailesine karşı olan yabancılaşmasında çok büyük rolü olduğu aşikârdır. Bu bağlamda Kafka, günlüğünde en iyi ve en sevgi dolu insanlardan oluşan ailesine, bir yabancından daha fazla yabancı olduğundan ve akraba hissinin olmadığından bahseder. Ailesi içinde kendisini izleyici olarak niteleyen Kafka, annesi ile son senelerde günlük ortalama yirmi kelime bile konuşmadığını, babasıyla ise selamlaşma haricinde hiç konuşma-

⁴ „So habe ich sehr lange allein gelebt und mich mit Ammen, alten Kindermädchen, bissigen Köchinnen, traurigen Gouvernanten herumgeschlagen, denn meine Eltern waren doch immerfort im Geschäft“ (Kafka, 1999, s. 345).

⁵ „Wenn die verstorbenen Brüder geliebt werden, weil sie sterben mussten, wird dem, der am Leben blieb, folgerichtig keine Liebe zuteil. Der Entzug der Zuneigung ist die Strafe für die Gesundheit des vermeintlichen Stärkeren“ (Alt, 2005, s. 55).

dıklarından bahseder. Evli olan kız kardeşleri ve kayınbiraderleri ile kızma ve tartışma haricinde herhangi bir konuşmaları yoktur. Kafka'ya göre bunun nedeni, ailesi ile konuşacak hiçbir şeyinin olmamasıdır.⁶

Kafka'nın annesiyle amcası Alfred üzerine ve sonrasında yaptıkları konuşma, Kafka'nın akrabalarına ve ailesine karşı yabancılığını göstermesinin yanı sıra annesinin Kafka'ya karşı ne kadar yabancı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir:

Daha sonra Alfred amcaya yazıp yazmayacağımı sordu, o (Alfred amca), ona yazmamı hak ediyordu. Onu (onun) nasıl hak ettiğini sordum. Telgraf çekti, yazdı, seninle ilgili çok iyi niyetli. Bunlar sadece (yüzeysel) dış görünüş dedim, "o bana tamamen yabancı, beni tamamen yanlış anlıyor, ne istediğimi ve neye ihtiyacım olduğunu bilmiyor, onunla hiçbir alakam yok". Yani kimse anlamıyor seni dedi annem, "ben de muhtemelen senin için bir yabancıyım ve babam da. Yani hepimiz sadece senin kötülüğünü istiyoruz." "Kesinlikle hepiniz bana yabancısınız, sadece kan yakınlığı var, ama bu bir şey ifade etmiyor. Benim kötülüğümü (ise) kesinlikle istemiyorsunuz." ⁷ (<http://www.kafka.org/index.php?h8>)

Kafka'nın anne ve babasıyla olan ilişkileri, arkadaşlarına yazdığı mektuplarda da yer almaktadır. Örneğin 1912 yılında Kafka, en yakın arkadaşı Max Brod'a kendisine babasının yaptığı baskının çok fazla olduğundan ve intihar etme derecesine geldiğinden bahseder. Bu duruma neden olan olay, Hermann Kafka'nın, kurduğu Asbest fabrikasını oğlu Franz Kafka ve kayınbiraderi Karl Hermann'ın birlikte işletmesini istemesidir. Oysa Franz Kafka fabrika ile ilgilenmek ve vaktini orada harcamak istememektedir. Max Brod, Kafka'nın mektubunda intihar etme düşüncesini okuması üzerine endişelenerek Kafka'nın annesine haber verir. Ancak Kafka'nın annesi, kalp hastası olan eşinin sağlığını düşünerek ona hiç bir şey söylemez, gizli bir şekilde

⁶ Nun ich lebe in meiner Familie, unter den besten und liebevollsten Menschen, fremder als ein Fremder. Mit meiner Mutter habe ich in den letzten Jahren durchschnittlich nicht zwanzig Worte täglich gesprochen, mit meinem Vater kaum jemals mehr als Grußworte gewechselt. Mit meinen verheirateten Schwestern und den Schwägern, spreche ich gar nicht, ohne etwa mit ihnen böse zu sein. Der Grund dessen ist einfach der, daß ich mit ihnen nicht das aller Geringste zu sprechen habe. Alles was nicht Litteratur ist, langweilt mich und ich hasse es, denn es stört mich oder hält mich auf, wenn auch nur vermeintlich. Für Familienleben fehlt mir daher jeder Sinn außer der des Beobachters im besten Fall. (<http://www.kafka.org/index.php?h8>)

⁷ Später fragte sie mich, ob ich dem Onkel Alfred schreiben werde, er verdiene es, daß ich ihm schreibe. Ich fragte, wodurch er es verdiene. Er hat telegraphiert, er hat geschrieben, er meint es so gut mit Dir. Das sind nur Äußerlichkeiten" sagte ich "er ist mir ganz fremd, er mißversteht mich vollständig, er weiß nicht, was ich will und brauche, ich habe nichts mit ihm zu tun. " "Also keiner versteht Dich" sagte die Mutter "ich bin Dir wahrscheinlich auch fremd, und der Vater auch. Wir alle wollen also nur Dein Schlechtes." "Gewiß Ihr seid mir alle fremd, nur die Blutnähe besteht, aber sie äußert sich nicht. Mein Schlechtes wollt Ihr gewiß nicht. (<http://www.kafka.org/index.php?h8>)

fabrikadaki görevlerin bir müddet kardeşi tarafından yapılmasını sağlar⁸. Bu sayede Kafka açısından çözülmeyen olay, bir kaç haftalığına yatıştırılmıştır (<https://prag-to-go.com/kafka-in-prag/themen/familie-und-freunde/die-mutter-julie-kafka>).

Baba'ya Mektup'ta Anne

Kafka, günlükleri ve mektupları dışında Baba'ya Mektup (Brief an den Vater) adlı otobiyografik eserinde annesi Julie Kafka ile ilgili olarak özellikle çocukluğunda yaşadığı olaylara yer vermektedir. Kendisi üç yaşında annesini kaybetmiş ve annesiz olarak (üvey anne ile) büyümüş olan Julie Kafka annesizliğin nasıl bir duygu ve eksiklik olduğunu hiç şüphesiz biliyor olmalıydı. Max Brod'un 'sakin, nazik, olağanüstü derecede zeki, hatta bilge bir kadın'⁹ (Brod, 1966: 13) olarak tanımladığı Julie Kafka çocuklarının annelerine ihtiyaç duyduklarını, annesizlik çektiklerini ve onu özlediklerini mutlaka hissediyordu. Ancak Kafka'nın anlattıkları doğrultusunda Julie Kafka'nın bu durumu değiştirmek için herhangi bir şey yapmadığı görülmektedir. Korku, yalnızlık, ilgisizlik, endişe, suç ve ceza Kafka'nın çocukluk hatıralarında en belirleyici duygular olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle babası ile olan sıkıntılı durumlarda Julie Kafka'nın, Franz Kafka'nın perspektifinden bakıldığında devamlı kocasının yanında yer aldığı ve sorunlu durumlarda sorunu açıkça ele alarak çözüme kavuşturmak yerine ya geçici çözümlerle geçiştirdiği ya da kayıtsız kaldığı görülmektedir. Babasının Franz Kafka ile ilgili verdiği kararlarda annesinin kayıtsızlığını göstermesi bakımından *Baba'ya Mektup'ta* yer alan gece su isteme olayı son derece manidardır:

Bir keresinde gece vakti sürekli su diye mızırdanıyordum, elbette susuzluktan değil, belki biraz sinirlendirmek, biraz da oyalanmak için. Birkaç sert tehdit fayda etmeyince, beni yataktan aldın, sahanlığa (Pawlatsche) götürdün ve orada beni kapalı kapının önünde bir müddet geceliğimle yapayalnız bıraktın. (...) Benim için anlamsız su-isteyip-durmanın doğallığı ve dışarı-taşınmanın muazzam olağandışı korkunçluğunu, tabiatım gereği hiçbir zaman doğru bir bağlantı içine sokamadım. Yıllar sonra hala ısırtıp veren düşünce altında acı çekiyor(d)um, o dev adam, babam, benim son merciim, neredeyse hiçbir neden olmadan gelip ve beni geceleyin yatağımdan sahanlığa taşıyabiliyordu ve ben onun için böylesi bir hiç idim¹⁰ (Kafka, 1995: 11).

⁸ Franz Kafka'nın Max Brod'a yazdığı mektup ve konu ile ilgili detaylı bilgi için: Rainer Stach, 2015, s. 134-140).

⁹ „eine stille, gütige, außerordentlich kluge, ja weisheitsvolle Frau“ (Brod, 1966, s. 13).

¹⁰ Ich winselte einmal in der Nacht immerfort um Wasser, gewiss nicht aus Durst, sondern wahrscheinlich teils um zu ärgern, teils um mich zu unterhalten. Nachdem einige starke Drohungen nicht geholfen hatten, nahmst Du mich aus dem Bett, trugst mich auf die Pawlatsche und ließest mich dort

Kafka'nın ifadesiyle kendisine „sınırsız çok iyi“¹¹ (Kafka, 1995: 24) olan annesinin, basit bir su isteme için çocuğun maruz kaldığı cezalandırılmaya kayıtsız kalması ve çocuğun yanında yer almaması anlaşılmalıdır. Kafka, annesinin babasını çok sevdiğini ve ona son derece sadık olduğundan bahseder. Bu bağlamda Julie Kafka için kocasının ihtiyaç ve istekleri her şeyden önce geliyordu. Annesinin Kafka'ya karşı iyiliği –tavır-, babası ile olan anlaşmazlık durumlarında babası lehine ve babasının isteği yönünde oluyordu. Kafka, zaman geçtikçe annesinin babasına daha da bağlandığını, ona ve onun verdiği kararlara tamamıyla ve körü körüne bağlandığını vurgular (Kafka, 1995: 29-30). Kafka, kendisini av, babasını avcı olarak nitelendirdiği babasıyla arasındaki anlaşmazlık durumlarında, devamlı kocasının yanında yer alan Julie Kafka'nın (annesinin) bilinçsiz olarak yönlendiren ve yönetici rolünde olduğunu belirtir (Kafka, 1995: 24). Ancak annenin davranışları ve çözümleri, aslında çözüm olmaktan ziyade çocuğun kendisini daha çok suçlu olarak hissetmesine neden olmaktaydı:

Ya da şöyleydi, gerçek anlamda bir uzlaşma olmadı, anne(m) beni senden gizli olarak korudu, bana gizlice bir şey verdi, bir şeye izin verdi, daha sonra ben yine senin karşında ışıktan korkan varlık, sahtekâr, hiçliği nedeniyle hakkı olduğunu düşündüğü şeye sadece gizli yollarla ulaşabilen suçlu bilincinde olan biriydim. Elbette daha sonra bu yollarda, benim düşünceme göre haklı olmayan şeyleri (bile) aramaya alıştım. Bu da suçluluk bilincinin artışıydı.¹² (Kafka, 1995: 24)

Julie (Löwy) Kafka perspektifinden bakıldığında, Julie Kafka'nın hiç kolay olmayan bir yaşam sürdüğü görülür. Çok küçük yaşında annesini ve anneannesini kaybetmiş, üvey anne elinde evin en büyük kız çocuğu olarak evin her türlü işini yapmanın yanı sıra beş erkek kardeşin bakım ve sorumluluğuna üstlenmiştir. Zaten ölümle ilgili travması olan Julie Kafka ikinci ve üçüncü çocuğunun ölümüne şahit olmuştur (Mitscherlich-Nielsen, 1977: 71). Tüm gün işyerinde çalışarak, kaba, sert, uyumsuz ve anlayışsız kocasının,

allein vor der geschlossenen Tür ein Weilchen im Hemd stehen. (...) Das für mich Selbstverständliche des sinnlosen Ums Wasser-Bittens und das außerordentlich Schreckliche des Hinausgetragengewerdens konnte ich meiner Natur nach niemals in die richtige Verbindung bringen. Noch nach Jahren litt ich unter der quälenden Vorstellung, dass der riesige Mann, mein Vater, meine letzte Instanz, fast ohne Grund kommen und mich in der Nacht aus dem Bett auf die Pawlatsche tragen konnte und dass ich ein solches Nichts für ihn war. (Kafka, 1995, s. 11)

¹¹ „grenzenlos zu gut“ (Kafka, 1995, s. 24).

¹² Oder es war so, dass es zu keiner eigentlichen Versöhnung kam, dass die Mutter mich vor Dir bloß im Geheimen schützte, mir im Geheimen etwas gab, etwas erlaubte, dann war ich wieder vor Dir das lichtscheue Wesen, der Betrüger, der Schuldbewusste, der wegen seiner Nichtigkeit selbst zu dem, was er für sein Recht hielt, nur auf Schleichwegen kommen konnte. Natürlich gewöhnte ich mich dann, auf diesen Wegen auch das zu suchen, worauf ich, selbst meiner Meinung nach, kein Recht hatte. Das war wieder Vergrößerung des Schuldbewusstseins. (Kafka, 1995, s. 24)

çocukları ve diğer kişilerle arasında –geçici de olsa- çözüm arayan kişi konumunda olmuştur. Daha önce belirtildiği gibi kendisi annesiz olarak büyüyen Julie Kafka’nın kendisi devamlı işte olduğu için çocuklarının yalnız olduklarından ve kendisine ihtiyaç duyduklarından habersiz olması pek ihtimal dâhilinde değildir. Ancak bu durumu sorun olarak görmediği, 16.11.1912 tarihinde Franz Kafka’nın kız arkadaşı ve nişanlısı Felice Bauer’e yazdığı mektuptan anlaşılmaktadır¹³. Felice Bauer’in Franz Kafka’ya yazdığı mektubu –yanlışlıkla- açan Julie Kafka (annesi), mektubun başında Felice Bauer’e mektubu açmaya hakkının olmadığı gibi bir düşüncesinin olmadığını belirtir ve oğlunun iyiliğini düşündüğü için Felice Bauer’in kendisine hak vereceğini ifade eder. Oğlunu ne kadar sevdiğinden bahseden Julie Kafka onun mutlu olabilmesi için hayatından bir kaç seneyi –einige Jahre meines Lebens- feragat edebileceğini belirtir. Annesinin ifadesine göre, anne babası tarafından her isteği yerine getirilen, hiçbir eksiği olmayan ve devamlı kendi istediği doğrultuda hareket eden Franz Kafka’nın yerinde bir başkası olsaydı, ölüm-lüler arasında en mutlu kişi olurdu. Oğlunun beslenmesi, uyku düzeni ve sağlığı bakımından endişelendiğini belirten Julie Kafka, Felice Bauer’dan bu konulara oğlunun dikkatini çekerek düzenli uyuması ve yeterli yemek yemesini sağlaması noktasında yardım ister. Kafka’nın annesi oğlunun edebiyatla uğraştığından haberdardır. Ancak oğlunun bu uğraşı annesi için sadece oyalanma ve vakit geçirme (Zeitvertreib) mahiyetindedir. Oysa annesinin Franz Kafka’nın yazma ile olan ilişkisini sadece bir oyalanma olarak değerlendirmesi, varlığının edebiyat olduğunu¹⁴ ve edebiyat dışında her şeyden nefret ettiğini ve edebiyat haricinde olan sohbet, ziyaret vs. her şeyin onu sıktığını¹⁵ yazan oğlu Franz Kafka ile ne kadar birbirlerine yabancı olduklarını göstermesi bakımından anlamlı ve önemlidir.

Dönüşüm’de Anne

Kültürbilimci Hartmut Böhme’ye göre, “edebi metinler Kafka için onun psikososyal alt yapısını açıklamak için kurmaca olaylarda kamufle edilmiş (saklanmış) denemelerdir¹⁶.” Bir başka ifadeyle Kafka, hayatını özellikle

¹³ Julie Kafka’nın Felice Bauer’e yazdığı mektup bu çalışmanın sonunda yer almaktadır.

¹⁴ „Ich habe kein litterarisches Interesse, sondern bestehe ich aus Litteratur, ich bin nichts anderes und kann nichts anderes sein“ (Kafka, 1999, s. 261)

¹⁵ „Alles, was sich nicht auf Literatur bezieht, hasse ich, es langweilt mich, Gespräche zu führen [...] Besuche zu machen, Leiden und Freuden meiner Verwandten langweilen mich in die Seele hinein“ (Kafka, 1990, s. 227f.).

¹⁶ „Literarische Texte sind für Kafka in fiktive Handlungen verkleidete Versuche zur Erklärung seiner psychosozialen Grundstruktur.“ <https://klappentexterin.wordpress.com/2024/04/21/furchte-dich-nicht-franz/>

çocukluk ve gençliğinde yaşadıklarını eserlerinde derinlemesine işlemiştir. Kafka'nın *Dönüşüm* (*Die Verwandlung*) adlı eseri muhtemelen anne baba ve aile yapısının en derinlemesine ele alındığı bir eserdir. Biyografik arka planı eşliğinde okunduğunda *Dönüşüm* adlı eser, Kafka'nın iç dünyasını, korkularını, yalnızlığını, kendisini değersiz hissetmesini, dışlanmasını ve aile fertleri ile özellikle babası ve otoriter yapı ile olan ilişkilerini göstermesi bakımından yeterlidir.

Dönüşüm adlı hikâyede ailesinin çıkarı ve isteği doğrultusunda çalıştığı takdirde bir değeri bulunan Gregor Samsa, haşereye dönüşmesiyle ilk önce ailede istenmeyen bir birey olmuş ve zaman içinde kendisinden kurtulunması gereken 'şey' konumuna d(ön)üşmüştür. Gregor'un bu dönüşümünde onun için yanında yer alan ve endişelenen tek kişi annesidir. Ancak annenin oğlunun durumu karşısında endişelenmesinin Gregor'a herhangi bir fayda sağlamadığı görülmektedir. Aksine, anne Gregor ile her karşılaşmada fenalaşmış ve onun fenalaşmasına Gregor'un sebep olduğu gerekçesiyle gene Gregor suçlu durumuna düşmüştür. Özellikle Gregor'un babası ile çatışma durumlarında anne oğlunun yanında yer alma yerine fenalaşarak ilgi ve dikkati kendi üzerine çekmektedir. Bu bağlamda Gregor, annesinden herhangi bir destek görmediği gibi annesi tarafından mağdur durumuna getirilmektedir.

Üç bölümden oluşan *Dönüşüm - Die Vewandlung* adlı eserde başkahraman Gregor Samsa'nın bir sabah uyandığında kendisini haşereye dönüşmüş olarak bulmasından ölümüne kadar geçen yaşamı anlatılmaktadır. Hikâye Gregor'un ölümüne kadar genellikle onun ve hikâyedeki diğer figürlerin perspektifinden, öldükten sonra ise tanrısal bakış açısı ile verilmektedir.

Pazarlamacı olarak bir firmada beş senedir çalışmakta olan Gregor Samsa bu süre zarfında bir kere bile hasta olmamış ve işine gitmemezlik yapmamıştır. Haşereye dönüştüğü gün işe gitmediğini ilk olarak annesi fark eder. Oğlunun uyuyakaldığını düşünen anne, saatin geçtiğini ve işe gidip gitmeyeceğini yumuşak bir sesle (die sanfte Stimme, Kafka, 1995: 58) şefkatle sorar. Kısa bir süre sonra işe gelmediği fark edildiği için iş yerinden bir görevli kontrol amaçlı eve gelir. Anne, gelen kişiye kendisi henüz ne olduğunu bilmediği halde, oğlunun ne kadar işine bağlı olduğunu ve işini çok sevdiğinden, işinden başka hiçbir şeyle ilgilenmediğinden bahseder (Kafka, 1995: 61-62). İşe gitmemesinin mutlaka bir nedeni olduğu konusunda oğlunu savunarak görevliyi ikna etmeye çalışır. Tüm seslenmelere rağmen Gregor Samsa'dan herhangi bir ses gelmemesi ve kapısının açılmaması üzerine oğlunun başına mutlaka bir şey geldiğini düşünen ve endişelenerek hemen dok-

tora haber verilmesi gerektiğini söyleyen annedir. Bu durumda aile içinde Gregor Samsa'ya en yakın olan ve onun için endişelenen tek kişi annesidir. Ancak kapı açılıp Gregor Samsa'nın haşereye dönüşmüş halini görmesinden sonra annenin her ne kadar onun için endişeleniyor olsa da bir yakınlığının ve faydasının olmadığı görülmektedir. Her üç bölümde, her bölümde bir kere olmak üzere toplamda üç kere oğlu ile karşılaşan anne, her karşılaşmasında bağırıp fenalaşarak baygınlık geçirir. Gregor ile her karşılaşmada anne sanki oğluna doğru gitmek ister gibi davransa da hemen geri çekildiği görülür¹⁷. Annenin Gregor'a bağlı olarak kötüleştiği durumlarda ya ne yapacağını bilmeksizin kocasına doğru baktığı, ya da kocasına doğru koşarak kocasına sarıldığı dikkati çeker¹⁸. Anne, dönüşümünden sonra ilgi ve bakıma muhtaç olan oğlunun yanında yer almaz. Gregor'un beslenmesi ve odasının temizlenmesi işini önce kızı Grete sonra eve gelen bakıcı üstlenir. Hikâyede anne aile bireyleri içinde en pasif ve arka planda olan bireydir. Astım hastalığı nedeniyle bedensel olarak güçsüz olan anne, aile fertleri arasında söz hakkı veya karar verme yetkisi hemen hemen hiç olmayan birisidir. Alınan önemli kararlarda, -örneğin Gregor Samsa'nın evden uzaklaştırılması noktasında- genellikle sessiz kalır. Dönüşümünden sonra oğlu ile ilgili hiçbir sorumluluk üstlenmeyen anne, kocası ve kızına oğlunun ona ihtiyacı olduğunu ve oğlunu görmek istediğini söyler. Baba ve kız kardeş, muhtemelen annenin fenalaşmasından çekindikleri için görüşmesini uygun görmezler. Anne izin verilmemesi üzerine „Bıraksanıza beni Gregor'a, o benim bahtsız oğlum! Ona gitmek zorunda olduğumu anlamıyor musunuz¹⁹“ diye bağırır da bu istek sadece lafta kalır. Annesi oğlu ile görüşmek isteseydi hiç şüphesiz onu kimse tutamazdı. Ailede tüm konuşulanları duyan Gregor, bu zor durumunda (bilhassa manevi olarak) annesine ihtiyacı olduğunu ve annesinin yanında olmasını istediğini dile getirir: “Sonra Gregor, belki de annesinin içeri gelmesinin iyi olacağını düşündü, elbette her gün değil, ama belki haftada bir gün, o her şeyi elbette tüm iyi niyetine rağmen daha yalnız bir çocuk olan kız kardeşten daha iyi anlıyordu”²⁰ (Kafka, 1995: 78).

¹⁷ Die Mutter (...) sah zuerst mit gefalteten Händen den Vater an, ging dann zwei Schritte zu Gregor hin und fiel inmitten ihrer rings um sie herum sich ausbreitenden Röcke nieder, das Gesicht ganz unauffindbar zu ihrer Brust gesenkt (Kafka 1995, s. 65-66).

¹⁸ Darüber schrie die Mutter neuerdings auf, flüchtete vom Tisch und fiel dem ihr entgegeneilenden Vater in die Arme (Kafka 1995, s. 68).

¹⁹ “Laßt mich doch zu Gregor, er ist ja mein unglücklicher Sohn! Begreift ihr es denn nicht, daß ich zu ihm muß?” (Kafka 1995, s. 78).

²⁰ “dann dachte Gregor, daß es vielleicht doch gut wäre, wenn die Mutter hereinkäme, nicht jeden Tag natürlich, aber vielleicht einmal in der Woche; sie verstand doch alles viel besser als die Schwester, die trotz all ihrem Mute doch nur ein Kind war” (Kafka 1995, s. 78).

Annenin Gregor Samsa ile ikinci karşılaşması, baba evde yokken kızı ile Gregor'un odasındaki eşyaları boşalttıkları sırada gerçekleşir. Grete, Gregor'un odasındaki eşyaları çok yer kapladıkları ve Gregor'un hareket etmesini sınırlandırarak zorlaştırdığı gerekçesiyle çıkarmak ister, oysa anne, Gregor'un odasındaki eşyaların boşaltılmasına karşıdır. Çünkü ailede oğlunun tekrar iyileşeceğini düşünen tek kişi olarak, iyileştiğinde eski düzenini görmesinin oğluna iyi geleceğini düşünür (İlkılıç, 2020: 392). Ayrıca kızına eşyaların odada kalmasının belki de Gregor'un eski haline dönmesinde faydalı olabileceğini söylese de kızı kabul etmez.²¹ Anne duygusal olarak oğlu için devamlı iyi niyetli ve istekli olmasına rağmen oğluna faydası dokunacak herhangi bir teşebbüste bulunmamaktadır. Üstelik istemediği halde oğlunun çok değer verdiği eşyaların odadan çıkartılmasında kızına yardım eder. Gregor'un annesi kocasının oğluna karşı kaba hareketleri ve karşı saldırgan davranışları karşısında oğluna faydalı olamaz. Oğlu odasından çıktığı için babanın onu elma bombardımanına tuttuğunda ve tehditler savurarak arkasından koştuğunda²² anne oğlunu korumak için kocasına Gregor'un hayatını bağışlaması için yalvarmaktan başka hiçbir şey yap(a)maz. Babanın attığı elmalardan biri Gregor'un sırtına saplanmış, kimse elmayı çıkarmaya cesaret edemediği için orada çürümüş ve Gregor'un ölümüne neden olmuştur.

Maddi bakımdan zor durumda olan aile evin bir odasını üç adama kiraya verirler. Akşam yemeğinde Grete'nin keman çalması istenir. Grete keman çalmaya başladığında Gregor onu dinlemek için odasından çıkar ve anne, Gregor hayattayken onunla üçüncü ve son olarak bu sırada karşılaşır. Diğer karşılaşmalarda olduğu gibi anne, nefes darlığı çeker, fenalaşır ve öksürük nöbetine tutulur²³. Kocas ve kızı ona yardıma koşarlar, kiracılar Gregor'u gördükten sonra evde daha fazla duramayacaklarını belirtirler. Bunun üzerine Grete anne ve babasına artık 'şey' olarak nitelendirdiği Gregor'dan

²¹ "davon war sie überzeugt, »und ist es nicht so, als ob wir durch die Entfernung der Möbel zeigten, daß wir jede Hoffnung auf Besserung aufgeben und ihn rücksichtslos sich selbst überlassen? Ich glaube, es wäre das Beste, wir suchen das Zimmer genau in dem Zustand zu erhalten, in dem es früher war, damit Gregor, wenn er wieder zu uns zurückkommt, alles unverändert findet und umso leichter die Zwischenzeit vergessen kann". (Kafka 1995, 80)

²² Und so lief er vor dem Vater her, stockte, wenn der Vater stehen blieb, und eilte schon wieder vorwärts, wenn sich der Vater nur rührte. So machten sie mehrmals die Runde um das Zimmer, ohne daß sich etwas Entscheidendes ereignete, ja ohne daß das Ganze infolge seines langsamen Tempos den Anschein einer Verfolgung gehabt hätte. Deshalb blieb auch Gregor vorläufig auf dem Fußboden, zumal er fürchtete, der Vater könnte eine Flucht auf die Wände oder den Plafond für besondere Bosheit halten. Allerdings mußte sich Gregor sagen, daß er sogar dieses Laufen nicht lange aushalten würde, denn während der Vater einen Schritt machte, mußte er eine Unzahl von Bewegungen ausführen" (Kafka 1995, s. 80).

²³ "hatte das Instrument auf den Schoß der Mutter gelegt, die in Atembeschwerden mit heftig arbeitenden Lungen noch auf ihrem Sessel saß" (Kafka 1995, s. 93) "Die Mutter, die noch immer nicht genug Atem finden konnte, fing in die vorgehaltene Hand mit einem irrsinnigen Ausdruck der Augen dumpf zu husten an. Die Schwester eilte zur Mutter und hielt ihr die Stirn" (Kafka 1995, s. 94).

kurtulmak zorunda olduklarını ve en yakın zamanda onun evden gitmesi gerektiğini söyler. Zaten öksürük nöbeti tutan ve nefes darlığı çeken anne oğlunun evden gitmesi noktasından kızına ve kocasına karşı çıkmaz ve herhangi bir tavırda bulunmaz. Son gücünü kullanarak odasına giden Gregor, o gece hayatını kaybeder. Öldüğünü ilk olarak hizmetçi kadın fark eder ve aileye haber verir. Oğlu yaşarken onu her gördüğünde fenalaşan annenin oğlu öldüğünde hiçbir sağlık sorunu yaşamadığı, bağırarak fenalaşmadığı, üstelik diğer aile bireylerinde olduğu gibi Gregor'un ölümü ile bir rahatlatma olduğu dikkati çeker. Anne, Gregor'un odasına giderek emin olmak için temizlikçi kadına gerçekten onun ölüp ölmediğini sorar²⁴. Anne aslında isteseydi, "her şeyi kendisi denetleyebilir ve durumu denetlemeden de anlayabilirdi" (Kafka, 2004: 76). Hizmetçi kadın Gregor'un öldüğünü göstermek için onu süpürge ile annesine doğru iter, annesi sanki süpürgeyi tutmak ister gibi yapsa da geri çekilir²⁵. Cesedin imhasını aileden herhangi birisi yerine hizmetçi kadın üstlenir²⁶.

Sonuç

Kafka'da anne karakterinin ele alındığı bu çalışmada Kafka'nın günlüklerinde ve mektuplarında annesi Julie Kafka üzerine anlattıkları ile Kafka'nın eserlerindeki anne figürünün birbiri ile uyumlu olduğu tespit edilmektedir. Günlükleri ve mektuplarında Kafka'nın yaşamında var olmasına rağmen maddi ve manevi anlamda annesinin varlığını ve desteğini hissetmediği anlaşılmaktadır. Eserlerinde ise anne karakteri buna paralel olarak ya hiç yoktur ya da silik ve arka planda kalan pasif bir karakter konumundadır. Hem "Baba'ya Mektup" hem de "Dönüşüm" eserlerinde anne karakteri, Kafka'nın gerçek hayatta yaşadığı yabancılaşma, yalnızlık ve korkuların birer simgesi durumundadır. Oğlunun durumuna endişelen ve üzülen bir karakter çizmesine rağmen anne figürünün hiçbir şekilde oğlunun yanında yer almadığı, ona herhangi bir faydasının dokunmadığı gibi aksine zararının olduğu görülmektedir. Ancak hem hayatında hem de eserlerinde varlığına rağmen yok olan ve arka planda kalan Kafka'nın annesinin, Kafka'nın eserlerini belirleyen ve onun iç dünyasındaki karmaşıklığın birer yansıması durumundaki korku, endişe, yalnızlık, suç, ölüm ve cezalandırma gibi temel temaların oluşmasında belki de baba figüründen daha büyük rol oynadığı muhtemeldir.

²⁴ "Tot? sagte Frau Samsa und sah fragend zur Bedienerin" (Kafka 1995, s. 97).

²⁵ "stieß zum Beweis Gregors Leiche mit dem Besen noch ein großes Stück seitwärts. Frau Samsa machte eine Bewegung, als wolle sie den Besen zurückhalten, tat es aber nicht" (Kafka 1995, s. 97).

²⁶ "also darüber, wie das Zeug von nebenan weggeschafft werden soll, müssen Sie sich keine Sorge machen. Es ist schon in Ordnung" (Kafka 1995, s. 97).

Kaynaklar

- Alt, P.-A. (2005). *Franz Kafka, Der ewige Sohn, Eine Biographie*. München: Beck.
- Brod, Max (1966). *Über Franz Kafka. Franz Kafka. Eine Biographie. Franz Kafkas Glauben und Lehre. Verzweiflung und Erlösung im Werk Franz Kafkas*. Frankfurt a. Main: Fischer.
- İlkılıç, S. (2021). Kafka und Judentum. *The Journal of International Social Research*. Cilt 14, Sayı 77, S. 151-162.
- İlkılıç, Süreyya (2020): Franz Kafka'nın «Dönüşüm» Adlı Eserindeki Dönüşümler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 24, Sayı 2. S. 385-396.
- Kafka, F. (1999). *Briefe 1900-1912*. Hans-Gerd Koch (Hrsg.) (1999). Frankfurt am Main: Fischer.
- Kafka, F. (1999). *Briefe 1913-1914*. Hans-Gerd Koch (Hrsg.) (1999). Frankfurt am Main: Fischer.
- Kafka, F. (1994). *Gesammelte Werke in zwölf Bänden*. Hans-Gerd Koch (Hrsg.) (1994). Frankfurt am Main: Fischer.
- Kafka, F. (1994). *Sämtliche Erzählungen*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Kafka, F. (1990). *Tagebücher*. Hans-Gerd Koch (Hrsg.) (1990). Frankfurt am Main: Fischer.
- Kafka, F. (1995). *Brief an den Vater*. Michael Müller (Hrsg.) (1995). Stuttgart: Reclam.
- Klappentexterin und Herr Klappentexter - *Das Tor zur Literaturwelt* (2024) *Fürchte dich nicht, Franz!*
- <https://klappentexterin.wordpress.com/2024/04/21/furchte-dich-nicht-franz/> Erişim: 26.06.2024
- Mitscherlich-Nielsen, Margarete (1976). Psychoanalytische Bemerkungen zu Franz Kafka. *Psyche. Zeitschrift für Psychoanalyse und ihre Anwendung* 31. s. 60-83.
- https://www.google.com/search?q=Psychoanalytische+Bemerkungen+zu+Pranz+Ka%2Fka&rlz=1C1GCEU_trTR1094TR1094&oq=Psychoanalytische+Bemerkungen+zu+Pranz+Ka%2Fka&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOTIJCAEQIR-gKGKABMgkIAhAhGAoYoAHSAQk0NDM3ajBqMTWoAgiwAgE&sourceid=chrome&ie=UTF-8 Erişim: 26.06.2024
- Özcan, U.; Dalyan, M.G. (2011). 19.yy'da Rumlarda ve Arnavutlarda Evlilik Müessesesinde Başlık Uygulamaları. *History Studies*, s. 319-336.
- <https://prag-to-go.com/kafka-in-prag/themen/familie-und-freunde/die-mutter-julie-kafka> Erişim: 26.06.2024
- Pavel, E. (2002). *Das Leben Franz Kafkas*.
- <https://www.koellerer.net/2002/04/13/ernst-pawel-das-leben-franz-kafkas/> Erişim: 26.06.2024.
- Sarı, A. (2009). *Kafkaesk Anorexia*. Franz Kafka'da Açlık Bilinci ve Kültürü. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Stach, R. (2016). *Kafka – Die frühen Jahre*. Frankfurt am Main: Fischer.

Stach, R. (2015). *Kafka – Die Jahre der Entscheidung*. Frankfurt am Main: Fischer.

Stadler, U. (1996). Kafkas Mutter – Kafkas Muse. I. Robling ve W. Mauser (Ed.) (1996). *Mutter und Mütterlichkeit: Wandel und Wirksamkeit einer Phantasie in der deutschen Literatur*. Königshausen & Neumann: Würzburg, 285- 297.

<http://www.kafka.org/index.php?fahrt> Erişim: 26.06.2024

<https://relilex.de/mitgift/> Erişim: 26.06.2024

<https://homepage.univie.ac.at/werner.haas/1912/fe12-033.htm> Erişim: 26.06.2024

Ek

Sehr geehrtes Fräulein!

Ich habe durch Zufall einen an meinen Sohn adressierten Brief vom 12./11. datiert und mit Ihrer w. Unterschrift verseh'n zu Gesicht bekommen. Ihre Schreibweise gefiel mir so sehr, dass ich den Brief zu Ende las, ohne zu bedenken, dass ich dazu nicht berechtigt war.

Ich bin aber sicher, dass Sie mir verzeihen, wenn ich Sie versichere, dass nur das Wohl meines Sohnes mich dazu trieb.

Ich habe zwar nicht das Vergnügen, Sie persönlich zu kennen und trotzdem habe ich zu Ihnen so viel Vertrauen, um Ihnen, liebes Fräulein, die Sorgen einer Mutter anzuvertrauen.

Vieles trägt dazu die Bemerkung in dem von Ihnen geschriebenen Brief [bei], er möge mit seiner Mutter sprechen, die ihn sicher liebt. Sie haben, liebes Fräulein, die richtige Meinung von mir, was freilich selbstverständlich ist, denn gewöhnlich liebt eine jede Mutter ihre Kinder, aber so, wie ich meinen Sohn liebe, kann ich Ihnen nicht schildern und würde gerne einige Jahre meines Lebens hergeben, wenn ich sein Glück damit erkaufen könnte.

Ein anderer Mensch an seiner Stelle würde der Glücklichste unter den Sterblichen sein, denn kein Wunsch wurde ihm von seinen Eltern je versagt. Er studierte, zu was er Lust hatte, und da er kein Advokat werden wollte, so wählte er die Laufbahn eines Beamten, was ihm ganz gut zu passen schien, da er einfache Frequenz hat und den Nachmittag für sich verwenden konnte, dass er sich in seinen Mußestunden mit Schreiben beschäftigt, weiß ich schon viele Jahre. Ich hielt dies aber nur für einen Zeitvertreib. Auch dies würde ja seiner Gesundheit nicht schaden, wenn er schlafen und essen würde wie andere junge Leute in seinem Alter. Er schläft und ißt so wenig, dass er seine Gesundheit untergräbt und ich fürchte, dass er erst zur Einsicht kommt,

wenn es Gott behüte zu spät ist. Darum bitte ich Sie sehr, ihn auf eine Art darauf aufmerksam zu machen und ihn [zu] befragen wie er lebt, was er ißt, wieviel Mahlzeiten er nimmt, überhaupt seine Tageseintheilung. Jedoch darf er keine Ahnung haben, dass ich Ihnen geschrieben habe, überhaupt nichts davon erfahren, dass ich um seine Correspondenz mit Ihnen weiß. Sollte es in Ihrer Macht stehen, seine Lebensweise zu ändern, würden Sie mich zum großen Dank verpflichten und zur Glücklichen machen

Ihre Sie schätzende Julie Kafka

Sollten Sie die Absicht haben, mir zu schreiben, so bitte den Brief zu adressieren: Prag, Altstädter Ring, Kinsky-Palais: 16 Privat.

<https://homepage.univie.ac.at/werner.haas/1912/fe12-033.htm> Erişim:
26.06.2024

Franz Kafka'nın "Milena'ya Mektuplar" Adlı Eserinde Kadın

Fatma KARAMAN*

Özet: Kafka'nın eserlerinde toplum, birey, aile, iş ortamı gibi farklı kesimlerden kişilerin kurgulanıp konu edinildiğini görmekteyiz. Kafka'nın gerek kişiliğinin oluşmasında, sosyal ilişkilerinin şekillenmesinde gerekse de hayatının yön bulmasında ailesi, içinde yaşadığı toplum gibi hayatında olan kadınlar da önemli bir yer edinmiştir. Nitekim Kafka "Milena'ya Mektuplar" adlı eserinde hayatındaki kadına olan duygu ve düşüncelerini kaleme almıştır. Kafka'nın "Milena'ya Mektuplar" adlı eseri mektup türünde yazılan bir eserdir. Eserin mektup türünde yazılması ise bu çalışmanın araştırma konusunu oluşturan kadın imgesinin ne şekilde eserde vuku bulduğunun araştırılması noktasında veri elde etmeye olanak vermektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı Kafka'nın "Milena'ya mektuplar" adlı eserinde kadın imgesinin araştırılmasıdır. Çalışmada Kafka'nın bir kadın olarak Milena'yı nasıl nitelendirdiği, bunun yanı sıra Kafka'nın kitapta yansıttığı Milena'nın nitelikleri ile Kafka'nın tasavvurunda var olan kadın Milena arasında benzerlik ve farklılıkların olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaca ulaşmak için çalışmada pozitivist yöntem kullanılmıştır. Pozitivist yöntemde eserin; yazarın hayatından izler taşıdığı düşüncesinden yola çıkılarak eser ile esere konu olan olgu ve olayların değerlendirmesi yapılabilir. Dolayısıyla bu çalışmada Kafka'nın hayatında olan kadının eserinde nasıl bir yapıda olduğu araştırılmıştır. Eserde yapılan incelemeler sonucunda Milena'nın kararlı, karşı cinste duygusal bir etki yaratabilen, sert ve mesafeli kadın olarak nitelendirildiği anlaşılmaktadır. Kafka'nın tasavvurundaki Milena; kararlı, karşı konulmaz fiziksel özelliklere sahip, hakimiyet sahibi, yalnız, sert ve güçlü bir kadındır. Gerçek hayatta belki de sert ve mesafeli bir karakter olmamasına rağmen, Kafka onu bazen sert bir karakter olarak değerlendirmektedir. Kafka, tercih ettiği imgelerle kendi zihninde tasavvur ettiği bir Milena da yaratmıştır.

Anahtar Kelimeler: Franz Kafka, Kadın, İmge Çalışmaları, Pozitivist yöntem.

Women in Franz Kafka's "Letters to Milena"

Abstract: We see that in Kafka's works, people from different segments of society, individuals, families, and business environments are fictionalized and treated as subjects. The women in Kafka's life, like his family and the society he lived in, played an important role in the formation of his personality, the shaping of his social relationships and the direction of his life. Indeed, Kafka wrote down his feelings and thoughts about the woman in his life in his work "Letters to Milena". Kafka's work "Letters to Milena" is a work written in the letter genre. The fact that the work is written in the form of a letter makes it possible to obtain data on how the female image, which is the research subject of this study, appears in the work. In this context, the aim of this study is to investigate the image of women in Kafka's work "Letters to Milena". In this study, it is examined how Kafka characterizes Milena as a woman, as well as whether there are similarities and differences between the characteristics of Milena as reflected in Kafka's book and the woman Milena who existed in Kafka's imagination. To achieve this aim, the positivist method will be used in the study. In the positivist method, the work and the facts and events that are the subject of the work can be evaluated based on the idea that the work bears traces of the author's life. Therefore, this study investigates how the woman in Kafka's life appears in the work. As a result of the analysis made on the work, it is understood that Milena is characterized as a determined woman who can create an emotional effect on the opposite sex, and as a tough and distant woman. Milena, in Kafka's vision, is a determined, irresistible, dominant, lonely, tough and strong woman with physical features. Although she may not have been a harsh and distant character in real life, Kafka sometimes considered her a harsh character. Kafka also created a Milena that he envisioned in his own mind, with the images he preferred.

Keywords: Franz Kafka, Woman, Image Studies, Positivist method.

* Doç. Dr./Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, fatmakaraman33@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-0461-5593.

Giriş

Kafka'nın "Milena'ya Mektuplar" adlı eseri 1920 ile 1923 yılları arasında Kafka ve Milena arasında paylaşılan olay ve durumların geçtiği bir süreci kapsamaktadır. Bu eser, ikisinin yoğun bir şekilde mektuplaşmalarını kapsar. Eserin ilk yayın tarihi 1952 yılına dayanmaktadır. "Milena'ya Mektuplar", Kafka'nın ölümünden sonra yayınlanan eserlerinden biri olup Kafka'nın yaşamından izler taşıyan kurgusal bir metindir. Yaşamındaki düşüncelerinin, hayatındaki kadınlarla olan ilişkileri ve davranış biçimlerinin yansımaları, eserde de görülmektedir. Yazılan mektup iç dünyasındaki düşüncelerin ve duyguların birer dışa vurumudur. Eserde, Kafka'nın Milena Jesenskay'a duyduğu yoğun arkadaşlığı ve aşkı mektuplar aracılığıyla dile getirdiği görülmektedir. Kafka, Milena ile üç defa yüz yüze görüşmüş olmasına rağmen, ikili arasındaki ilişki, mektuplarda tutkulu bir aşka dönüşmüştür. Eserde, Kafka'nın diğer eserlerinde de yarattığı figürlerin özelliklerinde genellikle yaygın olan karmaşık, tutarsız, umutsuz ve nispeten hastalıklı ruh halleriyle paralellik gösterdiği gibi Milena, Kafka için hem uzak hem de yakın bir figür biçiminde kurgulanmıştır. Onun eserde tasavvur ettiği Milena, Kafka için gerçek olan Milena ile aynı özelliklere sahiptir. Kafka'nın eserlerindeki kadın imgeleri genelde karmaşık, sembolik bir nitelik taşımaktadır. Kafka'nın eserlerinde kadın, bazen başkahraman bazen ikinci bir figür bazen de olay örgüsü için önemli bir kişi, başka bir sembol olmuştur. Bu eserde de Milena, kadın başkahramandır. Kafka'nın algısında Milena hem edebi yönü kuvvetli hem de fiziksel olarak narin ve çekici bir figürdür.

Kafka ve Milena arasında çocuk-baba ilişkisi bağlamında benzerlikler de mevcuttur. Nitekim Kafka'nın babasıyla yaşadığı sıkıntılar ile Milena'nın babasıyla yaşadığı sıkıntılar benzerlik göstermektedir. Her ikisinde de babalarına karşı bir nefret duygusu görülmektedir. Hem Kafka hem de Milena'nın ortak yaşadığı duygu, babanın çocuk sevgisi göstermemesi ve eğitimlerinde ceza yöntemini kullanarak çocukları arasında mesafeli bir baba çocuk ilişkisi oluşturmalarıdır. Çocuk ile baba çatışması, birçok eserine yansımıştır (Karaman, 2014). Örneğin Milena'nın Yahudi asıllı olan Ernst'le evlenmesi nedeniyle babası kızını mirasından yoksun bırakarak yalnızlaştırmıştır. Dolayısıyla Kafka ve Milena arasındaki ortak nokta, ikisinin de babalarına karşı olumsuz duygu beslemesidir. Her ikisi de hayatları boyunca yaşadıkları travmaların, babalarının onlara karşı göstermiş olduğu davranışların bir sonucu olduğunu düşünürler (Buber Neumann, 2005).

Amaç ve Yöntem

Kafka hayatı boyunca babasına, sevgilileri olan Felice ve Milena'ya ve kız kardeşi Ottla'ya mektup yazmıştır. Bu çalışmada ise Kafka'nın Milena'ya yazdığı mektuplar incelenmiştir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı Franz Kafka'nın "Milena'ya Mektuplar" adlı eserinde Kafka'nın bir kadın olarak Milena'yı nasıl nitelendirdiği, bunun yanı sıra Kafka'nın eserde yansıttığı Milena'nın nitelikleri ile Kafka'nın tasavvurunda var olan kadın Milena arasında benzerlik ve farklılıkların olup olmadığını incelemektir.

Bu çalışmada pozitivist yöntem ve psikanalitik edebiyat kuramı kullanılmıştır. Psikanalitik edebiyat kuramında yazarın psikolojik durumu ve kişiliği eserin anlamlandırılmasında yol gösterici olmaktadır. Bu kurama göre yazarın çocukluğu, eğitimi, sosyal çevresi, yaşadığı hastalıklar ve nevrozları gibi faktörler araştırma konusu olan eserin anlamlandırılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Kolcu, 2008). Pozitivist yöntemde ise eserin yazarın yaşam öyküsünün bir ürünü olduğu görüşünden yola çıkılarak eser ve yazarın hayat hikayesi birbiriyle ilişkilendirilerek eser yorumlanmaya çalışılır (Aytaç, 2013). Nitekim bu çalışmada da Kafka'nın hayatından izler taşıyan "Milena'ya Mektuplar" adlı eseri Kafka'nın gerçek hayatından yola çıkılarak incelenmiştir.

Franz Kafka Üzerine

3 Temmuz 1883 tarihinde Prag'da dünyaya gelen Franz Kafka, Alman asıllı Yahudi olan Hermann ve Julie çiftinin altı çocuklarından birisidir. Çocukluğunda Kafka'nın ailesi başta olmak üzere, sosyal çevresiyle ilişkisinin olağan olduğu söylenemez "Pek yaramaz değildim, ama inatçıydım, haylazdım, asık suratlıydım, huysuzdum" (Kafka, 2021: 64). Mektuptaki bu alıntı, Kafka'nın kendisiyle ilgili öznel bir değerlendirme örneği sunması noktasında yukarıdaki düşünceyi destekler niteliktedir. Babasından korkan, çekinen bir çocuk olmuştur, babasının aksine annesi iyimser ancak çocuğu üzerinde etkili olan, hayatına dokunan ve onu yönlendirebilen bir anne değildir. Kafka'nın gerek güncelerinde gerekse de babasına ve Milena'ya yazdığı kendini birebir ifade ettiği mektuplarından da anlaşılacağı gibi ebeveynlerinin özellikle de babasının kendisi üzerinde büyük etkileri olmuştur. Onun içe dönük biri olmasının nedeni ise çocuklukta maruz kaldığı yaşantılarıdır. Aile içerisinde başlayan ötekileştirme, Kafka'yı gerek iş ortamındaki gerekse de sosyal çevresi insanlarla, aynı zamanda hayatına giren kadınlarla sağlıklı ilişki yaşamamasına neden olmuştur. Böylelikle Kafka'nın çocukluğundan

itibaren hem kendisine hem de çevresine karşı yabancılaşma süreci başlamıştır. Kafka ile ilgili disiplinler arası bağlamda dahi yapılan bilimsel çalışmalar incelendiğinde yabancılaşma kavramının sıklıkla ön plana çıktığı görülmektedir (bkz. Gündüz, 2011; Tükel, 2012; Keskin, 2016; Balcı, 2019; Öztürk, S., & Çipe, B., 2020; Gülmez, 2022). Hayatına Prag çevresinde toplumdaki soyutlanmış bir şekilde devam etmiştir. Kafka'nın eserleri incelendiğinde kurguladığı karakterlerin de kendi iç dünyasında olduğu gibi zayıf, kendini baskı altında hisseden, göreceli olarak hastalıklı ve anlaşılması güç olan kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Kafka, farklı kültürlerin olduğu bir toplumda ve aile ilgisinin yetersiz olduğu bir ortamda yetişmiştir. Kafka'nın annesinin duyarsızlığı ve babasının sert duruşu, hoşgörüsüzlüğü sağlıklı bir çocukluk geçirmesine engel olmuştur. Aile içerisinde babasının hatalara karşı sert tavrı, Kafka'nın bireysel yapısına uygun olmayan eğitim şekli, hayatının şekillenmesinde önemli etkenlerdir. Kafka ilk etapta başta babası olmak üzere ev ve iş gibi sosyal çevresinin kendisinden uyulmasını istediği alışılmış kalıp davranışlara karşı tepki gösterir, ancak herhangi bir ilerlemenin ve değişimin mümkün olmayacağını anlamasıyla birlikte kendi iç dünyasına yönelerek kendini dış dünyadan soyutlayıp kabuğuna çekilir ve sanatsal yaratma sürecini daha da güçlendirir (Karaman, 2012). Bunun sonucunda Kafka insanlardan uzaklaşmış ve kendi iç dünyasına çekilerek edebi kişiliğini oluşturmuştur. Yazma eylemi, Kafka için kendini var ettiği ve huzur bulduğu bir alan olduğu için hayatını yazınsal üretime adanmıştır.

Kafka, yazma eylemine 1897-1898 yıllarında başlamıştır. İlk yazma sürecinde kısa öyküler kaleme alır ve yazdıklarının okunmaya değer yazılar olmadığını düşünmesi nedeniyle de kendine hak ettiği değeri vermemiştir. Hayata ve sosyal çevresine karşı tavrının sebep olduğu yalnızlığının onun yazma sürecini geliştirdiğini günlüklerinde de dile getirmiştir. 1920'li yıllarda başta Alman edebiyatçıları çevresince tanınmaya başlayan Kafka, Camus ve Sartre'nin dikkatini çekmesi üzerine Fransa, İngiltere ve Amerika'da da tanınmaya başlamıştır (Wagenbach, 1997).

Franz Kafka, hukuk mezunu olduktan sonra bir sigorta şirketinde iş hayatına başlar. Hem Almancaya hem de Çekçeye iyi derecede hakimdir. Kafka'nın eserlerini yaratırken kullandığı dilin derinliği, çok anlamlılığı, karakterlerinin kolay anlaşılabilmesi, sembolik unsurların ve varoluşsal imgelemelerin oluşu, onu yaşadığı dönemin çok ötesinde bir yazar yapmıştır. Eserlerindeki derinlik, kolay anlaşılabilmesi gibi özellikler okuyucuyu varoluşsal ve sosyolojik bir anlam arayışına sürüklemektedir (Yılmaz, 2018). Bu

nedenle Kafka'nın eserlerinin önemi ölümünden sonra anlaşılacak birçok disiplin tarafından incelenmiş ve halen de eserlerine ilişkin araştırmalar devam etmektedir. Kafka 3 Haziran 1924 tarihinde zatürre hastalığından Viyana'da hayatını kaybeder ve Prag'da toprağa verilir (Wagenbach, 1997). Kafka üç nişanlılık dönemi geçirir. İyi bir eş ve iyi bir baba olacağına dair inancı olmaması nedeniyle hayatı boyunca yalnız kalmıştır.

Milena Kimdir?

Milena Jesenska 1896 yılında Prag'da doğmuş, Viyana'da yaşamıştır. Hristiyan bir aileden gelen, Praglı ünlü bir cerrahın kızı olan Milena, eğitilmiş olmakla birlikte kendi yaşadığı toplumun geleneklerine bağlı bir kadın değildir. Milena, özgürlüğünü önceleyen, modaya ilgili, sakın mizaçlı bir karakterdedir. Müzikle ilgilenmeyi ve kitap okumayı çok sever. 3 yaşındayken annesini kaybetmesi üzerine çocukluğunu babasıyla geçirir. Babasının geleneksel ve otoriter tutumundan dolayı iyi bir baba-kız ilişkisi yaşamamıştır. Üniversite yıllarındayken Yahudi kökenli Ernst Pollak ile tanışır ve gönül birlikteliği yaşarlar. Yahudileri sevmeyen babası, bu ilişkiye karşı çıkar, ancak Milena babasının onaylamadığı Yahudi asıllı Ernst Pollak ile evlenir. Milena'nın Pollak ile umduğu gibi bir evlilik hayatı olmaz. Pollak'ın Prag'daki bir bankada yabancı dil uzmanı olarak çalışması nedeniyle Milena kısa sürede iyi yazarlarla tanışma olanağı elde eder. Bu süreçte eşi Milena'yı Kafka başta olmak üzere yakın ilişki kurduğu sanatçı çevresiyle tanıştırır. Milena, 1920'de Kafka ile yakından görüşmeye başlar. Görüşmeleri sırasında Milena evli, Kafka ise nişanlıdır. İkilinin ilk yazışmaları Milena'nın Kafka'dan Çekçe'ye çevirmek üzere bazı eserlerini istemesiyle başlar. Mektuplar üzerinden yapılan görüşmeler zamanla duygusal bir ilişkiye dönüşür (Sarışık, 2022). Evlilikten sonra babasıyla olan bağı kopar. Milena'nın mutlu bir evliliği olmamıştır. Maddi ve ruhsal açılardan sıkıntılı olduğu bir dönemde Kafka ile tanışması, içinde bulunduğu kötü durumu, Kafka ile hafifletmesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra Kafka'nın yalnızlığı ve hayatından memnuniyetsizliği, her ikisini de ortak bir noktada birleştirerek yazışma süreçlerini başlatmıştır. Milena'nın babasıyla ilişkisinin Kafka'nın babasıyla olan ilişkisiyle benzerliği, okuma ve yazmayı sevmeleri, olağan toplum düzeninde mutlu olamama hali gibi nedenlerle birliktelikleri mektuplar üzerinden yazışmalarla belli bir süre devam etmiştir. O da Kafka gibi kurallara ve yasalara bağlı olmaktan nefret eden birisidir. Milena Kafka'ya edebiyat bağlamında da katkı sağlamıştır. Kafka'nın "Dönüşüm" ve "Yargı" gibi eserlerini Çekçe'ye

çevirmiştir. Genel olarak Felice ve Milena gibi Kafka'nın hayatına giren kişilerin Kafka'nın yazma sürecini besleyerek edebi oluşumuna katkı sağladığı bilinmektedir (Canetti, 1994). Milena, 17 Mayıs 1944 yılında böbrek yetmezliğinden hayatını kaybetmiştir.

“Milena’ya Mektuplar” Adlı Eserle İlişkin Genel Bilgiler

“Milena’ya Mektuplar”, Franz Kafka’nın 1920 ve 1923 yılları arasında Milena ile paylaştığı aşk, umutsuzluk, mutluluk, kendi kendini yok etme, aşağılama gibi duyguları barındıran mektuplardan oluşan eseridir. 20. yüzyıl modern ve post modern edebiyatın önemli yazarlarından birisi olan Kafka, “Milena’ya Mektuplar” adlı eserinde gerek kendine özgü derinliği olan ifade biçimi gerekse de yaşadığı zamanın çok ötesinde olan düşünce yapısıyla kurguladığı eserlerle okuyucuda düşündürücü bir etki bırakmıştır. Kafka’nın “Dönüşüm”, “Dava” gibi diğer birçok eserinde olduğu gibi, bu eser de her ne kadar mektup niteliğinde yazılmış olsa da sembolizmi ustalıkla işlediği eserlerinden birisidir. Eser, 1920 ve 1923 yılları arasında Kafka’nın Milena’ya yazdığı mektuplardan oluşmaktadır. Bu eser, sevgiliye yazılan mektuplar olsa da eserde sadece aşk değil; Kafka’nın değişken ruh hali, topluma karşı geliştirdiği tutumu, yabancılaşma, ait olamama, bürokrasinin getirdiği yalnızlık, güçsüzlük ve boyun eğmişlik gibi temalarla içinde yaşadığı dünyayı kurgulamıştır.

Milena, aynı zamanda Kafka’nın yapıtlarını Çekçe’ye çeviren kişidir. Milena eşi aracılığıyla Kafka ile tanışır. Tanıştıklarında Kafka 30, Milena ise 23 yaşlarındadır. Yalnızca üç defa yüz yüze görüşmelerine rağmen yaşadıkları benzer problemler, birbirlerine sıkıca bağlanmalarını sağlamıştır. Milena mektuplarını kendi isteğiyle yok etmiştir. İlk mektuplaşmaları Merandaki bir pansiyonda arkadaşça başlamıştır, bu mektuplaşmalar günler, aylar, yıllar geçtikçe bir sevgiye dönüşür. Mektuplaşmalar 3 yıl sürmüştür. Onların birbirine olan sevgisi bütün mektuba adeta bir iplik gibi örülmüştür. Milena Kafka ile mektuplaşmalarını eşine söyler. Milena’nın Kafka’ya yazdığı mektuplar kendisi tarafından yakılmıştır. Kafka kendi mektuplarını ise çok güvendiği arkadaşı Max Brod’a verir ve yakılmasını ister ama Brod, Kafka’nın bu vasiyetini yerine getirmeyip mektupları kitap halinde derler ve yayınlar. Yukarıda da belirtildiği gibi ikisi sadece 3 defa yüz yüze görüşmelerine rağmen daha sonra hep mektuplaşma şeklinde devam eden bir ilişki yaşamışlardır. Kafka bu ilişkide bir suçluluk duygusuna kapılmıştır. Kendinden tiksiniştir (Kraiczi, 2008). Kafka mektuplarında yaygın olan

temalar; kendini zayıf hissetmesine bağlı olarak kendine duyduğu acıma, umutsuzluk ve hayatına yönelik yakınmalar gibi karamsarlıklardır (Fischer, 1985). Kafka'daki umutsuzluk duygusu, ilişki kurduğu kadınlar açısından da yaşanmıştır. Birçok eserinde umutsuz ruh halinin varlığı görülmektedir. Örneğin Kafka'nın "Günlükler" eserinde geçen aşağıdaki şu ifadeler bu durumu kanıtlamaktadır;

"Üzüntüden, çünkü hali pek kasvetli görüyor dolayısıyla çözülüp dağılarak bir mutluluğa dönüşene kadar kendisinden ayrılmamın doğru sayılmayacağına inanıyordum; korkudandı, çünkü hala en ufak bir adım atmaktan ürktüğüm gibi, o rezil çocuksu davranışından ötürü ciddi bir sorumluluk duygusuyla davranıp büyük ve erkeksi geleceğe ilişkin bir yargı vermeye kendimi layık görmüyordum." (Kafka, 2003: 219)

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşıldığı üzere Kafka'nın Milena, Dora ve Felice gibi hayatında belli bir dönem var olan kadınlarla ilişkisinde de tutarlı olmadığı görülmektedir. Esasen uğruna eserler yazdığı kadın veya kadınlara karşı da ruh halinin sağlıksız durumunu yansıtmıştır. Yazma eylemi kadınların özellikleri ve sadece onlara beslediği duygu durumları ile ilgili değil; yakın arkadaşı olan Brod'un (2000) da belirttiği gibi Kafka için yazma eylemi bir tapınma şeklidir.

Eserle Yansıyan Kadın İmgesi

Kafka'nın hem hayatını etkileyen hem de edebi kişiliğinin oluşmasında önemli bir paya sahip olan kadınlar; anne Julie Kafka, kız kardeşleri Elli, Valli ve Ottila, ilk nişanlısı Felice Bauer, ikinci nişanlısı Julie Wohryzek, onu diğer kadınlara göre daha çok etkileyen Milena Jesenska ve hem onu büyüleyen hem de ölümüne kadar yanında olan kadın Dora Diamant'dır (Sarı ve Ercan, 2018). Kafka'nın metinlerindeki kadınlar tesadüfen seçilen tanınmış kişiler değildir; onlar anne, kız kardeş, hizmetçi, sevgili gibi Kafka'nın hayatında önemli bir yeri olan kişilerdir. Dolayısıyla eserlerdeki kadınların toplum içerisindeki rolleri ve konumları farklılık göstermektedir.

Kafka'nın birçok eserinde kadın gerek tek başına bir konu gerekse de eserler içerisinde yan figürler olarak önemli bir yer edinmiştir. Örneğin "Das Unglück des Junggesellen" adlı eseri kadının yokluğu üzerine kurgulanmıştır (bkz. Kafka, 2010). Kafka bu eserinde kadınların başta erkekler olmak üzere başkalarının hayatlarını olumlu ya da olumsuz etkileme becerilerine odaklanmıştır. Ona göre kadının olmadığı bir hayat, yalnız ve anlamsızdır. Dönüşüm hikayesinde ise okuyucu iki farklı kadın ana karakter ile karşılaşır.

Bu kadınlar Grete Samsa ve onun annesidir. Ayrıca hikâyede kadın hizmetçiler de eserin çok küçük bir bölümünde yer almalarına rağmen olay örgüsü için önem taşımaktadırlar. Kafka'nın eserleri incelendiğinde genel olarak Kafka'nın kadınlarla olan kişisel deneyimlerini eserlerine yansıttığı anlaşılmaktadır. Kafka ayrıca kadınların fiziksel özelliklerine de önem vermiştir. Sadece duygusal bir ilişki kurduğu kadınların değil; hayatının herhangi bir döneminde var olan kadınların da görüntüsel özellikleri dikkatini çekmiştir. "Ufak tefek, kara-kuru, sivri burunlu, çökük yanaklı, sarı benizli, ama çevik, enerjik, soğukkanlı bir kadın olan aşçımız her sabah beni okula götürürdü" (Kafka, 2021: 64). Yukarıdaki ifadeler "Milena'ya Mektuplar" eserinden alınmıştır. Görüldüğü gibi aşçıları olan kadının fiziksel özellikleri dahi Kafka'nın ilgisini çekmektedir. Aşağıda Kafka'nın tasavvurundaki Milena'nın bir kadın olarak nasıl olduğu kitaptan direkt olarak verilen örneklerle açıklanacaktır.

"Neden Çekçe yazmadığınızı size birkaç kez sormak istedim. Almancaya hâkim değilsiniz demek istemiyorum. Çoğunlukla hakimiyetiniz şaşırtıyor beni, hâkim olmadığınız durumlarda da o dil önünüzde isteyerek eğiliyor, o zaman da özellikle güzel oluyor; çünkü bir Alman bunu kendi dilinden beklemeye cesaret edemez, bu kadar kişisel yazmayı göze alamaz. Ama sizin Çekçe yazdıklarınızı okumak isterdim, çünkü o dile aitsiniz siz, çünkü Milena'nın tamamı o dilde var." (Kafka, 2021:20)

Kafka, Milena ile ilk yazışmaya başladığında daha mesafeli bir tutum içerisinde. Milena'ya siz şeklinde hitap etmektedir. Onun gözünde Milena, hakimiyet sahibi bir kadındır. Bu hakimiyetini de dili kullanma biçiminden anlamaktadır. Yukarıdaki alıntıda dikkat çeken bir diğer nokta Milena'nın dili ustaca kullanma biçimi ve Kafka'nın Milena'nın dili etkili kullanmasına bağlı olarak onu cesaretli olarak nitelemesidir.

"Nişanlanmamı soruyorsunuz. İki kez (aslında üç kez, yani iki kez aynı kızla) nişanlandım, yani üç kez evlenmeme ramak kaldı. İlki tamamıyla geçmişte kaldı (başka biriyle evlenmiş, duyduğuma göre küçük bir oğlu da varmış), ikincisi hala hayatta, ama onu ufukta evlilik görünmüyor, yani ya yaşamıyor ya da bedelini insanların ödediği özgür bir hayat sürüyor. Genelde şunu gördüm ki, burada ve başka yerlerde erkekler belki de daha fazla acı çekiyorlar, ya da öylesini tercih ederseniz, bu konularda dirençleri daha az, oysa kadınlar hep suçsuz olarak acı çekiyor, ellerinden bir şey gelmez'e çıkıyor belki." (Kafka, 2021:21)

Yukarıdaki alıntıda Kafka, erkeklerin acı çekme durumunun kadınlarınkinden daha fazla olduğunu, ayrıca toplumsal cinsiyet rollerinde ise acı ve suçluluğun cinsiyete göre nasıl değiştiğini vurgulamıştır. Bu cinsiyet rollerinde toplum tarafından kadınların suçsuz olarak konumlandırıldığını ifade

etmiştir. Kafka aslında toplumun her iki cinse de dayattığı toplumsal cinsiyet normlarını eleştirmektedir. Bir yandan kadınların ikili ilişkilerde sebepsiz acı çeken kişiler olduğunu; bir yandan da esasında erkeklerin de kendi iç dünyalarına bağlı olarak ya da dışsal birçok faktör nedeniyle ızdırap içerisinde olabileceklerini dile getirmiştir. Bu düşüncelerine rağmen yukarıdaki alıntıdan da anlaşıldığı gibi Kafka kadınların nedensiz bir acı çekme hali içerisinde olduğunu düşünmektedir.

“Ben hiçbir zaman Almanların arasında yaşamadım, Almanca benim anadilim, bu yüzden doğal benim için ama Çekçe çok daha sıcak geliyor bana, bu yüzden de sizin mektubunuz bazı kuşkularımı silip atıyor, sizi daha net görüyorum, bedeninizin, ellerinizin hareketlerini, öyle hızlı, öyle kararlı ki, neredeyse karşı karşıyayız, gözler mi yüzünüze kaldırmak istediğimde, mektubu okurken – ne biçim bir hikaye! – yansıyan çıkıyor, alevlerden başka bir şey görmüyorum.” (Kafka, 2021: 26)

Kafka'nın sembollerle anlam arayışı mektuplarda da görülmektedir. Milena'nın mektuplarda kullandığı dili çözümleyerek Milena'nın fiziksel özelliklerini tasavvur ettiği öyle ki, somut olarak karşısında Milena varmış gibi detaylı bir fiziksel betimleme yaptığı görülmektedir. Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılabacağı gibi Kafka, Milena'nın ellerinin tempolu hareket etmesinden kararlı olduğunu, gözlerinin içindeki heyecanın karşı konulmaz olduğunu tasavvur etmektedir. Mektupta Kafka'nın kuşkularını ortadan kaldıran ve duygusal bir etki yaratan bir kadın figürü yer almaktadır.

“Akrabalarınızla bağlantınız var mı? Yazdığınız gibi, eskiden Viyana'da pek çok kişiyle görüşürken neden şimdi kimseyle görüşmüyorsunuz?.” (Kafka, 2021: 27)

Kafka Milena ile ortak olan bazı özelliklerini de bilhassa belirtmek istemiştir. Kafka'nın kendini sosyal çevresinden soyutlayan hali, ile Milena'nın da kimseyle görüşmeyen bir yapıya bürünmesini anlamlandırmak istemektedir. Yukarıdaki alıntıda Kafka, Milena'nın önceden daha sosyal olduğunu şimdi ise yalnız olduğunu vurgulamaktadır.

“Sevgili Bayan Milena, gün öyle kısa ki, sizinle ve başka birtakım küçük şeylerle geçiveriyor ve bitiyor. Asıl Milena'ya yazmak için pek az zaman kalıyor, çünkü asıl Milena bütün gün buradaydı, odamda, balkonda, bulutlarda.” (Kafka, 2021: 28)

Kafka'nın zihninde iki Milena vardır; biri Kafka'nın iç dünyasında yarattığı ve algılamak istediği Milena, diğeri ise gerçek hayatta fiziksel, zihinsel ve ruhsal özellikleriyle var olan Milena'dır. Yukarıdaki alıntıdan da esasen Kafka'nın tasavvurunda görmek ve düşünmek istediği gibi bir kadın yarattığı ve bu kadının da Kafka'nın hayata tutunma arzusunu ve yazma sürecini beslediği anlaşılmaktadır. Nitekim tasavvur ettiği Milena, Kafka'nın gün

boyu düşüncelerinde olan kadındır. Kafka için iki Milena vardır; biri düşünce dünyasındaki Milena diğeri ise mektuplaştığı Milena.

“Hüküm verecek olan sizsiniz, sonunda kadındır hüküm veren.” (Kafka, 2021: 28)

Kafka Milena özelinde genel olarak bütün kadınlarla ilgili bir hükümde bulunmuştur. Hayatın yönünü belirleyen ve yaşam boyunca kırılmalarda ve ilerlemelerde etkili olanların kadınlar olduğunu belirtmiştir. Güçlü, karar veren, son sözü söyleyen bir kadın imgesi çizmiştir. Yani Milena’yı da güçlü, son sözü söyleyen bir kadın olarak nitelemiştir.

“Üç nişanlanma hikayesindeki ortak nokta, hepsinde benim suçlu olmam, hiç kuşkusuz ben suçluyum, her iki kızı da mutsuz ettim, nedeni de –şimdi sadece ilk kızdan söz ediyorum, ikincisini anlatamam, çok duyarlıdır, dostça söylenmiş bile olsa her söz onu müthiş incitir, bunu anlıyorum- nedeni de, onun beni(eğer isteseydim kendini bana feda edebilirdi bile) hep neşeli, sakın, kararlı, evliliğe hazır duruma getirememesi; ona bu konuda her zaman güvence vermeme rağmen, içimden gelerek, onu bazen umarsızca sevmeme rağmen, hayatta evlilikten daha değerli bir amaç bilmememe rağmen.” (Kafka, 2021: 35)

Kafka mektuplarda daha önce yaşadığı ilişkilerinden de bahseder. Hayatına giren kadınlara karşı tutumu ve istikrarlı bir süreç yaşamamasında kendisinin büyük bir payı olduğunu belirterek ilişkilerinde kendini sorumlu taraf olarak adlandırıp suçlu olduğunu; kadınların ona karşı beklediği ilgi ve davranışları göstermediğini ifade ederek öz eleştiri yapmaktadır. Burada Kafka’nın çizdiği imge evliliğin sorumluluklarını ve gerekliliklerini yerine getirebilen kadın ve üç nişanlılık dönemine rağmen evlilik sürecini yaşamaktan korkan ve bundan kaçarak suçluluk duygusu yaşayan bir erkek figürüdür.

“Sanırım ortak bir özelliğimiz var, Milena; ikimiz de çok ürkek ve korkağız, hemen hemen her mektubumuz farklı, neredeyse her biri bir öncekinden ürküyor, daha da ötesi, gelen yanıttan ürküyor. Siz doğuştan böyle değilsiniz, hemen anlaşılıyor bu, ve ben, belki ben de doğuştan öyle değilim, ama artık neredeyse yapım böyle oldu, sadece çaresiz kaldığımda, ya da olsa olsa öfkelendiğimde kayboluyor, bir de korkunca.” (Kafka, 2021: 42)

Mektuplarda Kafka’nın Milena ile ortak olan kişilik özelliklerini ortaya çıkarma çabasının olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıdaki alıntıda da ifade edildiği gibi Kafka’ya göre Milena da ürkek bir yapıya sahiptir. Ona göre Milena bazı konularda cesaretli değildir ve bu ürkekliğinin de Milena’nın mizacında olmadığı, hayat içerisinde yaşadıklarına bağlı olarak bu duygu-

yu yaşadığını ifade etmiştir. Mektuptaki bu ifadede dikkat çeken diğer bir nokta da Kafka'nın sanki Milena'yı çocukluğundan itibaren tanıyormuş gibi Milena'nın ürkekliğinin doğuştan geldiğini kesin bir ifade ile belirtmesidir. Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere Kafka zihninde gerçek bir Milena değil de olmasını istediği bir Milena kurgulamıştır. Korku kavramı Kafka'nın birçok eserinde farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Ancak Kafka'daki korku kavramı bilinmeyen karşısında beliren bir kaygı durumundan ziyade kişinin kendini var etme sürecinde yaşanan kaçınılmaz bir duygu durumudur. Kendisi ve Milena arasındaki bu ortak özelliği vurgulamıştır. Kafka ve Milena çocukluklarından itibaren babalarından korkan bireylerdir, Kafka'nın korkularının ve ürkekliklerinin doğuştan değil, zamanla geliştiğini ifade etmesinin nedenleri baba-çocuk ilişkileriyle açıklanabilir. Kafka Milena'nın babasının da kendi babası gibi baskıcı, anlayışsız ve zorba olduğunu, bu noktada kendi babasıyla yaşadıklarının Milena'nın babasıyla yaşadıklarıyla benzerlik gösterdiği, babasına yazdığı mektuplarda anlaşılmaktadır (bkz. Kafka, 2012).

“Mektubunuzun 2 sayfasındaki o sözler Milena, yüreğinizin, yaralı yüreğinizin (to-mne rozbolelo [Bu benim canımı acıttı] yazıyor orada ve ben yaptım bunu, size yaptım)içlerinden geliyor ve sanki yüreğinize değil de çeliğe dokunmuşum gibi sert ve gururlu bir ses çıkarıyor, en doğal olanı talep ediyor, beni de yanlış anlıyor (çünkü benim “gülünç” insanlarım aslında sizinkilerle aynı, hem: İkinizin arasında ne zaman taraf tuttum ben? Nerede o cümle?.” (Kafka, 2021: 47)

Yukarıdaki alıntıda Kafka duygusal bir çatışmayı vurgulamak istemiştir. Burada hem empati hem de suçluluk duymuştur. Milena'nın canını acıttığını ve bunun karşısında Milena'nın kendini kapatarak sert bir tepki gösterdiğini, ancak aralarında yanlış bir anlamanın olduğunu, esasında Kafka'nın da Milena'nın da sosyal çevresinin benzer niteliklere sahip insanlardan oluştuğunu ve ikisinin de benzer olay veya durumlara maruz kalma olasılıklarının olduğunu belirtmiştir. “Sanki yüreğinize değil de çeliğe dokunmuşum gibi” ifadesi ise Kafka'ya göre Milena'nın çok sert bir tavırda ve mesafeli olduğunu göstermektedir. Burada da yine Kafka'nın Milena'yı belki de gerçekte olmadığı kadar sert ve mesafeli bir karakter olarak değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

“Siz sevdiğiniz taşrada yaşayacaksınız. (Bu konuda benzeşiyoruz, en sevdiğim yer, şehir dışında, yüzeyi az hareketli, fazla dağlık olmayan, orman ve göl de bulunan yöreler.” (Kafka, 2021: 52)

Kafka mektuptaki bu ifadesinde Milena ile bir ortak noktadan daha bahsetmiştir. İkisi de doğayla iç içe yaşamı, sessizliği, kalabalığın olmadığı yerleri sevmektedir.

“Bu karşılıklı mektuplaşma bitmeli Milena, bizi delirtiyor, ne yazdığını bilmiyor insan, neye yanıt yazdığını bilmiyor, hangisi olursa olsun titreyip duruyor. Senin Çekçeni çok iyi anlıyorum, kahkahanı da duyuyorum, ama senin mektuplarının içine gömülüp kelimelerle kahkahalarının arasında eşeleniyorum, sadece tek bir kelimeyi duyuyorum, o kelime üstelik benim özüm: Korku.” (Kafka, 2021: 54)

Yukarıdaki alıntıdan Kafka’nın tutarlı olmayan, değişken duygu durumunun bir örneği görülmektedir. Bir yandan mektuplaşmanın kendisine iyi geldiğini ifade ederken; diğer yandan mektuplaşmanın bitmesi gerektiğini Milena’ya yazmaktadır. Milena’nın kendisine neşeli ve komik aktarımlarında dahi güzel ve hoş olanı görmeyip kötü ve korkutucu olan bir olay ve durum aradığını dolayısıyla neşeli olan Milena’yı görmek yerine zihninde oluşturduğu korkuları olan bir Milena tasavvur etmiştir. Ve bu durumu da ortak bir nokta olarak görmektedir. Dolayısıyla Kafka’ya göre Milena ile ortak noktada buluştukları diğer bir temanın *korku* olduğu anlaşılmaktadır.

“Kendine hiç benzemiyordun, çok daha esmerdin, yüzün zayıftı, dolgun yanaklı biri bu kadar gaddar olamazdı zaten. (Ama gaddarlık mıydı gerçekten?) Tuhaf ama elbisenin kumaşı benimkiyle aynıydı, çok erkeksiydi ve ben bundan hiç hoşlanmadım. Ama sonra mektubundaki bir yeri hatırladım (şu dizeyi: dvoje saty mam a prece slusne vypadam (sadece iki elbisem var yine de güzel görünüyorum) ve senin sözlerinin üzerimdeki etkisi öyle büyüktü ki o andan itibaren elbiseden çok hoşlandım.” (Kafka, 2021: 60)

Kafka, mektupta bir gün rüyasında gördüğü Milena’nın dış görünüşü ve elbisesinden bahsetmiştir. Rüyasında gördüğü Milena’nın fiziksel özellikleri ile gerçekte var olan Milena’nın fiziksel özelliklerinin farklı olduğunu, normalden daha çok esmer olduğunu, biraz daha dolgun olan yüzünün rüyasındaki Milena’da ise zayıf olduğunu, erkekler için kullanılan bir kumaştan elbise giydiğini ifade etmiştir. Bu rüya da Kafka’nın kendi dış dünyası ve ruh dünyası arasında yaşadığı bir iç çatışması olarak da değerlendirilebilir. Rüya da gördüğü ve tasavvurunda var olan Milena’nın dış görünümü ve giyim tarzı Kafka’nın zihnindekiyle farklılık göstermektedir.

“Milena’ya gelince, bunun Almanlıkla ve Yahudilikle hiçbir ilgisi yok. Çekçeyi en iyi anlayanlar (elbette Çek Yahudileri dışında) Nase recteki (Bizim dilimiz Çek) beyler, ikinci sırada derginin okurları geliyor, üçüncü sırada ise aboneler- ben de onlardan biriyim. Bir abone olarak sana diyorum ki, Milena’da Çek olan tek şey adının kısaltılmış hali: Milenka [sevgilim, canım].” (Kafka, 2021: 68)

Kafka mektupta Milena’nın ulusal kimliğine de atıfta bulunmuştur. Kafka’ya göre Çek asıllı olması Milena’nın Çekliler gibi olacağı anlamı-

na gelmez. Onun tasavvurunda Milena, ismi dışında Çek halkına ait olan özellikleri taşımamaktadır. Onu Çek yapan tek şey isminin kısaltılmış şekli olan Milenka'dır. Kafka, burada Milena'yı dini veya etnik kökeni ile ilişkilendirerek değerlendirmeyerek, bir imgesel figür ya da bir sembol olarak ele alarak onun varoluş sürecinde kendisinin yarattığı kimliğini ve kültürünü yansıtmıştır.

"Mektupta neler bulunacağını biliyordum, bütün mektuplarının gerisinde vardı o, gözlerinde vardı-onların berrak derinliklerinde ne gizlenebilirdi? -alnındaki çizgilerde vardı, biliyordum zaten, bütün gününü, uyku-düş-korku benzeri bir şeye dalarak kapalı panjurlar arkasında geçiren, akşam pencereyi açınca hiç şaşırmayan, havanın kararmış olacağını, nefis bir koyu karanlıkta karşılaşacağını önceden bilen biri gibiyim. Kendine nasıl eziyet ettiğini, nasıl kıvrandığını, kurtulamadığını ve-kibriti barut kutusuna atalım-asla kurtulamayacağını görüyorum, yine de 'olduğun yerde kal' diyemem. Ancak bunun tersini de söyleyemiyorum, karşısında durup, o güzel, zavallı gözlerine bakıyorum (bana gönderdiğin resim pek zavallı, ona bakmak bir işkence, günde 100 kez katlandığım bir işkence, ama ne yazık ki öyle bir mülk ki 10 tane güçlü adamın karşısında koruyabilirim onu)." (Kafka, 2021: 100-1001)

Kafka bu alıntıda, Milena'nın içsel dünyasındaki zorlukları dile getirmiştir. Milena'nın alnındaki çizgilerden, gözlerinden iç dünyasında yaşadığı sıkıntıları, mutsuzluğunu, sürekli depresif bir ruh hali içerisinde olduğunu, bu durumun ona verdiği ızdırabı anlayabilmektedir. Kafka Milena'nın eşiyle yaşadığı sıkıntılara değinmektedir. Milena'nın eşiyle mutlu bir evliliğinin olmadığını bilmektedir. Kafka'nın onun içsel çatışmalarını ve duygusal zorluklarını anlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Çünkü Milena'nın nasıl bir ızdırıp içerisinde olduğunu bilmesine rağmen onu bu durumdan kurtaracak herhangi bir öneride bulunamayışı da Kafka'yı üzmektedir. Kafka'nın Milena için kullandığı 'mülk' metaforu onun kendisi için çok kıymetli olduğu ve korunması gereken bir değerde olduğu biçiminde yorumlanabilir.

"Onunla ortak hayatının atmosferinde ben sadece," büyük Ev'deki, ancak yılda bir kez halının üzerinde koşmasına izin verilen fareyim. Durum bu ve bunda bir tuhaflık yok, beni hiç şaşırtmıyor. Ama beni asıl şaşırtan ve sanırım anlaşılır bir şey değil, sen ki "büyük ev'de yaşıyorsun, bütün duyularınla buraya aitsin, yaşamının temel gücünü oradan alıyorsun, orada büyük bir kraliçesin, ama yine de- bunu iyi biliyorum-sadece beni sevebilme değil, benim de olabilme, kendi halının üzerinde koşabilme imkanını buluyorsun." (Kafka, 2021: 101)

Kafka Milena ile kendisinin sahip olduğu fiziksel yaşam koşullarının farklılığını mektupta dile getirerek Milena'nın fiziksel olarak yaşadığı bü-

yük evdeki konumunu ve oradaki gücünü anlatmıştır. Kafka, Milena'nın içinde bulunduğu yaşam koşullarının onu güçlü bir kadın yaptığını ifade ederek kendisinin ise iyi yaşam koşullarına sahip olmaması nedeniyle zayıflık duygusuna kapıldığı anlaşılmaktadır. Kafka, burada kendini fare konumuna koyarak fare metaforu üzerinden yabancılaşma, güçsüz, kendini önemsiz hissetme gibi duyguları dışa vurmuştur. Aynı zamanda Kafka, büyük- küçük, güçlü-zayıf karşılaştırması yaparak kendisini ve Milena'yı farklı konumlandırmış.

"Kocanın kanamadan haberi var mı? Abartmamak gerek belki de önemli değildir, çeşitli nedenlerden kanama olur, ama ne de olsa kanamadır ve unutmak mümkün değil. Sen de hayatına devam ediyorsun, kahramanca, neşeyle. Sanki o kana şöyle der gibisin: Ak bakalım, aksana haydi. O da akıyor. Benim burada ne yapacağım ise umurunda değil, elbette bir küçük çocuk değilsin sen, ne yaptığını biliyorsun." (Kafka, 2021: 118)

Kafka, kararlı ve zorluklara nasıl meydan okuyabileceğini bilen bir kadının imgesi çizmiştir. Kafka'nın gerek fiziksel gerekse de psikolojik rahatsızlıkları hayatını ve ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Kafka Milena'ya hastalığı için moral desteği vermesine rağmen kendisi için hastalık mutlak ölümdür. Kafka Milena'nın hastalıklarının üstesinden geleceğini ve bu konuda kendisini nasıl yönlendireceğine ilişkin yetkin olduğunu belirtmiştir. Mektuplarda Milena için umuttan bahseden Kafka kendisi için hep umutsuzdur.

"Ve sen iyi misin? Neu Waldegg'de çekilen resimde aslında hasta olduğun belli, resimde abartılı görüldüğüne eminim, ama yine de sadece abartı. Doğru dürist resmin yok bende. Resmin birinde, pek yakında, 1,2 yıl içinde, eğitimini tamamlayıp manastırdan çıkacak (dudaklarının köşeleri biraz aşağı sarkmış, ama bu sadece kibarlıktan ve kilisenin etkisi olan dindarlıktan) genç, kibar, narin bakımlı bir kız var; ikinci resimse abartılı bir propaganda fotoğrafı: 'Viyana' da şimdi böyle yaşıyor" der gibi. Ayrıca sen bu ikinci resimde benim gizemli ilk arkadaşşıma inanılmaz benziyorsun yine." (Kafka, 2021: 125)

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşıldığı üzere Kafka, bazen Milena'yı görmek istediği gibi betimlemiş bazen de gerçekten olduğu gibi bir Milena portresi çizmiştir. Bazı mektuplarda Milena'nın sağlıklı olduğunu bazı mektuplarda ise hastalığı nedeniyle kötü görüldüğünü anlatmıştır. Kafka çeşitli imgelerle kendi zihninde tasavvur ettiği bir Milena yaratmıştır. Bazen hasta görünümlü, karşı çıkan bir kadın olarak değerlendirirken; bazen de eğitilmiş, kibar, narin, bakımlı bir genç kız ve gizemli bir karakter olarak tasvir etmiştir. Nitekim söz konusu farklı betimlemeler Kafka'nın tasavvurunda Milena'nın farklı olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir.

“Milena kurtarıcılar arasında, insanın karşısındakini, başka hiçbir şeyle değil sadece varlığıyla kurtarabileceğini bizzat kendisinde sürekli gören Milena.” (Kafka, 2021: 132)

Kafka, mektupların birçok bölümünde Milena’nın güçlü, kendine yetebilen bir karaktere sahip olduğunu belirtmiştir. Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı gibi Kafka Milena’nın sadece kendisi için yeterli biri olmadığını, aynı zamanda çevresindekilerin ihtiyaç duyması halinde varlığıyla dahi kişiyi içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtarabileceğini belirtmiştir. Dolayısıyla Milena’nın çevresindeki insanların yaşamlarına belirgin bir etkiye bulunan bir kadın olduğu vurgulanmıştır.

“Yüzün-içimi acıtan bu tuhaf görünümünden gözlerimi alamıyordum-pudralıydı, hem de aşırı, beceriksizce, kötü, herhalde hava da sıcaktı, yanaklarındaki pudra yol yol olmuştu, hala gözlerimin önünde. Neden pudralandığını sormak için öne eğilip duruyordum.” (Kafka, 2021: 136)

Kafka mektuplarda zaman zaman rüyalarında gördüğü Milena’yı da anlatmıştır. Yukarıdaki ifadede Kafka’nın rüyasında gördüğü Milena’nın dış görünüşü tasvir edilerek, Milena’nın kötü bir görüntüde olması nedeniyle beceriksiz bir kadın olarak nitelendirildiği anlaşılmaktadır. Burada ise Kafka’nın tutarsız olan ruh halinin Milena’yı algılama biçiminde de görüldüğü anlaşılmaktadır. Nitekim birçok mektupta Milena’yı güzel ve iyi sıfatlarla tasvir eden Kafka, az sayıda da olsa bazı mektuplarda olumsuz betimlemiştir.

“Senin öyle bir özelliğin var ki- sanırım senin kişiliğine işlemiş bir şey bu, herkes üzerinde etkili olmuyorsa bu onların suçu- başka kimsede görmedim, onu sende bulmuş olsam da aslında gözümün önüne getiremiyorum. Bu özellik, senin başkalarına acı verememen. Bunun nedeni merhametin değil, sadece elinden öyle bir şey gelmemesi.” (Kafka, 2021: 140-141)

Kafka Milena’nın başkasına zarar vermeyen, iyi bir insan olduğunu da belirtmiştir. Ancak iyi insan olma halinin onun insanlara karşı gösterdiği merhametinden dolayı olmadığını; yapı itibarıyla birinin canını acıtabilecek ve ona zarar verecek bir özellikte olmadığını ifade ederek farklı bir değerlendirmede bulunmuştur.

“Dün tuhaf bir yanılığım oldu. Dün öğlen, (Salı günü) mektubun sayesinde çok sevinçliydim, akşam onu tekrar okuduğumda özünün son mektuplarından pek farkı olmadığını gördüm, dile getirdiğinden çok daha fazla mutsuzluk vardı onda.” (Kafka, 2021: 181)

Kafka ile Milena mektuplar aracılığıyla hem sevinçlerini, mutluluklarını, heyecanlarını hem de hastalık, üzüntü ve mutsuzluklarını birbirleriyle pay-

laşmışlardır. İkisi de yüz yüze görüşmemelerine bağlı olarak beden dillerinin yansıttığı duygu durumlarını görmemelerine rağmen, yazışmalardan dahi ifade ettikleri sevinç, mutluluk ve hüznün gibi duygu durumlarını ne derece yaşadıklarını anlayabilmektedirler. Örneğin yukarıdaki alıntıda Kafka mektuplar arasındaki duygu farlılıklarını görebildiğini ve son mektubundaki mutsuzluğunun öncekilerden daha fazla olduğunu belirtmiştir.

“Seni sokakta ilk gördüğüm günkü gibi açık seçik görmek istiyorum, ama mektuplar,gürültülü Lerchenfeld Sokağı’nın dağıttığından daha çok dağıtıyorlar dikkatimi.” (Kafka, 2021: 225)

Kafka, mektuplardaki Milena ile gerçek Milena’nın bazı noktalarda farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Örneğin sokakta gördüğü Milena’nın daha açık ve net olduğu ancak mektuplarda kendini var eden Milena’nın ise daha anlaşılması güç ve net bir yapıda olmadığı görülmektedir. Milena’nın, Kafka’nın gözünde çözümlenmesi zor bir figür olarak algılandığı söylenebilir. Bir noktada Kafka Milena’nın yaşadığı tutarsızlığı ve karmaşıklığı dile getirmiştir.

Sonuç

Kafka’nın “Milena’ya Mektuplar” adlı eseri dar anlamda sadece bir aşk mektubu değil, hayatından memnun olmayan iki arkadaşın; birbiriyle yaşantılarını, düşüncelerini ve duygularını karşılıklı sohbet edencesine paylaşmalarıdır. Bu bağlamda eserde sevginin yanında, umutsuzluk, yalnızlık, korku, yabancılaşma, mutluluk, kendini eleştirme, kendini yetersiz görme gibi hayatın içinden birçok duygu durumunun yer aldığı görülmektedir. Yalnızlık, yabancılaşma, umutsuzluk, mutsuzluk gibi olumsuz ruh halleri Kafka’nın yaşam öyküsüne bağlı olarak eserlerinin de en çok öne çıkan konularıdır. Kafka’nın farklı kadınlarla birden fazla nişanlılık dönemi geçirmesi, esasında birlikte hayatını geçirebileceği bir kadının özlemini çektiği biçiminde değerlendirilebilir. Eserlerinde kadın karakterlerin ön plana çıkması da bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Bu kadınlar gerçekten onun hayatını etkisi altına alan ve yaşamında derin izler bırakan figürlerdir. Kadınlarla zaman zaman kendi içinde iç çatışmaları da olmuştur. Kafka hayatına giren kadınlar aracılığıyla problematik durumlarını ve mutluluklarını dışa vururken; kadınlarla olan ilişkilerinde tutarsız duygu durumlarını dile getirmiştir. Bunun yanı sıra eserlerdeki kadınların fiziksel ve kişisel özellikleri de Kafka tarafından belirgin bir şekilde kurgulanmıştır.

Kafka, eserde evliliğin sorumluluklarını ve gerekliliklerini yerine getirebilen bir kadın ve üç nişanlılık dönemine rağmen evlilik sürecini yaşamaktan korkan ve bundan kaçarak suçluluk duygusu yaşayan bir erkek figürü kurgulamıştır. Kafka'nın zihninde iki Milena vardır; biri Kafka'nın iç dünyasında yarattığı ve algılamak istediği Milena, diğeri ise gerçek hayatta fiziksel, zihinsel ve ruhsal özellikleriyle var olan Milena'dır. Kafka'nın Milena'ya yazdığı mektuplarda da Kafka bir kadın olarak Milena'yı farklı özellikleriyle okura tanıtmıştır. Eserde yapılan incelemeler sonucunda Milena'nın kararlı, karşı cinste duygusal bir etki yaratabilen, sert ve mesafeli bir kadın olarak nitelendirildiği anlaşılmaktadır. Milena ile ilgili yapılan bir diğer niteleme ise Milena'nın hakimiyetli bir kadın olmasıdır. Kafka bu nitelemeyi de Milena'nın yazışmaları sürecinde dili kullanma biçimine bağlı olarak yapmıştır. Kafka kendisinden farklı olarak Milena'yı cesaretli bir kadın olarak görmüştür. Bunun yanı sıra Kafka Milena ile benzer olan kişilik özelliklerine de değinmiştir. İkisi de ürkek bir yapıya sahip olmakta birlikte doğayı ve kalabalığın olmadığı ortamlardan zevk almaktadır.

Esasında neşeli olan Milena'yı, Kafka kendi iç dünyasında yaşadığı korkuları nedeniyle bazen ürkütücü bulmuştur. Kafka'nın tasavvurundaki Milena; kararlı bir kişilik, karşı konulmaz fiziksel özelliklere sahip, hakimiyet sahibi, mektuplaşmaya başladıklarında sosyal biri olmasına rağmen zamanla yalnızlaşan ve güçlü bir kadındır. Gerçek hayatta belki de sert ve mesafeli bir karakter olmamasına rağmen Kafka onu bazen sert bir karakter olarak değerlendirmektedir. Kafka tercih ettiği imgelerle kendi zihninde tasavvur ettiği bir Milena yaratmıştır. Bazen Milena'yı hasta görünümlü, karşı çıkan bir kadın olarak değerlendirirken; bazen de eğitilmiş, kibar, narin, bakımlı genç bir kız ve gizemli bir karakter olarak tasvir etmiştir. Söz konusu farklı betimlemeler Kafka'nın tasavvurunda Milena'nın farklı olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir. Kafka'nın tutarsız ruh hali, Milena'yı algılama biçimini de etkilemiştir. Nitekim birçok mektupta Milena'yı güzel ve iyi sıfatlarla niteleyen Kafka, az sayıda da olsa bazı mektuplarda olumsuz sıfatlarla betimlemiştir. Kafka'nın tasavvurunda, görmek ve düşünmek istediği gibi bir kadın yarattığı ve bu kadının da Kafka'nın hayata tutunma arzusunu ve yazma sürecini beslediği anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

- Aytaç, Gürsel (2013). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, 3. Baskı, İstanbul: Say Yayınları.
- Balcı, U. (2019). Franz Kafka'da Mekân ve Yabancılaşma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(5 Issue 3), 35-41.
- Brod, M. (2000). *Kafka'da İnanç ve Umutsuzluk*, 2. Basım, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Buber Neumann, Margarete (2005). *Milena&Kafka'nın Kadını*, (Çev. Sıdika Orhon) İstanbul: Everest yayınları.
- Canetti, Elias, (1994) *Öbür Dava Kafka'nın Felice'ye Mektupları Üzerine* (Çev. Kamuran Şipal), Cem Yayınevi, İstanbul.
- Fischer, E. (1985). *Franz Kafka*. (Çev. Ahmet Cemal), İstanbul: Bilim Felsefe Sanat Yayınları.
- Gülmez, B. (2022). Kafka'nın "Dönüşüm" Adlı Eserinde Post Modern Kapitalist Bir Unsur Olarak Yabancılaşma. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 13(63), 9-28.
- Gündüz, U. (2011). Kafka Metinlerinde İletişim, İletişimsizlik ve Yabancılaşma Olgusu Üzerine. *Selçuk İletişim*, 7(1), 83-95.
- Kafka, Franz (2021). *Milena'ya Mektuplar*. (Çev. İlknur Özdemir). 2. Baskı İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kafka, Franz, (2003). *Günlükler*, (çev. Kamuran Şipal), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kafka, Franz (2010). *Das Unglück des Junggesellen*. Frankfurt: Fischer.
- Kafka, Franz, (2012), *Babama Mektup*, (çev. Kamuran Şipal). 5.B., İstanbul, Cem Yayınevi.
- Karaman F. (2012). *Kafka'nın Güncelerinde Din Olgusu*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Karaman F. (2014). Oğuz Atay'ın "Korkuyu Beklerken" ve Franz Kafka'nın "Babama Mektup" Yapıtlarında Baba İzleği, *V. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi*, 292-305, Yayınlanmış Bildiri Tam Metni, Mersin Üniversitesi.
- Karaman, F. (2017). Franz Kafka'da Umutsuzluk İntihar ve Ölüm, *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(2), 158-165.
- Keskin, U. (2016). Franz Kafka'nın Eserlerinde Çalışma Hayatında Yabancılaşma ve Aşırı Gayretkeşlik. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (49), 233-251.
- Kolcu, Ali İhsan (2008). *Edebiyat Kuramları*. Ankara: Salkımsöğüt yayınları.
- Kraiczi, Florian (2008). *Der Einfluss der Frauen auf Kafkas Werk*. Bamberg: University of Bamberg Press, Öztürk, S., & Çipe, B. (2020). Kafka, *Metamorfoz ve Emeğin Yabancılaşması*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22(1), 105-121.
- Sarı, A. ve Akyıldız Ercan, C. (2018). Franz Kafka und seine Beziehungen zu den Frauen (Mit Hilfe der Frauenbildrecherche von Franz Kafka und Max Brod ge-

meinsam geschriebenen fragmenteren Roman "Richard und Samuel"). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(45), 1-19.

Sarışık, Derya (2022). Kafka'nın Mektuplarının Edebi Bir Tür Olarak İncelenmesi, *Korpusgermanistik*, 1(2): 1-12.

Tükel, İ. (2012). Modern Örgütlerde Yabancılaşma ve Kafka'nın "Dönüşüm" Romanının Bu Bağlamda Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 34-50.

Yılmaz, H. (2018). Kafka'nın Eserlerinde Varoluşsal Sorgulamalar. *Bilim ve Sanat Dergisi*, 5(2):78-91.

Wagenbach, Klaus (1997). *Franz Kafka, Yaşamöyküsü*, (Çev. Kamuran Şipal), İstanbul: Cem yayınevi.

Gregor Samsa und das Gefühl der Isolation und Entfremdung in Franz Kafkas, *Die Verwandlung*'

Tomris KAPLAN*

Abstract: Franz Kafka gilt als einer der bedeutendsten Schriftsteller des 20. Jahrhunderts. Er schrieb sein Werk *Die Verwandlung*, das wir in unserer Arbeit analysiert haben, in den Jahren 1912 bis 1913. Gregor Samsa, die Hauptfigur der Geschichte, findet sich eines Morgens in seinem Bett in ein ungeheueres Ungeziefer verwandelt. Der Prozess seiner Entfremdung und Isolation beginnt mit dieser Verwandlung. In dieser Arbeit konzentrieren wir uns auf die Frage, wie Kafka in *Die Verwandlung* narrative Techniken und stilistische Mittel einsetzt, um das Gefühl der Entfremdung und Isolation des Protagonisten Gregor Samsa zu vermitteln. Um diese Frage zu beantworten, wurde zuerst Franz Kafka und sein Stil analysiert, anschließend wurde die Erzählung *Die Verwandlung* im Hinblick auf Thema, Hauptfiguren und Handlungsverlauf untersucht. Danach wurde interpretiert, wie Kafka die Isolation und Entfremdung von Gregor Samsa darstellt.

Schlüsselwörter: Franz Kafka, *Die Verwandlung*, Isolation, Entfremdung, Gregor Samsa.

Franz Kafka' nın Dönüşüm Adlı Eserinde Gregor Samsa ve Sosyal Dışlanma ile Yabancılaşma Duygusu

Özet: Franz Kafka 20. Yüzyılın en önemli yazarlarından biri olarak kabul edilmektedir. Kafka, çalışmamızda incelemiş olduğumuz *Die Verwandlung* (*Dönüşüm*) adlı eserini 1912-1913 yılları arasında yazmıştır. Hikâyenin baş kahramanı Gregor Samsa, bir sabah uyandığında yatağında kendini dev bir böceğe dönüşmüş halde bulur. Bu dönüşüm, onun yabancılaşma ve izolasyon sürecinin başlangıcıdır. Çalışmamızda, Kafka' nın, *Dönüşüm* adlı eserinde başkahraman Gregor Samsa'nın yabancılaşma ve izolasyon duygularını hangi anlatım teknikleri ve dilsel araçlarla aktardığına odaklanılmıştır. Bu soruyu yanıtlayabilmek için öncelikle Kafka ve onun yazın üslubu analiz edilmiş olup ardından *Dönüşüm* öyküsü, konu, başkahramanlar ve olay örgüsü açısından incelenmiştir. Son bölümde ise Kafka'nın, Gregor Samsa'nın izolasyonunu ve yabancılaşmasını nasıl ele aldığıyla ilgili bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Franz Kafka, *Dönüşüm*, İzolasyon, Yabancılaşma, Gregor Samsa.

* Doktora Öğrencisi, tomriskaplan9@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0212-2509>.

Einleitung

Die Verwandlung ist eines der meistgelesenen und am intensivsten untersuchten Werke von Franz Kafka. Der Prozess, der damit beginnt, dass Gregor Samsa eines Morgens aus unruhigen Träumen erwacht und sich in seinem Bett in ein riesiges Ungeziefer verwandelt vorfindet, setzt sich fort, indem er in seinem Zimmer eingesperrt wird, dort Monate verbringt und seine Versuche, das Zimmer zu verlassen, erschütternde Folgen haben. Im Laufe der Zeit vertiefen sich seine Gefühle von Entfremdung und Isolation und enden schließlich mit Gregors Tod. Franz Kafka versucht, durch die Geschichte von Gregor und mithilfe der Metapher des Insekts, den Prozess der Entfremdung und Isolation in einer Gesellschaft und innerhalb einer Familie zu verdeutlichen. Diese Erzählung, die beschreibt, wie die Gefühle von Entfremdung und Isolation das Individuum innerhalb der Gesellschaft allmählich zermürben, wie der Einzelne gegen diese Gefühle ankämpft und schließlich unterliegt, wurde von der Vergangenheit bis heute aus vielen verschiedenen Perspektiven betrachtet. Es gibt Arbeiten, die sich ausschließlich auf die Themen Entfremdung oder Isolation konzentrieren, sowie Arbeiten, die sich mit der allgemeinen Entfremdung und Isolation in der Erzählung befassen. In unserer Arbeit haben wir uns mit den Gefühlen der Isolation und Entfremdung beschäftigt, indem wir diese aus der Perspektive der Hauptfigur Gregor Samsa untersucht und analysiert haben, wie Kafka diese Gefühle darstellt.

Franz Kafka

Franz Kafka, geboren am 3. Juli 1883 in Prag und gestorben am 3. Juni 1924 in Wien, gilt als einer der bedeutendsten Schriftsteller des 20. Jahrhunderts. Laut Špek (2023) hatte Franz Kafka eine untrennbare Beziehung zum Schreiben, das eine entscheidende Rolle in seinem Leben einnahm und alle anderen Bereiche seines Lebens einwirkte. Für Kafka war das Schreiben nicht nur eine Tätigkeit, sondern auch eine lebenswichtige Aufgabe, nach der sein gesamtes Leben ausrichtete. In Kafkas Werken, einschließlich seiner Briefe und Tagebücher, ist Subjektivität und Fiktion miteinander in Verbindung zu sehen. Aufgrund der engen Verknüpfung zwischen Kafkas Leben und seinen literarischen Werken muss man die Erforschung und Analyse seiner Biografie mit Vorsicht in die Hand nehmen. Da seine Dokumente sowohl persönliche als auch literarische Bestandteile beinhalten, ist es schwierig, eine reine Interpretation und Kritik vorzunehmen, um sein Leben und seine Realität vollständig betrachten zu können.

Viele über Kafka arbeitende Forscher und Biografen behaupten, dass man in Kafkas Werken oft auf autobiografische Spuren stößt. Besonders in *Die Verwandlung*, die wir als Arbeitsthema gewählt haben, tritt diese Aussage in Erscheinung. Der Protagonist der Erzählung, Gregor Samsa und Franz Kafka, sowie Gregors Familie und Kafkas Familie haben in vielerlei Hinsicht Ähnlichkeiten (Glienke, 2020: 8) In den Ausführungen von Anz (2009) wird erläutert, dass sich in Kafkas literarischen Werken oft autobiografische Spuren befinden. Er betont, dass auch in seinen autobiografischen Dokumenten wie Briefen und Tagebüchern ein literarischer Stil zu erkennen ist. Aus diesem Grund ist es schwierig, eine klare Grenze zwischen seinen persönlichen und literarischen Texten zu ziehen. Kafka erklärt selbst diese Beziehung in einem Brief, den er an Felice Bauer vom Januar 1913 schickte: „Der Roman bin ich, meine Geschichten sind ich.“ Mit diesem Ausdruck ist es möglich zum Ergebnis zu kommen, dass Kafka besonders in seinen Romanen und Erzählungen viele Merkmale aus seinem Leben benutzte. Darüber hinaus formuliert Anz seine Ansicht zu Kafka wie folgt:

Jede Zeit, jede Generation, jede Gruppierung im intellektuellen Kräftefeld hatte und hat ihren eigenen Kafka: einen, der wie Kierkegaard philosophiert, wie Heidegger denkt, wie der junge Marx die Entfremdung beschreibt, wie Freud den ödipalen Konflikt psychoanalysiert, wie Foucault die Mechanismen der Macht durchschaut oder wie Derrida die metaphysischen Sinngebungen zerstört. (Anz, 2009: 7)

Kafkas Stil

Anz (2009) ist der Auffassung, dass man in der Literaturwelt ein besonderes Wort, nämlich, *kafkaesk* verwendet, um Kafkas Stil zu bezeichnen. Mit diesem Begriff versucht man, literarische Texte zu beschreiben, die Ähnlichkeiten mit seinem Stil haben oder ihn nachahmen. Dieser auffällige Begriff zeigt deutlich, dass Kafka im Bereich der Literatur eine entscheidende Popularität gewonnen hat. Špek (2023) behauptet, dass Kafkas Werke sich durch formale und thematische Eigenschaften auszeichnen. Dazu gehören autobiografische Elemente, die signifikante Rolle des Gesetzes und der Gesellschaft, die personale Perspektive und Künstlerproblematik. Zudem kann die kafkaeske Atmosphäre als prägnante und umfassende Besonderheit gesehen werden, die in all seine Werke vorkommen. Sie betont, dass es zunächst notwendig ist, diesen Begriff selbst zu erklären, um zu hinterfragen, wie in Kafkas Zeichnungen eine kafkaeske Atmosphäre entsteht. Sie bringt Folgendes zum Ausdruck, um eine Erläuterung des Begriffs *„kafkaesk“* zu geben:

So wird auf der einen Seite kafkaesk für Situationen benutzt, die aussichtslos und absurd sind, die außerdem Elemente eines Alptraumes haben und Ausdruck einer undurchschaubaren Situation sind (Car 2014, S. 6). Das Schicksal des Individuums wird in diesen Situationen von einer permanenten Hilf- und Ausweglosigkeit charakterisiert, wobei sich die Beteiligten weder auf die eigene Kraft noch auf Hilfe von außen verlassen können. Auf der anderen Seite jedoch wird kafkaesk für spezifische Szenen verwendet, die im Alltag vorkommen und die unsere eigene Hilflosigkeit widerspiegeln. Dieses Gefühl wird erzeugt durch die Macht und den Willen der Behörden, denen der Mensch nur zu oft ausgeliefert ist. Sie zeigen, dass das Individuum nur einer von vielen ist und dass seine Bedeutsamkeit gering ist. (Solar, 2005, 125; Špek, 2023: 16)

Špek erläutert Kafkas Stil wie folgt:

Inmitten des Aufschwungs moderner Ideen, also am Anfang des 20. Jahrhunderts, schuf Kafka seine ersten Zeichnungen und literarische Texte. Die letzteren werden in Literaturanalysen als Werke beschrieben, die gekennzeichnet sind durch seine tiefe Erfahrung der Dualität, sowohl epochaler als auch persönlicher Natur. Sie werden oft als Symptom persönlicher und sozialer Gegensätze interpretiert und nur schwer einer Stilrichtung zugeschrieben. Grund dafür sind zahlreiche Elemente, die mit unterschiedlichen Bewegungen, also dem Naturalismus, Dadaismus, Surrealismus und Expressionismus, korrespondieren. (Špek, 2023: 18)

Wie Dağabakan und Dağabakan (2017) betonen, setzt Kafka eine Vielzahl von Wendungen, Redewendungen und Kollokationen ein, um Emotionen als Stilmittel auszudrücken. Seine Sätze sind oft lang und komplex, häufig auch in Form von Nebensätzen. Darüber hinaus vermeidet er es, umgangssprachliche Wörter zu nutzen. Nichtmenschliche oder tierische Figuren wie Hunde, Mäuse, Tiger oder Schakale zu verwenden, zählt zu den stilistischen Eigenschaften Kafkas Literatur. Hussain (2013) ist der Annahme, dass in Kafkas Erzählungen tierische Figuren benutzt werden, um unrealistische und anthropomorphe Beschreibungen zu machen. Auch in unserer Arbeit geht es um Gregor, den Protagonisten der Geschichte, der sich eines Morgens in ein ungeheueres Ungeziefer verwandelt findet. Während Gregor körperlich ein Ungeziefer, also ein Tier, ist, ist er psychisch noch ein Mensch. Er hat Gedanken und Emotionen wie ein Mensch. Zwischen den körperlichen Eigenschaften eines Tieres und den Gefühlen eines Menschen erlebt Gregor komplexe Erfahrungen. Hussain (2013) erwähnt in seiner Arbeit, dass Kafka eine neue Welt entwickelte, indem er eine Brücke zwischen Träumen und Realität konstruierte. Er äußert, dass Kafka in dieser neuen Welt seine

Träume mit Wirklichkeit verbindet und so sowohl eine fiktive als auch eine reale Geschichte schafft. Das bedeutet, dass seine Texte nicht nur seine innere Welt reflektieren, sondern auch die Handlungen aus einer realen Welt schildern. Hierfür ist ein auffallendes Beispiel: *Die Verwandlung*. In dieser Erzählung erzählt Kafka die Transformation eines Menschen zu einem ungeheueren Ungeziefer, der sowohl tierische als auch menschliche Eigenschaften besitzt. Der Leser weiß, dass dies unmöglich ist, trotzdem wird eine solche Möglichkeit nicht so einfach abgelehnt. Diese Schaffung verweist auf Franz Kafkas spezifische Kompetenz.

Die trotz aller scheinbaren Schlichtheit und extremen Komplexität des kafkaschen Textes erhellt aus einer ausgangssprachlichen Textanalyse, die, ausgehend von der Spitzerschen Methode des philologischen Zirkels all diejenigen sprachlichen Auffälligkeiten registriert, die zur Konstituierung von Textualität beitragen. Dabei wird deutlich, dass nicht nur „klassische“ kohäsive Mittel wie Konnektoren oder Anapher und Katapher zur Schaffung von Textualität beitragen, sondern auch morphologische und phonologische Elemente. Die Weichen dafür werden bereits im ersten Satz der Erzählung gestellt: *Als Gregor Samsa eines Morgens aus unruhigen Träumen erwachte, fand er sich in seinem Bett zu einem ungeheueren Ungeziefer verwandelt. [...] Seine vielen, im Vergleich zu seinem sonstigen Umfang kläglich dünnen Beine flimmerten ihm hilflos vor den Augen.* (I, 1) (Tonelli et al. 2009: 229-247).

Die Verwandlung

Franz Kafka schrieb sein Werk *Die Verwandlung* in den Jahren 1912 bis 1913 (İlkılıç, 2020: 385-396). Die Erzählung wurde von verschiedenen Verlagen veröffentlicht und wird immer noch veröffentlicht. Im Allgemeinen besteht sie aus drei Kapiteln, jedoch ist die in unserer Arbeit behandelte Version nicht in Kapitel unterteilt. In dieser Erzählung geht es um Gregor Samsa, der als ein Reisender arbeitet. Gregor ist die Person, die den Lebensunterhalt der Familie trägt. Einerseits bemüht er sich die Familie zu ernähren und ein gemütliches Leben zu ermöglichen, andererseits zahlt er Geldschulden seines Vaters. Nach seiner Verwandlung in ein Ungeziefer kann er seine Aufgaben nicht mehr erledigen, verliert daher er seine wichtige Position in der Familie. Als Gregor Samsa eines Morgens aus unruhigen Träumen erwacht, findet er sich in seinem Bett zu einem ungeheueren Ungeziefer verwandelt und denkt zunächst, dass dieser Zustand vorübergehend sei. Da er aufgrund seiner Verwandlung nicht zur Arbeit gehen kann, kommt der Prokurist zu ihm

nach Hause, um nach ihm zu sehen. Zu Beginn der Erzählung will Gregor seine normale Behandlung gegenüber den Familienmitgliedern und dem Prokuristen aufrechtzuerhalten. Das bedeutet, dass er seine Existenz als ein Mensch fortsetzen möchte. Dennoch ist er gezwungen, seine neue tierhafte Existenz zu akzeptieren. Die menschliche Identität von Gregor wird durch eine neue, fremde, tierische Identität ersetzt (Zhou, 1996: 46, 66; Glienke, 2020: 10). Špek erläutert die Gefühle und Benehmen von Gregor in Bezug auf seine Verwandlung wie folgt:

Zu sehen ist, dass sich Gregor trotz seiner verwunderlichen Lage doch keine allzu großen Sorgen um seinen Zustand macht. Er denkt über seine Arbeit nach und akzeptiert seine Verwandlung als etwas Ordinäres, was später auch zum Grund einer besseren Selbstperzeption sein wird. Diese Suche nach einer Realität innerhalb seiner eigenen Psyche, doch auch das ständige Angstgefühl und die Verlorenheit, die Samsa plagen, entsprechen den Tendenzen der Expressionisten. Sie veranschaulichen nämlich, wie einfach es ist, sich als Individuum in einer Gesellschaft allein und von der Welt entfremdet zu fühlen. Die Verwandlung selbst zeigt somit nicht nur ein fantastisches Ereignis, sondern auch im metaphorischen Sinne die Veränderung der Beziehung des Einzelnen zu seiner Familie, seiner Umgebung und im Nachhinein zu sich selbst. (Špek, 2023: 19)

Als der Prokurist und die anderen Familienmitglieder erkennen, dass Gregor kein Mensch mehr ist, erleiden sie einen großen Schock. Der Prokurist verlässt das Haus, und die Familienmitglieder sperren Gregor zurück in sein Zimmer und verschließen die Tür. Gregor ist nun dazu verurteilt, in seinem Zimmer zu leben, und beginnt so einen langen Prozess der Isolation und Entfremdung. Gregor durchläuft in dieser Zeit sowohl körperliche als auch emotionale Verwandlungen. Seine Stimme verändert sich, sein Körper wird im Laufe der Zeit kleiner, sein Geschmack unterscheidet sich zunehmend von dem eines Menschen. Während Milch früher sein Lieblingsgetränk war, verabscheut er sie nun. Anstatt Milch bevorzugt er *“... altes halbverfaultes Gemüse; Knochen vom Nachtmahl her, die von festgewordener weißer Sauce umgeben waren; ein paar Rosinen und Mandeln; ein Käse, den Gregor vor zwei Tagen für ungenießbar erklärt hatte; ein trockenes Brot, ein mit Butter beschmiertes und gesalzenes Brot.”*¹ Auch wenn Gregor in *Die Verwandlung* als ein Ungeziefer betrachtet wird, entspricht sein Körper nicht vollständig den physikalischen Eigenschaften eines realen Insekts. Hierzu sagt Hochreiter (2007) in ihrer Arbeit, dass Insekten im Gegensatz zu Menschen einen dreiteiligen Körper

¹ Siehe: www.digbib.org/Franz_Kafka_1883/Die_Verwandlung. Zugriffsdatum: 08.08.2024.

(Kopf, Brust, Hinterleib) besitzen, während Menschen Ober- und Unterkörper haben. Einmal wird Gregor durch ein Medizinfläschchen am Gesicht verletzt, das die Schwester zerbricht, um der ohnmächtigen Mutter zu helfen. Aber Insekten haben kein Gesicht wie Menschen. Zudem haben Insekten keinen Mund wie ein Mensch, sondern Mundwerkzeuge. Gregor kann seine Augen wie ein Mensch schließen oder öffnen, was nicht den Eigenschaften des Insekts entspricht. Hochreiter (2007) behauptet, dass Kafka den verwandelten Körper von Gregor Samsa bewusst so bildet, damit die Leser die Handlungen aus seiner Perspektive nachvollziehen können. Sein Körper, seine Stimme und Sprache sowie seine Körpersprache verändern sich, jedoch bleibt er derselbe Gregor in einem fremden Körper. Für eine verständliche Kommunikation, wie Fortbewegung, Kleidung oder Nahrungsart ist alles nun verloren. Je mehr er versucht, mit den Familienmitgliedern zu kommunizieren, desto mehr begegnet er mit Missverständnis und Aggression von seiner Familie, aufgrund seiner Unverständlichkeit. Diese Elemente verstärken seine Entfremdung und Isolation.

Glienke (2020) vermittelt in ihrer Arbeit, dass Kafka in seiner Erzählung sowohl eine körperliche als auch eine geistige Verwandlung thematisiert. Hier wird die Verwandlung als eine Metapher verwendet, um den krankmachenden Druck der Gesellschaft auf das Individuum aufzuzeigen. Da Gregor sich nicht mehr als sein ursprüngliches Selbst wahrnimmt, ist nun von einem wahren Identitätsverlust die Rede. Während seines Lebens als Ungeziefer möchte Gregor dreimal das Zimmer verlassen: das erste Mal, um mit dem Prokuristen zu sprechen, das zweite Mal, um seiner ohnmächtigen Mutter zu helfen, und zuletzt, als seine Schwester für die Familie und die Zimmerherren Violine spielt, und Gregor sich ihr nähern möchte. Alle Bemühungen von Gregor werden von dem Vater bestraft, und Gregor wird in sein Zimmer zurückgedrängt. Als er das dritte Mal ins Zimmer zurückkehrt, ist er verletzt und am Ende seiner Kräfte. Sein Tod wird von der Familie entschieden (Hochreiter, 2007). İlkılıç (2020) erläutert, dass Gregor Samsa nach jedem Kapitel sein Zimmer verlässt, um mit den Familienmitgliedern und der Außenwelt Kontakt aufzunehmen. Seit seiner Verwandlung in einem Ungeziefer bleibt er jedoch ständig in seinem Zimmer und darf es nicht verlassen. Aufgrund der zunehmenden Isolation und Entfremdung bemüht er sich weiterhin, Beziehungen zur Außenwelt und zu seiner Familie aufrechtzuerhalten. Am Ende des dritten Kapitels ist er tot und der Kontakt zur Außenwelt vollständig abgebrochen. Er wird von dem Dienstmädchen zusammengekehrt und in den Müll geworfen.

Wenngleich es so aussieht, als ob es in der Erzählung um Gregors Verwandlung geht, ist es eigentlich von einer allgemeinen Verwandlung die Rede. İlkılıç (2020) erwähnt in ihrer Arbeit, dass es eine Verwandlung gibt, von der auch die anderen Familienmitglieder und Räume beeinflusst werden. Hussain (2013) behauptet, dass *Die Verwandlung* eine Erzählung ist, die das Familiensystem von Kafka bezeichnet, in der viele Ähnlichkeiten zwischen Gregors Familie und Kafkas Familie zu finden sind. Er betont, dass auch Kafka, ähnlich wie Gregor, ein schwieriges Verhältnis zu seinem Vater hatte. In diesem Sinne kann Gregor Samsas Verwandlung als eine Reflexion von Kafkas persönlichen und beruflichen Misserfolgen betrachtet werden.

Hussains (2013) Auffassung nach vermittelt Franz Kafka in *Die Verwandlung* den Konflikt zwischen Vater und Sohn, der auch zwischen Kafka und seinem Vater zu sehen ist. Dieser Kampf wird im Zusammenhang mit dem Freudschen Begriff ‚Ödipuskonflikt‘ interpretiert. Gregor besitzt ein engeres Verhältnis zu seiner Mutter und seiner Schwester, obwohl er sich für seinen Vater opfert. Gregors Vater ist ein alter Mann und arbeitet nicht mehr. Darüber hinaus geht er bankrott und muss Gregor seine Geldschulden begleichen. Die gesamte Verantwortung für die Familie übernimmt Gregor, um seine Schwester und seine Mutter glücklich zu machen. Während seines Lebens als Ungeziefer verhält sich der Vater gnadenlos gegenüber Gregor, während sich die Mutter um ihren Sohn sorgt. Der Vater verwundet Gregor sogar zweimal: einmal mit dem Stock, zweites Mal durch das Werfen von Äpfeln ².

Während viele Forscher Gregors Verwandlung fast auf ähnliche Weise interpretieren, vertritt Fingerhut (2003) die Ansicht, dass es sich bei Gregors Verwandlung nicht um eine reale Verwandlung, sondern um eine Geistesverwirrung handelt. Hussain (2013) erklärt diese Bewertung in seiner Arbeit wie folgt:

Fingerhut erklärt die Verwandlung von Gregor als die Situation eines unbewussten geistigen Zustands. Laut ihm ist die Verwandlung von Gregor nicht eine Verwandlung im wirklichen Sinne, sondern nur eine Geistesverwirrung von Gregor, die Gregor glauben macht, dass er sich zu einem Ungeziefer verwandelt hat. Fingerhut interpretiert die Verwandlung Gregors als einen psychischen Irrglauben, der aus dem schweren Traum Gregors folgte. Dieser psychische Zustand Gregors nennt er als „Halbschlaf-Verwirrung“. Aber er gibt keine Erklärung über das Wesen des vorerwähnten schweren Traums von Gregor, d.h. was eigentlich Gregor in seinem

² Siehe: www.digbib.org/Franz_Kafka_1883/Die_Verwandlung. Zugriffsdatum: 08.08.2024

Traum gesehen würde, dass er sich zu einem ungeheuren Ungeziefer verwandelt fand. (Fingerhut, 2003: 43; Hussain, 2013: 14)

Wie Fingerhut ist auch Krischel der Meinung, dass eine reale Verwandlung nicht in Frage kommt:

Eine Verwandlung hat gar nicht stattgefunden. Gregor Samsa ‚erwacht‘ eines Tages und erblickt die Wirklichkeit – seinen völlig sinnenthobenen beruflichen Alltag, das Fehlen menschlicher Wärme, die Armut seines Gefühlslebens und nicht zuletzt auch die Entfremdung von eigenem Körper und seinen Bedürfnissen. Hier hat das Bild des mit den ‚flimmernden‘ Gliedern hilflos auf dem Rücken liegenden Käfers eine unmittelbare Plastizität. Gregor ignoriert die Schmerzen, wie er seinen Körper ignoriert und wohl stets ignoriert hat. (Krischel, 2011: 77; Glienke, 2020: 10)

Dağabakan und Dağabakan (2017) führen in ihrer Arbeit aus, dass Gregor Samsa die zentrale Figur der Geschichte ist, die als personaler Erzähler fungiert. Er stellt seine Wahrnehmungen, Eindrücke und Empfindungen dar. Obwohl die Geschichte aus der Perspektive von Gregor erzählt wird, wird sie nicht in der Form einer Ich-Erzählung vermittelt. Jedoch ist in der Geschichte nach Gregors Tod eine auktoriale Erzählform zu sehen. Viele Monologe und direkte Reden sind entscheidend für die Struktur der Erzählung. Franz Kafkas Sprach- und Erzählstil in *Die Verwandlung* spiegelt den charakteristischen „kafkaesken“ Stil wider. Da dieser Stil zu komplex und vielschichtig ist, ist es schwer, ihn in Literaturepochen einzuordnen. Das beruht auf Kafkas großer literarischer Bedeutung.

Isolation und Entfremdung von Gregor Samsa

Die Begriffe Isolation und Entfremdung werden im Wörterbuch *Duden* so definiert:

Isolation³:

1. Absonderung, Getrennthaltung [von Kranken, Häftlingen o. Ä.]
2. a. Vereinzelung eines Individuums innerhalb einer Gruppe; Abkapselung einer Gruppe innerhalb eines sozialen Gefüges
b. Abgeschnittenheit eines Gebietes (vom Verkehr, von der Kultur o. Ä.)
3. a. Abdichtung zur Verhinderung des Durchgangs von Gas, Wärme, Elektrizität, Wasser u. a.

Synonyme zu *Isolation*: Absonderung, Abtrennung, Getrennthaltung, Isolierung

³ <https://www.duden.de/rechtschreibung/Isolation>. Zugriffsdatum: 24.08.2024

Entfremdung⁴: das Entfremden, Entfremdetsein

Synonyme zu *Entfremdung*: Abkühlung, Riss

Auch wenn der Begriff „Isolation“, wie im *Duden* definiert, mehrere Bedeutungen hat, interessieren wir uns vorwiegend für die Bedeutung, die als „Vereinzelung eines Individuums innerhalb einer Gruppe; Abkapselung einer Gruppe innerhalb eines sozialen Gefüges“ bezeichnet wird, da sie dem Thema unserer Arbeit entspricht. Wie aus dieser Definition hervorgeht, bedeutet Isolation die Ausgrenzung einer Person innerhalb der sozialen Gesellschaft und des Lebens. Nach Satır und Bal (2018) ist der Begriff ‘soziale Ausgrenzung’ seit den 1970er Jahren bekannt. Er wird als ein Zustand beschrieben, bei dem eine Person aus unterschiedlichen Gründen nicht mehr in die Gesellschaft integriert ist und somit außerhalb des gesellschaftlichen Lebens bleibt. Satır und Bal (2018) zufolge wird der Ort, an dem das Gefühl der sozialen Ausgrenzung im Roman zum ersten Mal deutlich wird, in den Worten deutlich, die Gregor nach seiner Verwandlung in ein Ungeziefer in Form eines Monologs äußert:

»Ach Gott«, dachte er, »was für einen anstrengenden Beruf habe ich gewählt! Tag aus, Tag ein auf der Reise. Die geschäftlichen Aufregungen sind viel größer als im eigentlichen Geschäft zu Hause, und außerdem ist mir noch diese Plage des Reisens auferlegt, die Sorgen um die Zuganschlüsse, das unregelmäßige, schlechte Essen, ein immer wechselnder, nie andauernder, nie herzlich werdender menschlicher Verkehr. (Kafka, 2011: 2)

Es ist zu sehen, dass Gregor mit seinem Beruf unzufrieden ist und darüber klagt. Geringe soziale Unterstützung, schwache soziale Beziehungen und wirtschaftliche Schwierigkeiten aufgrund von niedrigen Einkünften zählen zu den Elementen der sozialen Ausgrenzung, in der sich Gregor befindet. Kafka vermittelt dies als inneren Monolog. Gregor vertritt ein isoliertes Individuum in der Gesellschaft (Satır und Bal, 2018). In ihrem Gespräch mit dem Prokuristen beklagt sich auch Gregors Mutter über Isolation ihres Sohnes. Sie betont, dass Gregor nichts im Kopf habe als das Geschäft und abends niemals ausgehe, obwohl er jeden Tag in der Stadt ist (Kafka, 2011). Es ist kein Zufall, dass Kafka seinen Protagonisten Gregor als einen Reisenden beschreibt. Er bezweckt insbesondere, die Isolation der Hauptperson der Geschichte zu betonen. Der Anblick der Gesellschaft dem Reisenden erläutert Gregor in dem Dialog mit dem Prokuristen mit diesen Sätzen: Machen Sie es mir aber nicht schwieriger, als es schon ist. Halten Sie im Geschäft meine Partei! Man liebt den Reisenden nicht, ich weiß. Man denkt, er verdient ein

⁴ <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/entfremdung>. Zugriffsdatum: 24.08.2024.

Heidengeld und führt dabei ein schönes Leben (Kafka, 2011: 9). Zusätzlich fühlt sich Gregor auch unter seinen Kollegen im Geschäft ausgegrenzt. Er denkt, dass andere Reisende wie Haremfrauen leben, und während er im Laufe des Vormittags ins Gasthaus zurückgeht, um die erlangten Aufträge zu überschreiben, sitzen die anderen noch beim Frühstück (Kafka, 2011). Während er in der Vergangenheit ein Teil des gesellschaftlichen und beruflichen Lebens war, ist er in der Gegenwart ein nutzloses Tier, das von der Familie gehasst wird. Die Entfremdung, die Gregor in seinem Beruf erfährt, führt zur Entfremdung von seinem eigentlichen ‚ich‘. Die Verwandlung zum Käfer könnte also Folge der unmenschlichen Arbeitsbedingungen sein; eingebunden in innerbetriebliche Mechanismen verliert der Mensch sein ihm eigenes Wesen und verwandelt sich zum Tier (Krischel, 2011: 75; Glienke, 2020: 10). Glienke erklärt, dass die Isolation und Entfremdung von Gregor mit seiner Verwandlung beginnt. Als er sich in ein Ungeziefer verwandelt, endet sein Leben in der Gesellschaft. Nur in seinem Zimmer führt er ein fremdes, isoliertes Leben, unter dem Gregor monatelang leidet. Seine Zeitwahrnehmung ist so stark gestört, dass er sich nicht bewusst ist, wie lange er in seinem Zimmer isoliert und von der Außenwelt abgeschnitten ist. Gregor wollte seine Schwester auf das Konservatorium schicken und plante seine Absicht der ganzen Familie an Weihnachten zu übermitteln. Aufgrund seiner Verwandlung konnte er seinen Willen nicht vollziehen und bemerkte dazwischen, dass Weihnachten schon vorüber war (Kafka, 2011).

Gregor Samsa wird von seiner Familie als Bedrohung betrachtet und ist für sie zu einem Fremden geworden. Er lebt isoliert in seinem Zimmer und seine vollständige Entfremdung von der Gesellschaft ist vollzogen. Der Umstand, dass alle unnützen Gegenstände in Gregors Zimmer gebracht werden, ist laut Kafka als ein Zeichen dafür, dass Gregor ein Ausgestoßener ist (Satır und Bal, 2018: 191- 200). Hochreiter (2007) zufolge sind es vielfältige Räume, die in der Geschichte Gregors Isolation und Entfremdung prägen und mit der Zeit verstärken. Sie beschreibt diese als außen und innen. Sie erläutert, dass Gregors neuer Körper eine Grenze zwischen ihm und seiner Umwelt bildet. Diese neue Erscheinung ist der Grund, warum die Familie sich von ihm entfernt. Gregors Zimmer wird nun ein vertrauter Ort, an dem er von der Familie eingeschlossen wird. Auch wenn er draußen mit seiner Familie Zeit verbringen möchte, aufgrund ihres Hasses, werden die anderen Zimmer für ihn unsicher. In seinem Zimmer wird er aus der Familie ausgesperrt. Als Gregor einmal sein Zimmer verlässt, um seiner ohnmächtigen Mutter zu helfen, kommt sein Vater nach Hause und findet ihn außerhalb

seines Zimmers. Er versucht, Gregor durch das Werfen von Äpfeln zurück in sein Zimmer zu stoßen. Dabei verletzt er ihn am Rücken, und seine Mutter fleht den Vater, Gregor zu schonen. Gregor leidet lange Zeit unter dieser Verwundung. Für sein Verhalten bereut der Vater später und denkt, dass Gregor trotz seiner jetzigen traurigen und unangenehmen Gestalt ein Mitglied der Familie war. Daher durfte man ihn nicht wie einen Feind behandeln (Kafka, 2011). Gregors Schwester, Grete, will einige Möbel in Gregors Zimmer ausziehen, damit er sich darin hemmungslos bewegen kann. Im Gegensatz zu seiner Schwester ist die Mutter anderer Meinung über dieses Thema. Sie meint, dass sie durch das Entfernen der Möbel aus dem Zimmer ausdrücke, jede Hoffnung auf Gregors Besserung aufzugeben und ihn hilflos sich selbst zu überlassen. Wenn Gregor wieder zu ihnen zurückkehrt und alles unverändert findet, könnte er die Zwischenzeit leichter vergessen, sagte sie (Kafka, 2011).

Glienke schildert sowohl Kafkas als auch Gregors Isolationsgefühle in ihrer Arbeit und schreibt dazu Folgendes:

Diese familiären Auseinandersetzungen ließen Kafka, wie auch Gregor, verzweifeln. Beide fühlen sich von ihren Familien ausgestoßen und isoliert. Es ist, als sei Kafka "wie ein Tier, das aus dem Lebenskreis ausgeschlossen wird", soll seine damalige Verlobte Felice Bauer über die Situation geschrieben haben. (vgl. Große, 2006, S. 45) Dasselbe kann auch von Gregor behauptet werden, der nicht nur wie ein Tier, sondern als Tier aus dem Lebenskreis ausgeschlossen wird. (Glienke, 2020: 9)

Schlussfolgerung

Isolation und Entfremdung sind eng miteinander verbundene Begriffe. Isolation bedeutet die Ausgrenzung einer Person innerhalb der sozialen Gesellschaft. Entfremdung bezeichnet ein Gefühl oder einen Zustand, den eine Person gegenüber sich selbst, ihrer Umwelt oder anderen Menschen fühlt. Es definiert die Distanzierung eines Individuums von seiner Familie, Arbeit oder Gesellschaft. Diese Distanz kann sowohl körperlich als auch vorwiegend emotional sein. Franz Kafka vermittelt in *Die Verwandlung* die Gefühle von Isolation und Entfremdung durch den Protagonisten Gregor Samsa, der in ein ungeheures Ungeziefer verwandelt wird. Dieses Ungeziefer dient als eine Metapher, mit der Kafka einen unrealistischen aber einen sinnbildlichen Isolationsprozess eines Individuums beschreibt, der die tiefen emotionalen und sozialen Folgen veranschaulicht. Mit dieser Metapher bezweckt Kafka also, den krankmachenden Druck der Gesellschaft auf das Individuum auf-

zuzeigen. Da Gregor sein ursprüngliches Selbst nicht wahrnimmt, erlebt er auch einen Identitätsverlust. Gregors Isolations- und Entfremdungsprozess beginnt, nachdem er von seiner Familie und dem Prokuristen gesehen wird und seine Familie ihn in seinem Zimmer versperrt. Darüber hinaus führt Gregors neue Gestalt zu Hass- und Feindseligkeitsgefühlen innerhalb der Familie. Je mehr Gregor mit seiner Familie kommunizieren wollte, desto aggressiver und hasserfüllter wurde ihr Verhalten ihm gegenüber, was seine Entfremdung und Isolation verstärkte. Eines Tages, nachdem sein Vater Gregor wieder feinselig angegriffen und ihn verwundet hat, bereut er sein Benehmen und erkennt, dass Gregor einmal ein Mitglied dieser Familie war und ihm gegenüber nicht feindselig behandelt werden durfte.

Nach seiner Verwandlung entfremdet sich Gregor von seinem Körper, seinem Aussehen, seiner Stimme und sogar seinem Geschmack. Die Lebensmittel, die er in der Vergangenheit gern hatte, werden durch faule oder abgelaufene ersetzt. Es ist offen, dass Gregor mit seinem Beruf unzufrieden ist. Dass er morgens zu früh zur Arbeit geht, die Tür aufschließt, dort mehr arbeitet als alle anderen Kollegen, ständig auf Reisen ist, seinem Chef die Schulden seines Vaters bezahlt und bei einem Problem wegen dieser Schulden seinem Chef nicht widersprechen kann, verdeutlicht, wie sehr Gregor sich isoliert und von seinem Arbeitsumfeld und seinen Freunden entfernt fühlt.

Während Gregor seine Schwester auf das Konservatorium schicken und seine Absicht an Weihnachten der ganzen Familie mitteilen wollte, nimmt er aufgrund seiner Isolierung und Entfremdung die passende Zeit nicht wahr. Als er sich an seinen Wunsch erinnerte und bemerkte, dass Weihnachten schon vorüber ist, wird ihm nun bewusst, wie lange er in seinem Zimmer versperrt ist. Gregors Zeitwahrnehmung ist gestört. Dass seine Schwester die Möbel aus Gregors Zimmer entfernen möchte, damit er sich besser bewegen kann, während die Mutter darauf besteht, dass es besser wäre, wenn alles an seinem Platz bliebe, falls Gregor eines Tages in seinen alten Zustand zurückkehrt, zeigt, dass die Mutter noch immer Hoffnung hat, dass Gregor sich erholen wird. Dass alle unnötige Sachen in Gregors Zimmer gebracht werden, zeigt dagegen offen, dass Gregor aus der Familie ausgestoßen ist.

Obwohl die Geschichte aus der Perspektive von Gregor erzählt wird, wird sie nicht in der Form einer Ich-Erzählung vermittelt. Kafka möchte damit eine Distanzierung schaffen. Nach Gregors Tod wird jedoch eine auktoriale Erzählform sichtbar.

Literaturverzeichnis

- Anz, T. (2009). *Franz Kafka: Leben und Werk* (Vol. 2473). CH Beck.
- Dağabakan, F. Ö., & Dağabakan, D. (2017). Verbale Emotionsausdrücke in der Erzählung „Die Verwandlung“ von Franz Kafka. *International Journal of Language Academy*, 5(8), 53-77.
- Fingerhut, K. (2009). *Die Verwandlung*. In M. Müller (Hrsg.), *Interpretationen Franz Kafka: Romane und Erzählungen*. Philipp Reclam jun. GmbH & Co.
- Glienke, J. (2020). *Menschen in Tiergestalt: Interpretationen der Tiergestalten in ausgewählten Werken von Franz Kafka* (Masterarbeit, Universität Oslo).
- Große, W. (2006). *Franz Kafka: Die Verwandlung*. Reclam Verlag.
- Hochreiter, S. (2007). *Franz Kafka: Raum und Geschlecht* (Vol. 576). Königshausen & Neumann.
- Hussain, F. (2013). *Annäherung an »Die Verwandlung« von Franz Kafka: Analyse verschiedener Interpretationsmöglichkeiten*. (Magisterarbeit, Jawaharlal Nehru University.)
- Ilkilic, S. (2020). Franz Kafka'nın *Dönüşüm* Adlı Eserindeki Dönüşümler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(2), 385-396.
- Krischel, V. (2011). *Textanalyse und Interpretation zu Franz Kafka: „Die Verwandlung“*. C. Bange Verlag GmbH.
- Satır, M. E., & Bal, E. (2018). Franz Kafka'nın *Dönüşüm*'ünde sosyal dışlanmışlık olgusu. *Folklor/Edebiyat*, 24(96), 191-200.
- Solar, M. (2005). Kafka - Klasik modernizma. In M. Solar (Hrsg.), *Retorika postmoderne: Ogledi i predavanja*. (S. 125-142). Matica hrvatske.
- Špek, P. (2023). *Franz Kafka: Prosa und Zeichnungen im Vergleich* (Doktorarbeit, Universität Zagreb. Fakultät für Geistes- und Sozialwissenschaften, Abteilung für deutsche Sprache und Literatur).
- Tonelli, L., Baumann, T., & Dressler, W. U. (2009). Die Verwandlung von Franz Kafka: Ein Vergleich italienischer Übersetzungen im Spiegel der Natürlichen Texttheorie. In M. Foschi (Hrsg.), *Text und Stil im Kulturvergleich* (S. 229-247). Pisaner Fachtagung.
- Zhou, J. (1996). *Tiere in der Literatur* (1.Aufl.). Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Sekundärliteratur

- Duden. (2024). *Isolation*. Abgerufen am 24. August 2024, von <https://www.duden.de/rechtschreibung/Isolation>.
- Duden. (2024). *Entfremdung*. Abgerufen am 24. August 2024, von <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/entfremdung>.
- Kafka, F. (2011) *Die Verwandlung*. Abgerufen am 08.08.2024 von https://www.digbib.org/Franz_Kafka_1883/Die_Verwandlung.